

**T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI**

**ÇİN'İN GÜNEY ÇİN DENİZİ'NDE ARTAN REVİZYONİST POLİTİKALARININ
ASEAN-ÇİN İLİŞKİLERİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

LEYLA MAMMADOVA

DANIŞMAN: Dr. Öğr. Üyesi İshak TURAN

**YALOVA
TEMMUZ 2025**

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

ÇİN'İN GÜNEY ÇİN DENİZİ'NDE ARTAN REVİZYONİST POLİTİKALARININ
ASEAN-ÇİN İLİŞKİLERİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

LEYLA MAMMADOVA
238131002

DANIŞMAN: Dr. Öğr. Üyesi İshak TURAN

YALOVA
TEMMUZ 2025

ETİK BEYAN

Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez/Proje Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım “ÇİN’İN GÜNEY ÇİN DENİZİ’NDE ARTAN REVİZYONİST POLİTİKALARININ ASEAN-ÇİN İLİŞKİLERİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ” başlıklı bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksinin tespiti halinde doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi taahhüt ve beyan ederim.

İmza

Leyla MAMMADOVA

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimim boyunca benden yardımlarını esirgemeyen, akademik anlamda bana her zaman destek olan ve doğru yolu gösteren sayın danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi İshak TURAN'a teşekkür ederim.

Ayrıca her zaman yanımda oldukları ve benden desteklerini hiçbir zaman esirgemedikleri için babam Fikret, annem Ofeliya, kardeşim Zeynep'e, babanneme ve arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Temmuz- 2025

Leyla MAMMADOVA

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN	i
ÖNSÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
SİMGELER ve KISALTMALAR LİSTESİ	iv
TABLolar LİSTESİ	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vii
HARİTALAR LİSTESİ	viii
ÖZET.....	x
ABSTRACT	xii
GİRİŞ	1
LİTERATÜR TARAMASI	5
TEZİN ÖZGÜNLÜĞÜ ve AMACI.....	15
TEZİN METODU	17
1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	20
1.1.Neoliberalizm ve Eleştirisi	20
1.1.1. Neoliberalizm ve Temel Varsayımları	20
1.1.2. Karşılıklı Bağımlılık.....	22
1.1.3. Karşılıklı Bağımlılığın Çatışmaları Azalttığına Dair Varsayımlar.....	26
1.1.4. Karşılıklı Bağımlılık Savının Eleştirisi	28
1.2. Neorealizm.....	31
2. GÜNEY ÇİN DENİZİ VE TARAFLARIN İDDİALARI	34
2.1. Güney Çin Denizi Sorununun Ortaya Çıkışı	34
2.1.1. Güney Çin Denizi Sorununun Tarihsel Gelişimi.....	35
2.1.2. Güney Çin Denizi'nin Jeostratejik Açıdan Önemi	36
2.1.3. Güney Çin Denizi'nin Jeoekonomik Açıdan Önemi	38
2.1.4. Uluslararası Ticarete Önemli Geçiş Yolu Olması	42
2.2. Güney Çin Denizi Üzerinde Egemenlik İddiaları ve Uluslararası Deniz Hukuku	43
2.2.1. Uluslararası Hukuk Açısından Güney Çin Denizi Sorununun Değerlendirilmesi	43
2.2.2. Güney Çin Denizi Üzerinde Artan Egemenlik İddiaları.....	44
2.2.2.1. Çin'in Egemenlik İddiaları	45
2.2.2.2. Tayvan'ın Egemenlik İddiaları	51
2.2.2.3. Vietnam'ın Egemenlik İddiaları	54
2.2.2.4. Filipinler'in Egemenlik İddiaları	56

2.2.2.5. Malezya'nın Egemenlik İddiaları	58
2.2.2.6. Endonezya'nın Egemenlik İddiaları	61
2.2.2.7. Brunei'nin Egemenlik İddiaları	63
2.2.3. Güney Çin Denizi'nde Yapay Adalar Sorunu	64
2.2.3.1. Çin'in Güney Çin Denizi Üzerinde Yapay Adalar ve Egemenlik Kurma Stratejisi	66
2.2.3.2. Çin'in Deniz Hukuku Açısından Egemenlik Kurma Çabaları.....	67
2.2.3.3. Çin'in Askeri Baskı Politikası	70
3. ASEAN- ÇİN İLİŞKİLERİ VE ÇİN'İN GÜNEY ÇİN DENİZİ'NDEKİ REVİZYONİST UYGULAMALARI	75
3.1. ASEAN'ın Tarihsel Gelişimi ve Üyelik Süreçleri	75
3.1.1. Çin-Vietnam İlişkileri	83
3.1.2. Çin-Malezya İlişkileri	86
3.1.3. Çin-Filipinler İlişkileri	90
3.1.4. Çin-Endonezya İlişkileri	91
3.1.5. Çin-Tayvan İlişkileri Güney Çin Denizi Bağlamında	94
3.2. Çin ve ASEAN Siyasi İlişkileri	97
3.2.1. ASEAN-Çin İlişkilerinde Sorunlu Bölgeler: Güney Çin Denizi Örneği.....	103
3.2.2. Vietnam ve Filipinler Özelinde Çin'in Güney Çin Denizi Politikası	105
3.3. Çin ve ASEAN Ekonomik İlişkileri	108
3.3.1. ASEAN Serbest Ticaret Antlaşması	113
3.3.2. Çin'in ASEAN üzerindeki Etkisi: Karşılıklı Bağımlılık	116
3.3.2.1. Çin'in Yatırımlarının ASEAN Ülkelerine Göre Dağılımı ve Etki Düzeyleri..	119
3.3.2.2. ASEAN Özelinde Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi Projesi	122
3.4. ABD ve Japonya'nın Güney Çin Denizi Sorunundaki Rolü	124
3.5. Çin'in Revizyonist Güç Poitikası: Güney Çin Denizi Örneği	134
4. SONUÇLAR	137
KAYNAKLAR.....	142
ÖZGEÇMİŞ	169

KISALTMALAR LİSTESİ

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AEC	: ASEAN Ekonomik Topluluğu
AFTA	: ASEAN Serbest Ticaret Bölgesi
AMTI	: Asia Maritime Transparency Initiative
APEC	: Asya-Pasifik Ekonomik İş birliği
ARF	: ASEAN Bölgesel Forumu
ASEAN	: Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği
ASEAN+3	: ASEAN + Japonya, Çin ve Güney Kore
BMDHS	: Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
BMTKK	: Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı
BRI	: Kuşak ve Yol Girişim Projesi
CAFTA	: ASEAN Serbest Ticaret Anlaşması
CCD	: Çin-ASEAN Ortak Kader Topluluğu
CHC	: Çin Halk Cumhuriyeti
CPTPP	: Kapsamlı ve İlerici Trans-Pasifik Ortaklığı
CSIS	: Center for Strategic and International Studies
CULR	: Columbia Undergraduate Law Review
ÇHC	: Çin Halk Cumhuriyeti
DİA	: Dostluk ve İş birliği Antlaşması
DOC	: GÇD’de Tarafların Davranışlarına Dair Bildiri
EIA	: Energy Information Administration
FMF	: Foreign Military Financing
GÇD	: Güney Çin Denizi
GSYİH	: Gayrisafi Yurt İçi Hasıla
HKOD	: Halkın Kurtuluş Ordusu Donanması
KYG	: Kuşak ve Yol Girişimi
LIMA	: Langkawi Uluslararası Denizcilik ve Havacılık
LNG	: Liquefied Natural Gas
MEB	: Münhasır Ekonomik Bölge
NATO	: North Atlantic Treaty Organization
OETT	: Ortak Etkili Tercihli Tarife
RCEP	: Bölgesel Kapsamlı Ekonomik Ortaklık
SCMP	: South China Morning Post
SEATO	: Güneydoğu Asya Antlaşması Teşkilatı
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STA	: Serbest Ticaret Anlaşması
ŞİÖ	: Şanghay İş birliği Örgütü
TAC	: ASEAN Dostluk ve İş birliği Antlaşması
TPP	: Trans-Pasifik Ortaklığı
UDTM	: Uluslararası Daimî Tahkim Mahkemesi

TABLolar LİSTESİ

Tablo 2.1. Ülkelerin Güney Çin Denizi Üzerinde Egemenlik İddialarına Yol Açan Sebepler	35
Tablo 2.2. Güney Çin Denizi Üzerindeki Çıkar Sahibi Aktörler ve Stratejik Hedefleri.....	38
Tablo 2.3. Güney Çin Denizi`ndeki Tahmini Enerji Kaynakları	41
Tablo 2.4. Dünya Deniz Ticaretinde Güney Çin Denizi`nin Payı	42
Tablo 2.5. Güney Çin Denizi`nde Egemenlik İddiasında Bulunan Devletlerin Dayanakları ..	46
Tablo 2.6. Çin`in Güney Çin Denizi Üzerinde Artan İddialarının Kronolojisi.....	50
Tablo 2.7. Tarafların Güney Çin Denizi`ni İsimlendirmesi	60
Tablo 2.8. Endonezya`nın Güney Çin Denizi Politikasında Stratejik Araçlar ve Etkileri	62
Tablo 2.9. Çin`in Askeri Gücü	71
Tablo 2.10. Çin`in Askeri Personel Sayı ve Araçları	71
Tablo 2.11. Çin`in Güney Çin Denizi`ndeki Askeri ve Gri Bölge Stratejileri (2012–2024) ...	72
Tablo 3.1. Güney Çin Denizi Sorununda ASEAN Üyeleri İddiaları ve Tutumu.....	80
Tablo 3.2. Çin ve Vietnam İlişkilerinde Güç Dengesi ve Etkileşim Biçimleri.....	84
Tablo 3.3. Çin-Malezya İlişkilerinde Güç Dengesi ve Etkileşim Biçimleri	87
Tablo 3.4. Çin-Filipinler İlişkilerinde Güç Dengesi ve Etkileşim Biçimleri	91
Tablo 3.5. SWOT Tabanlı Güç Dengesi Analizi	92
Tablo 3.6. Çin-Tayvan Ekonomik Etkileşimi ve Yabancı Yatırımların Rolü.....	96
Tablo 3.7. Çin-ASEAN Zirveleri	101
Tablo 3.8. Çin`in "Ticaret Üçgeni" Modeli ve Mal Akışı.....	109
Tablo 3.9. Çin-ASEAN Toplam Ticareti, 1994-2009	109
Tablo 3.10. Serbest Ticaret Anlaşmaları Sayıları	114
Tablo 3.11. Çin-ASEAN İkili Ticaretinde Büyüme 2014-2024	117
Tablo 3.12. ASEAN ülkelerinin Çin Yatırımlarından Etkilenme Düzeyi ve Alanları.....	119
Tablo 3.13. Çin`den ASEAN-5`e Gelen Doğrudan Yatırımlar 2020-2024	120
Tablo 3.14. ABD`nin Güney Çin Denizi`ndeki Etkisi ve ASEAN Ülkelerinin Tutumları....	125
Tablo 3.15. Japonya-ASEAN Arasındaki Mevcut Projeler	127
Tablo 3.16. Asya-Pasifik Güç Endeksi	129
Tablo 3.17. ASEAN`ın Çin`den Kategorilerine Göre İthalatı	131

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1. Denizin İç suları, Esas hattı ve Kıta sahanlığı	68
Şekil 2.2. Ülkelerin Denizlerde Belirleyebilecekleri Yetki Alanları	70
Şekil 2.3. Askeri Harcamaların GSYİH'ye Oranı.....	73
Şekil 3.1. Çin'in Tartışmalı Deniz Bölgelerindeki Varlığı	105
Şekil 3.2. Çin-ASEAN 2010-2024 İki Taraflı Ticaret İlişkileri.....	110
Şekil 3.3. Asya-Pasifik Bölgesel Entegrasyonu	111
Şekil 3.4. 2023-2028 Yıllarında ASEAN Ülkeleri İçin Tahmini Ortalama Yıllık GSYİH Büyüme Oranı	118
Şekil 3.5. Asya-Pasifik Güç endeksi	125
Şekil 3.6. ABD'nin Hint-Pasifik'teki Doğrudan Yatırım Pozisyonu.....	133

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 2.1. Güney Çin Denizi Haritası	37
Harita 2.2. Güney Çin Denizi’de Jeopolitik ve Jeostratejik Açidan Önemli Bölgeler.....	39
Harita 2.3. Malakka, Sunda ve Limbok Boğazları	40
Harita 2.4. Güney Çin Denizi Petrol ve Doğal Gaz Rezervleri.....	41
Harita 2.5. Güney Çin Denizi’nde Artan Silahlanma ve Gerilim	45
Harita 2.6. Çin’in Dokuz Çizgili Haritası	47
Harita 2.7. Güney Çin Denizi’nde Tarafların hak İddia Ettikleri Bölgeler.....	48
Harita 2.8. Kuşak ve Yol Girişimi.....	49
Harita 2.9. Mischeif ve Fiery Cross Sığılığındaki askeri Amaçlı Yapay Ada İnşaatları	50
Harita 2.10. Çin’in Spratly Adaları Üzerindeki Askeri Karakolları	51
Harita 2.11. Taipei (Itu Aba) Adası.....	52
Harita 2.12. Tayvan haritası	53
Harita 2.13. Spratly Takımadasında Vietnam’a ait Tennent Resifi	54
Harita 2.14. Vietnam’ın Güney Çin Denizi üzerindeki egemenlik iddiaları.....	55
Harita 2.15. Filipinler ve Batı Filipinler Denizi	56
Harita 2.16. Commodore Reef, Flat Island, Loaita Island, Second Thomas Shoal.....	57
Harita 2.17. Northeast Cay, Nanshan Island, West York Island	58
Harita 2.18. Malezya’nın Güney Çin Denizi üzerinde egemenlik iddiaları.....	59
Harita 2.19. Endonezya ve Çin Arasında Krize Neden Olan Deniz Alanı.....	61
Harita 2.20. Brunei ve Güney Çin Denizi’deki İhtilafı Alanları ve MEB Sınırları	63
Harita 2.21. Çin’in Yapay Adaları	65
Harita 2.22. Güney Çin Denizi’nde Tartışmalı Adalar	67
Harita 2.23. 2009’da Çin’in BM’ye Sunduğu Metnin Ekindeki Harita	69
Harita 3.1. ASEAN Üye Ülkeleri Haritası	75
Harita 3.2. Güneydoğu Asya Antlaşma Örgütü üyeleri	78
Harita 3.3. Çin ve ASEAN Siyasi İlişkileri.....	99
Harita 3.4. Tarafların Güney Çin Denizi Üzerindeki Egemenlik İddiaları	104
Harita 3.5. Güney Çin Denizi’deki Balıkçılık Bölgeleri	106
Harita 3.6. Güney Doğu Asya’da Ada Zincirleri	107
Harita 3.7. CPTPP ve RCEP Katılımcı Ülkeleri	113
Harita 3.8. Kuşak ve Yol Girişimi Haritası	122
Harita 3.9. Kuşak ve Yol Girişimi Projesi	123
Harita 3.10. Bölgesel Doğrudan Yatırım Pozisyonu.....	132
Harita 3.11. Güney Çin Denizi’nde Çin’in Revizyonist Stratejisi: Tartışmalı Bölgeler.....	134

ÇİN'İN GÜNEY ÇİN DENİZİ'NDE ARTAN REVİZYONİST POLİTİKALARININ ASEAN-ÇİN İLİŞKİLERİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

ÖZET

Güney Çin Denizi (GÇD), kıyıdaş ülkelerin ekonomik, siyasi ve güvenlik çıkarları açısından stratejik öneme sahip bir deniz alanıdır. Bölgede yer alan geniş enerji rezervleri, zengin balıkçılık kaynakları ve dünya ticaretinin büyük bir bölümünün geçtiği deniz yolları, GÇD'yi hem bölgesel hem küresel düzeyde kritik hale getirmektedir. GÇD ve içinde yer alan adaların egemenliğinin hangi ülkeye ait olduğu sorununun uluslararası hukuk çerçevesinde çözülmemesi, soruna taraf olan ülkeler arasında siyasi kriz yaratmaktadır. Kıyıdaş ülke olmadığı halde ulusal çıkarları gereğince ABD, Japonya gibi dış aktörler de soruna dahil olmaktadır. Özellikle artan askeri ve ekonomik gücüyle Çin'in GÇD üzerine tam bir egemenlik iddia etmesine karşı çıkmaktadırlar. Bu da Çin'in sorunun kendi lehine çözümü yönünde farklı dış politika araçlarını kullanılmayı zorunlu kılmaktadır. Bu çalışmanın temel amacı, Çin ile yaşayan ASEAN üyeleri arasındaki karşılıklı bağımlılığın artmasına rağmen GÇD üzerinde egemenlik sorunun neden barışçıl bir şekilde çözüme kavuşmadığı ve hatta Çin'in giderek askeri uygulamaları da içerecek şekilde revizyonist davrandığını ortaya koymaktır. Çin'in "Dokuz Çizgi Hattı" temelinde ileri sürdüğü tarihsel egemenlik iddialarında vazgeçmemesi, diğer kıyıdaş ülkelere ait balıkçı teknelerine bölgede avcılık yapmaya izin vermemesi, GÇD üzerinde inşa ettiği yapay adaların askeri amaçlarla kullanılacak şekilde yapılması bu revizyonist politikalarındandır. Bu durum, ASEAN üyesi ülkelerle ciddi siyasi ve diplomatik gerilimlere yol açmaktadır. Bununla birlikte Çin'in bölge ülkelerine yönelik yatırım, kredi ve ticaret ilişkileri vasıtasıyla ekonomik bağımlılık düzeyini artırması, ASEAN üyesi ülkelerin Çin karşısında daha temkinli ve sınırlı bir tutum sergilemesine neden olmaktadır. Bu çalışmanın temel argümanı, ASEAN ülkeleriyle artan siyasi ve ekonomik bağımlılığa rağmen, Çin'in GÇD'deki revizyonist tutumunu sürdürdüğüdür. Bu tutumun nedeni, neoliberal beklentilerin aksine ve neorealizmin varsaydığı gibi Çin'in görece kazanç, güvenlik, güç ve bölgesel hâkimiyet arayışı gibi neorealist kaygılarla hareket etmesidir. Çin, ekonomik bağımlılığı bu politikalarına engel değil, onları güçlendiren bir araç olarak görmektedir. Bu ülkelerin Çin'e karşı bölgede toplu hareket etmelerini ya da sert tedbir almalarını önlemek için Çin'in ASEAN ülkelerinin kendisine olan ihtiyacı doğrultusunda ekonomiyi bir araç olarak kullandığı sonucuna varılmıştır. Literatürde bu konuya dair teorik ve ampirik eksikliklerin bulunması çalışmanın çıkış noktasını oluşturmaktadır. Uluslararası İlişkiler disiplini çerçevesinde hazırlanan bu çalışma, sorunun ortaya konmasında karşılıklı bağımlılık yaklaşımı temelinde şekillenmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiş, geniş kapsamlı literatür taramasına ek olarak araştırmanın hazırlık aşamasında, konunun farklı boyutlarını daha derinlemesine kavrayabilmek ve çalışmanın kavramsal çerçevesini olgunlaştırmak amacıyla üç akademisyen ile yarı yapılandırılmış mülakatlar yapılmıştır. Bu mülakatlar, tezde doğrudan birincil veri olarak kullanılmamış, yalnızca yazarın konuyu analiz ederken literatürdeki tartışmaları daha kapsamlı şekilde anlamasına katkı sağlayan bir ön hazırlık niteliği taşımıştır. Elde edilen bulgular, Çin'in GÇD üzerindeki revizyonist politikalarının ASEAN-Çin ilişkilerinde güç dengesini sarstığını, bölgesel güvenlik açısından risk oluşturduğunu ve ASEAN'ın kurumsal kapasitesinin bu krizleri yönetmede yetersiz kaldığını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte ekonomik ilişkilerin kesintisiz biçimde artmaya devam etmesi, iş birliği potansiyelini tamamen ortadan kaldırmamakta ancak sınırlı düzeyde tutmaktadır. Bu

durum, karşılıklı bağımlılığın çatışmaları azaltmada tek başına yeterli bir unsur olmadığını ve ekonomik entegrasyon ile güvenlik gerilimlerinin birbirinden ayrı dinamiklerle şekillendiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Çin, ASEAN, Güney Çin Denizi, BMDHS, Karşılıklı Bağımlılık.

EVALUATION OF CHINA'S INCREASING REVISIONIST POLICIES IN THE SOUTH CHINA SEA IN THE CONTEXT OF ASEAN-CHINA RELATIONS

ABSTRACT

The South China Sea (SCS) holds strategic importance due to its economic, political, and security implications for the littoral states. The region's vast energy reserves, rich fisheries, and maritime routes that accommodate a significant portion of global trade make the SCS critical on both regional and global levels. The inability to resolve disputes over the sovereignty of islands within the SCS through international legal mechanisms continues to provoke political crises among the claimant states. Although not a littoral actor, the United States, Japan, and other external powers have become involved in the dispute due to their national interests, often opposing China's increasingly assertive sovereignty claims—driven by its growing military and economic power. This, in turn, compels China to employ various foreign policy tools to pursue a resolution favorable to its interests.

The primary aim of this study is to investigate why, despite increasing interdependence between China and ASEAN member states, the sovereignty dispute over the SCS has not been resolved peacefully. On the contrary, China has adopted a more revisionist stance that also involves military practices. Its refusal to abandon historical sovereignty claims based on the "Nine-Dash Line," its denial of fishing rights to other claimant states, and its militarized artificial island constructions in the region are key indicators of this revisionist policy. These developments have caused significant political and diplomatic tensions with ASEAN countries.

However, China's deepening economic influence over ASEAN—through investments, trade, and credit mechanisms—has led these states to adopt more cautious and limited responses to Chinese assertiveness. The main argument of this study is that despite growing economic and political interdependence with ASEAN, China continues to pursue a revisionist policy in the SCS. Contrary to neoliberal expectations, this attitude is better explained by neorealist assumptions that emphasize relative gains, the pursuit of power, security concerns, and the desire for regional hegemony. From this perspective, China does not see interdependence as an obstacle to its policies, but rather as a strategic tool to reinforce them. It strategically utilizes economic leverage to prevent ASEAN states from forming a unified stance or taking strong countermeasures.

The theoretical and empirical gap in the literature on this subject constitutes the main motivation for research. Conducted within the discipline of International Relations, this study is framed around the interdependence approach. A qualitative research methodology has been adopted. In addition to an extensive literature review, three semi-structured interviews with academic experts were conducted during the preparatory phase of the research to deepen conceptual understanding. Although these interviews were not used as direct primary data in the thesis, they served as background for enhancing the author's analytical perspective.

The findings indicate that China's revisionist policies in the SCS have destabilized the power balance in ASEAN-China relations, created regional security risks, and revealed the institutional incapacity of ASEAN to effectively manage the crisis. Nevertheless, the continuous expansion of economic relations sustains a limited potential for cooperation. This suggests that interdependence alone is not sufficient to mitigate conflict, and that economic integration and security dynamics operate through distinct and often opposing mechanisms.

Keywords: China, ASEAN, South China Sea, UNCLOS, Interdependence.

GİRİŞ

Güney Çin Denizi (GÇD) hem coğrafi konumuyla hem de enerji kaynakları, küresel ticareti ve doğal zenginliklerini içinde bulundurmasından dolayı Uluslararası İlişkiler disiplini içinde stratejik öneme sahip çalışma konularından birisidir. Küresel deniz ticaretinin yaklaşık üçte biri bu deniz vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Bu nedenle bölgedeki ve bölge dışındaki ülkeler açısından GÇD, sadece bir geçiş rotası olarak değil aynı zamanda hayati kaynaklara ulaşım ve ulusal egemenliğin bir tamalayıcısı olarak da bilinmektedir (Alameşe.2022, s.15-20). Malakka Boğazı, GÇD'nin güney kısmında konumlanmakta olup, Hürmüz Boğazı'ndan sonra dünya üzerindeki en yoğun kullanılan ikinci deniz yolu olarak öne çıkmaktadır. Bu stratejik koridor, Orta Doğu ve Afrika'dan Asya'nın önde gelen ekonomileri olan Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC), Japonya ve Güney Kore'ye enerji taşımacılığının yoğun bir şekilde yapıldığı bir güzergah olarak öne çıkmaktadır (Joshua, 2005, s.415). Bu çerçevede GÇD, yalnızca kıyıdaş ülkelerin değil aynı zamanda uluslararası güçlerin de ilgi odağı haline gelen bir jeopolitik bölge olarak ön plana çıkmaktadır.

GÇD üzerindeki anlaşmazlık ise, yalnızca ekonomik çıkarların çeliştiği bir kriz olmaktan öte daha çok ASEAN üyesi ülkelerin de doğrudan yer aldığı bölgesel deniz güvenliğini tehdit eden çok boyutlu bir egemenlik mücadelesini temsil etmektedir. Bu durum, aynı zamanda Çin'in artan siyasi, askeri ve ekonomik nüfuzuna karşı bir duruş sergileme çabasının bir parçasıdır (Ercan, 2017, s.204). Çin'in bu deniz bölgesinde yapay adalar inşa etmesi, askeri gücünü artırması, uluslararası tahkim kararlarını tanımaktan kaçınması ve sınır ötesi deniz yetki alanlarında hak iddialarında bulunması gibi revizyonist politikaları, GÇD'nin bölgesel barış ve istikrar açısından en hassas alanlarından biri haline getirmektedir.

Çin, uluslararası sistemin çok kutuplu bir yapıya kavuşmasının önemini vurgulamakla birlikte, büyük güçler arasındaki ilişkilerin İş birliği temeline dayanması gerektiğini de belirtmektedir. Bu bağlamda Çin, potansiyel bir rakip olarak değerlendirilen ABD ile sürdürülebilir ve yapıcı ilişkiler kurma çabası içerisinde (Yılmaz, 2012, s.379). Çin'in dış politika yaklaşımında önemli bir unsur, uluslararası ve hükümetler arası kuruluşlarda aktif bir rol oynamaktır. Bu strateji, çok taraflı diplomatik süreçlere katılarak, ülkenin global ölçekteki meşruiyetini güçlendirmeyi hedeflemektedir. Bu strateji, aynı zamanda ABD'nin tek taraflı revizyonist iddiaların engellenmesine yönelik küresel çabaları destekleme iddiasıyla da paralellik göstermektedir (Chan, 2005, s.687-701). Bu doğrultuda Çin, ASEAN (Güney Doğu Asya Ülkeleri Birliği) ülkeleriyle ekonomik, ticaret ve siyasi alanlarda önemli bir karşılıklı bağımlılık

oluşturmuştur. Böylece Çin, ASEAN üyeleriyle geliştirdiği çok yönlü ilişkilerle Çin'in aleyhinde oybirliğiyle karar alınmasının engellenmesinde etkili olabilmektedir. Karşılıklı bağımlılık teorisi çerçevesinde, karşılıklı artan ve bağımlılığa evrilen ilişkilerin çatışmaları azaltma potansiyeli taşıdığı öne sürülmektedir (Keohane ve Nye, 1977, s.3-11). Ancak, pratikte Çin'in bölgede giderek daha agresif ve revizyonist bir dış politika izlediği görülmektedir. Bu durum, neoliberal teorinin açıklayıcılığını sorgulamakta ve buna karşılık neorealist teorinin görece kazanca odaklanan, güç ve güvenlik arayışını merkeze alan yaklaşımı, Çin'in davranışlarını anlamada daha tutarlı bir çerçeve sunmaktadır. Bu bağlamda Çin, ekonomik karşılıklı bağımlılığı çatışmadan kaçınma aracı olarak değil, stratejik çıkarlarını sürdürmenin ve bölgesel nüfuzunu artırmanın bir aracı olarak değerlendirmektedir.

Bu çalışma temel olarak "ASEAN ile karşılıklı bağımlılığını giderek artıran Çin'in, GÇD'de neden revizyonist politikalara ve uygulamalara yönelerek bunu devam ettirdiği"ni araştırmaktadır. Araştırma, üç temel başlık altında bu soruya yanıt aramayı amaçlamaktadır. Birincisi, Çin ile ASEAN arasında gelişen karşılıklı bağımlılığın GÇD üzerindeki etkisinin analiz edilmesidir. İkincisi, Çin'in barışçıl kalkınma söyleminin GÇD'deki uygulamalarla ne ölçüde örtüştüğünün ortaya konmasıdır. Üçüncüsü ise, uluslararası hukukun bu deniz üzerindeki egemenlik ihtilaflarında ne derece işlevsel bir rol oynadığının incelenmesidir .

Bu çalışma kapsamında yapılan literatür taramasında, Çin'in ASEAN ülkeleriyle ilişkileri ve Güney Çin Denizi'ne yönelik politikaları incelenmiş; özellikle ASEAN üyelerinin Çin'in artan revizyonist tutumuna verdikleri tepkiler farklı açılardan değerlendirilmiştir. Literatürde öne çıkan bu yaklaşımlar, ele aldıkları konu başlıklarına göre sekiz ana tema altında sınıflandırılarak sistematik bir şekilde analiz edilmiştir. Öncelikle bölgenin jeostratejik ve jeoekonomik önemi sıklıkla vurgulanmakta, ardından Çin'in GÇD'ne bakışı ve bu deniz alanının Çin açısından taşıdığı değer analiz edilmektedir (Gökten, 2021, s.100). Taraf ülkelerin egemenlik iddiaları ile ASEAN'ın konuya ilişkin pozisyonu, açıklamaları ve hak iddiaları çalışmalarda öne çıkan diğer unsurlardır. Ayrıca, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) çerçevesinde hukuki normlara değinilmekte, ASEAN ile Çin arasında yürütülen diplomatik ilişkiler ve bölge dışı aktörlerin (ABD, Japonya vb.) konuya ilişkin yaklaşımları incelenmektedir. Son olarak, Çin ile ASEAN arasındaki ekonomik ve siyasi karşılıklı bağımlılık ilişkisine dair analizler yer almaktadır. Ancak, literatürde karşılıklı bağımlılık düzeyinin artmasına rağmen Çin'in neden agresif ve revizyonist bir tutum sergilediğine dair çalışmalara sınırlı düzeyde rastlanmıştır. Bu bağlamda tez, mevcut literatürdeki bu boşluğu doldurmayı hedeflemektedir.

Bu çalışmanın kavramsal çerçevesi, Çin'in Güney Çin Denizi'ndeki dış politikasının anlaşılmasında neoliberal ve neorealist kuramların karşılaştırmalı analizine dayanmaktadır. Literatürde neoliberal kuram, devletler arasındaki karşılıklı ekonomik ve diplomatik bağımlılığın çatışma olasılıklarını azaltacağı varsayımına dayanmakta ve iş birliğini mümkün kılan kurumsal yapıların önemini vurgulamaktadır. Bu çerçevede, Çin'in ASEAN ile geliştirdiği yoğun ekonomik ilişkilerin bölgedeki istikrarı artırması beklenmektedir. Ancak bu beklentinin aksine, Çin'in artan maddi kapasitesiyle birlikte daha agresif ve revizyonist bir tutum benimsemesi, neoliberal varsayımların bu bağlamda yetersiz kaldığını ortaya koymaktadır.

Bu nedenle çalışmada alternatif bir açıklama modeli olarak neorealist kuram benimsenmektedir. Neorealizm, uluslararası sistemin anarşik doğası gereği devletlerin “görelî kazanç” (relative gains) temelinde hareket ettiklerini ve güvenlik arayışının iş birliğine sınır getirdiğini savunur. Bu perspektiften bakıldığında, Çin'in hem bölgesel güç dengesindeki değişimden faydalanarak hem de ASEAN ile olan ekonomik karşılıklı bağımlılığa rağmen GÇD'de statükoyu zorlaması, neorealist yaklaşımın öngörleriyle daha tutarlı bir şekilde açıklanabilmektedir. Çalışma bu bağlamda, revizyonizm kavramını yalnızca bir dış politika yönelimi olarak değil, yapısal realizmin öngördüğü güç geçişi, hegemonya arayışı ve sistemsel rekabet bağlamında kavramsallaştırmaktadır. Karşılıklı bağımlılığın, barışçıl ilişkilerin gelişimini teşvik eden bir mekanizma olarak işleyişi ele alınırken, bu yaklaşıma yöneltilen eleştiriler de dikkate alınmıştır. Çalışmanın kavramsal çerçevesi, GÇD bağlamında Çin ile ASEAN arasındaki ilişkilerin analitik bir biçimde incelenmesine olanak tanımaktadır.

Çalışma üç temel bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, çalışmanın teorik temellerini oluşturan kavramsal çerçeve ele alınmakta aynı zamanda neoliberal ve neorealist kuramlar çerçevesinde revizyonizm, karşılıklı bağımlılık gibi temel kavramlar tartışılmaktadır. İkinci bölümde GÇD sorunu ve tarafların iddiaları detaylı bir şekilde incelenmektedir. Aynı zamanda GÇD sorununun ortaya çıkışı, tarihsel gelişimi, jeostratejik ve jeoekonomik açıdan önemi, uluslararası ticarete önemli geçiş yolu olması, bu deniz alanı üzerindeki başta Çin olmak üzere Tayvan, Vietnam, Filipinler, Malezya, Endonezya, Brunei'nin egemenlik iddiaları ve uluslararası hukuk açısından değerlendirilmesi, GÇD'de yapay adalar sorunu ele alınmaktadır. Üçüncü bölümde ise, ASEAN-Çin çok yönlü ilişkileri hem tarihsel süreç içinde nasıl geliştiği hem de günümüzde hangi dinamikler üzerinden şekillendiği analiz edilmektedir. Bu olgular temelinde, Çin'in bölge ülkeleriyle kurduğu siyasi, ekonomik ve diplomatik ilişkiler üzerinden karşılıklı bağımlılık düzeyi incelenmektedir. Bölümün devamında ise, ABD'nin bölgeye

yönelik yaklaşımı ve ASEAN ülkeleriyle kurduğu ilişkiler analiz edilerek, GÇD’de ortaya çıkan gelişmeler uluslararası hukuk ve güvenlik boyutunda değerlendirilmektedir.

LİTERATÜR TARAMASI

Çin'in ASEAN ülkeleri ile ilişkileri ve GÇD'ye yönelik stratejilerine dair mevcut literatür incelendiğinde özellikle ASEAN üyelerinin Çin'in bu bölgedeki artan revizyonist politikalarına yaklaşımlarının pek çok açıdan ele alındığı tespit edilmiştir. Fakat Çin'in ASEAN ile giderek derinleşen karşılıklı bağımlılığa rağmen neden revizyonist ve çatışmacı uygulamalara yöneldiği sorusunun analizi, literatürde önemli ölçüde ihmal edilmiştir.

Konuyla ilgili mevcut literatür daha geniş anlamda, kaynakların odaklandıkları hususlardaki farklar gözetilerek sekiz (tematik) kategoride açıklanabilir. İlk olarak, GÇD sorununa dikkat çekildiği konunun jeostratejik ve jeoekonomik açıdan öneminin ise sıklıkla vurgulandığı görülmüştür. İkinci olarak, Çin'in GÇD'ye yaklaşımı ve Çin için GÇD'nin öneminden bahsedilmektedir. Üçüncü olarak, hangi ülkelerin soruna taraf olduğu ortaya konmaktadır. Dördüncü olarak, ASEAN'ın GÇD'ye yönelik yaklaşımları, hak iddiaları ve açıklamaları belirtmektedir. Beşinci olarak, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin (BMDHS) ortaya koyduğu kurallar ve normlar konu edinmektedir. Altıncı olarak, ASEAN ile Çin arasında GÇD sorunu üzerine karşılıklı anlaşmalar ve görüşmeler ele alınmaktadır. Yedinci olarak, ABD, Japonya Avustralya veya Hindistan gibi diğer ülkelerin soruna yönelik politikaları ve açıklamaları işlenmektedir. Sekizinci tema ise, ASEAN ile Çin arasındaki karşılıklı bağımlılığın ne ölçüde olduğunun araştırılmasından ibarettir. Yapılan literatür taramasının sonucunda, zikredilen temalardan anlaşılacağı üzere Çin'in ASEAN ülkeleri ile olan çok yönlü ilişkilerinin pek çok açıdan ele alındığı söylenebilir. Fakat ASEAN ülkeleri ve Çin arasında belli ölçüde bir karşılıklı bağımlılık gelişmiş olmasına rağmen Çin'in bölgede neden hâlâ revizyonist, agresif ve dolayısıyla çatışmacı bir tutum sergilediği sorusuna odaklanılmadığı görülmüştür. Bu mesele bir araştırma muamması (research puzzle) olarak önem arz etmektedir. Bu tez, akademik literatürdeki söz konusu eksikliğe istinaden, Çin'in -karşılıklı bağımlılığa rağmen-ASEAN üyesi ülkeler aleyhine revizyonist stratejilerinin sebeplerini araştırmaktadır.

GÇD, Hint-Pasifik jeopolitiğinde son derece önemli bir rol oynamaktadır. Bu deniz alanı, dünya ticaretinin yaklaşık üçte birinin transit geçiş yaptığı ve Karimata'dan Malakka ile Tayvan Boğazı'na kadar uzanan bir bölge olarak tanınmaktadır. Bölgenin aynı zamanda önemli miktarda petrol ve doğal gaz rezervine sahip olduğu da ileri sürülmektedir (Gökten, 2021, s.100). GÇD'ye kıyısı bulunan ülkelerden bazıları; Çin, Tayvan, Endonezya Filipinler, Vietnam, Malezya Kamboçya ve Brunei'dir. Bölgenin balıkçılık alanında zenginliği ve gemi taşımacılığında olan stratejik önemi, GÇD'nin değeri açısından dikkate değer diğer durum

olmaktadır. GÇD, kıyı ülkelerin yüzyıllardır kendi denizleriyle kurdukları ilişkinin kültürel bilincinin bir yansıması olarak da ifade edilmektedir (Singh, 2012, s.8). Bu fikir, bölgede hak iddia eden devletlerin halkları arasında modern döneme özgü milliyetçi eğilimleri körüklemekte ve bu eğilimler, anlaşmazlıkların önemini artırarak kriz dönemlerinde sessiz müzakere veya gerilimi azaltma seçeneklerini daraltmaktadır (Dutton, 2011, s.42). Bununla birlikte, bölgeyi sahiplenme iddiasında bulunan taraflar arasında jeopolitik rekabet kadar, sağlam ekonomik ilişkiler de mevcut bulunmaktadır (Şahin,2024, s.67).

Çin'in bölgesel olarak GÇD üzerinden hak iddia etmesi bu deniz alanını önemli bir sorun haline getirmektedir. Brezinski (2017) "Büyük Satranç Tahtası" kitabında GÇD sorununu Çin'in bu bölge üzerinde çizdiği sınırı kabul etmeyen denize kıyısı olan diğer ülkelere ekonomik baskı uygulayarak onlara ticaret kısıtlamaları getirip reddetme seçimi bırakmadığını vurgulamaktadır. Rong Chen (2013, s.41-61) GÇD sorununu, Çin ile denize sınırı olan ülkeler arasında gelişen bir sorun olarak değerlendirmektedir. Bu bağlamda, GÇD'nin genel ekonomik ve politik avantajları dışında, anlaşmazlıktaki taraflardan biri olan Çin'in amaçları arasında bölgede yükselen dünya gücü olurken ulusal güvenliğini de güçlendirmesi sayılabilmektedir (Özer v.d, 2017, s.204). Buszynski ve Hai, (2020, s.23-24) "The South China Sea" – adlı kitaplarında, birçok gözlemcinin GÇD sorununun sadece bir zaman meselesi olduğunu ve Çin'in hakları tanınırsa, kara sınırlarının belirlenmesinde olduğu gibi komşularına karşı uzlaşmacı ve hatta cömert olacağını düşündüğünü belirtmektedir. Jihyun Kim (2015) son yıllarda GÇD'ndeki bölgesel iş birliğinin, ada anlaşmazlıklarının değil, Çin ve GÇD'e kıyısı olan ülkelerle ilişkilerinin merkezinde olması gerektiği görüşünü sürdürmektedir. Ancak Çin'in deniz ve sahil güvenlik gemilerinin GÇD üzerindeki tam egemenliğe sahipmiş gibi hareket etmeye devam etmesi, GÇD sorununun bir zaman meselesinden ibaret olup olmadığını ve Çin'in gelecekte ne ölçüde uzlaşmacı olacağını belirsiz kılmaktadır (Kim, 2015, s.119-123).

Tarihi İpek Yolu'nun deniz ayağı olarak tanınan GÇD, yüzyıllar boyunca ticaret yollarının kesişim noktası olarak stratejik bir öneme sahip olmuştur. Çin Halk Cumhuriyeti'nin (ÇHC) GÇD üzerindeki hak iddiaları 70 yıl öncesine dayanmaktadır (Varlı, 2018, s.43). Çin, bu bölge üzerindeki hak iddialarının tarihsel açıdan derin köklere dayandığını öne sürmektedir (Kalimuddin ve Anderson, 2018, s.117-118). "Dokuz Çizgi hattı"- Çin'in 1947'de hazırladığı bir haritada ortaya çıkan ve daha sonraki hükümetler tarafından da sahiplenilen U şeklindeki sınır çizgisini ifade eden Dokuz Çizgi hattı (Ninde-Dash-Line), Çin'in GÇD üzerindeki iddialarının en bariz göstergesidir. Buna göre Çin GÇD'nin yaklaşık yüzde 90'ını kapsayan bir alanda hak sahibi olduğunu öne sürmektedir. Bu "Dokuz Çizgi hattı" ÇHC'nin GÇD üzerindeki

iddialarının en bariz göstergesi olmaktadır. ÇHC'nin stratejisi GÇD üzerindeki iddialarını sağlamlaştırmayı amaçlamaktadır (Fravel, 2011, s.294). Çin'in bu çizgiye dayandırdığı iddialar, bölgedeki diğer devletlerle derin anlaşmazlıklara sebep vermektedir. Vietnam, Filipinler, Malezya, Brunei ve Tayvan gibi devletler, egemenlik haklarını koruma amacıyla Çin'in bu bölge üzerindeki taleplerini reddetmektedir. Morton ve Blackmore "South China Sea" (2001) adlı yazısında, bu bölgedeki adaların ve kayalıkların üzerinde diğer ülkelerin de tarihsel varlıklarına ve bu alanların kullanımlarına ilişkin kanıtların var olduğunu ileri sürmektedir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki dönemde, uluslararası güç ve güvenlik dengesinin yeniden inşası çabaları ve GÇD'nin etrafındaki diğer devletlerin kendi sınırlarını yeniden tanımlamak amacıyla adalara yönelik gerçekleştirdikleri saldırgan eylemler, anlaşmazlıkların ortaya çıkışını tetikleyen temel faktörler arasında yer almaktadır. Li (2010), GÇD'yi Çin'in güneydeki güvenliği için doğal bir kalkan olarak kabul edildiğini söylemektedir. Tamer (2022) de Çin'in güney bölgelerinin yoğun nüfuslu ve nispeten gelişmiş olduğu için bu bölgedeki istikrar ve güvenliğin, Çin'in ulusal güvenliği için kritik öneme sahip olduğunu vurgulamaktadır. Adıbelli (2009), Çin için GÇD'deki adalar ve kayalıkların önemini aktarmakta, havadan ve denizden merkez olarak işlev görebilme potansiyeli taşıyabileceğini iddia etmektedir. Çin aynı zamanda, GÇD'deki Spratly ve Paracel Adaları da dahil olmak üzere pek çok ada ve resif üzerinde egemenlik iddialarını sürdürmektedir. Bu iddiaların nihayetinde Çin, bölgede deniz trafiğini etkin bir şekilde idare edebilecek ve olası düşmanlarına karşı daha sağlam bir savunma mekanizması tesis edebilecektir.

GÇD sorununa taraf olan ülkeler Çin, Endonezya, Vietnam, Filipinler, Tayvan, Malezya ve Brunei olarak bilinmektedir (Hanayi, 2016, s.2). GÇD üzerinde hak iddia eden başlıca devletlerden ilki Çin'dir. Çin "Dokuz Çizgi Hattı"- olarak bilinen tarihi haklara dayanarak neredeyse tüm GÇD ve içinde bulundurduğu doğal kaynaklar ve adalar da dahil olmak üzere sahiplik iddia etmektedir (Morton ve Blackmore, 2001, s.1136). Çinli denizcilerin ve balıkçıların GÇD'yi kullanımı ve Çin'in bölgeyi kontrol altında tutması da "Dokuz Çizgi Hattı"na dayandırılarak meşrulaştırılmaktadır (Pinotti, 2015, s.165). Fakat, Çin'in "Dokuz Çizgi Hattı" ve tarihsel iddiaları, uluslararası hukuk açısından kabul görmemektedir. Bilhassa, hukukçu akademisyenler BMDHS ile uyuşmadığına dair eleştiriler yöneltmektedir. Çin'in girdiği bu pozisyon, bölgedeki diğer ülkelerle Çin arasında süreklilik arz eden bir gerilim yaratmaktadır.

Vietnam'ın GÇD üzerinde egemenlik taleplerinin temelleri, 1950 yılına dayanmaktadır (Genç, 2019, s.20). Kasım (2024, s.26-27), “GÇD Sorunlarının Bölgesel ve Uluslararası Güvenliğe Etkileri” isimli makalesinde 2011 ve 2012 yıllarında Vietnam'ın MEB olarak kabul ettiği alanda haritalama faaliyetleri yürüten bir araştırma gemisinin Çin'in askeri gemileriyle karşılaştığını söylemektedir. Böyle bir durumda Vietnam Çin'in enerji kaynakları araştırması amacıyla kullandığı kabloları kesmesi ile Çin'in agresif tutumunu gün yüzüne çıkarmaktadır. Vietnam aynı zamanda ASEAN ülkesi olarak GÇD'de hak iddia eden ülkeler arasına girmektedir.

Filipinler de GÇD sorununda hak iddia eden taraflar arasındadır ve Filipinler için GÇD sorunu hem bölgesel güvenlik hem de ulusal egemenlik açısından son derece kritik bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır. Pu (2019, s.45-46) “Rebranding China” adlı kitabında Filipinlilerin bir ASEAN üyesi olarak GÇD üzerindeki iddialarının BMDHS çerçevesinde olduğunu incelemektedir. 2016'da Mahkemenin Filipinler lehine hüküm vermesi ile Çin'in “Dokuz Çizgi Hattı” iddiasının ve tarihsel hak iddialarının hukuki bir temele dayanmadığını vurgulanmaktadır (Armağan, 2021, s.60-73). Tayvan'ın bu meseleye yaklaşımı, ÇHC ile olan ilişkileri ve “Tek Çin” politikası gibi etmenlerden etkilenmektedir. Turan'ın (2016, s.97-98) “ABD Çin ilişkileri bağlamında Tayvan sorunu” makalesinde vurguladığı üzere, 1982 BMDHS'ye göre, bölge ülkelerinin kıta sahanlığı dahilindeki denizlerde münhasır ekonomik haklara sahip olmalarına olanak tanınmaktadır. Bu çerçevede, yarı kapalı bir deniz olarak değerlendirilen GÇD'de, söz konusu ülkeler 200 deniz mili genişliğinde Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) iddialarında bulunmaktadırlar. (Huang,1999, s.21-28). Malezya, BMDHS'nin 200 deniz mili prensibine dayanarak, GÇD'de kendine ait olan MEB ve kıta sahanlığı haklarını aynı zamanda coğrafi yakınlık nedeniyle Spratly adası ve doğal kaynaklar üzerinde haklarını ileri sürmektedir (Kaplan, 2015, s.131-132). Brunei de Malezya gibi BMDHS'ye uygun olarak ve coğrafi yakınlığı nedeniyle doğal kaynaklar üzerinde hak iddia etmektedir.

ASEAN, Güney Doğu Asya bölgesinde barış ve güvenlik temelinde istikrarı sağlamak amacıyla siyasal nitelikli bir uluslararası örgüt olarak bilinmektedir ve bu örgüte Brunei, Kamboçya, Endonezya, Laos, Malezya, Myanmar, Filipinler Singapur Tayland ve Vietnam dahil olmaktadır (Hasgüler ve Uludağ, 2014). Severino (2010), Güneydoğu Asya Uluslar Birliği'nin on üyesi de dahil olmak üzere büyük bir çoğunluğun GÇD'nin barış ve istikrarı ile yakından ilgilenmekte olduğu iddia etmektedir. Elbette bu durum, her ülkenin stratejik çıkarlarını hesap ederken barış ve istikrara ne ölçüde önem verdiğine bağlı olarak, ülkeden ülkeye ve zamana göre değişir.

GÇD üzerinde en aktif hak iddia eden ASEAN üyelerinden birincisi Vietnam'dır. Vietnam'ın GÇD üzerindeki yaklaşımı incelendiğinde, GÇD'nin neredeyse tamamı üzerinde hak iddiasında bulunduğu görülmektedir. Bu durum, Çin ile Vietnam arasında çakışan iddialara yol açmaktadır. Ayrıca, Vietnam'ın bölgeye yönelik iddialarını, tıpkı Çin'in yaptığı gibi tarihsel referanslarla meşrulaştırmaya çalıştığı anlaşılmaktadır (Doğan ve Gürkaynak, 2019, s.927). Bu bulgular, her iki ülkenin de GÇD üzerindeki hak iddialarını pekiştirmek amacıyla benzer stratejiler benimsediğini ortaya koymaktadır. Talita Pinotti'ye (2015, s.158-178) göre her iki ülke, tarihsel olaylara ve coğrafi yakınlığa atıfta bulunarak argümanlarının meşruiyetini ispatlama çabası içinde olmaktadır. Lakin, bu durum, bölgede gerginliklerin tırmanmasına ve çözüm sürecinin karmaşıklaşmasına yol açmaktadır. Vietnam'ın GÇD üzerindeki belirgin egemenlik iddialarının ardından, ikinci bir egemenlik beyanı ASEAN üyesi olan Filipinler'den gelmiştir. Filipinler'in, Scarborough (Huangyan) Resifi ve Spratly adaları üzerinde egemenlik iddiaları bulunmaktadır (Keyvan, 2017, s.253). GÇD'nin, zengin petrol ve doğalgaz rezervleriyle donatılmış olması, jeopolitik açıdan stratejik bir değer taşıması, mevcut anlaşmazlıkların çözümüne de engel olmaktadır.

GÇD üzerinde hak iddia eden ASEAN devletlerinden diğerleri Malezya ve Brunei'dir. Genellikle, Kıta Sahanlığına yakın alanlar üzerinde hak iddia etmektedirler. Her iki ülke de Münhasır Ekonomik Bölgeye uygun hak talebinde bulunmaktadır (Noonari ve Tunio, 2020, s.74-81). Genel çerçevede baktığımızda ASEAN ülkelerinin GÇD'ye yönelen yaklaşımlarının temelinde, kaynakların paylaşımı, deniz sınırlarının belirsizliği, adalara yönelik egemenlik talepleriyle ilgili meseleler yatmaktadır. Bu da ASEAN'ın GÇD'yi birden fazla konuda sorunsallaştığı anlamına gelmektedir.

GÇD, üzerindeki uluslararası ticaret, balıkçılık ve petrol ile doğal gaz potansiyelinin stratejik önemi gereği, kıyısında bulunduğu altı ülke arasında son derece tartışmalı bir mesele haline gelmektedir. Çin de bölgedeki hegemonyasını pekiştirmek ve kaynaklardan en verimli şekilde faydalanmak amacıyla, bu bölgede deniz fenerleri, askeri üsler ve sivil tesisleri içeren yapay adalar inşa etmektedir (Orion ve Kanner, 2016, s.1). Çin'in bölge üzerinde revizyonist politikaları 2011 yılında Çin ile diğer hak iddia eden ülkeler arasında askeri çatışma tehlikesi hakkında ciddi endişeleri ortaya çıkmaktadır (Sun, 2012). Çatışma tehlikesini aradan kaldırmak amacıyla GÇD'ye kıyısı olan ülkeler arasında BMDHS'yi imzalamış ülkeler bulunmaktadır. Sözleşmeyi imzalayan ülkeler arasında Çin, Tayvan, Vietnam, Filipinler, Malezya ve Brunei yer almaktadır (Yorulmaz, 2021). BMDHS, GÇD üzerinde birincisi, karasuları ve bitişik bölgeye dair; ikincisi, kıta sahanlığına ilişkin; üçüncüsü, açık denizler üzerine; dördüncüsü ise,

açık denizlerdeki canlı kaynakların balıkçılığı ve korunmasına yönelik bir belge olmak üzere dört önemli karar onaylamış bulunmaktadır (Stein Tonnesson, 2015, s.458).

Reed ve Wong (2016: s.750) Çin'in GÇD üzerinde, dokuz çizgi hattı içindeki canlı ve cansız kaynaklara ilişkin tarihi hak iddialarının, sözleşme tarafından öngörülen Çin'in MEB ve kıta sahanlığı sınırlarını aştığı ölçüde BMDHS ile uyumsuz olduğunu vurgulamaktadır. Chang (2019, s.59-60) da bazı devletlerin, BMDHS'de belirtilen kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge ile ilgili hükümlerini, GÇD adaları üzerinde toprak egemenliği iddia etmek için kötüye kullanmakta olduğunu, bunun da bölgedeki egemenlik anlaşmazlığını artırmakta ve deniz sınırlandırması sorununu karmaşıklştırmakta olduğunu söylemektedir. Örnek vermek gerekirse, Spratly Adaları, çoklu rakip egemenlik iddialarının merkezi olmaktadır ve Filipinler burada deniz anlaşmazlıklarını BMDHS kapsamında tahkime sunan ilk hak sahibi devlet olarak bilinmektedir (Rapp-Hooper, Krejsa 2016, s.3). İhtilafli egemenlik iddiaları, hayati deniz yolları ve ticaret güzergahları üzerindeki çeşitli adaların stratejik coğrafi konumunun yanı sıra, deniz tabanının altında bulunan hidrokarbon ve mineral rezervlerinden de ileri gelmektedir (Southgate, 2019. s.163). Örneğin Vietnam, Mayıs 1977'de yayımladığı deklarasyonla Doğu Denizi'nde (Güney Çin Denizi) 12 deniz mili karasuları, 12 deniz mili bitişik bölge ve 200 deniz mili genişliğinde bir MEB ilan etmiş; bu da Güneydoğu Asya'daki ilk resmî MEB ilanı olarak kabul edilmiştir (Temiz,2024, s.150).

ASEAN'ın GÇD ile sınırı olan üyeleri (Vietnam, Filipinler, Malezya, Brunei, Endonezya) bu bölgeyi Uluslararası Deniz hukuku sözleşmesine uygun olarak kullanmayı amaçlamaktadır (McDougal, 2021, s.92). Çin ise, GÇD gibi geniş su alanının kendisine karşı tehdit veya saldırı için kullanılmasından çekinmektedir. Bu yüzden de GÇD'ye sınırı olan üyelerle ÇHC arasında bölge anlaşmazlığı sorunu ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda, bazıları Çin'i, Güneydoğu Asya üzerinde bir tür hegemonyaya ulaşmak için GÇD üzerinde hâkimiyet kurmaya çalışmakla suçlamaktadır (Reed ve Wong, 2016, s.750). ASEAN ve Çin, GÇD'deki anlaşmazlığı çözmek amaçlı birçok diplomatik girişimde bulunsa da bu gerilimler sürecin yavaş ilerlemesi veya bir anlaşmaya varılamaması sebebiyle, müzakerelerin devam etmesine sebep olmaktadır (SCIO, 2017). Öyle ki Chinvano (2015, s.10) "ASEAN-China Relations: Prospects and Challenges" makalesinde, Çin'in olağanüstü ekonomik yükselişinin, ulusal gücünü, nüfuzunu ve etkisini pekiştirerek, uzun vadeli hedefleri ve iddiaları konusunda hem bölgesel hem de küresel düzeyde artan endişelere yol açmakta olduğunu söylemektedir. Diğer taraftan ASEAN, GÇD sorununun barışçıl çözümüne yönelik önemli bir zemin sunmaktadır ve bu zemin, tarafların kuvvet kullanmaktan kaçınmasını ve krizlerin müzakere yoluyla çözülmesini teşvik etmektedir.

Aliyeva'nın (2016) "XXI əsrin əvvəllərində ABŞ Çin münasibətləri" kitabında Çin və ASEAN'ın, GÇD'deki gerilimleri azaltmayı hedefleyen bir davranış bildirgesi imzaladığını ifade etmekte ve Tarafların Davranış Bildirgesi (Declaration on the Conduct of Parties in the South China Sea- DOC) adındaki bu bildirgenin, tarafları ihtiyatlı davranmaya, gerilimi artıracak eylemlerden sakınmaya ve güveni artırıcı tedbirler almaya teşvik ettiğini vurgulamaktadır. Robert D. Kaplan (2015) "Asia's Cauldron: The South China Sea and the End of a Stable Pacific" kitabında Çin'in askeri olarak güçlendiği nispette, GÇD sorununa diğer ülkeler aleyhine kayıtsız davranacağını ileri sürmektedir. Bu durumda, ASEAN üyesi devletlerin, Çin daha da kayıtsız bir hâle gelmeden önce, meseleleri çözmeyi er ya da geç denemelerinin kendi çıkarlarına olduğu söylenebilir.

Çin'in uluslararası stratejik öneme sahip GÇD üzerinde askeri varlığını artırması ve bu yönde egemenliğini tesis ettirici eylemler ve söylemlerde bulunması ABD başta olmak üzere GÇD üzerinde ciddi ulusal çıkarları olan Japonya, Hindistan, Avustralya ve Güney Kore gibi diğer bölgesel güçlerin de soruna taraf olmak istemelerine neden olmaktadır (Fravel, 2011, s.292-319). Bu devletler, GÇD'ye sınırları olmaması nedeniyle resmi olarak taraf gözükmese de bölgedeki müttefiklerini destekleyerek bu ülkelerin Çin'e karşı denge sağlamalarına yardımcı olmaya çalışmaktadır. Ayrıca ABD, GÇD'nin uluslararası bir deniz olduğunu ve bu nedenle askeri gemileri de dahil ABD'nin seyrüsefer hakkı olduğunu belirtmekte ve bu doğrultuda bölgede müttefikleriyle zaman zaman askeri tatbikatlar da gerçekleştirmektedir (Varlı, 2018,155). Bu da bölgedeki gerilimin artmasına neden olduğu gibi bölgede artan ticaret potansiyelini de riske atmaktadır.

Uluslararası deniz ticaret güvenliği perspektifinden bakıldığında ABD bölgedeki stratejik taraftarları Filipinler, Japonya, Güney Kore, Avustralya ile iş birliği yapmakta olduğu görülmektedir (Babahanoğlu, 2024, s.358). GÇD'deki jeopolitik etkinler, ABD ile Çin arasındaki rekabetin bir tezahürü olarak, uluslararası alanda daha kapsamlı bir stratejik çatışmanın unsurlarını teşkil etmekte, bu da bölgedeki güç dengesini etkileyerek küresel güç dengelerinin de biçimlenmesine katkı sağlamaktadır (Heo, 2023, s.122). ABD aynı zamanda, Çin'in bölgedeki toprak iddialarını ve askeri eylemlerini eleştirerek, GÇD'de askeri tatbikatlar gerçekleştirmekte ve bölgedeki askeri varlığını kuvvetlendirmektedir (Yan, 2019, s.143-172). Bununla birlikte, ABD, Lahey'deki Daimî Tahkim Mahkemesi'nin 2016 yılında Çin'in toprak taleplerini reddeden kararına da destek vermektedir (Bayram, 2022, s.55).

GÇD gerilimlerinden doğrudan etkilenen ülkelerden biri de Japonya'dır. Deniz ticaret yollarının önemli bir bölümünün bu bölgeden geçmesi sebebiyle, seyrüsefer serbestliğine büyük bir önem atfeden Japonya, ABD ile yakın bir İş birliği halinde olup, Çin'in bölgede gerçekleştirdiği faaliyetleri dikkatle izlemektedir (Steffens, 2013, s.89-90). ABD, Japonya, Avustralya ve Hindistan, Çin'in artan etkisine karşı AUKUS (Australia, UK, US) ve Dörtlülük Güvenlik Diyalogu (Quadrilateral Security Dialogue QUAD) gibi güvenlik odaklı oluşumlarla müdahil olarak ortak bir tutum sergilemektedir (Hung, 2023: 344-347). Dolayısıyla, bu tutum bölgedeki gerginliklerin azaltılması için diyalogun ve İş birliğinin önemini de vurgulamaktadır.

Çin, ASEAN'ın en büyük ticaret ortaklarından biri olarak tanınmaktadır. Filiz (2020), "Çin'in Küresel Tek Kuşak Tek Yol Girişiminde Türkiye'nin Konumu Üzerine Bir İnceleme" makalesinde ASEAN ülkelerinin, Çin'e büyük ölçüde hammadde ve mal ihraç etmekte olduğunu, aynı zamanda Çin'den mamul ürünler ithal etmekte olduğunu söylemektedir. Joyner (1999), Laos ve Kamboçya'yı siyasi açıdan Çin'e taviz veren ASEAN üyeleri olarak ortaya çıkarmaktadır. Hoang Thi Ha (2019, s.228) "Understanding China's Proposal for an ASEAN-China Community of Common Destiny and ASEAN's Ambivalent Response" makalesinde Laos ve Kamboçya'nın Pekin'den sonra Ortak Gelecek Topluluğu oluşturmaya yönelik iki belge imzaladığını söylemektedir. Bu, bazı ülkelerin ekonomik ihtiyaçlarını önceleyerek ve güç asimetrisini değerlendirerek Çin'in revizyonist tutumu karşısında daha pasif bir pozisyon aldıklarını ima etmektedir. ASEAN-Çin Ortak Topluluğu (CCD), son yirmi yıldır Çin'in ASEAN ve üye devletleriyle olan ilişkilerine yön veren dostane, güvenli ve müreffeh bir komşuluk politikasını devam ettirmektedir (ASEAN, 2018).

Çin ile ASEAN arasındaki karşılıklı bağımlılık, yalnızca ASEAN ülkeleriyle siyasi ve ekonomik iş birliğini teşvik etmekle sınırlı kalmamakta, aynı zamanda bölgedeki güvenlik dengeleri üzerinde de etkili olmaktadır. Bu çerçevede, Çin'in artan nüfuzu karşısında bazı ASEAN ülkeleri, özellikle Filipinler, ABD ile askeri iş birliğini sürdürmekte ve Amerikan askeri varlığının bölgedeki mevcudiyetini desteklemektedir. Bu durum, karşılıklı bağımlılığın güvenlik alanındaki sonuçlarını da gözler önüne sermektedir (Simon, 1979, s.1182). GÇD'deki egemenlik iddialarına ilişkin ASEAN içindeki görüş ayrılıkları, Çin'in ekonomik gücünü kullanarak bazı üyeleri yanına çekmesiyle birleştiğinde, örgütün ortak eylemde bulunmasını zorlaştırmakta ve böylelikle, Çin'in bölgedeki etkisini güçlendirmektedir (Yoshimatsu, 2010, s.88).

Neoliberal kuram, uluslararası ilişkilerde devletlerin sadece güvenlik endişeleriyle değil, aynı zamanda ekonomik çıkarlarla da hareket ettiğini savunmaktadır (Gülmez, 2022, s.69-78). Bu

bağlamda karşılıklı bağımlılık, devletlerin ekonomik, ticari ve kurumsal ilişkiler yoluyla birbirlerine bağlı hale gelmesini ifade etmektedir. GÇD bağlamında Çin ile ASEAN ülkeleri arasında gelişen ticari ilişkiler, neoliberal teorinin öngördüğü karşılıklı bağımlılık düzeyini açıkça göstermektedir (Özpek, 2014, s.121-151). Örneğin, 2022 itibarıyla ASEAN, Çin'in en büyük ticaret ortağı olurken, Çin de ASEAN'ın en büyük ihracat ve ithalat partneri konumuna gelmiştir (ASEAN Secretariat, 2023). Bu ekonomik ilişkiler, taraflar arasında doğrudan askeri çatışma riskini azaltan bir denge unsuru olarak görülmektedir. Keohane ve Nye'nin (1989) ortaya koyduğu karşılıklı bağımlılık yaklaşımına göre, ekonomik bağların artması, taraflar arasında sorunların müzakereyle çözülmesini teşvik eder ve çatışma maliyetini artırarak revizyonist eğilimleri frenleyebilir. Dolayısıyla, GÇD'deki gerginliklere rağmen ASEAN ülkeleri, Çin ile ekonomik iş birliğini sürdürmekte ve bu durumu çatışma yerine diyalog mekanizmalarını ön plana çıkararak yönetmeye çalışmaktadır (Hameiri ve Jones, 2016, s.72-98).

Yapılan literatür taraması sonucunda, Çin'in ASEAN ülkeleriyle geliştirdiği çok yönlü siyasi, ekonomik ve diplomatik ilişkiler literatürde kapsamlı biçimde ele alınmış ve özellikle GÇD bağlamında ASEAN ülkelerinin Çin'in revizyonist politikalarına verdiği tepkiler farklı açılardan incelenmiştir. Bununla birlikte, mevcut literatürde karşılıklı bağımlılığın bu ilişkilerde nasıl işlediği ve bu bağımlılığın gelişmesine rağmen Çin'in neden revizyonist ve çatışmacı politikalara yöneldiği sorusuna yeterince açıklık getirilmediği görülmüştür.

TEZİN ÖZGÜNLÜĞÜ ve AMACI

Bu çalışma, Çin'in GÇD üzerindeki tarihsel egemenlik iddialarına dayalı revizyonist politikalarının, ASEAN ile giderek artan ekonomik karşılıklı bağımlılığa rağmen neden sürdürüldüğünü analiz etmeyi amaçlamaktadır. GÇD enerji kaynakları, balıkçılık alanları ve küresel ticaret yolları bakımından jeostratejik öneme sahip bir bölge olup, burada yaşanan egemenlik ihtilafları Çin'in artan askeri varlığı, yapay ada inşaları ve kıyı devletlerine yönelik baskıcı uygulamalarıyla daha da derinleşmektedir. Bu durum yalnızca bölgesel güvenliği tehdit etmekle kalmamakta, aynı zamanda uluslararası hukuk normlarının işlevselliğini de sorgulatmaktadır. ASEAN üyesi devletlerin Çin ile kurduğu ekonomik ilişkiler ise, bu baskılar karşısında gösterdikleri siyasi tutumları farklılaştırmakta ve örgütsel dayanışmayı zayıflatmaktadır. Bu çerçevede çalışmada, GÇD'de egemenlik iddiasında bulunan ASEAN ülkeleri olan Vietnam, Filipinler, Malezya, Brunei ve Endonezya'nın bölgedeki hak iddiaları ve bu iddiaların dayandığı tarihsel, coğrafi ve hukuki temeller analiz edilecektir. Devamında, söz konusu ülkelerin Çin ile olan ekonomik ve siyasi ilişkileri detaylı biçimde incelenerek, ekonomik bağımlılık düzeylerinin bu ülkelerin dış politika tercihleri üzerindeki etkisi değerlendirilecektir. Böylece Çin'in revizyonist politikalarını sürdürmesine rağmen bazı ASEAN ülkelerinin neden daha yumuşak veya çekimser bir tutum izlediği açıklanmaya çalışılacaktır.

Bu çalışmada teorik olarak, neoliberal karşılıklı bağımlılık yaklaşımının ekonomik entegrasyonun barışı teşvik edeceği yönündeki temel varsayımı test edilmektedir. Ancak GÇD gibi yüksek gerilimli kriz bölgelerinde bu yaklaşımın açıklayıcılığının sınırlı kaldığı ortaya konulmaktadır. Karşılıklı bağımlılığa rağmen çatışmacı ve revizyonist davranışların devam etmesi, alternatif bir teorik çerçevenin gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda çalışma, Çin'in revizyonist dış politika tercihlerini neorealist kuram doğrultusunda analiz etmeyi amaçlamakta, güç dağılımındaki değişimler, göreceli kazanç arayışı ve bölgesel hegemonya çabaları üzerinden daha tutarlı bir açıklama sunmaktadır. Dolayısıyla tez, yalnızca bir hipotezin sınanmasını değil, aynı zamanda bu hipotezin dayandığı teorik yaklaşımın sınırlarını da ortaya koyarak, alternatif bir teorik çerçeve olarak neorealizmin açıklayıcılığını savunmaktadır. Çin'in “barışçıl kalkınma” söylemi ile bölgedeki sert güç uygulamaları arasındaki tutarlılık analiz edilecek, Çin'in GÇD üzerindeki eylemlerinin, özellikle BMDHS çerçevesinde değerlendirilmesi ve bu uluslararası hukuk normlarına ne ölçüde uyum gösterdiğinin analiz edilmesi çalışmanın önemli odak noktalarından birini oluşturacaktır. ASEAN üyesi ülkeler arasındaki dış politika tutumlarındaki farklılıklar, Çin'e olan ekonomik bağımlılık düzeyleriyle

ilişkilendirilerek karşılaştırmalı bir değerlendirme yapılacaktır. Yapılan literatür taraması, Çin'in GÇD politikalarının ASEAN ile artan karşılıklı bağımlılık bağlamında bütüncül bir şekilde analiz edilmediğini ve bölgesel kırılğanlıklar ile uluslararası hukuk normlarının birlikte ele alındığı derinlemesine çalışmalara ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymaktadır. Kısacası, tezde sunulan tüm veriler, analizler ve çıkarımlar genel olarak dış politika belgeleri, elit söylemleri gibi birincil addedilebilecek kaynaklara ve ilaveten literatürdeki konu ile alakalı ikincil kaynaklara dayanmaktadır.

TEZİN METODU

Bu çalışma, ASEAN-Çin arasında artan karşılıklı bağımlılığa rağmen Çin'in GÇD'de neden revizyonist politikalar uyguladığını açığa çıkarmayı amaçlamaktadır. Çalışmada nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Veri toplama aracı olarak literatürde yer alan veri kaynaklarının taranması ile yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanılmıştır. Literatür araştırmasında, Uluslararası İlişkiler teorileri ve kavramları, bölgesel güvenlik dinamikleri, GÇD anlaşmazlıkları, Çin'in dış politikasına dair yaklaşımlar, ASEAN'ın kurumsal yapısı ve üye ülkelerin tutumlarını ele alan birinci derece akademik kaynaklar, kitaplar, makaleler, resmi raporlar, elit söylemler ve analizler incelenmiştir. Ayrıca çalışmaya konu olan devletlerin resmi internet sitelerinde anlaşma metinlerinden ve basın açıklamalarından da yararlanılmıştır. Özellikle ekonomik verilerin güvenilirliği için birincil raporlardan ve resmi kaynaklardan faydalanılmıştır. Ayrıca çalışmaya derinlik katmak için uluslararası kuruluşların yayınladığı güvenlik ve strateji raporları karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

Bu çalışmada, izlenen metodoloji çerçevesinde teorik bir test uygulanmakta ve incelenen olgunun neoliberal mi yoksa neorealist yaklaşımla mı daha tutarlı biçimde açıklanabileceği analiz edilmektedir. Bu nedenle, her iki teori de çalışmada karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Söz konusu teorilerin geçerliliğini değerlendirebilmek amacıyla tek vaka analizi yöntemi kullanılmıştır. Buradaki tekli vaka analizi de Güney Çin Denizi'dir. Bu çalışmada kullanılan temel veri toplama yöntemlerinden birisi de yarı yapılandırılmış görüşmelerdir. Bu çerçevede, araştırmanın temel veri seti, Çin'in ve ASEAN ülkelerinin resmi dış politika belgeleri, devlet liderleri ve dış politika elitlerinin söylemleri, ulusal strateji belgeleri ile hükümetlerin ilgili dönemlerde yayınladığı beyannamelerden oluşmaktadır. Bu belgeler, bilhassa Çin'in uluslararası sisteme bakışını, bölgesel ve küresel düzeyde izlediği politikaları ve revizyonist olup olmadığına dair stratejik yönelimlerini anlamak amacıyla içerik açısından analiz edilerek incelenmiş ve yorumlanmıştır. Ayrıca, elit söylemlerinin analizi kapsamında Çinli liderlerin ve dış politika karar alıcılarının farklı dönemlerde yaptıkları konuşmalar, demeçler ve makaleler analize dahil edilmiştir.

Çalışma ayrıca ikincil kaynaklar olarak Uluslararası İlişkiler literatüründe yer alan akademik makaleler, kitaplar, politika raporları ve medya analizlerinden de geniş ölçüde yararlanmıştır. Bu ikincil kaynaklar, konunun teorik çerçevesini oluşturmak ve Çin dış politikasının çeşitli yönlerini karşılaştırmalı olarak değerlendirmek için kullanılmıştır.

Bunula birlikte, araştırmanın hazırlık aşamasında, konunun farklı boyutlarını daha derinlemesine kavrayabilmek ve çalışmanın kavramsal çerçevesini olgunlaştırmak amacıyla üç akademisyen ile yarı yapılandırılmış mülakatlar yapılmıştır. Bu mülakatlar, tezde doğrudan birincil veri olarak kullanılmamış, yalnızca yazarın konuyu analiz ederken literatürdeki tartışmaları daha kapsamlı şekilde anlamasına katkı sağlayan bir ön hazırlık niteliği taşımıştır. Kısacası, tezde sunulan tüm veriler, analizler ve çıkarımlar genel olarak dış politika belgeleri, elit söylemleri gibi birincil addedilebilecek kaynaklara ve ilaveten literatürdeki konu ile alakalı ikincil kaynaklara dayanmaktadır.

Bu doğrultuda, görüşme soruları belirlenmeden önce literatür taraması, kavramsal çerçeve gibi temel aşamaların bitmesi beklenmiştir. Görüşme öncesinde uzmanlara, araştırmanın ne amaçla yapıldığı, neyi kapsadığı ve nasıl gerçekleştirildiği hakkında tarafsız ve net bilgiler verilmiştir. Sorular, açık ve kolay anlaşılır bir şekilde hazırlanmıştır ve konuya uygun uzmanlık alanlarını hedef alacak şekilde düzenlenmiştir. Katılımcılardan onay alınmış ve görüşmeler tamamen isteğe bağlı yapılmıştır.

Sorular, Çin'in GÇD'ndeki politikalarının "revizyonist" olarak tanımlanmasının doğruluğu, bölgesel iş birlikleri ve ABD gibi soruna dahil olan diğer güçlerin rolleri bağlamında belirlenmiştir. Görüşmelerde sorulacak açık uçlu sorular önceden belirlenmiştir ve görüşmelerde uzmanların verdiği cevaplar doğrultusunda kendilerine ek sorular da yönetilmiştir. Açık uçlu sorular, katılımcıların önceden belirlenmiş cevaplara bağlı kalmadan cevap vermesini sağlamaktadır (Süleymanoğlu, 2021, s.150-165). Elde edilen verilerin detaylı notları tutulmuş ve analiz sürecinde sistematik olarak kullanılmıştır.

Özetle, veri analizinde farklı yöntemler kullanmak için hem birincil hem de ikincil kaynaklardan faydalanılmıştır. Uzman görüşleri, detaylı literatür incelemeleri ve resmî belgeler, geniş bir analiz açısından gözden geçirilmiş ve bir araya getirilmiştir. Bu araştırma yöntemleri, çalışmanın derinliğini ve güvenilirliğini büyük ölçüde artırmıştır.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Neoliberalizm ve Eleştirisi

Uluslararası İlişkiler disiplini içinde hakim terollerinden birisi olan liberalizm, günümüzdeki güncel etkisini özellikle Soğuk Savaş sonrasında demokrasinin küresel ölçekte yayılması ve dünya ekonomisinin derinleşen küreselleşme süreciyle birlikte daha belirgin bir şekilde göstermektedir (Burchill,2013, s.85). Demokrasi liberalizmde olduğu gibi neoliberalizmde de temel ilke olarak konumlandırılmaktadır. Uluslararası liberal teori, realizmin aksine uluslararası çatışmaların değil, barış ve iş birliği konularının üzerine odaklanmaktadır (Arı,2011, s.356). Liberallerle realistler arasındaki bir diğer fark ise şudur: Realistler devleti uluslararası politikanın temel aktörü olarak görürken, liberaller bunun aksine devletten başka aktörlerin de uluslararası arenada önemli bir rol oynadığını kabul ederler (Özpek, 2014, s.121-151). Uluslararası toplum yaklaşımını benimseyen neoliberaler, uluslararası sistemi egemen ulus devletlerden oluşan bir yapı olarak görmektedirler (Arı, 2011,357).

Neoliberalizm, klasik realizm gibi ana akım teorilerden olan liberalizmin değişen koşulları açıklamada yetersiz kalması sonucunda 1970 ve 1980’lerde geliştirilmiştir (Yirmibeşoğlu ve Dinçer, s.116-125). Neoliberal teori, devleti bir bütün olarak tekil ve rasyonel bir aktör olarak değerlendirmekten ziyade, modern devletlerdeki karar alma süreçlerinin çok sayıda aktörü barındıran ve dağınık bir yapıya sahip olduğunu ön plana çıkarmaktadır; bu durum ise kararların tek bir merkezden alındığına dair geleneksel anlayışı sorgulamakta ve yeniden değerlendirilmeye tabi tutmaktadır (Grieco,1995, s.154). Pek çok önde gelen liberal akademisyen uluslararası kuruluşların barışın korunması, geliştirilmesi ve güvence altına alınmasında hayati bir rol üstlendiğini savunmaktadır ve bu iki olgu arasında doğrudan bir bağ kurmanın önemine dikkat çekmektedir (Zacher ve Matthew,1995, s.115). Neorealistler, yapısal düzeydeki analizlerini benimserken, neoliberaler aktör düzeyindeki analizleri de incelemektedir (Arı,2011, s.357). Aynı zamanda neoliberaler, silahsızlanmaya da çok dikkat etmektedir ve silahsızlanmanın ortak güvence sağlayacağına inanmaktadırlar (Bal,2008, s.549). Rasyonel aktör varsayımı ise rejimlerin bağımsız nedensel etkilerini devletlerin eylemleri veya arzularından ayırmanın imkansız olduğunu öne sürmektedir (Haggard ve Simsons,1987, s.491-517).

1.1.1. Neoliberalizm ve Temel Varsayımları

1960’lar ve 1970’lerin ilk yıllarında, çoğulculuk literatürü, neoliberalizmin başlangıç dönemine ait etkilenme alanları olarak tanımlanmaktaydı (Folker,2020, s.135-157). Richard Little’ın

savunduğu üzere, devlet sınırlarının giderek artan bir biçimde geçirgenleşmesi nedeniyle, çoğulcu yaklaşımlar Uluslararası İlişkileri yalnızca hükümetler arası etkileşimlerle anlamının imkansız olduğunu öne sürmekteydi (Little,1996, s.66). Neoliberalizmin en tanınmış savunucularından biri olarak bilinen Keohane, devletlerin rasyonel çıkarlarını en üst düzeye çıkarmak için yürüttükleri çabaları ve bu bağlamda oluşturdukları iş birliği ortamının işlevlerini incelemektedir ve çalışmalarında temelde iş birliğini kolaylaştıran koşulları belirlemeye odaklanmaktadır (Oğuzlu, 2014, s.135-142).

İnsel'e göre neoliberalizm, sosyal adalet hedeflerini ekonomik büyüme amaçlarıyla bir araya getiren refah devleti sisteminin müdahaleci ve paylaşımcı uygulamalarından radikal bir ayrışmayı sürdürmeyi amaçlamaktadır (İnsel, 2013, s.2). David Harvey “Spaces of Global Capitalism” adlı eserinde neoliberalizmi “yaratıcı yıkım” biçiminde tanımlanmaktadır ve bu da mevcut dönüşümün genel mantığını anlamak için kritik bir öneme sahip olduğunu göstermektedir (Harvey, 2006, s.146). Küresel kapitalist yapının neoliberalizm ekseninde yeniden şekillenmesi, devletlerin finansal düzenlemeleri esnetme ve enerji, ulaşım, iletişim, eğitim ile sağlık gibi ekonomik sektörlerin serbestleştirilmesi yoluyla devlet dışı aktörler aleyhine alan açması neticesinde, kamu otoritesinin rolünün azalma sebepleri ve sonuçlarına dair tartışmaların gündeme gelmesine yol açmaktadır (Ünal,2023, s.101-103). Bu tartışmalar, neoliberalizmin düşünsel içeriğinin pratiklere nasıl yansıdığı ve uluslararası siyasi ekonomik yapı içerisindeki neoliberal dönüşümün, çeşitli politika yayılma mekanizmaları aracılığıyla farklı ülkelere nasıl ulaştığını üzerinede odaklanmaktadır (Folker,2020, s.85-104). Devletler arasındaki ekonomik, sosyal ve çevresel karşılıklı bağımlılığın artışı, iş birliği gereksinimini de paralel bir şekilde artırmakta olduğu vurgulanmaktadır (Dardot ve Laval, 2019, s.215).

Neoliberal düşüncenin temelindeki iktisadi ve siyasi unsurlara kıyasla, neoliberalizmin tarihsel kökenleri oldukça tartışmalıdır (Ganti, 2014, s.89-104). Neoliberalizm kavramının kökenleri ve onunla ilişkilendirilen değerleri hakkında dört farklı anlatı mevcuttur (Sally,1995, s.131-135). En yaygın olarak kabul edilen görüş, Friedrich August von Hayek liderliğindeki ve benzer düşüncelere sahip entelektüeller, akademisyenler ve girişimcilerden oluşan Mont Pelerin topluluğunun, 1947 yılında devlet müdahaleci ekonomik yaklaşımlara alternatifleri tartışmak amacıyla kurulduğudur (Ataay, 2022, s.130-152). Ayrıca, neoliberalizm, devlet merkezli ve çatışmacı bir perspektife itiraz ederek, uluslararası sistemde iş birliği ve barışın mümkün olduğunu öne sürmektedir (Snyder, 2006, s.32-49).

Birinci tarihsel gelişme, modern teknolojik ve endüstriyel ilerlemeler sayesinde çok çeşitli konu alanlarındaki artan karşılıklı bağımlılık idi. Neoliberalizmi sırf karşılıklı bağımlılık artmış olduğu için İş birliğinin kolay başarılabilirliğini savunduğu şeklinde karakterize etmek yanlış olmayacaktır (Folker, s.135-157). Neoliberaller, devletlerin kendi çıkarlarını rasyonel bir şekilde hesapladığına ve buna göre harekete geçtiğine inanmaktadır (Arı,2021, s.135-150). Aynı zamanda, neoliberaler, Uluslararası İlişkilerde uluslararası örgütler, sivil toplum kuruluşları, çok uluslu şirketler ve devlet dışı aktörlerin rolünü de kabul etmektedirler (Keohane,1989). Devletlerin iş birliğinden sağlayabilecekleri mutlak yararları değerlendirerek, göreceli kazançlar (relative gain) yerine mutlak kazançlar (absolute gain) odaklanılarak ortak çıkarlara yoğunlaşmaktadırlar (Piketty,2014).

Uluslararası siyaset teorisinde mutlak kazanç ve göreceli kazanç kavramları, neoliberal ve neorealist yaklaşımlar arasındaki temel ayrımı tanımlamaktadır. Neoliberal kuram, devletlerin uluslararası iş birliğinde kendi elde ettikleri toplam yararı dikkate aldığını ve karşı tarafın kazancı ne olursa olsun mutlak kazanç odaklandığını savunmaktadır. Bu perspektife göre, ekonomik entegrasyon yoluyla karşılıklı bağımlılık oluşur ve bu da barışın tesisi için elverişli bir ortam yaratmaktadır (Powell, 1991, s.1303-1320). Karşıt olarak, neorealizm devletlerin göreceli kazanç hesabı yaptığını ileri sürer ve sadece kendi kazançları değil, diğer devletlerin kazançları da önem taşımaktadır. Diğer devletin daha fazla büyümesi bir tehdit olarak algılanabilir ve bu nedenle iş birliği sınırlı kalır. Bu perspektifte, devletler anarşik uluslararası sistemde güç dengesi, güvenlik kaygısı ve stratejik öngörü ile davranan rasyonel aktörlerdir (Waltz, 1979, s.196-198).

Neoliberal kuramsal perspektife göre, uluslararası sistemdeki anarşinin varlığı, devletler arası iş birliğini zorlaştırır da bu durum iş birliğini tamamen imkansız hale getirmez. Neoliberal düşünürler, devletler arasındaki güven eksikliğini ve aktörlerin niyetlerine dair belirsizlikleri azaltmada uluslararası örgütlerin, rejimlerin, kurumların ve uluslararası hukukun önemli bir rol oynadığını vurgulamaktadır (Oğuzlu,2014, s.148).

1.1.2. Karşılıklı Bağımlılık

Uluslararası sistemde meydana gelen değişimler, aynı zamanda bu sistemi açıklamaya yönelik yaklaşımların etkinliğini de artırmıştır. Karşılıklı bağımlılık terimi, bu dönüşüm sürecinden etkilenen unsurlar arasında yer almaktadır. Karşılıklı bağımlılığa dayanan liberal bakış açısına göre, uluslararası iş birliği ve barışın sağlanması, devletler arasındaki ekonomik, siyasi ve kurumsal bağımlılık seviyesinin artırılmasıyla daha da mümkün hale gelmektedir

(Oğuzlu,2014, s.146). Karşılıklı bağımlılık terimi, ilk olarak 1970’li yıllarda Uluslararası İlişkiler literatürüne dahil edildiği bilinmektedir (Gürkaynak, ve Yalçiner,2009, s.73-92). Bu terimin önde gelen savunucuları Robert Keohane ve Joseph Nye’dir.

Keohane ile birlikte Nye’nin kaleme aldığı “Power and Interdependence” (1977) adlı eserde, karşılıklı bağımlılık terimini kapsamlı bir biçimde ele alınmaktadır. Nye ve Keohane’a göre, karşılıklı bağımlılık, devletler ve diğer aktörler arasındaki etkileşimlerin giderek daha karmaşık bir yapıya bürünmesi ve bu ilişkilerin askeri güçten ziyade ekonomik ve sosyal unsurlara dayanması anlamını taşımaktadır. Bu durum, devletlerin birbirlerine olan bağımlılıklarını derinleştirirken, Uluslararası İlişkilerin biçimlenmesinde askeri gücün etkisini azaltmaktadır (Keohane ve Nye,1977, s.7-10). Uluslararası aktörlerin birbirlerine sürekli olarak ihtiyaç duyması ve çıkarlarının belirli bir uyum içerisinde olması durumunda, anarşik sistemin doğrudan "sıfır toplamı" bir yapı oluşturmadığını savunan bu yaklaşım, devletlerin karşılıklı bağımlılık yoluyla anarşik uluslararası düzende "kazan-kazan" temelli ilişkiler geliştirebileceği öne sürülmektedir (Gülmez ve Buhari, 2022, s.71)

Neoliberal teorisyenler, devletler arası etkileşimlerde, özellikle ekonomik alanlarda "karşılıklı bağımlılığın" giderek arttığını ve devletlerin güç dinamiklerinin askeri unsurlardan ziyade ekonomik boyutlara kaydığını fikrini ileri sürmektedir (Bozdağlıoğlu ve Özen, 2004, s.63). Bu durum, ekonomik meselelerde iş birliği çabalarının daha yoğun ve etkili bir şekilde yürütülmesine olanak tanımaktadır. Keohane ve Nye’nin karşılıklı bağımlılık teorisi çerçevesinde, gücün yalnızca bir kapasite olmaktan öte bir anlam ifade ettiği vurgulanmaktadır (Arı,2011, s.170).

Bugünkü dünyada gücün kaynakları açısından askeri güce yapılan vurgudan bir uzaklaşma görülmektedir (Nye, 1992, s.117). Nye’ya göre, geleneksel güç anlayışı, esasen askeri kuvvete yoğunlaşmaktadır, fakat karşılıklı bağımlılığın giderek arttığı bir zamanda, askeri kuvvet tek başına yeterli bir çözüm sunmamaktadır. Aynı zamanda devletlerin birbirine olan bağımlılıkları da artmaktadır. Neorealistlerin sahiplendiği askeri güce alternatif olarak neoliberaler “yumuşak güç” kavramını ortaya atarlar (Gülmez ve Buhari, 2022, s.69).

Aktörler, ekonomik ve sosyal güçlerini etkin bir şekilde kullanarak Uluslararası İlişkileri şekillendirme kapasitesine sahip olmaktadır ve bu durumu ünlü neoliberal akademisyen Nye de "yumuşak güç" kavramıyla açıklamaktadır (Nye,2005, s.14-38). "Yumuşak güç" kavramını Nye, Uluslararası İlişkilerde bir devletin diğerlerini mecburi veya maliyetle yönlendirme yerine, ikna yoluyla etkileme yeteneğini göstermektedir (Nye, 2005, s.35). Nye’nin

alışmalarında sıkça ön plana çıkan "yumuşak g" kavramı, devletlerin askeri tehditler veya ekonomik yaptırımlar gibi zorlayıcı unsurlar yerine, kültürel değerler, siyasi idealler ve dış politika söylemleri üzerinden diğer aktörler üzerinde cazibe yaratarak etkileme ve ikna etme yeteneğini ifade etmektedir (Nye, 2004, s.5). Bu kavram, aynı zamanda bir ülkenin kültürü, siyasi değerleri ve dış siyasetinin diğer ülkeler tarafından nasıl algılandığına odaklanmaktadır.

“Yumuşak g” (soft power) terimi literatüre ilk kez Joseph Nye tarafından 1990’larda kazandırılmış olmakla birlikte, bu kavramın tarihsel kökeni daha erken dönem düşünürlerin fikirlerine dayanmaktadır. Edward Hallett Carr, “The Twenty Years’ Crisis 1919-1939: An Introduction to the Study of International Relations” adlı eserinde uluslararası siyasal gücü e ayırarak “askeri g”, “ekonomik g” ve “görüşler üzerindeki g” (power over opinion) şeklinde kategorize etmektedir (Carr, 1981, s. 108). Carr’a göre bu üç gücü biçimi birbirinden ayrılabilir görünse de, pratikte sıkı bir şekilde birbirine bağlıdır. Özellikle “power over opinion” kavramı, devletlerin liderler ve kamuoyu üzerinde fikirleri yönlendirme kapasitesine işaret eder ve bu yönüyle daha sonra Nye tarafından geliştirilecek olan yumuşak gücü anlayışının teorik zeminini oluşturmaktadır. Dolayısıyla Carr, “soft power” terimini doğrudan kullanmasa da, fikirler ve algılar üzerindeki etkiyi bir gücü biçimi olarak tanımlayarak bu kavramın gelişimine önemli bir entelektüel temel sunmaktadır (Carr, 1981, s. 132).

Carr’dan sonra Nye, “yumuşak g” kavramını yazılarında sıkça kullanmakta olup bu kavramın yanlış anlaşılmaması gerektiğini ve “yumuşak g” söz konusu olduğunda bunun etkisiz gücü anlamına gelmediğini vurgulamaktadır (Nye,2005, s.14-38). Yumuşak ve sert gücü kaynakları arasında, sonuçları açısından, genel geçer bir farklılık yapmanın mümkün olmadığı söylenebilmektedir (Nye,1990, s.153-171). Aynı şekilde, bir devletin belirli bir süreçte diğer bir aktör ile olan ilişkisi bağlamında arzu edilen sonuçlara ulaşmasını sağlayan bir yumuşak gücü kaynağı, farklı bir süreçte aynı ya da farklı bir aktrle olan ilişkisinde etkisiz hale gelebilir veya beklenen sonuçların zıttı yönde sonuçlar ortaya çıkarabilmektedir (Yapıcı, 2015, s.5-25).

Yumuşak gücün belirleyici özelliği, bir ülkenin diğer ülkelerin kendi tercihlerine uygun biçimde seçenekler geliştirmesine veya çıkarlarını tanımlamasına olanak tanıyan bir durumun yapılandırmasıdır (Kalimuddin ve Anderson, 2018, s.118-132). Eleştirel bir bakış açısıyla, bu tanım yumuşak gücü belirli bir gücü türüyle sınırlanamamaktadır aksine, gücün hedeflenen sonuçlarıyla ilişkili bir odaklanma sergilemektedir (Jaivin, 2019, s.237-242). Dolayısıyla, zorla birşeyleri yaptırabilme yeteneği olan sert gücü, bir ülkenin askeri ve ekonomik gücünden

kaynaklanır. Yumuşak güç ise, bir ülkenin kültürünün, siyasi ideallerinin ve politikalarının çekiciliğinden kaynaklanmaktadır (Nye,2004, s.255-270).

Eylem ve çıkarların birbirine bağlı olduğu ortaklaşalık ilişkisi, karşılıklı bağımlılık kavramının önemli bir boyutunu teşkil etmektedir. Bu tür ilişkiler zaman zaman öngörülme, istenmeyen sonuçlar doğurabilse de, taraflar arasındaki karşılıklı bağlantılar, aktörlerin çeşitli düzeylerde fayda ve menfaat elde etmelerine olanak tanımaktadır. Bu nedenle, böyle bir ilişkiyi sona erdirmek ya da tehdit etmek, yalnızca diğer aktöre değil, sürece dahil olan tarafın kendi çıkarlarına da zarar verebilir. Bu çerçevede, karşılıklı bağımlılık, anarşik uluslararası sistem içinde barışçıl etkileşim ihtimalini barındıran ve liberal düşünce geleneğinde kökleşmiş bir kavram olarak değerlendirilmektedir (Folker, 2016, s.135). Karşılıklı bağımlılığın, uluslararası iş birliği yoluyla elde edilebilecek ortak kolektif menfaatlerin gelişimi için bir fırsat sunduğu ifade edilmektedir.

Neoliberal teorisyenler, devletler arası etkileşimlerde, özellikle ekonomik alanlarda karşılıklı bağımlılığın giderek arttığını ve devletlerin güç dinamiklerinin askeri unsurlardan ziyade ekonomik boyutlara kaydığını ileri sürmektedir (Bozdağlıoğlu, Özen, 2004, s.63). Bu durum, ekonomik meselelerde iş birliği çabalarının daha yoğun ve etkili bir şekilde yürütülmesine olanak tanımaktadır. Keohane ve Nye'nin karşılıklı bağımlılık teorisi çerçevesinde, gücün yalnızca bir kapasite olmaktan öte bir anlam ifade ettiği vurgulanmaktadır (Arı, 2011, s.170).

Nye ve Welch (1999) karşılıklı bağımlılığın boyutlarını dört kategoride incelenmektedir. Bunlardan ilki bağımlılığın kaynakları, ikincisi faydaları, üçüncüsü göreceli maliyetleri ve sonuncusu ise simetrisi olarak tanımlanmaktadır. Bu dört ayırım, iki veya daha fazla aktör arasındaki bağımlılık ilişkilerini anlamak için tarafların karar alma özgürlüğü ve hareket alanlarını inceleyen önemli bir analitik çerçeve sunmaktadır (Nye ve Welch,1999, s.351).

Karşılıklı bağımlılığın faydaları kimi zaman sıfır toplamı ya da sıfır toplamı olmayan oyunlar çerçevesinde değerlendirilir. Bu bağlamda bazı liberal ekonomistler, karşılıklı bağımlılığı yalnızca tüm tarafların kazanç elde ettiği ve refah düzeylerinin arttığı ortak çıkar temelli ilişkiler olarak yorumlama eğilimindedir. Karşılıklı bağımlılığın maliyetleri kısa vadeli duyarlılığı veya uzun vadeli korunmasızlığı içermektedir (Nye ve Welch,1999, s.354-355). Karşılıklı bağımlılık ilişkilerinin simetrik biçimde kurulması, devletler arası güç dengesini doğrudan etkiler. Simetrik bağlar, barışın teşvik edilmesine katkıda bulunabilir. Bu çerçevede, daha fazla bağımlı olan devlet, siyasi ve ekonomik ilişkilerde daha az fayda sağlarken, daha yüksek

maliyetlere katlanmak durumunda kalır. Buna karşılık, daha az bağımlı olan taraf, bu ilişkiden görece daha avantajlı bir konum elde edebilir (Gökçe, 2018, s. 38).

Askeri alandaki karşılıklı bağımlılık ise, silahlanma rekabetine dayanan çift yönlü bir ilişki biçimi olarak dikkat çekmektedir. Soğuk Savaş döneminde nükleer silahların geliştirilmesiyle birlikte bu bağımlılık, fiziksel olarak daha belirgin ve tehdit edici bir boyut kazanmıştır. Ancak, karşılıklı bağımlılık sadece maddi unsurlarla sınırlı kalmaz, aynı zamanda aktörlerin algılarına da bağlıdır. Devletlerin tehdit algılarındaki ya da politik tercihlerindeki değişiklikler, bu bağımlılık ilişkilerinin düzeyini doğrudan etkileyebilir ve zamanla askeri bağımlılığın zayıflamasına yol açabilmektedir (Nye ve Welch, 1999, s-352).

1.1.3. Karşılıklı Bağımlılığın Çatışmaları Azalttığına Dair Varsayımlar

Uluslararası İlişkiler teorileri çerçevesinde, karşılıklı bağımlılığın çatışma ve savaşları azaltma potansiyeli üzerinde süregelen bir tartışma mevcuttur (Russett ve Oneal, 2001). Bu fikir, devletlerin birbirlerine ekonomik, sosyal ve siyasi alanlarda bağımlılıklarının artmasıyla birlikte çatışmaların maliyetinin yükseleceği ve dolayısıyla barışın daha cazip bir seçim haline geleceği varsayımına dayanmaktadır (Weller, M. 2008, s.69-78). Karşılıklı bağımlılığın barışa olan katkısının, özellikle liberal Uluslararası İlişkiler teorisyenleri tarafından savunulmasını göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Lal'e göre, devletler arası ticaret ve yatırım ilişkilerinin artışıyla birlikte, çatışmanın ekonomik maliyetleri de paralel şekilde yükselmektedir. Lal savaşın, ticaretin aksamasına, yatırımların olumsuz etkilenmesine ve ekonomik büyümenin yavaşlamasına sebep olabileceğini vurgulamaktadır (Lal, 2011, s.45). Bu bağlamda, ekonomik olarak karşılıklı bağımlılık ilişkisi içerisinde bulunan devletler, çatışmalardan kaçınma eğilimi gösterebilmektedir.

Alagöz, “Ekonomik Karşılıklı Bağımlılık Kapsamında AB-Çin İlişkileri” (2016, s.33-56) isimli makalesinde, AB-Çin ilişkilerini bahsedilen kavram çerçevesinde incelemektedir. Bu makalede, 2003 yılında kabul edilen “AB-Çin İlişkilerinde Paylaşılan Çıkarlar ve Meydan Okumalar” başlıklı belge ile tarafların, ilişkilerini kapsamlı stratejik ortaklık düzeyine taşıdıklarını ilan ettikleri vurgulanmaktadır (Alagöz, 2016, s.33-56). Bu çerçevede çalışmada, BM’in küresel barışın tesisi ve sürdürülmesindeki rolünün güçlendirilmesi, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin desteklenmesi, insan haklarının korunması ve Çin’in iç reform sürecinin devamlılığının sağlanması gibi temel konularda iş birliğinin artırılması amaçları gözden geçirilmektedir.

Karşılıklı bağımlılık yaklaşımı, ekonomik ve siyasi etkileşimlerin artmasının devletler arası savaş olasılığını azalttığını ve barış ortamını güçlendirdiğini öne sürmektedir. Koçer (2004, s.101), Avrupa Birliği örneğinde karşılıklı bağımlılığın barışa katkı sunduğunu vurgularken; Henrich (1994, s.19-22), İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa ülkeleri arasında gelişen ekonomik ve siyasi birlikteliğin kıtada uzun süreli barışı mümkün kıldığını belirtmektedir. Benzer şekilde, Peng (2002-2003), Doğu Asya'daki son dönem ekonomik entegrasyonun bölge ülkeleri arasındaki karşılıklı bağımlılığı artırdığını ve bu durumun çatışma olasılığını azaltarak barışa katkıda bulunduğunu ifade etmektedir. Bu değerlendirmeler, karşılıklı bağımlılığın yalnızca ekonomik ilişkileri güçlendirmekle kalmayıp, aynı zamanda barışı kurumsallaştırma yönünde de işlevsel bir araç olabileceğini göstermektedir.

Karşılıklı bağımlılığın çatışmaları tamamen sona erdirmediği gerçeği inkar edilmemektedir. Bilhassa, karşılıklı bağımlılığın orantısız olduğu durumlarda, yani bazı devletlerin diğerlerine oranla daha fazla bağımlı olduğu hallerde, bu durum çatışma potansiyeli taşıyabilir. Ek olarak, devletler arasındaki siyasi ve ideolojik farklılıklar, karşılıklı bağımlılığın barışa olan katkısını sınırlama potansiyeline sahip olmaktadır (Weber, 1991, s.183-201).

Aydın (1996), karşılıklı bağımlılığın köken itibarıyla, pratikte devletler arasındaki artan ticaretin barışı pekiştireceği anlayışını söylemektedir. Aynı zamanda bu düşünce Birinci Dünya Savaşı'ndan önce dile getirilmeye başlanmaktaydı. 1970'lerde, güçlü bir teori olarak yeniden gündeme gelmesi, dünya genelindeki bazı ekonomik gelişmelere (doların değer kaybı, petrol fiyatlarında ani yükseliş) ve Vietnam Savaşı'nın Amerikan kamuoyu üzerindeki politik etkilerine bir yanıt niteliğinde olmayıyordu (Aydın, 2015, s.368-376). Waltz, bu teorinin tarihsel bir bakış açısından mahrum olduğunu savunarak, karşılıklı bağımlılığın birçok açıdan geçmişte daha belirgin bir şekilde gözlemlendiğini ileri sürmekteydi ve bu da gün geçtikçe artan karşılıklı bağımlılık düşüncesini çatışmaların tetikleyicisi olarak değerlendirmektedir. Erkan ve Yüce (2023), aktörlerin savaş koşullarında tedarik zincirlerinin kesintiye uğraması, ticaretin duraksaması ve yatırımların mağdur olması gibi önemli ekonomik kayıplarla karşılaşacaklarını öngörmekte olduğunu vurgulamaktadır (Yüce ve Erkan, 2023, s.333-356). Dolayısıyla, ekonomik bağımlılık, devletleri savaş yerine barışçıl çözümlere yönelmeye teşvik etmektedir.

“Karmaşık karşılıklı bağımlılık” yaklaşımına göre ise, uluslararası aktörler arasında çıkar uyumu sağlandığında ve taraflar birbirlerine ihtiyaç duyduklarında, iş birliği yoluyla anarşik uluslararası sistemde varlıklarını sürdürebilmeleri mümkün hale gelir. Bu çerçevede, karşılıklı kazancın devam ettiği durumlarda çatışma olasılığı önemli ölçüde azalır (Gülmez ve Buhari,

2022, s.71-74). Neoliberal yaklaşıma bakıldığında, uluslararası ticaret ilişkileri hem ithalatçı hem de ihracatçı aktörler arasında karşılıklı bağımlılık ilişkisi oluşturur; bu durum, tarafların ekonomik çıkarlarını karşılıklı İş birliği temelinde sürdürmelerine zemin hazırlar (Pala, 2019, s.83).

Soğuk Savaş sonrası dönemde derinleşen küresel karşılıklı bağımlılık bağlamında, Çin-Hindistan ilişkilerinin ekonomik, siyasi ve kültürel boyutlardaki evriminin incelenmesi, günümüzde artan bu bağımlılık durumlarının küresel siyasetteki etkilerini ve devletler arasındaki karşılıklı bağımlılık dinamiklerini anlamak açısından esasen kritik bir öneme sahip olmaktadır (Clarke,2008, s.45-56). Ek olarak, Çin ve Hindistan'ın ortak çıkarları açısından İş birliği kanallarını açık tutarak krizlerin önlenmesine mühim rol oynamaktadır (Zhao ve Dalton,2020, s.3-4). Fakat, aralarındaki karşılıklı bağımlılık savaş riskini tamamen ortadan kaldırmamaktadır. Sonuca bakıldığında, iki ülkenin de diyalog kanallarını açık tutması güvenlik önlemleri alması ve bölgesel İş birliğini desteklemesi, savaş riskini azaltmaya yardımcı olabilmektedir (Malik, 1995, s.83-90).

1.1.4. Karşılıklı Bağımlılık Savının Eleştirisi

Uluslararası İlişkiler teorileri, dünya siyasetini anlama çabalarında çeşitli bakış açıları sunarak zengin bir perspektif takdim etmektedir. Karşılıklı bağımlılık teorisi ve realizm, bu bağlamda öne çıkan iki zıt perspektifi temsil etmektedir (Griffiths,1992, s.56). Uluslararası İlişkilerde realist yaklaşımın temsilcileri, karşılıklı bağımlılığın temel varsayımlarına eleştirel yaklaşımlar sunmaktadır. Karşılıklı bağımlılık, devletler arasındaki artan etkileşim ve iş birliğine dikkat çekerken, realizm, devletlerin güç elde etme çabalarını ve rekabetçi dinamiklerini öne çıkarmaktadır (Keohane ve Nye,1977). Realistler, karşılıklı bağımlılık teorisinin olumlu varsayımlarına itiraz ederek, devletlerin esas motivasyonlarının güç ve güvenlik olduğunu ileri sürmektedirler (Grieco, 1988, s.485-507). Neorealist bakış açısıyla karşılıklı bağımlılık, her zaman iş birliğini teşvik etmez, aksine, taraflar arasındaki asimetrik ilişkiler siyasi gerginliklere yol açabilir ve devletleri güvenliklerini sağlamak adına kendi kendine yeterli olmaya, yani özerkliğe yönelmeye zorlayabilir (Smith ve başkaları, 2014, s.225-234).

Realistler, uluslararası sistemin anarşik niteliğinden kaynaklanan sürekli bir rekabetin devletler arasında mevcut olduğunu savunmaktadırlar (Waltz, 1979, s.88). Bu rekabet, devletlerin birbirlerine olan güvenlerini sarsarak kendi çıkarlarını en üst düzeye çıkarmaya yönelik çabalarına yol açmaktadır. Aynı zamanda, Michael Williams (2005) devletlerin temel önceliklerinin hayatta kalmak olduğunu ve bu bağlamda güç ile güvenliğe yoğunlaştıklarını

ileri sürmektedir. Artan karşılıklı bağımlılık, devletlerin güvenlik endişelerini azaltmak yerine, aksine daha da derinleştirmektedir (Williams, 2005).

Karşılıklı bağımlılığın barışı teşvik edeceğini savunan neoliberal yaklaşıma karşılık, neorealist kuram bu varsayımı eleştirerek devletlerin iş birliği sürecinde mutlak değil, göreceli kazançlara odaklandığını savunur. Bu bağlamda Grieco (1988), devletlerin yalnızca kendi kazançlarını değil, aynı zamanda diğer devletlerin ne kadar kazandığını da dikkate aldığını ve bu nedenle iş birliğine temkinli yaklaştıklarını ileri sürmektedir. Zira bir devlet, başka bir devlete bağımlı hâle geldiğinde, kendi güvenliğini riske atabileceği düşüncesiyle iş birliğini sınırlayabilir. Grieco'nun vurguladığı üzere, bir devletin diğerine kıyasla daha fazla kazanç elde etmesi, güç dengesinin bozulmasına ve dolayısıyla karşılıklı güvensizlik ve rekabetin artmasına neden olmaktadır. Bu yaklaşım, neoliberalizm ile neorealizm arasındaki “neo-neo tartışması”nın temelini oluşturmakta olup, bu çalışmada Çin'in GÇD'deki revizyonist politikalarının anlaşılmasında teorik bir çerçeve sunmaktadır (Grieco, 1988, s. 488).

Analitik bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde, neoliberal yaklaşım, çıkar odaklı ve rasyonel davranan aktörlerin varlığına rağmen, uluslararası iş birliğinin realist varsayımlarla çelişmediğini ve hatta bu koşullar altında da sürdürülebileceğini savunmaktadır (Folker, 2016, s.133). Neoliberalizmin temel prensipleri, Robert Keohane'nin 1984 yılında yayımlanan “After Hegemony” adlı eserinde kapsamlı bir biçimde ele alınmaktadır. Keohane, bu çalışmada ileri sürdüğü argümanları realizmin belirli unsurlarını içeren bir yaklaşımla temellendirmektedir. 1980'li yılların ortalarından 1990'ların başlarına kadar uzanan dönemde, akademik tartışmalar bağlamında Keohane, neoliberal kuramın önde gelen temsilcilerinden biri olarak kabul edilirken, Joseph Grieco (1988) ise, neorealist yaklaşımı savunan bir isim olarak öne çıkmıştır. Her iki düşünürün, realist varsayımların yorumlamasının Uluslararası İlişkiler teorilerine entegre edilmesi gerektiği konusundaki fikir ayrılıkları, kuramsal düzeyde önemli bir tartışmayı beraberinde getirmiştir.

Turan'ın “Çin'in Enerji Güvenliği Politikası: Kuşak Yol İnisiyatifi ve Avrasya'da “Yeni Büyük Oyun” başlıklı çalışmada Çin'in Orta Asya'daki enerji sektörüne yönelik gerçekleştirdiği kapsamlı finansal büyük yatırımlar, bölge ülkelerinde artan bir ekonomik bağımlılık döngüsüne neden olduğu ve bunun neticesinde siyasal egemenlik alanında tartışmaları tetiklediği ileri sürülmektedir (Turan, 2020). Örnek olarak, Kazakistan ve Türkmenistan gibi devletlerde Çin'in enerji altyapısı üzerindeki belirgin etkisi, yerel idarelerde yeni bir asimetric bağımlılık ilişkisinin ortaya çıkıp çıkmadığını sorgulamaktadır. Bu olgu, karşılıklı bağımlılık ilişkilerinin

doğası gereği simetrik olmayabileceğini ve şimdiki güç asimetrilerinin, ekonomik bağımlılığı hegemonik bir araç olarak kullanma potansiyeli taşıdığını açıkça ortaya koymaktadır. Sonuç olarak Turan'ın çalışmasında ekonomik ilişkilerin her zaman güvenliği artırmadığını, bazen de yeni tehditler ve güvensizlikler getirdiğini görebilmekteyiz (Turan, 2020).

Diğer örnekler bakılırsa, Graham Allison'un "Destined for War: Can America and China Escape Thucydides's Trap?" (2017, s.150-220) eserinde, Çin ve ABD arasındaki ekonomik karşılıklı bağımlılık, iki ülke arasında ticaret savaşlarına ve jeopolitik rekabete neden olacağını vurgulamaktadır. Bir başka örnek ise, Jonathan Hillman'ın "China's Belt and Road Initiative: Five Years Later" (2018) çalışmasında ortaya çıkmaktadır. Hillman bu yazısında Çin'in Kuşak ve Yol Girişiminin sonuçlarını ve karşılaştığı sıkıntıları incelemektedir. Mesela, Hillman (2018), Sri Lanka'daki Hambantota Limanı örneğini, Çin'in belirli Kuşak ve Yol Girişimi projelerinin bazı alıcı ülkelerde "borç tuzağı diplomasisi" olarak kavramsallaştırılan bir duruma yol açtığına dair bir örnek çalışması olarak sunmaktadır. Sri Lanka'nın Çin kaynaklı kredileri geri ödeme güçlüğü çekmesi ile bu olay sonuçlanmıştır. Aynı zamanda, stratejik öneme sahip limanın 99 yıllık bir süre için Çinli bir şirkete devredilmesine yol açmıştır. Bu olay, Kuşak ve Yol Girişimi projelerinin yalnızca ekonomik etkilerinin ötesinde, Çin'in jeopolitik nüfuzunu artırma amacına yönelik eleştirileri destekleyen bir kanıt olarak değerlendirilmektedir. Süleyman Temiz'in "ASEAN'ın Bölgesel Sorunların Çözümüne Yönelik Sistematiği ve bu bağlamda ASEAN - Çin İlişkileri" adlı makalesinde, ASEAN'ın bölgesel sorunları çözme mekanizmalarını ve Çin ile olan ilişkilerini analiz etmektedir. Bu makalede, aynı zamanda Çin ile ASEAN arasındaki karşılıklı bağımlılık ilişkisi olduğu zaman devletlerin güvenlik kaygılarının ve ekonomik bağımlılığın nelere yol açabileceği gösterilmektedir. Örneğin, Temiz, Çin'in GÇD'yi anakaraya geri kazandırılacak 'kayıp bölgeler' olarak görmesi, ASEAN'ın bölgesel sorunların çözümüne yönelik sistematiğini zorlaştırmakta olduğunu söylemektedir (Temiz, 2019, s.1329-1336). Bu değerlendirme, Çin'in tarihsel ve stratejik çıkarlarının, ASEAN'ın barışçıl sorun çözme yaklaşımlarını sekteye uğratma potansiyeline sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Pekin yönetiminin GÇD üzerindeki egemenlik iddiaları, ASEAN üyesi devletlerde güvenlik temelli kaygıların artmasına ve bölgesel istikrarın kırılgan hale gelmesine neden olmaktadır. Nitekim 2002 yılında imzalanan Davranış Kuralları Bildirgesi'ne karşın, Çin'in söz konusu bölgedeki uygulamaları bu belgenin temel ilkeleriyle tam anlamıyla örtüşmemektedir. Bu durum, Çin'in ASEAN ile geliştirdiği ekonomik iş birliklerinin yanında, bölgedeki askeri ve jeopolitik hamlelerinin söz konusu ülkelerde tehdit algısını derinleştirdiğine işaret etmektedir (Temiz, 2019, s.1329-1336).

1.2. Neorealizm

Neorealizm, uluslararası ilişkilerde belirleyici unsurun uluslararası sistemin yapısı olduğunu savunur ve bu çerçevede devletlerin dış politikalarını ve birbirleriyle olan ilişkilerini analiz eder (Ersoy, 2014, s.172). Neorealizm aynı zamanda, devletlerin yönetim biçimlerinin uluslararası ilişkilerde ikincil öneme sahip olduğunu öne sürmektedir. Bir devletin demokratik olması, anarşik uluslararası sistemde güvenliğini sağlamak için askeri güce başvurma gerekliliğini ortadan kaldırmaz. İster demokratik ister otoriter bir rejimle yönetilsin, devletler anarşi ortamında hayatta kalmak için benzer stratejilere başvurmak zorundadır (Gülmez, 2022, s.55).

Kenneth Waltz'un (1979) klasik eseri *Theory of International Politics*, bu yaklaşımın kurucu metni olarak kabul edilir. Waltz'a göre, uluslararası sistemde merkezi bir otoritenin bulunmaması, yani anarşi, devletleri kendi güvenliklerini sağlamakla yükümlü hale getirir. Bu koşullar altında devletler, özellikle büyük güçler, güvenliklerini maksimize etmek ve sistemdeki göreceli konumlarını korumak için güç biriktirmeye yönelir. Bu nedenle, devletlerin iç politik yapıları, yönetim biçimleri ya da liderlerinin değerleri ikinci planda kalır. Neorealizm, devletleri rasyonel aktörler olarak kabul eder ve onları, hayatta kalmak amacıyla sistemin baskılarına tepki veren birimler olarak görür (Mearsheimer, 2001, s.75-82). Bu çerçevede uluslararası iş birliği mümkün olsa da, güvenlik ikilemi ve göreceli kazanç endişeleri nedeniyle kalıcı ve derinlemesine iş birlikleri sınırlı kalmaktadır (Grieco, 1988, s.485-507).

Neorealist teori, Çin'in Güney Çin Denizi'ndeki dış politikasını açıklamak için güçlü bir analitik çerçeve sunar. Çin'in bölgedeki askerileşme faaliyetleri, yapay adalar inşa etmesi ve deniz alanları üzerindeki tarihsel hak iddiaları, statüsünü koruma ve bölgesel hegemonya kurma çabasıyla ilişkilendirilebilir. Bu durum, Waltz'un (1979) vurguladığı güç dengesine dayalı sistemde, yükselen bir gücün mevcut yapıyı kendi lehine yeniden şekillendirme isteğini yansıtır. Mearsheimer (2001) da *The Tragedy of Great Power Politics* adlı çalışmasında, büyük güçlerin kaçınılmaz olarak saldırgan davranışlar sergileyeceğini ve bölgesel hegemonya kurma eğiliminde olacağını belirtmiştir. Çin'in Güney Çin Denizi'ndeki tutumu da bu saldırgan realizm perspektifiyle örtüşmektedir. Çin, hem ABD'nin bölgedeki etkisini dengelemek hem de ASEAN ülkelerine karşı stratejik üstünlük sağlamak amacıyla askeri ve ekonomik araçları bir arada kullanmaktadır. Neorealist bakış açısına göre bu tür davranışlar, anarşik uluslararası sistemde devletlerin hayatta kalma güdüsüyle ve sistemdeki güç dağılımını lehlerine çevirmek istemeleriyle doğrudan ilişkilidir (Glaser, 2011, s.80-91). Bu bağlamda, Çin'in G.D'deki revizyonist dış politika uygulamaları yalnızca neorealist bakış açısıyla değil, aynı zamanda güç

geçiş teorisi çerçevesinde de açıklanabilir niteliktedir. Bu durumda da Çin'in yükselen güç olarak mevcut sistem lideri ABD'ye meydan okuma eğilimi, yapısal koşullarla şekillenen stratejik bir yönelimi yansıtmaktadır.

Güç Geçiş Teorisi, uluslararası sistemdeki büyük çatışmaların, genellikle yükselen bir gücün mevcut hâkim güce meydan okuduğu dönemlerde ortaya çıktığını savunmaktadır. Organski tarafından geliştirilen bu teoriye göre, uluslararası sistemdeki istikrar, mevcut hegemon güç ile onun statüsüne yaklaşan meydan okuyucu bir güç arasındaki güç dengesine bağlı olmaktadır (Organski ve Kugler, 1980). Mevcut sistemin lideri olan devlet, statükoyu korumaya çalışırken, yükselen güç, sistemin mevcut yapısından memnun değilse yani revizyonist bir tutum içindeyse, bu durum uluslararası sistemde ciddi gerilimlere yol açmaktadır. Çin'in son yıllarda küresel ölçekte artan ekonomik ve askeri kapasitesi, güç geçiş teorisinin öngördüğü bu dinamiğin somut bir örneği olarak değerlendirilmektedir. Çin, yalnızca bölgesel bir güç olmanın ötesine geçerek, küresel liderlik iddialarını giderek daha açık biçimde ortaya koymaktadır. Bu süreçte Çin, mevcut liberal uluslararası düzenin temel norm ve kurumlarını açıkça reddetmese de, bu yapılar içerisinde kendi çıkarlarını ön planda tutarak sistemin kurallarını dönüştürmeye yönelik hamleler yapmaktadır. Bu da Çin'in statükocu değil, revizyonist bir aktör olarak değerlendirilmesine neden olmaktadır (Mearsheimer, 2010, s.381-396).

Özellikle GÇD'deki hak iddiaları, askeri yapılar inşa etmesi ve Lahey Uluslararası Tahkim Mahkemesi'nin 2016 tarihli kararını tanımaması gibi eylemler, Çin'in revizyonist eğilimlerinin göstergeleri arasında yer almaktadır. Çin, mevcut uluslararası hukuku kendi tarihsel anlatisıyla yeniden yorumlamakta ve bölgede fiili durum yaratarak mevcut düzeni zorlama eğilimi sergilemektedir (Friedberg, 2011, s.139-141). Bu yönüyle Çin, güç geçiş sürecinde statükoyu zorlayan bir aktör konumuna gelmekte ve bu durum bölgesel istikrar açısından önemli riskler doğurmaktadır (Mearsheimer, 2016, s.91-100).

2. GÜNEY ÇİN DENİZİ SORUNU VE TARAFLARIN İDDİALARI

Dünyanın çeşitli bölgelerinde, devletlerarası ilişkileri doğrudan etkileyen ve uzun süredir çözülmemiş pek çok uluslararası anlaşmazlıklar mevcuttur. Bu sorunlardan biri de GÇD’de yaşanan egemenlik gerilimleridir. Bölgede mühim derecede deniz ticareti yer almakla birlikte önemli miktarda petrol ve doğalgaz rezervinin bulunduğu tahmin edilmektedir (Özer ve d. 2017, s.40-54). Çalışmanın bu bölümünde, bölgedeki sorunun nasıl ortaya çıktığı, tarafların GÇD alanındaki çeşitli adalar, kayalıklar ve mercan resiflerinde ne tür egemenlik iddiaları olduğu ve Çin’in revizyonist güç politikası ele alınmaktadır.

2.1. Güney Çin Denizi Sorununun Ortaya Çıkışı

GÇD’nin hem jeopolitik hem de ekonomik açıdan önemi, bu alanı yalnızca kıyıdaş ülkeler için değil, küresel güçler için de stratejik hale getirmektedir (Buszynski ve Roberts, 2015, s. 2). Bu bağlamda söz konusu denizde yaşanan sorunların karmaşık bir hal almasının temel sebeplerinden biri hem bölgesel hem de bölge dışı aktörlerin süreçlere dahili olmasından kaynaklandığı bilinmektedir (Karluk, 2024, s.1246-1269).

GÇD üzerindeki en kapsamlı egemenlik iddiası Çin’e ait olmaktadır. Çin, GÇD meselesini kendi toprak bütünlüğünü tehdit eden bir durum olarak değil, tarihsel olarak kendisine ait olduğunu ileri sürdüğü deniz alanları üzerindeki egemenlik hakkının yeniden tesisi olarak görmektedir. Bu çerçevede, “tarihi sular” kavramı üzerinden yasallaştırılmaya çalışılan hak iddiaları, özellikle Güneydoğu Asya’daki kıyıdaş ülkelerle ciddi çıkar çatışmalarına yol açmaktadır (McDougall, 2021, s. 92). Pekin yönetimi, söz konusu iddialarının tarihsel ve kültürel bağlamda güçlü bir temele dayandığını savunurken, bölgedeki varlığını koruma ve sürdürme kapasitesini de küresel güç statüsünün bir göstergesi olarak değerlendirmektedir (Karluk,2024, s.1248). Böylelikle, Çin’in GÇD’deki duruşu, yalnızca deniz yetki alanlarıyla ilgili bir mesele değil, aynı zamanda büyük güç rekabeti bağlamında stratejik bir sınav olarak da öne çıkmaktadır (Özer ve d., 2017, s.40-54).

Uluslararası sistemdeki diğer büyük güçler, Çin’in GÇD’deki önceliğinin yalnızca bölgesel egemenlik kurmakla sınırlı olmadığını, aksine bu alanı stratejik bir dayanak noktası olarak kullanarak küresel düzeyde meydan okuma kapasitesini artırmayı hedeflediğini düşünmektedir. Özellikle, deniz gücünü ele alma ve donanmasını genişletme çabaları, Pekin’in deniz hâkimiyeti üzerinden uzun vadeli bir güç projeksiyonu oluşturduğuna işaret etmektedir (Uzgel,2021). Bu bağlamda GÇD, yalnızca bölgesel bir anlaşmazlık alanı olmaktan çıkıp, Çin’in yükselen güç olarak mevcut küresel düzenle rekabet ettiği jeopolitik bir sahaya

dönüşmektedir (Ermağan ve d., 2022, s. 17). Bu bölümde de GÇD sorununun ortaya çıkması tarihsel gelişimi, jeostratejik ve jeoekonomik açıdan önemi ve uluslararası ticarete önemi gibi çeşitli açılardan incelenmektedir.

2.1.1. Güney Çin Denizi Sorununun Tarihsel Gelişimi

GÇD üzerindeki söz konusu egemenlik iddiaları, 20. yüzyılın başlarından itibaren gelişmeye başlamış ve zamanla bölgesel güç mücadelesinin önemli bir unsuru haline geldiği görülmektedir (Hayton, 2014, s.3-5). Çin, GÇD'nin neredeyse tamamı üzerinde tarihsel hak iddia etmektedir ve bu bölgedeki egemenlik iddialarını meşrulaştırmaya çalışmaktadır (Buszynski, 2012, s. 143). İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Japonya'nın bölgeden çekilmesi, GÇD'de boşluk yaratmış ve bu boşluk çeşitli ülkelerin egemenlik iddialarını artırmasına sebep olmaktadır (Kaplan, 2010, s.32).

Tablo 2.1. Ülkelerin Güney Çin Denizi Üzerinde Egemenlik İddialarına Yol Açan Sebepler

Egemenlik İddialarına Yol Açan Sebepler	Açıklama	Sonuç
Japonya'nın II. Dünya Savaşı sonrası çekilmesi	Bölgesel güç boşluğu yarattı	Çin dahil birçok ülke egemenlik iddiası geliştirdi
Enerji kaynakları keşfi (1970 sonrası)	Petrol ve doğalgaz rezervlerinin ortaya çıkması	Rekabet derinleşti
Çin'in askeri varlık artırımı	Askeri üsler, devriye ve ada inşası	Bölgesel askeri gerilim yükseldi
Uluslararası hukuk boşluğu	MEB sınırlarının çakışması ve BM Deniz Hukuku'na uymama	Daimî uyuşmazlık durumu
ASEAN-Çin DOC (2002)	Çatışmaları azaltmak amaçlandı	Fakat etkisiz kaldı, ihlaller sürdü

*Kaynak: Metindeki bilgilere esas alınarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

1950'li yıllarda Çin, Spratly ve Paracel Adaları üzerinde fiili kontrol kurma girişimlerini yoğunlaştırdı ve bölgede askeri varlığını artırmaya başladı (Valencia, 1995, s.56). 1970'lerden itibaren GÇD'nin zengin petrol ve doğalgaz kaynaklarına sahip olduğunun anlaşılması, sorunun ekonomik boyutunu ön plana çıkardı ve bölge ülkeleri arasındaki rekabeti derinleştirmiştir

(Storey, 1999, s. 97). 1974'te ise, Çin ile Güney Vietnam arasında Paracel Adaları üzerinde yaşanan çatışma, Çin'in bu adalar üzerindeki kontrolünü güçlendirdi ve bölgesel gerilimi tırmandırdı (Kang, 2012).

1990'lı yıllarda ise, Filipinler, Vietnam ve Malezya gibi ülkeler GÇD'deki bazı adacık ve resifler üzerinde çeşitli yaşam alanı olduğu göstermeye yarayan yapılar inşa etmektedir ve fiili egemenlik iddialarını böylece pekiştirmeye çalışmaktadırlar (Luo, 2023, s.468). Çin, 1992 yılında GÇD üzerinde kapsamlı egemenlik iddialarını içeren bir yasa çıkararak bölgedeki hak iddialarını hukuki zemine oturtmaya çalışmaktadır (Uras, 2017, s.1000-1031). 2002'de Çin ile ASEAN arasında imzalanan Davranış Kuralları Bildirgesi (Declaration on the Conduct of Parties in the South China Sea), taraflar arasındaki gerilimi azaltmayı amaçlamakta, ancak pratikte ihlaller devam etmektedir (Emmers, 2009, s. 79). Son yıllarda Çin'in GÇD'de yapay adalar inşa etmesi ve bu adalarda askeri üsler kurması, sorunun askeri boyutunu daha da ağırlaştırmaktadır ve uluslararası toplumun tepkisini çekmektedir (Poling, 2020, s.5).

GÇD'ndeki bölgesel sularda Soğuk Savaş sonrasında itibaren gerilim seviyelerinde dalgalanmalar gözlemlenmiştir (Southgate, 2019, s.163-212). Çeşitli çatışma vakaları, Çin Halk Cumhuriyeti'ndeki hızlı ekonomik büyüme ve buna paralel olarak gerçekleşen askeri modernleşme süreci, deniz kaynakları üzerindeki artan rekabet, Çin'in yükselen bir küresel aktör olarak konumu, ABD ile artan rekabet ve Çin'in mevcut lideri Xi Jinping'in iktidarını pekiştirmesi gibi bir dizi faktörle ilişkilendirilmektedir. Bu çerçevede, Çin'in GÇD'nde giderek artan iddialı tutumu, rekabet halindeki toprak iddiaları ve deniz hakları üzerindeki gerginlikleri daha da tırmandırdığı rapor edilmektedir (Crisis Group, 2021).

2.1.2. Güney Çin Denizi'nin Jeostratejik Açıdan Önemi

GÇD, Asya-Pasifik bölgesinin en fazla tartışmalara neden olan deniz alanlarından biri olarak, Uluslararası İlişkiler literatüründe önemli bir konum arz etmektedir. Bu deniz alanının daha net anlaşılabilmesi için, coğrafi konumunu tanımlamadan önce çevresindeki daha geniş alanlara kısaca değinmek, zihinlerde kapsamlı bir mekânsal çerçeve oluşturma bakımından anlamlı olacaktır. Till (2009, s.217), küresel ticaretin yaklaşık üçte birinin bu deniz yolu üzerinden taşındığını belirtmektedir ve GÇD'yi Karimata, Malakka, Luzon ve Sunda Boğazları'na yakınlığı sayesinde kritik bir deniz geçiş noktası olarak tanımlamaktadır.

Harita 2.1. Güney Çin Denizi Haritası

*Kaynak: World Bank ve U.S. Energy Information Administration

Benzer şekilde Kaplan (2014, s.109), GÇD'nin coğrafi konumunu Asya'nın güney doğusunda Tayvan Boğazı'ndan başlayarak Borneo Adası'na kadar uzanan geniş bir alanı kapsadığını ifade etmektedir. Hayton'a (2014, s.21) göre ise GÇD batıda Vietnam kıyıları, doğuda Filipinler takımadaları, kuzeyde Çin'in güney kıyıları ve güneyde Malezya ile Endonezya'nın kuzey adaları tarafından çevrelenmektedir.

GÇD, yalnızca denizin kıyısında olan devletlerin değil, küresel aktörlerin de yakın takibindedir (Karaca, 2008, s.24). GÇD'yi uluslararası düzeyde önemli kılan başlıca unsurlar: barındırdığı zengin hidrokarbon rezervleri, biyolojik çeşitlilik açısından sahip olduğu deniz ekosistemi, yoğun ticaret güzergahı ve küresel deniz ulaşımı açısından kritik boğazlara olan yakınlığıdır (Singh, 2012, s.8). Tüm bu faktörler bölgeyi, uluslararası rekabetin ve güç mücadelesinin merkezine yerleştirmektedir. Aynı zamanda, deniz alanı üzerindeki çakışan bu iddialar nedeniyle, ortaya çıkan krizler hem bölgesel hem de küresel güvenlik açısından ciddi bir risk alanı doğurmaktadır. Bu bağlamda, GÇD sorunu tarihsel kökenlere dayanmakla birlikte, günümüzde uluslararası hukuk, bölgesel güvenlik düzenlemeleri ile büyük güçlerin stratejik çıkarları ve rekabetiyle iç içe geçmiş çok katmanlı bir mesele olarak öne çıkmaktadır (Brezinski, 2017, s.216-223).

GÇD üzerindeki söz konusu egemenlik iddialarının, 20. yüzyılın başlarından itibaren gelişmeye başladığı ve zamanla bölgesel güç mücadelesinin önemli bir unsuru haline geldiği görülmektedir (Hayton, 2014, s.3-5). Özellikle Çin'in 1947'de oluşturduğu ve "Dokuz Çizgi

Hattı” (Nine-Dash-Line) olarak bilinen harita, Pekin’in tarihsel egemenlik iddialarını uluslararası kamuoyuna sunmasında dönüm noktası olarak bilinmektedir (Fravel, 2008, s.262-263).

Tablo 2.2. Güney Çin Denizi Üzerindeki Çıkar Sahibi Aktörler ve Stratejik Hedefleri

Aktörler	Güney Çin Denizi üzerindeki hedefleri
Çin	Tarihsel hak iddiaları, enerji kaynaklarının kontrolü, askeri üsler kurarak güç projeksiyonu
ABD	Seyrüsefer serbestisini koruma, müttefiklerini destekleme, Çin’i dengeleme
ASEAN ülkeleri	Egemenlik talepleri, bölgesel güvenlik, ekonomik çıkarlar
Japonya ve Hindistan	Enerji güvenliği ve serbest ticaret yollarının güvenliği
AB	Uluslararası hukuk temelinde seyrüsefer özgürlüğünün korunması

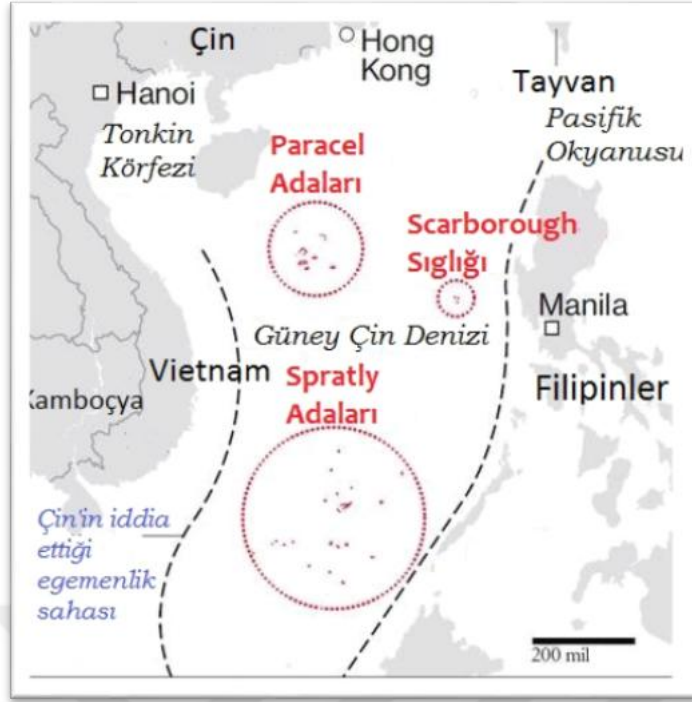
*Kaynak: Metindeki bilgilere esas alınarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Çin, harita çerçevesinde GÇD’nin geniş bir bölümünde tarihi haklar iddia etmekte ve bu bölgede yer alan pek çok ada, resif ve sığılığı kendi egemenlik alanı olarak görmektedir (Kreuzer, 2015, s.23-30). Ancak, bu harita herhangi bir uluslararası anlaşma veya hukuki belgeye dayanmadığı için uluslararası hukuk açısından tartışmalara neden olmaktadır (Beckman, 2013, s.142-163).

2.1.3. Güney Çin Denizi’nin Jeoekonomik Açıdan Önemi

Uluslararası İlişkilerin tarihsel süreci incelendiğinde, toprak egemenliği meselesinin siyasi çatışmaların merkezinde yer aldığı görülmektedir. Ulusal tatmin arayışı ile kutsal sayılan toprakların kaybının yarattığı yoksunluk hissi, özellikle milliyetçilik akımının yükselişe geçtiği dönemlerden itibaren pek çok kanlı çatışmanın temel nedenlerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, uluslararası arenada toprak egemenliği uğruna verilen mücadelelerin, hem devletlerin dış politika yönelimlerini şekillendirdiği hem de uzun süreli bölgesel istikrarsızlıklara zemin hazırladığı anlaşılmaktadır (Brezinski, 2017, 59).

GÇD’de bulunan petrol ve doğal gaz rezervlerine ilişkin yapılan araştırmalar, bu bölgeye olan ilgiyi artırmaktadır. GÇD, jeopolitik ve jeostratejik açıdan son derece kritik bir konumda yer almaktadır, günümüzde jeopolitik rekabetin en belirgin biçimde yaşandığı bölgelerden biri olarak dikkat çekmektedir (Sar ve Demirkıran, 2023, s.415)

Harita 2.2. Güney Çin Denizi'nde Jeopolitik ve Jeostratejik Açından Önemli Bölgeler

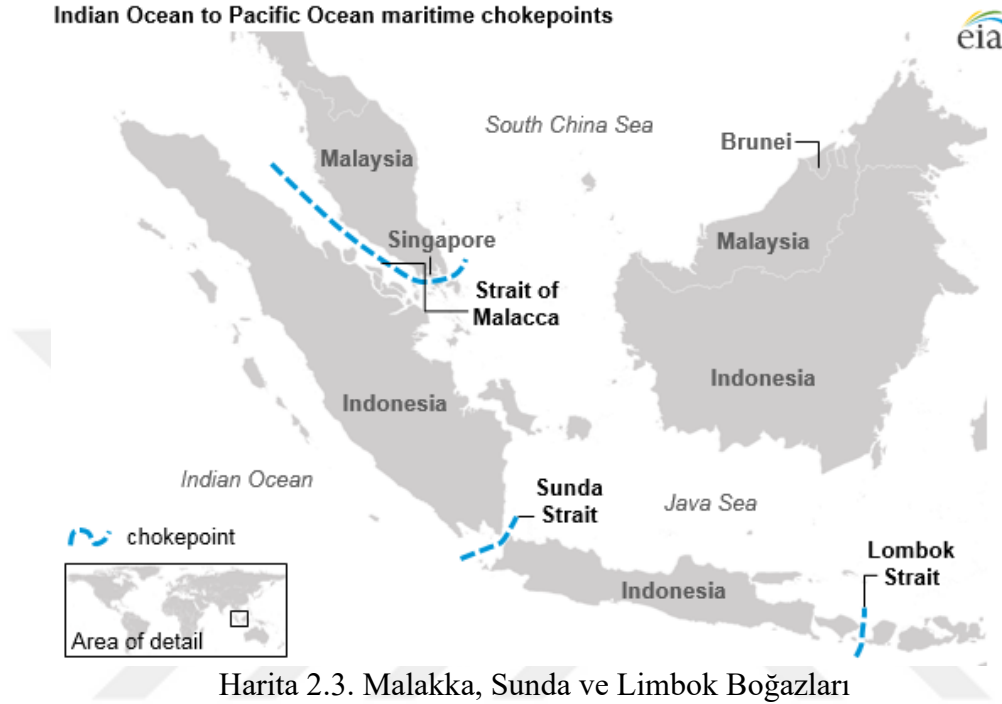
*Kaynak: 21.Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, Bilim, Birlik, Barış, <https://21yyte.org/cin-halk-cumhuriyeti/guney-cin-denizinde-abd-ve-cini-savasin-esigine-getiren-suni-adalar-krizi/8208>

Bu nedenle, GÇD'de yer alan başlıca ada ve resif yapılarını teşkil eden Spratly Adaları, Paracel Adaları, Pratas Adası, Natuna Adaları, Macclesfield Bankı ve Scarborough Resifi, bölgenin stratejik değeri açısından son derece önemli bir konum arz etmektedir (Coşkun, 2019, s.4). Günümüzde bölge, pek çok devletin hak iddiaları doğrultusunda karmaşık bir sorun halini almaktadır.

Rosenberg (2010), bölgedeki çatışmanın temel nedeninin, kaynaklar üzerindeki rekabet olduğunu belirtmektedir. GÇD dünya ticaretinin ve ulaşım rotalarının kesişim noktası olarak Kuzeydoğu Asya ile Güneydoğu Asya'nın stratejik konumudur (Şahin, 2019, s.17). GÇD'nin deniz ticareti açısından en stratejik geçiş noktası ise Malakka Boğazı'dır. Malakka Boğazı, Afrika ve Basra Körfezi'ndeki tedarikçiler ile Asya'daki tüketiciler arasında bulunan en kısa deniz rotası olma özelliğini taşımaktadır (U.S. Energy Information Administration, 2014).

Çin ve bölgedeki tüm ülkeler, deniz ürünleri temini açısından GÇD'yi bir kaynak olarak değerlendirmektedirler. Geleneksel olarak, Filipinler ve Vietnam'dan binlerce balıkçı geçimlerini GÇD'den temin etmektedirler. Çin ve Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN) üyesi ülkeler, uluslararası ticaret ile petrol ithalatını artırdıkça, GÇD üzerindeki nakliye hacmi ve deniz trafiği kayda değer bir hızla artış göstermektedir. Hidrokarbonlar ve deniz ürünleri

gibi kaynaklara olan talep, Çin'in hızlı bir şekilde yaşadığı kıyı kentleşmesini de dikkate alındığında, bölgede ekonomik rekabeti daha da artırmaktadır (Hastunç, 2022, s.98). Rosenberg'e (2010) göre, her şeyin temelinde Asya'nın sanayi devrimi yatmaktadır ve GÇD de bu sürecin merkezinde yer almaktadır.

Harita 2.3. Malakka, Sunda ve Limbok Boğazları

*Kaynak: U.S. Energy Information Administration, <https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=32452>

Enerji kaynakları, GÇD içerisinde ekonomik unsurlar bakımından kayda değer bir etken konumundadır. Çin'in enerji güvenliği açısından GÇD, bir enerji kaynağı üssü olmaktan çok, stratejik bir taşıma hattı olarak öne çıkmaktadır. Bugün, dünya genelinde taşınan petrolün yaklaşık %50'sinin GÇD üzerinden geçtiği tahmin edilmektedir (Coşkun, 2019, s.7). 2035 yılına gelindiğinde ise, Orta Doğu'dan çıkan fosil yakıtların %90'ının, GÇD üzerinden Çin, Japonya ve Güney Kore gibi Doğu Asya ülkelerine sevk edilmesi beklenmektedir (Coşkun, 2019, s.8). Bu kapsamda, GÇD hem petrol hem de doğal gaz taşımacılığı açısından büyük bir anlam taşımaktadır.

GÇD'deki petrolün ilk kez 1987 yılında batılı sondaj şirketleri tarafından keşfedildiği bilinmektedir (Buys, 2021). Bu bölgedeki petrol ve doğal gaz rezervlerinin tahmini miktarı ABD Enerji Bilgi İdaresi tarafından 2013 yılında gerçekleştirilen bir raporda, petrol rezervlerinin 11 milyar varil ve doğalgaz rezervlerinin ise 190 trilyon fit küp seviyesinde olduğu ifade edilmektedir (U.S. Energy Information Administration, 2013).

Tablo 2.3. Güney Çin Denizi'ndeki Tahmini Enerji Kaynakları

Enerji Kaynağı	Tahmini Rezerv Miktarı	Açıklama
Petrol	11 milyar varil (tahmini)	Bölgeye kıyısı olan ülkeler arasında paylaşım konusunda anlaşmazlık vardır.
Doğal Gaz	190 trilyon ft ³	Çin, Vietnam ve Filipinler gibi ülkeler arasında bu kaynaklar üzerinde hak iddiaları sürmektedir
Üretim Faaliyetleri	Sınırlı düzeyde	Bölgesel gerilimler ve sahiplik iddiaları yatırım ve üretimi zorlaştırmak

*Kaynak: Metindeki bilgilere esas alınarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Kanıtlanmış ve muhtemel rezervlerin yanı sıra, GÇD'nin henüz yeterince keşfedilmemiş bölgelerinde ek hidrokarbon kaynaklarının bulunabileceği hem ABD Enerji Bilgi İdaresi hem de Asya Deniz Şeffaflığı Girişimi tarafından öne sürülmektedir (Çoban Hastunç, 2019: s.99).

Harita 2.4. Güney Çin Denizi Petrol ve Doğal Gaz Rezervleri

*Kaynak: U.S. Energy Information Administration, [https://www.eia.gov/international/analysis/regions-of-interest/South China Sea](https://www.eia.gov/international/analysis/regions-of-interest/South%20China%20Sea)

ABD Jeoloji Araştırması, 2020’de “Dünya Petrol Kaynakları Değerlendirme Projesi” çerçevesinde Güneydoğu Asya’nın çeşitli jeolojik alanlarında henüz keşfedilmemiş geleneksel petrol ve gaz sahalarının potansiyelini değerlendirmektedir.

ABD Jeoloji Araştırması’nın jeoloji temelli değerlendirme metodolojisi, Güneydoğu Asya’nın 33 jeolojik ilinde (büyük bir kısmı GÇD’de yer alan) keşfedilmemiş, teknik olarak yeniden kazanılabilir ortalama 10,5 milyar varil petrol ve 271,5 trilyon fit küp gaz rezervi bulunduğunu öngörmektedir (Schenk ve d. 2022). Bu kaynaklar, Malezya, Filipinler ve Vietnam gibi daha küçük ülkeler için muazzam ekonomik fırsatlar sunma potansiyeline sahip olup, aynı zamanda Çin’in büyüyen ekonomisini destekleyerek enerji güvenliğini artırma fırsatlarını da beraberinde getirmektedir.

2.1.4. Uluslararası Ticarete Önemli Geçiş Yolu Olması

GÇD’nin, dünya üzerindeki en yoğun nakliye güzergahlarından biri olmasının sonucu olarak, çevre ülkeler ve bu deniz üzerinde taşıma faaliyetlerinde bulunan çeşitli devletler, bölgedeki trafikte önemli bir hassasiyet göstermektedir (Jawli, 2016). Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (BMTKK) verilerine göre, dünya ticaret hacminin yaklaşık %80’i ve küresel ticaret değerinin %70’i deniz yoluyla taşınmaktadır ve bu deniz ticaretinin de yaklaşık %60’ı Asya üzerinden geçmektedir ve GÇD bu trafiğin yaklaşık üçte birine ev sahipliği yapmaktadır (ChinaPower, t.y). GÇD’den geçen gemi trafiği, bölgenin küresel ticaret açısından kritik konumunu açıkça ortaya koymakta olup, tahmini olarak her gün 200-300 arası büyük geminin bu güzergâhı kullanması, deniz güvenliği ve seyrüsefer serbestliği tartışmalarının önemini artırmaktadır (Hastunç, 2022, s.95-132).

Tablo 2.4. Dünya Deniz Ticaretinde Güney Çin Denizi’nin Payı

Kategorisi	Değer (%)
Dünya Ticaretinin Deniz Yoluyla Taşınan Hacmi	%80
Küresel Deniz Ticaret Değerinin Payı	%70
GÇD üzerinden Geçen Ticaret Oranı	%30-35
Asya’dan Geçen Küresel Deniz Ticareti	%60
GÇD’den Geçen Günlük gemi sayısı (tahmini)	Tahmini 200-300 büyük gemi
GÇD altından geçen iletişim kabloları	20+ büyük kablo ağı

*Kaynak: Metindeki bilgilere esas alınarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Stratejik bir perspektiften değerlendirildiğinde, GÇD "Çin'in bacakları" olarak tanımlanmaktadır (Forsyth, 2014). Bölgenin nakliye ve ulaşım hatları üzerindeki hâkimiyeti, bu ülkenin kolaylıkla küresel pazarlara açılmasına ve dolayısıyla bir nevi ayaklanma gerçekleştirmesine olanak tanımaktadır. GÇD'nin ticaret yolları ve ulaşım rotalarındaki stratejik önemi, denizle doğrudan bağlantısı olmayan "dış aktörleri" bu ihtilafların bir parçası haline getirmektedir (Brezinski, 2017, s.211-237). Hem bölgesel hem de uluslararası aktörler, bu deniz yolunun taşıdığı ekonomik ve ticari potansiyelin yanı sıra, teknoloji açısından son derece gelişmiş Güneydoğu Asya'nın iletişim ağlarının büyük bir kısmının altında yatan ve bu denizden geçen iletişim kablolarıyla sağlandığını dikkate alarak etki yaratmaktadır (Denk, 1999, s.122). Ulaşım ve nakliyenin yanı sıra, bölge, teknoloji ve iletişim konularında da stratejik konumunu sürdürmektedir.

2.2. Güney Çin Denizi Üzerinde Egemenlik İddiaları ve Uluslararası Deniz Hukuku

Çin ve Tayvan başta olmak üzere birçok kıyıdaş ve bölgeye sınırı olmayan diğer süper güçler GÇD üzerinde hak iddia etmektedirler. Ancak, 1982 yılında kabul edilen BMDHS, bu iddiaların hukuki bir dayanağı olmadığını ortaya koymaktadır. Çin'in tarihsel dokuz çizgili hat haritasına dayanan hak talepleri ve bu çerçevede bölgedeki denizlerde uyguladığı genişleme politikaları, sorunun uluslararası hukuk bağlamında çözümünü karmaşık hale getirmektedir (Turan, 2016, s.97). BMDHS'ye göre deniz alanlarının sınırlandırılmasında karasuları 12 deniz miline kadar ulusal egemenlik alanı olarak bilinmektedir (Gözügüzelli, 2020, s.509-520). Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) ise, 200 deniz miline kadar ekonomik haklar vermektedir. Kıta Sahaneliği, deniz yatağı ve altındaki kaynaklara yönelik doğal uzantı esas alınmaktadır (Kuran, 2022, s.100-115).

2.2.1. Uluslararası Hukuk Açısından Güney Çin Denizi Sorununun Değerlendirilmesi

Çin'in GÇD üzerindeki kapsamlı egemenlik iddiaları, Filipinler, Vietnam, Malezya, Brunei ve Tayvan gibi kıyıdaş ülkelerin de hak iddialarıyla karşılaşmaktadır. Bu durum, bölgedeki deniz yetki alanlarının ve kaynakların paylaşımında önemli bir gerginliğe yol açmaktadır. Uluslararası hukuk, çok sayıda tarafın yer aldığı tarihsel anlaşmazlıklar söz konusu olduğunda, tarafların haklarını düzenleyip dengelemek amacıyla devreye girmektedir. Bu çerçevede, BMDHS özellikle MEB ile kıta sahanlığı gibi kavramlar üzerinden anlaşmazlıkların çözümünde önemli bir başvuru kaynağı işlevi görmektedir (Gözügüzelli, 2020, s.509-520).

22 Ocak 2013 tarihinde, ÇHC'nin Manila Büyükelçiliği, BMDHS çerçevesinde eş zamanlı olarak 43 maddeden oluşan bir Bildirim ve Dava Beyanı aldı (Woods, 2016,159-171). Bu

uluslararası kuruluş, kıyıdaş ülkelerin deniz sınırlarını belirlemesi ve deniz kaynaklarının etkin bir şekilde kullanılmasına yönelik destek sağlamaktadır. 1998 yılında kabul edilen BMDHS, Filipinler tarafından 1984 yılında, Çin tarafından ise 2006 yılında imzalanmaktadır. Madde 279, tarafları, anlaşmazlıklarının BMDHS çerçevesinde tahkime gitmeleri için teşvik etmektedir. Bunun yanı sıra, tarafların daha önce kendi aralarında çözümler bulmak adına müzakere süreçlerine de katıldıkları belirtilmektedir (Kuran, 2022, s.100-115).

Çin, Filipinler'in yakın zamanda yürürlüğe koyduğu "Deniz Alanı Yasası"nın GÇD'ndeki egemenlik iddialarını yasa yoluyla meşrulaştırma çabası olduğunu belirterek yasaya kesin bir dille karşı çıkmaktadır. Çin Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Mao Ning'in açıklamasına göre, söz konusu yasa Çin'in egemenlik iddiasının olduğu Huangyan Adası ile Nansha Takımadalarındaki bazı adacıkları ve çevre deniz alanlarını Filipinler'in yetki alanına dahil etmeye çalışmaktadır (Woods,2016,159-171). Bu durumun, 2016 tarihli GÇD Tahkim Kararı'nın içerdiği hükümleri ulusal yaşama yoluyla kabul ettirme girişimi olarak değerlendirildiği ifade edilmektedir. Çin tarafı, tahkim kararını uluslararası hukuk açısından geçersiz ve bağlayıcılıktan yoksun olarak görmekte ve bu karar doğrultusunda atılan her adımı egemenlik haklarına yönelik ciddi bir ihlal olarak nitelemektedir. Ayrıca Çin, GÇD üzerindeki tarihsel haklarının ve deniz yetki alanlarının hem tarihsel hem de hukuki temellere dayandığını savunmakta, bu durumun BMDHS ile de çelişmediğini belirtmektedir. Sonuç olarak, Çin yönetimi, Filipinler'in söz konusu yasayı yürürlüğe koymasını sert biçimde kınamakta ve bölgedeki statükoyu değiştirmeye yönelik bu girişime karşı güçlü bir duruş sergilemektedir (CGTN, 2008).

2.2.2. Güney Çin Denizi Üzerinde Artan Egemenlik İddiaları

GÇD, dünya genelindeki uluslararası deniz trafiği için hayati bir güzergâh olarak öne çıkarken, aynı zamanda toprak ve deniz egemenliği konusunda çeşitli ihtilafların yaşandığı bir alan olarak bilinmektedir. Aynı zamanda GÇD, ABD ile Çin arasındaki ikili ilişkilerdeki en büyük engellerden biri olarak kabul edilmektedir. 2015 ile 2016 yılları arasında, Çin'in ve ABD'nin gerçekleştirdiği çeşitli tek taraflı adımlar, bu iki süper güç arasında söz konusu deniz bölgesinde giderek artan bir çatışma ortamının oluşmasına yol açmaktadır (Colin, 2016, s.57-62). Ye (2015) bu konudaki bir makalesinde, GÇD'de Filipinler ile Çin arasında bir çatışma çıkması durumunda ABD'nin Filipinler'i destekleyeceğini ileri sürmektedir. Aynı zamanda, makalede

Çin'in bu faaliyetlerini kamu mallarının niteliğini artırarak GÇD'deki uluslararası deniz ulaşımını güçlendireceği iddia edilmektedir (Ye, 2015, s.20-42).

Harita 2.5. Güney Çin Denizi'nde Artan Silahlanma ve Gerilim

*Kaynak: AMTI, CSIS, <https://amti.csis.org/power-projection-network/>

ABD'nin temel stratejik hedefi, ÇHC'yi Tayvan'a yönelik askeri eylemler gerçekleştirmekten alıkoymak olarak öne çıkmaktadır. Bununla birlikte, Washington'un dikkatini aynı zamanda Çin'in GÇD'deki hareketlerine de yoğunlaştırması gerekmektedir. ABD, Güneydoğu Asya ülkelerinin egemenliklerini koruma amacıyla, Çin'in baskı ve toprak genişletme girişimlerine karşı etkili tedbirler almalıdır (Cronin, 2016, s.1-11). Bazı analistler, GÇD'nin Washington ile Pekin arasında yeni bir gerilim kaynağı olmasının riskli olduğunu belirterek, bu nedenle denizle ilgili mevcut anlaşmazlıkların yalnızca hak iddia eden ülkelere bırakılması gerektiğini öne sürmektedir. Ancak, Çin'in GÇD'deki artan saldırganlıklarına kayıtsız kalmak, Güneydoğu Asya ülkelerini Çin'in egemenliğini kabul etmeye itecek ve bu durum, Çin'in ABD'nin bölgedeki etkisini azaltma ve rolünü kısıtlama stratejisine katkıda bulunacaktır (Samaranayake, 2024, s.3-4).

2.2.2.1.Çin'in Egemenlik İddiaları

Devletler, Uluslararası İlişkilerde çıkarlarının çatışması nedeniyle çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu sorunlar bazen ticaret gibi ekonomik alanlarda, bazen de yapılan anlaşmalar ya da sınırların belirlenmesi gibi egemenlik meselelerinde kendini gösterebilmektedir (Akıncı, 2021, s.100). Han Hanedanlığı döneminde Çinliler tarafından “Şişkin Deniz” ve “Kaynayan Deniz” adlarıyla anılan bölge, Ging Hanedanlığı dönemine

gelindiğinde “Güney Çin Denizi” ismini alınmıştır ve bu ad günümüze kadar geçerliliğini korumuştur (Eryiğit, 2012, s.6).

Tarihsel kökenlere dayanan GÇD ihtilafları, belirli adalar ve resifler etrafında yoğunlaşmaktadır. Bu çerçevede, Spratly Adaları’nda Çin, Tayvan, Vietnam ve Filipinler; Scarborough Resifi’nde Çin, Filipinler ve Tayvan; Paracel Adaları’nda ise Çin, Vietnam ve Tayvan arasında egemenlik mücadeleleri yaşanmaktadır. Ayrıca, Pratas Adaları’nda da Çin ile Tayvan arasında benzer bir rekabet görülmektedir (Çelikkol ve Karabel, 2017, s.25). Aynı zamanda GÇD’de genel olarak hak iddia eden devletler ise Çin, Vietnam, Filipinler, Endonezya, Tayvan, Malezya ve Brunei’dir (Genç, 2019, s.11-28).

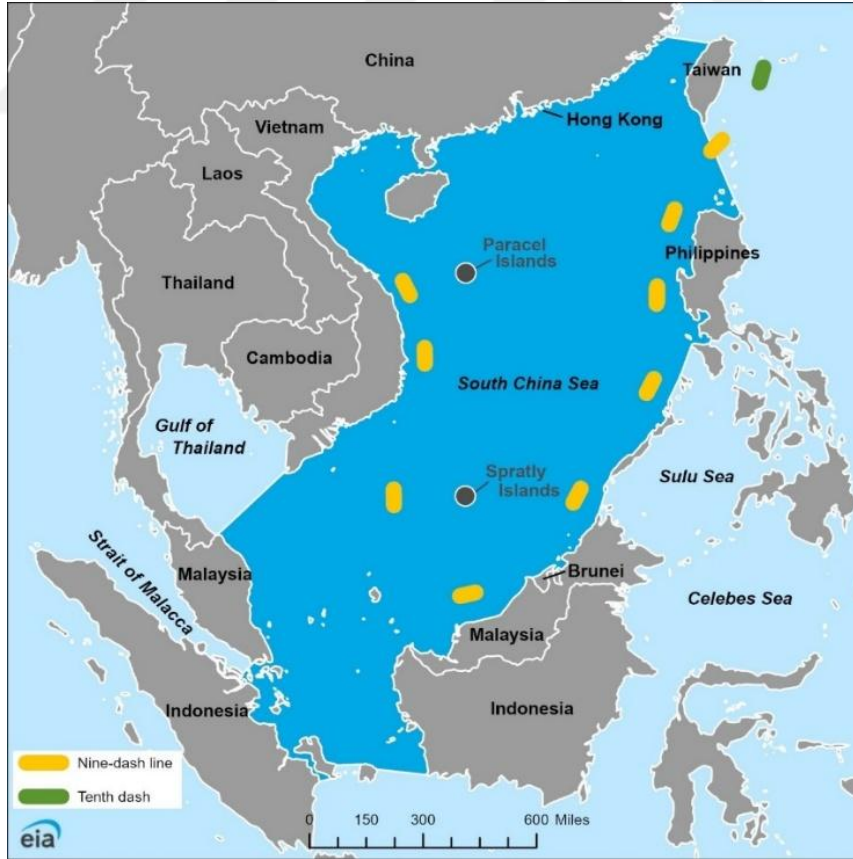
Tablo 2.5. Güney Çin Denizi’nde Egemenlik İddiasında Bulunan Devletlerin Dayanakları

Devlet	İddia edilen alanlar	Hukuki Dayanakları	Uluslararası Sorunlar
Çin	Paracel, Spratly, Scarborough takımadaları dahil neredeyse tüm GÇD	1947 “Dokuz Çizgi Hattı” haritası, tarihsel haklar	BMDHS’ne aykırı, DHM (Daimî Hakemlik Mahkemesi) 2016 kararıyla reddedildi
Vietnam	Paracel ve Spratly adaları	17. yüzyıldan kalma tarihsel belgeler, Fransız sömürge dönemi mirası	Çin tarafından reddedilmektedir
Filipinler	Spratly ve Scarborough çevresi	Coğrafi yakınlık, BMDHS MEB ilkesi	Çin’le 2016’da Uluslararası Tahkim Mahkemesi’ne başvurdu
Malezya	Spratly’nin güney batısı	Coğrafi yakınlık, kıta sahanlığı	Çin’le iddialar çakışıyor
Brunei	MEB içerisinde kalan küçük alanlar	Coğrafi yakınlık, BMDHS	Diğer ülkelere nispeten daha az iddiası var.
Tayvan	Paracel, Spratly ve Scarborough Sığılığı	Çin Cumhuriyeti’nin 1947 tarihli haritası, tarihsel haklar	Çin ile neredeyse aynı

*Kaynak: Metindeki bilgilere esas alınarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

GÇD'deki revizyonist politikaların önde gelen savunucusu olan Çin, hukuki ve askeri araçları en etkili biçimde kullanan, deniz alanındaki hâkimiyet iddiasını da somut uygulamalarla en belirgin şekilde sergileyen bir devlet olarak tanınmaktadır (Kayar,2023, s.75).

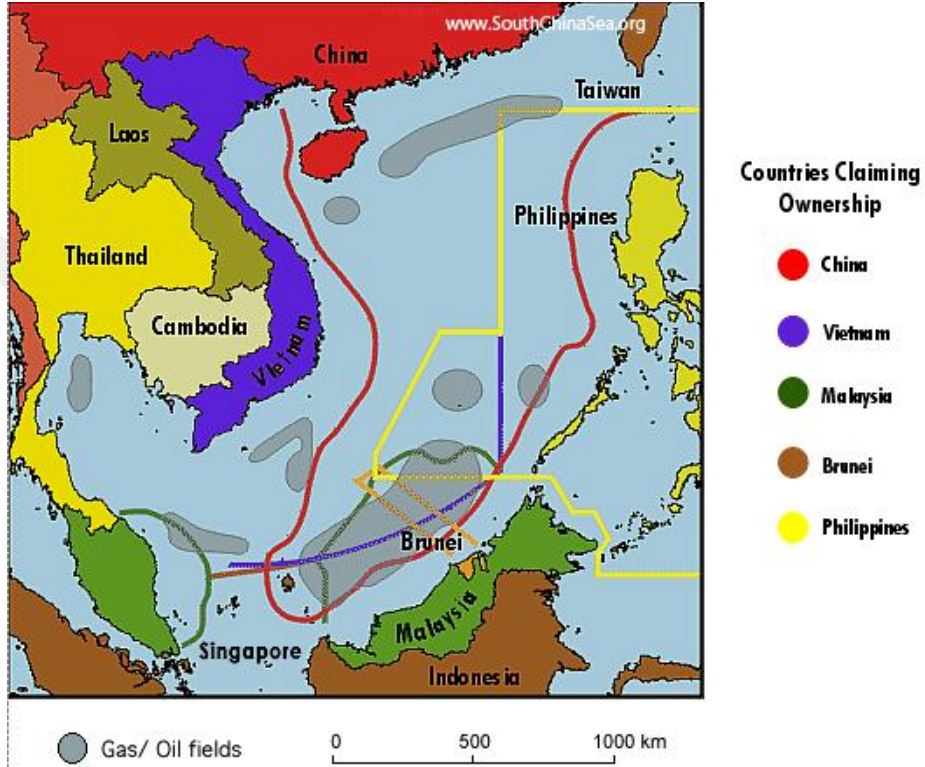
Tarihi İpek Yolu'nun deniz ayağı olarak tanınan GÇD, yüzyıllar boyunca ticaret yollarının kesişim noktası olarak stratejik bir öneme sahip olduğunu göz önünde bulunduran Çin, GÇD üzerindeki hak iddiaları 70 yıl öncesine dayanmaktadır (Varlı, 2018, s.43). Çin, bu bölge üzerindeki hak iddialarının tarihsel açıdan derin köklere dayandığını öne sürmektedir (Anderson,ve.d., 2018, s.117-118). Çin, harita çerçevesinde GÇD'nin geniş bir bölümünde tarihi haklar iddia etmektedir ve bu bölgede yer alan pek çok ada, resif ve sığılığı kendi egemenlik alanı olarak görmektedir (Hayton, 2014, s.45-47). Ancak, bu harita herhangi bir uluslararası anlaşma veya hukuki belgeye dayanmadığı için uluslararası hukuk açısından tartışmalara neden olmaktadır (Beckman, 2013, s.142-163). Çinli analistler ve yetkililer, Pekin yönetiminin esasen anlaşmazlıkları bir kenara bırakarak ortak kalkınma projelerini teşvik etmeye çalıştığını da ifade etmektedir. Bu görüşe göre, bölgede gerilimi tırmandıran taraf Çin değil, özellikle Vietnam, Filipinler ve Malezya gibi diğer hak iddia eden ülkeler olmaktadır.

Harita 2.6. Çin'in Dokuz Çizgi Hattı Haritası

*Kaynak: World Bank and U.S. Energy Information Administration

GÇD’de bulunan ada, resif ve diğer deniz oluşumları üzerindeki çakışan egemenlik iddiaları, bölgenin istikrarsızlık potansiyelini artırmış ve bu alanı Uluslararası İlişkiler literatüründe sıklıkla çatışma riski yüksek, stratejik önemi büyük bir gerilim hattı olarak konumlandırmaktadır (Guan, 2000, s.201). Bu egemenlik iddiaları, özellikle Çin’in 1947’de oluşturduğu ve “Dokuz Çizgili Hat” (Nine-Dash Line) veya “U şekilli harita”, “İnek dili” olarak çeşitli şekillerde isimlendirmiş ve Pekin’in tarihsel egemenlik iddialarını uluslararası kamuoyuna sunmasında dönüm noktası olarak bilinmektedir (Fravel, 2008, s.292-319).

Harita 2.7. Güney Çin Denizi’nde Tarafların hak İddia Ettikleri Bölgeler

*Kaynak: <http://www.southchinasea.org/files/2011/08/Overlapping-EEZ-Claims-and-Oil-Fields.png>

Söz konusu ülkeler, Çin’in iyi niyetinden ve deniz kaynaklarını koruma yönündeki temkinli yaklaşımından yararlanarak, Pekin’in egemenliği altında gördüğü GÇD’deki hidrokarbon kaynaklarını sömürmektedir (Hyer, 1995, s.34-54). Çin’in GÇD’deki egemenlik iddialarına ilişkin artan öz güveni, son dönemdeki denizcilik kurumlarındaki reformlarda açıkça fark edilebilir niteliktedir.

Çin’in GÇD politikası, ABD’nin bölgedeki mevcudiyetine karşı koymayı amaçlayan güçlü bir denizcilik gücü inşa etme hedefi doğrultusunda şekillenen uzun vadeli bir stratejik vizyonu içermektedir. Bu politikanın temel öğeleri: deniz yetki alanları üzerinde etkin bir kontrol tesis edilmesi, iddialı bir deniz diplomasisi yürütülmesi ve sağlam bir deniz ekonomisi inşa

Tablo 2.6. Çin'in Güney Çin Denizi Üzerinde Artan İddialarının Kronolojisi

Yıl	Gelişme
2009	BM'ye "Dokuz Çizgili Hat" haritası sunuldu
2011	Vietnam'ın enerji faaliyetlerine Çin müdahalesi
2012	Sansha Şehri'nin kurulması; Scarborough Resifi'ne abluka uygulanması
2013	Spratly Adaları'nda yapay ada inşaatlarının başlatılması
2014	Haiyang Shiyu 981 petrol platformunun tartışmalı bölgeye yerleştirilmesi
2017	Çin'in Vietnam'ın sondaj çalışmalarına yönelik ikinci müdahalesi
2019	Üçüncü müdahale: Vietnam'ın doğal gaz projesi durduruldu

*Kaynak: Metindeki bilgilere esas alınarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Bu faaliyetler, yalnızca bölge ülkeleriyle değil, aynı zamanda ABD başta olmak üzere birçok Batılı ülkeyle ciddi diplomatik gerginlikler yaratmaktadır. Hukuki açıdan tartışmalı olan bu uygulamalar, GÇD'de uzun vadeli bir silahlanma yarışının zeminini hazırlayarak bölgesel güvenliği tehdit etmektedir (CSIS, 2023), Asia Maritime Transparency Initiative (AMTI).

Harita 2.9. Mischeif ve Fiery Cross Sığılındaki askeri Amaçlı Yapay Ada İnşaları

*Kaynak: <https://21vyte.org/cin-halk-cumhuriyeti/guney-cin-denizinde-abd-ve-cini-savasin-esigine-getiren-suni-adalar-krizi/8208>

Mischief (Meiji) ve Fiery Cross (Yongshun) sığılındaki inşaa çalışmaları

Aynı zamanda Çin, Paracel Adaları'nda 20, Spratly Adaları'nda ise 7 askeri karakol bulundurarak bölgedeki fiziksel ve askeri varlığını güçlendirmektedir. 2012'de fiilen kontrol altına aldığı Scarborough Sığılı üzerinde herhangi bir yapı inşa etmemiş olmakla birlikte, sahil güvenlik unsurları aracılığıyla bu alan üzerindeki denetimini kesintisiz biçimde sürdürmektedir. 2013'ten itibaren Spratly Adaları çevresinde yoğunlaştırdığı tarama faaliyetleri ve yapay ada inşalarıyla yaklaşık 3.200 dönümlük yeni kara parçası oluşturmaktadır ve bu suretle bölgedeki

jeopolitik etkisini artırmaktadır. Aynı dönemde, Paracel Adaları'ndaki askeri ve altyapısal kapasitesini de dikkate değer ölçüde genişletmektedir (Asia Maritime Transparency Initiative CSIS).

Harita 2.10. Çin'in Spratly Adaları Üzerindeki Askeri Karakolları

*Kaynak: <https://amti.csis.org/island-tracker/china/>

2.2.2.2. Tayvan'ın Egemenlik İddiaları

Tayvan, GÇD'de Çin'in U biçimindeki sınır çizgisi haritası içinde yer alan tüm kara parçaları: Spratly Adaları, Paracel Adaları, Macclesfield Sığılığı ve bu adalara bağlı Taipeing Adası da dahil olmak üzere egemenlik iddiasındadır (Lin,1997, s.323-339). Taipeing (Itu Aba) Adası, Spratly Adaları'nda bulunan bir kayadır. Tayvan, 1956'da bu özelliğin kalıcı mülkiyetini almış bulunmaktadır (CSIS, AMTI). Taipei (Itu Aba) yönetimi, U şeklindeki sınırlarla belirlenen bölgenin tarihi sular olduğunu iddia etmektedir ve bu alan üzerinde öncelikli haklar talep etmektedir. Bununla birlikte, bu sınır çizgisi hem ASEAN üyesi ülkeleri hem de bazı Tayvanlı uzmanlarca eleştirilmektedir ve hukuki meşruiyeti tartışılmaktadır. Paracel Adaları, 1974'te Vietnam ile Çin arasında meydana gelen silahlı çatışmanın ardından, ÇHC tarafından işgal edilerek etkili bir şekilde kontrol altına alınmaktaydı (Fravel, 2011, s.271-296).

Tungsha (Dongsha) Adası üzerindeki egemenlik talepleri bağlamında Tayvan ile Çin arasında belirgin görüş ayrılıkları mevcuttur. Buna karşı Tayvan, adada bir hava alanı inşası gerçekleştirmiştir ve askeri bir deniz piyade birliğini konumlandırmıştır. Bugüne kadar ÇHC, bu varlığa doğrudan herhangi bir müdahale gerçekleştirmemektedir (Hickey,2018, s.64-82).

Çin Cumhuriyeti (Tayvan), Spratly Adaları'nda askeri varlık göstererek bölgedeki ilk fiziksel işgali gerçekleştiren aktör olarak konumlanmaktadır ancak günümüzde yalnızca takımadaların en büyük kara parçası olan Taipeing Adası'nı etkin bir şekilde kontrolü altında bulundurmaktadır (Lin, 1997, s.323-339).

Harita 2.11. Taipei (Itu Aba) Adası

Kaynakça*: <https://amti.csis.org/itu-aba-island/>

Bu adada, deniz piyadelerinden oluşan yaklaşık 110 kişilik bir garnizon, bir radar istasyonu, meteoroloji merkezi ve elektrik üretim tesisi bulunmaktadır ki 1980'lerin sonlarında bu garnizonun sayısı yaklaşık 500'e kadar ulaşmaktaydı (Köksoy, 2019, s.107). Ayrıca, Tayvan, ada üzerinde yeni iletişim altyapıları inşa etmekte ve yeni bir havaalanı inşasını da değerlendirmektedir.

Tayvan'ın askeri modernizasyon süreci ve teçhizat kapasitesinin ABD'ye bağımlılığı, adanın uzun vadeli askeri savunma stratejileri oluşturmasını zorlaştırmaktadır. Tayvan'ın askeri alandaki zayıflığı, Çin ile olan rekabetinde dezavantaj yaratmaktadır ve bu durum, adanın siyasi bağımsızlık hedeflerini tehlikeye atabilmektedir. Bu nedenle, Tayvan'ın mevcut durumunu sürdürebilmesi yalnızca ABD'nin askeri ve siyasi desteğiyle mümkün görünmektedir (Turan, 2016, s.95).

Tayvan, Güneydoğu Asya uluslarıyla kayda değer ekonomik ilişkiler kurmuş olmasına rağmen, bölgesel diplomasi ve güvenlik alanında önemli kısıtlamalarla karşı karşıyadır. 1993 yılı itibarıyla, Güneydoğu Asya ülkeleri, Tayvan'ın ihracatında %13, ithalatında ise %9'luk bir paya sahip olmaktadır (Hsu, 2016, s.66-72). Ayrıca, Tayvan bu bölgeye en az 28 milyar ABD doları değerinde yatırım gerçekleştirmekte ve Tayland, Filipinler, Malezya ile Endonezya'dan en az 220.000 yabancı işçiye barınma sağlamaktadır (Lin, 1997, s.323-339). Bununla birlikte, Tayvan'ın diplomatik olarak tanınmaması, ASEAN ülkeleriyle resmi ilişkiler tesis etmesini

zorlaştırmaktadır ve bu durum, Tayvan'ın bölgesel güvenlik forumlarına katılımını kısıtlamaktadır.

Harita 2.12. Tayvan haritası

*Kaynak: Map of World <https://www.mapsofworld.com/taiwan/>

Örneğin, Pekin'in pratikleri neticesinde Tayvan, ASEAN Bölgesel Forumu ve Asya-Pasifik Güvenlik İş birliği Konseyi gibi platformlara dahil edilmemektedir. Bu diplomatik dışlanma, Tayvan'ın GÇD'deki ihtilaflı adalar üzerindeki egemenlik taleplerini koruma açısından önemli zorluklar teşkil etmektedir (Furtado, 1999, s.386-404).

Diğer bölge ülkeleri, ikili ya da çok taraflı anlaşmalar aracılığıyla iş birliği mekanizmaları oluşturmaya yönelirken, Tayvan bu süreçlerin dışında konumlanmaktadır. Örneğin, Vietnam ve Malezya, 1992 yılında ortak kaynak araştırma faaliyetlerine dair bir anlaşmaya varmışken ÇHC, 1995'te Filipinler ile sekiz maddelik bir davranış kuralları bildirgesi üzerinde anlaşma sağlamıştır (Katchen, 1977, s.1167-1181). Tayvan'ın uluslararası statüsündeki belirsizlik, müzakere gücünü daha da zayıflatarak olumsuz etki yaratmaktadır. Kimi uzmanlar, Tayvan'ın herhangi bir toprak üzerinde hak iddia etme noktasında hukuki yeterliliğinin mevcut olmadığını savunmaktadır.

2.2.2.3. Vietnam'ın Egemenlik İddiaları

Vietnam Sosyalist Cumhuriyeti, diğer ülkelerle benzer bir yaklaşım sergileyerek, ÇHC'nin iddialarına karşılık olarak, Vietnam'ın bölge üzerindeki haklarının tarihsel temellere dayandığını ve bu hakların meşru olduğunu ileri sürmektedir. Bu bağlamda, Vietnam, kendi bölgesel iddialarını savunurken tarihsel referanslara atıfta bulunmaktadır. Bu bağlamda, Vietnam, bölgedeki anlaşmazlıklarla ilgili sorunlarını aşarken çeşitli unsurları içeren bir dengeleme stratejisi benimsemektedir (Karluk.2024, s.1263). Özay'a (2021) göre, Çin'in Spratly Adaları üzerindeki egemenlik iddialarını güçlendirmek amacıyla donanmasını devreye sokması, Vietnam ile ilişkilerde ciddi bir gerilim yaratmıştır. Özellikle Çin'in, söz konusu süreçte Vietnam'a ait sekiz askeri gemiyi batırmasının ardından bölgede askeri üsler inşa etmeye başlaması, iki ülke arasındaki anlaşmazlıkları sadece diplomatik düzeyde sınırlı kalmayan açık çatışmalara dönüştürmektedir (Özay, 2021, s.209).

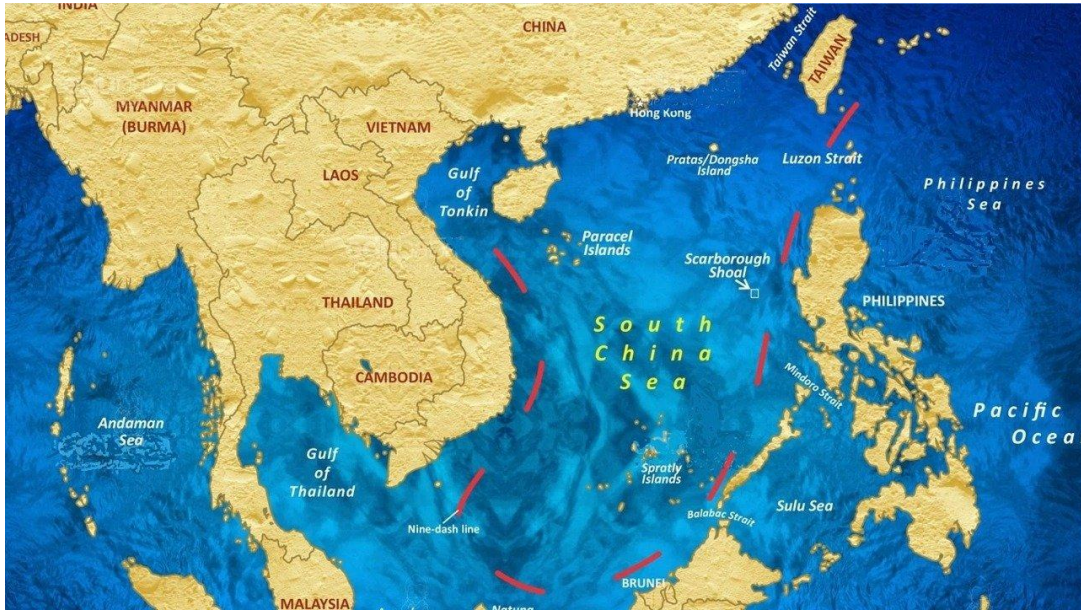

Harita 2.13. Spratly Takımadasında Vietnam'a ait Tennent Resifi

Kaynak*: <https://amti.csis.org/island-tracker/vietnam/>

İbrahim Varlı ise “Ortadoğu’dan Latin Amerika’ya, Asya Pasifik’ten Avrasya’ya Hegemonya Savaşı” (2018, s.157) adlı eserinde, 1974’e kadar GÇD’deki bazı adaların Vietnam’ın kontrolünde olduğunu belirtmektedir. Varlı, bu adalardaki petrol yataklarının tespit edilememesi sonrasında Çin’in söz konusu bölgelerdeki kontrolünü sağladığını ifade etmektedir. Vietnam, GÇD’de özellikle Spratly ve Paracel Adaları üzerinde tarihsel, coğrafi ve hukuki dayanaklara dayanan güçlü egemenlik iddiaları ileri sürmektedir (Varlı, 2018, s.157).

Bu iddiaların dayanağını, Vietnam'ın bu bölgelerde uzun yıllar boyunca çeşitli devlet işlevlerini yerine getirmesi ve kesintisiz bir egemenlik sürdürebilmesi oluşturmaktadır (Thao, 2012, s.154). 1974'te Çin ile Vietnam arasında yaşanan çatışmanın ardından Paracel Adaları, Çin'in fiili kontrolüne geçmektedir. Her ne kadar bu durum Vietnam'ın adalar üzerindeki egemenlik iddiasını ortadan kaldırmamakta ise de bölgedeki jeopolitik dengeyi Çin'in lehine değiştirmektedir. (Zhang ve Tunsjo, 2010, s.240). Vietnam, bu kaybın ardından diplomatik yollarla egemenlik iddiasını sürdürmekte, bölgesel ve uluslararası platformlarda konuyu gündeme getirmektedir (Gomez, 2016, s.13).

Harita 2.14. Vietnam'ın Güney Çin Denizi Üzerindeki Egemenlik İddiaları

*Kaynak: <https://hptoanau.com/en/list-of-seaports-in-vietnam/>

Spratly Adaları'nda Vietnam, günümüzde hala belirli resifler ve adacıklar üzerindeki kontrolünü sürdürmektedir. 1970'li yıllardan bu yana Vietnam, bu adalarda çeşitli yapılar inşa etmiş, askeri varlığını güçlendirmiş ve sivil idari otoriter oluşturmuştur (Gurung, 2018, s.7-8). Vietnam, bu adalarda kendi ulusal bayrağını dalgalandırırken, bazı bölgelerde küçük hava pistleri ve iletişim tesisleri de bulundurmaktadır (Brands ve Cooper, 2018, s.21-27). Hukuki açıdan Vietnam, iddialarını hem tarihsel uygulamalara hem de uluslararası hukuka dayandırmaktadır ve özel olarak 1982 BMDHS'nin kendisine kıta sahanlığı ve MEB hakları tanıdığını ileri sürmektedir (Furtado, 2017, s.47-57).

Vietnam'a göre, Spratly Adaları'na yakın kıyılara sahip olması nedeniyle bölgedeki doğal kaynaklar üzerinde yasal hakları bulunmaktadır (Thuy, 2019, s. 19). Ayrıca, Vietnam, Çin'in "Dokuz Çizgili Hat" temelindeki egemenlik iddialarını kesin bir dille reddetmektedir ve

bu iddiaların uluslararası hukuk açısından bir geçerliliği olmadığını vurgulamaktadır (Nguyen, 2020, s. 57). Vietnam, Çin'in bu haritaya dayanan hak taleplerinin bölgesel barışı tehdit ettiğini ve denizcilik serbestisini kısıtladığını belirtmektedir (Zhang & Tunsjo, 2010, s.241).

Vietnam, Egemenlik iddialarını özellikle Paracel ve Spratly Adaları üzerine yoğunlaştırmaktadır (Thao, 2003, s.95). Ülke, bu alanlar üzerindeki hâkimiyetinin hem tarihsel hem de hukuksal zeminlere dayandığını iddia etmektedir (Huang, 2011, s. 51). Hala günümüzde Vietnam, Spratly Adaları'ndaki belirli adacıklar üzerinde fiili kontrol tesis etmeye devam etmekte ve bu bölgelerde askeri mevcudiyet bulundurmaktadır (Temiz, 2022, s.1-22). Vietnam hükümeti, uluslararası toplumun desteğini elde edebilmek amacıyla, GÇD konusundaki diplomatik girişimlerini artırmaktadır (Nguyen ve Amer, 2007, s.103). Vietnam, özellikle ASEAN bağlamında çoklu çözüm stratejilerini öne çıkararak Çin'in tek taraflı teşebbüslerine karşı diplomatik bir direnç göstermektedir (Pinotti, 2015, s.158-178).

2.2.2.4. Filipinler'in Egemenlik İddiaları

Bir devletin jeopolitik ve jeostratejik açıdan karşılaşılabileceği tehditler ve fırsatlar büyük ölçüde sahip olduğu coğrafi konumla şekillenmektedir. Bu bağlamda, devletlerin egemenlik haklarını savunurken başvurdukları argümanlar arasında coğrafi konumun belirleyici bir rol oynadığı görülmektedir (Keyvan, 2017, s. 251-267). Güneydoğu Asya'da yer alan ve bir takımada devleti olan Filipinler, bu açıdan özgün bir örnek teşkil etmektedir. Zira Filipinler'in herhangi bir ülkeyle kara sınırı bulunmamakta olup buna karşı, çevresindeki diğer kıyı devletleriyle yalnızca deniz sınırları üzerinden temas halindedir.

Harita 2.15. Filipinler ve Batı Filipinler Denizi

*Kaynak: <https://www.freeworldmaps.net/asia/philippines/map.html>

Özellikle GÇD olarak bilinen deniz alanı, Filipinler'in deniz yetki alanları üzerindeki hak iddialarını doğrudan etkilemektedir (Valencia, 2015, s. 27).

Söz konusu deniz alanı uluslararası literatürde yaygın olarak "GÇD" olarak adlandırılmakta ve Filipinler Devleti tarafından ise bu bölge, "Batı Filipinler Denizi" (West Philippine Sea) olarak isimlendirilmektedir. Bu isimlendirme, yalnızca coğrafi bir tercih değil, aynı zamanda Filipinler'in egemenlik iddialarını ve deniz alanı üzerindeki haklarını vurgulama çabası olarak da değerlendirilmektedir (Batongbacal, 2013, s. 19). Dolayısıyla Filipinler'in bu bölgedeki politikaları, sadece coğrafi konumunun değil, aynı zamanda tarihsel ve hukuki yaklaşımlarının da bir yansımasıdır (Rosen, 2014, s.49).

Filipinler, GÇD içinde özellikle Spratly Adaları üzerindeki egemenlik iddialarını, coğrafi yakınlık, tarihsel kullanım ve uluslararası deniz hukuku çerçevesine dayandırmaktadır (Batongbacal, 2011, s. 28). Bu iddiaların en mühim temellerinden biri, Spratly Adaları'nın Filipinler'in kıta sahanlığı ve MEB içinde konumlanmasıdır (Storey, 2014, s. 70).

Harita 2.16. Commodore Reef, Flat Island, Loaita Island, Second Thomas Shoal Uydu Görüntüsü

*Kaynak: <https://amti.csis.org/island-tracker/philippines/>

Filipinler, adalar üzerinde sivil yerleşim ve idari yönetim uygulamalarını hayata geçirerek fiili egemenliğini tesis etme stratejisini sürdürmektedir (Cordner, 2011, s.73). Aynı zamanda, Çin'in tarihsel hak iddialarını kabul etmeyerek, bu iddiaların BMDHS'ye aykırı olduğunu ileri sürmektedir (Klein, 2016, s.12). Bu çerçevede, Filipinler, 2013'te Çin aleyhine uluslararası tahkime başvurmuş ve 2016'da verilen kararda lehine bir hüküm almış bulunmaktadır (Severino,2010, s.39-46).

Harita 2.17. Northeast Cay, Nanshan Island, West York Island Uydu Görüntüsü

*Kaynak: <https://amti.csis.org/island-tracker/philippines/>

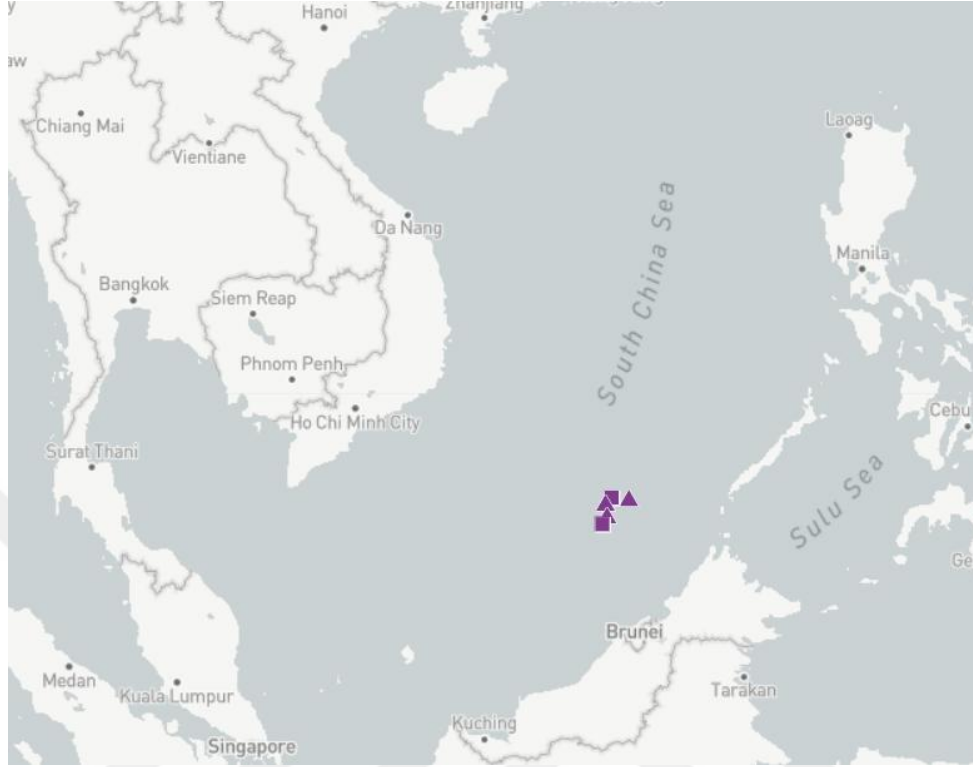
2.2.2.5. Malezya'nın Egemenlik İddiaları

GÇD bağlamında Malezya, diğer bölge ülkelerinden farklı olarak daha temkinli ve yumuşak bir dış politika yaklaşımı benimsemektedir (Storey, 2013, s. 147). Malezya, bölgesel dengeleri gözetken ve doğrudan çatışmalardan kaçınan bu stratejisiyle, bölgenin hegemonik gücü olan ÇHC ile doğrudan bir güç rekabetine girmekten imtina etmektedir. Bu tutum, ülkenin hem askeri kapasitesinin sınırlılığı hem de ekonomik çıkarlarının korunması amacıyla sürdürülen rasyonel bir dış politika tercihidir (Thambipillai, 2020, s.213).

Bununla birlikte, özellikle son yıllarda Çin'in GÇD'deki agresif faaliyetlerinin artmasıyla birlikte, Malezya'nın geleneksel olarak sürdürdüğü "sessiz diplomasi" çizgisinden kademeli olarak uzaklaşma eğiliminde olduğu gözlemlenmektedir. Çin'in Malezya'nın MEB'de yürüttüğü sondaj çalışmaları ve devriye faaliyetleri, Kuala Lumpur yönetiminin daha açık ve eleştirel bir duruş sergilemesine yol açmış bulunmaktadır (Lai ve Kuik, 2020, s.1-28). Bu gelişmeler, Malezya'nın dış politikasında daha canlı ve uluslararası hukuku öne çıkaran bir yönelimin ortaya çıkabileceğine işaret etmektedir.

Malezya'nın GÇD'deki stratejik çıkarları çok katmanlı ve kritik bir öneme sahiptir. Bu çıkarların en öncelikli olanı, ülkenin Spratly Adaları üzerindeki egemenlik iddialarını devam ettirmesidir. Malezya, bu takımadalarda toplamda 11 deniz özelliği üzerinde hak iddia etmektedir, bunlardan sekizini etkin bir şekilde kontrol etmektedir; geriye kalan üç özelliği ise Vietnam ve Filipinler tarafından işgal edilmektedir (Thambipillai, 2020, s. 218). Bu deniz alanları üzerindeki egemenlik, yalnızca bir siyasi mesele olmanın ötesinde, ülkenin ekonomik güvenliğiyle de doğrudan ilişkilidir. Güneydoğu Asya'nın en büyük ikinci petrol ve doğal gaz üreticisi olan Malezya, aynı zamanda dünyanın önde gelen sıvılaştırılmış doğal gaz ihracatçıları arasında bulunmaktadır. Ülkenin enerji kaynaklarının önemli bir kısmı GÇD'de bulunmaktadır.

Bu nedenle, bu bölgedeki kontrol ve istikrar, Malezya'nın ekonomik sürdürülebilirliği açısından hayati bir öneme sahiptir (U.S. EIA, 2023, s.5).

Harita 2.18. Malezya'nın Güney Çin Denizi üzerinde egemenlik iddiaları

Kaynak*: <https://amti.csis.org/scs-features-map/>

Enerji gelirleri, Malezya hükümetinin bütçesinin yaklaşık %33'ünü teşkil etmektedir (Parameswaran, 2015, s.4). Bu çerçevede, hidrokarbon üretiminin gerçekleştirildiği pek çok açık deniz platformunun Çin'in "dokuz çizgi hattı" iddialarıyla örtüşmesi, Malezya için önemli bir güvenlik tehdidi teşkil etmektedir (Zhou, 2021, s.91). Ayrıca, GÇD'deki deniz alanlarının stratejik bir niteliği olarak bu su yolu, Yarımada Malezya ile Doğu Malezya arasında ayrım yaratmaktadır. Bu durum, bölgedeki egemenlik ihlallerinin ülkenin toprak bütünlüğü açısından doğrudan bir tehdit teşkil etmesine yol açmaktadır. Bu nedenle, Malezya'nın bu coğrafyadaki askeri ve diplomatik kaygıları, sadece kaynak güvenliğini değil, aynı zamanda ulusal bütünlüğün ve egemenliğin muhafazasını da kapsamaktadır (Parameswaran, 2015, s.4).

Malezya'nın GÇD anlaşmazlığının ötesinde en önemli önceliklerinden biri, Çin ile sürdürülebilir ve güçlü bir ikili ilişki geliştirmektir. Soğuk Savaş'ın bitişiyle birlikte, Malezya ve Çin arasındaki ilişkiler belirgin bir şekilde yakınlaşmakta olup, ideolojik farklılıklar ve Çin kökenli nüfusa dair etnik gerilimler azalmakta, ekonomik iş birliği ise giderek artan bir şekilde ön plana çıkarmaktadır (Storey, 2007, s.448). Bu bağlamda, Malezya, ASEAN içerisinde Çin

ile diplomatik ilişkilerini normalleştiren ilk ülkelerden biri olarak öne çıkmaktadır. Bu önemli gelişme, 1974 yılında dönemin Başbakanı Tun Abdul Razak'ın liderliğinde hayata geçirildi (Kuik, 2016, s.500-514). Bu tarihi adım, iki ülke arasındaki resmi kanallar aracılığıyla süregelen "özel ilişki" algısının temelini teşkil etmektedir. Günümüzde Çin, Malezya'nın sadece en büyük ticaret ortağı olmakla kalmayıp, aynı zamanda ASEAN dışındaki en mühim turizm kaynağı olma özelliğini de taşımaktadır (EIA, 2023, s.6). Çin'in ekonomik gücü, özellikle dönemin Başbakanı Najib Razak tarafından beyan edilen "2020'ye kadar gelişmiş ülke" hedefinin gerçekleştirilmesinde hayati bir dış kaynak olarak görülmektedir. Bu bağlamda, Malezya, ikili ekonomik ilişkilerin stratejik mahiyetini koruma hususunda son derece titiz bir yaklaşım sergilemektedir (Parameswaran,2015,5).

Tablo 2.7. Tarafların Güney Çin Denizi'ni İsimlendirmesi

Ülke	İsimlendirilmesi
Vietnam	Doğu Denizi- Çin merkezli söylemi reddetmek için böyle adlandırmaktadır.
Filipinler	Batı Filipin Denizi- Sadece kendi MEB için kullanmaktadır.
Çin, Malezya, Brunei, Tayvan	GÇD- Uluslararası adlandırma
Endonezya	Kuzey Natuna Denizi – Kendi kara sularında Çin'e karşı siyasi mesaj

*Kaynak: Metindeki bilgiler esas alınarak yazar tarafından oluşturuldu.

GÇD ile ilgili yapılan analizlerde, Malezya'nın Çin'in iddialı tutumundan, Vietnam ve Filipinler'e kıyasla daha az etkilendiği göze çarpmaktadır. Bu ayrışma, kısmen Malezya'nın hak iddialarının Çin'in dokuz çizgi hattının güney bölgesiyle sınırlı bir örtüşme göstermesinden doğmaktadır (Zhou, 2021, s.93) Bu nedenle, Malezya hükümeti, Çin'in bölgedeki mevcudiyetini bir tehditten ziyade ekonomik ve stratejik bir fırsat olarak görmektedir. GÇD'deki ihtilafın ikili ilişkilerin gelişimini engellemesine müsaade etmeden, ilişkilerin ekonomik boyutunu güçlendirerek ulusal çıkarlarını en etkin şekilde koruma yolunda çaba sarf etmektedir (Kuik, 2016, s.501-514). Sonuç olarak, dönemin Başbakanı Najib Razak, 2011 yılında Shangri-La Diyalogu'nda yaptığı konuşmada, Malezya'nın GÇD meselesinde ASEAN'ın ortak tutumuna tam bir bağlılık gösterdiğini fakat, aynı zamanda Çin ile olan ikili ilişkilerin bu ihtilaftan olumsuz etkilenmemesi için aynı kararlılıkla hareket ettiğini vurgulamaktadır (Kuik, 2016, s.501-514).

2.2.2.6. Endonezya'nın Egemenlik İddiaları

Güneydoğu Asya'nın en önemli ülkelerinden biri olan Endonezya, ekonomik yetersizlik, siyasi istikrarsızlık, dağınık coğrafya ve Çin kökenli azınlıkların finans sektöründeki rolü nedeniyle bölgesel etkisini sınırlı düzeyde sürdürebilmektedir. Bununla birlikte, Çin'in doğuya yönelik stratejik açılımına karşı bir denge unsuru olabileceği düşünüldüğünden, Avustralya gibi ülkeler son yıllarda Endonezya ile güvenlik, iş birliğini artırma yoluna gitmektedir. Ancak Endonezya'nın bölgede güçlü bir aktöre dönüşebilmesi, kalıcı siyasi istikrar ve sürdürülebilir ekonomik başarıyla mümkün olabilmektedir (Brezinski, 2017, s.71). GÇD meselesinde, taraflar arasında kalıcı bir uzlaşmaya varılamadığı için bölgesel ölçekte çözümsüzlük sarmalına dönüşmektedir. Çin'in artan ekonomik gücü, başlangıçta daha tedbirli bir yaklaşım sergileyen tutumunu, zamanla daha iddialı ve müdahaleci bir politika çizgisine dönüştürmektedir (Weatherbee, 2016, s.2-12). Endonezya da GÇD'yi kendi kara sularında Çin'e karşı siyasi mesaj vermek amacıyla Kuzey Natuna Denizi olarak adlandırmaktadır.

Harita 2.19. Endonezya ve Çin Arasında Krize Neden Olan Deniz Alanı

*Kaynak: Armağan, 2021, s.69, Deniz Güvenliği ve Çin Etkisi: Endonezya'nın Güney Çin Denizi ve Natuna Adaları Politikaları

Batı blokuyla net bir ittifak ilişkisi tesis etmeyen Endonezya, bağımsız bir bölgesel güç olarak, ilgili aktörleri Davranış Kuralları çerçevesinin somut olarak tamamlanmasına teşvik etmek amacıyla hukuki meşruiyetini ve ahlaki otoritesini harekete geçirmektedir (Armağan, 2021, s.60-77). Jokowi'nin liderliği döneminde, Endonezya yönetimi, ülkenin GÇD'deki egemenlik çıkarları ile bu bölgede Çin kaynaklı baskılara karşı koyma kapasitesi arasındaki dengeyi

sağlamaya çalışmaktadır. Bu durum, Endonezya'nın çatışmanın doğrudan tarafı olmaksızın etkili bir yönlendirici aktör olarak belirginleştiğini göstermektedir (Robertau ve Sinaga, 2018, s.73-81).

Tablo 2.8. Endonezya'nın Güney Çin Denizi Politikasında Stratejik Araçlar ve Etkileri

Stratejik Unsur	Uygulama türü	Amacı	Etkisi
Yumuşak ve Sert Güç stratejisi	Hukuki meşruiyet, ahlaki otorite	Davranış kurallarının tamamlanması için baskı kurmak	Etkin bir yönlendirici aktör olarak konumlanma
Dengeli diplomasi	Çin ile çatışmadan kaçarak egemenliği koruma	Bölgesel istikrarı sağlamak ve Çin'le yapıcı ilişki kurmak	Gerilimlerin azaltılması ve ASEAN içi güven inşası
ASEAN üzerinden arabuluculuk rolü	Çok taraflı platformlarda aktif rol oynama	İhtilafli taraflar arasında uzlaşma sağlamak	ASEAN'ın iç bütünlüğünü koruma ve meşru liderlik gösterisi
Askeri olmayan güç unsurları	Bağımsızlık vurgusu, Batı ittifakından uzak durma	Tarafsızlıkla prestij kazanma	GÇD'de bağlantısız lider rolü
Davranış kuralları konusundaki tutum	Tarafları yükümlülüklerle ikna etme	Hukuki normlara dayalı çözüm üretme	Süreç içinde arabulucu ve normative aktör olarak sivrilme,

*Kaynak: Metindeki bilgilere esas alınarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Çin ile ASEAN üyesi ülkeler arasında, özellikle Endonezya ile zaman zaman yaşanan sınır anlaşmazlıkları ve deniz yetki alanı ihlalleri, bölgedeki istikrarı tehdit edebilecek gerginliklere yol açmaktadır (Leon, 2022, s.1–15). Bu durum karşısında Endonezya, ASEAN ve diğer uluslararası platformlar aracılığıyla GÇD'de barış ve istikrarın sağlanmasına yönelik katkı sağlamayı hedeflemektedir (Mangku ve Firdaus, 2022, s.453–468). Dengeli ve gerçekçi bir diplomatik yaklaşım ise Endonezya'nın hem ulusal egemenlik haklarını koruması hem de Çin

ile ilişkilerini yapıcı bir zeminde sürdürebilmesi açısından belirleyici bir unsur olarak öne çıkmaktadır (Li, 2017, s.112–126).

2.2.2.7. Brunei'nin Egemenlik İddiaları

Brunei'nin GÇD konusundaki ihtiyatlı ve düşük profilli tutumu, esasen Çin yatırımlarını koruma hedefini güden örtük bir anlayışa dayanmaktadır. Bu durum, her iki taraf için de karşılıklı yarar sağlayan bir ilişki temeli oluşturma niteliği taşımaktadır. Sonuç olarak, sınırlı ve kısıtlı askeri kapasiteye sahip bir devlet olan Brunei'nin, Çin gibi bölgesel bir güçle doğrudan bir egemenlik mücadelesine girmesi yapısal açıdan oldukça zorluk arz etmektedir (Hart, 2018).

Harita 2.20. Brunei ve Güney Çin Denizi'ndeki İhtilaflı Alanlar ve MEB Sınırları

Kaynak*: Geopolitical Monitor, <https://www.geopoliticalmonitor.com/brunei-abandons-south-china-sea-claim-for-chinese-finance/>

Bu gerçekliğin bilincinde olan Brunei, resmi duruşunu tamamen terk etmeden, ihtilaflı deniz alanlarındaki iddialarını güçlü bir şekilde ifade etmek yerine stratejik bir sessizlikle hareket etmeyi benimsemektedir. Bununla birlikte, GÇD meselesi, yalnızca kamuoyunun ve diplomatik çevrelerin odak noktası değil, aynı zamanda Çin ile kurulan ekonomik ilişkilerin bağlamında,

bir nevi müzakere aracı olarak varlığını sürdürmektedir (United Nation, 2009). Bu strateji, ülkenin kalkınma hedeflerini dış yatırımlar aracılığıyla desteklemek ve yönetici elitin iç politikadaki meşruiyetini güçlendirmek bakımından büyük bir öneme sahiptir (Doğan ve Gürkaynak, 2019, s.921-940). Brunei, sınırlı yüzölçümüne sahip bir devlet olmakla birlikte, ekonomisini büyük ölçüde petrol ve doğal gaz ihracatına dayandırmaktadır.

Devlet bütçesinin yaklaşık %90'ı ve GSYİH'nin %60'ı bu enerji kaynaklarından elde edilmektedir (Brunei Darussalam Country Report, 2016). IMF'nin 2024 yılı raporuna göre, devlet gelirlerinin yaklaşık %75'i petrol ve doğal gaz sektöründen elde edilmekte, bu sektör ülke GSYİH'sinin %50-60'ını oluşturarak Brunei ekonomisinin omurgasını teşkil etmektedir (IMF, 2024). 2023 yılı verileri de bu durumu teyit eder nitelikte olup, petrol dışı (non-O&G) sektörlerde büyüme yaşansa da enerji sektörü ülkenin mali yapısında belirleyici olmaya devam etmektedir (IMF, 2023).

Ülkenin hidrokarbon rezervlerinin önemli bir kısmı, MEB ve açık deniz sahaları içerisinde yer almakta olup, bu durum GÇD'deki istikrarlı ortamın Brunei için yalnızca siyasi değil, ekonomik açıdan da yaşamsal bir değer taşımasına neden olmaktadır. Enerji ihracatına bu denli bağımlı bir ekonomi yapısına sahip olan Brunei, bu bağımlılığı azaltmak ve küresel petrol fiyatlarındaki dalgalanmalardan kaynaklanabilecek ekonomik riskleri sınırlamak amacıyla bölgedeki büyük ekonomilerle ticari ilişkilerini çeşitlendirmeye yönelik adımlar atmaktadır. Bu yaklaşım, ülkenin uzun vadeli ekonomik dayanıklılığını artırma stratejisinin önemli bir parçası olarak değerlendirilmektedir (Wawasan Brunei 2035).

Brunei, ASEAN çerçevesi içinde hukukun üstünlüğüne ve barışçıl çözüm süreçlerine bağlı kalmayı tercih ederken, askeri bir güvenlik ittifakına girmekten kaçınmakta ve "küçük devlet stratejisi" uygulayarak yumuşak güç kullanımı yoluyla çıkarlarını korumaya çalışmaktadır. Brunei'nin GÇD'deki iddiaları, Çin ile doğrudan çatışmaya girilmeksizin dengeli bir ilişki kurmaya dayalıdır ve bu kapsamda Çin ile ekonomik iş birliği geliştirmesi dikkat çekmektedir. Örneğin, Brunei-Guangxi Ekonomik Koridoru gibi ortak projeler, Brunei'nin GÇD'deki iddialarını korurken Çin ile olan ilişkilerini de dengede tutma stratejisini yansıtmaktadır (Putra, 2024, s.2-11).

2.2.3. Güney Çin Denizi'nde Yapay Adalar Sorunu

GÇD'deki egemenlik tartışmaları, son zamanlarda Çin'in inşa ettiği yapay adaların etkisiyle daha karmaşık bir duruma gelmiştir. Özellikle Spratly Adaları etrafında gerçekleştirilen deniz dolgusu çalışmaları, sadece bölgesel deniz yetki alanlarıyla ilgili hukuki konuları değil, aynı

zamanda uluslararası güvenlik ve çevresel sürdürülebilirlik açısından da önemli tartışmalara neden olmaktadır (Ermağan ve d. 2022, s.19).

Çin, bu yapay adaları “savunma amaçlı tesisler” olarak tanımlasa da bölgede bulunan hava pistleri, radar sistemleri, deniz limanları ve füze sistemleri gibi askeri altyapıların varlığı, özellikle Vietnam ve Filipinler gibi birçok ülke tarafından bir tehdit olarak değerlendirilmektedir (Özay, 2021, s.34). Aynı zamanda, Pekin yönetiminin bu adalar üzerindeki hâkimiyetini güçlendirmesi, GÇD’yi gerçek anlamda bir “iç deniz” haline getirmeye yönelik bir stratejinin parçası olarak görülmektedir (Kavak, 2020, s. 204).

Harita 2.21. Çin'in Yapay Adaları

Kaynak*: [China media denounce US warship in South China Sea - BBC News](https://www.bbc.com/news/world-asia-china-55555555)

1982 yılında kabul edilen BMDHS, yapay adaların MEB ya da kıta sahanlığı üzerinde herhangi bir hak tesis edemeyeceğini net bir şekilde ortaya koymaktadır (UNCLOS, 1982, M:60). 2016 yılında, Uluslararası Daimî Tahkim Mahkemesi (UDTM), Filipinler'in yaptığı başvuru doğrultusunda Çin aleyhine bir karar vermekte idi. Bu karar, söz konusu adaların uluslararası hukuk çerçevesinde geçerli haklar doğurmadığını net bir biçimde ortaya koymaktadır (Permanent Court of Arbitration, 2016, s.68) Çin, bu kararı kabul etmeyerek, bölgede gerçekleştirdiği faaliyetlerini artırarak devam etmekteydi (Zhao, 2018, s.91)

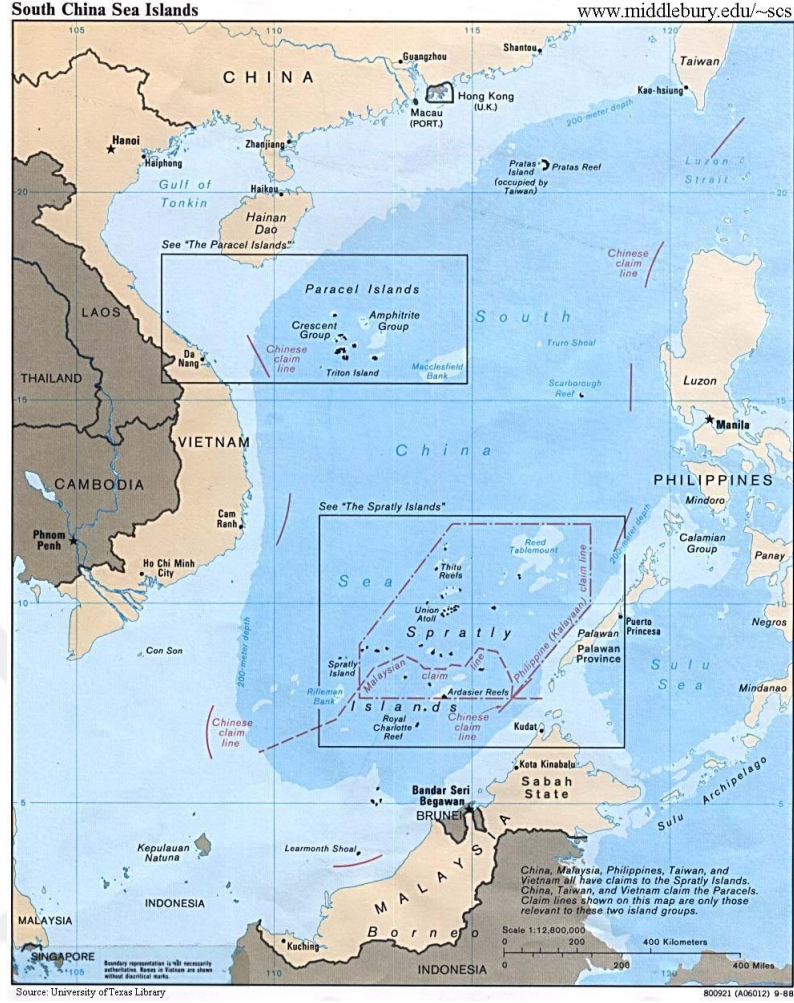
Bu süreç, yalnızca Çin ile Güneydoğu Asya ülkeleri arasında değil, aynı zamanda dünya genelindeki güç dengeleri arasında da gerginliklere yol açmaktaydı. ABD, “seyrüsefer serbestisi” ilkesine dayanarak bölgede donanma devriyeleri icra etmekle Çin’in fiili kontrol alanlarını tanımadığını açıkça ortaya koymaktadır (Holmes ve Yoshihara, 2019, s.44) GÇD’de meydana gelen bu gelişmeler, bölgeyi büyük güç rekabetinin odak noktası haline getiriyor. Bu durum, başlangıçta yalnızca yerel bir mesele olarak değerlendirilen bir sorunun, uluslararası düzeyde sistemin istikrarını tehdit eden karmaşık bir krize evrilmesine yol açıyor (Yılmaz, 2022, s.88).

2.2.3.1.Çin’in Güney Çin Denizi Üzerinde Yapay Adalar ve Egemenlik Kurma Stratejisi

1974 yılında yaşanan Vietnam ve ÇHC deniz savaşı günümüze dek GÇD’nin en önemli silahlı çatışması olarak varsayılmaktadır. 1974 öncesi Paracel adalarının bir bölümünü Vietnam, bir bölümüne ÇHC idare etmiş bulunmaktaydı ve her iki taraf da bu adaların tamamı üzerinde hak iddia etmekteydi. Fakat bu dönemde ÇHC ve Vietnam arasında olan sıcak savaştan sonra sonuç olarak, Paracel adalarının tamamında kendi hâkimiyetini kurmaktadır (Karluk, 2024, s.1257).

Yapay adalar, Çin’in hem sivil egemenlik söylemini desteklemesine hem de askeri caydırıcılık kapasitesini artırmasına hizmet etmektedir. Özellikle, Fiery Cross Reef, Subi Reef ve Mischief Reef gibi bölgelerde yapılan inşaatlar, Çin’in tartışmalı sularda devriye faaliyetlerini artırmasını ve bu alanlarda diğer kıyıdaş devletlerin faaliyetlerini sınırlamasını mümkün kılmış bulunmaktadır (Oosterveen, 2019, s.57). Böylelikle Çin, bu alanları “anakaraya uzak ileri karakollar” haline getirerek hem zamanla egemenlik iddiasını meşrulaştırmayı hem de bölgedeki kontrolünü kalıcılaştırmayı hedeflemektedir (Storey, 2017, s. 189).

Yapay adalar, yalnızca mühendislik projeleri değil, aynı zamanda revizyonist bir dış politikanın fiziksel araçları olarak değerlendirilmelidir. Çin bu strateji ile yalnızca deniz sınırlarını genişletmeye çalışmamakta, aynı zamanda tartışmalı bölgelerde askeri ve ekonomik üstünlük sağlayarak GÇD’de kural koyucu bir pozisyon edinmeye çalışmaktadır (Swaine, 2018, s. 17).

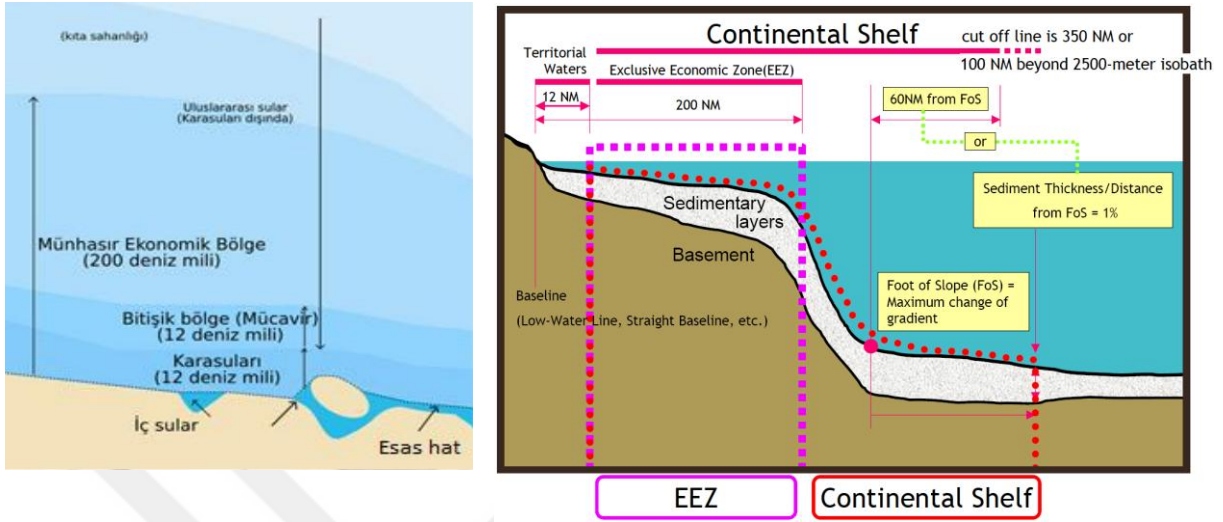
Harita 2.22. Güney Çin Denizi'nde Tartışmalı Adalar

Kaynak*: [schina_sea_88.jpg \(996x1256\)](#)

2.2.3.2. Çin'in Deniz Hukuku Açısından Egemenlik Kurma Çabaları

Denize kıyısı olan her ülkenin, deniz yetki alanlarını tanımlaması ve bu alanlar üzerinde egemenlik haklarını kullanabilmesi, uluslararası hukuk çerçevesinde yerine getirilmesi gereken bir yükümlülüktür. Bu alanların sınırlarının saptanmasında temel alınan unsur, deniz hukuk literatüründe "esas hat" olarak tanımlanan kıyı çizgisidir. Esas hat, devletin yetki alanındaki deniz bölgelerinin sınırlandırılmasında ölçümün başlangıç noktasını oluşturmaktadır (Kuran, 2006, s.100-109). Aynı zamanda bu çizgi, iç sular ile karasuları ve diğer açık deniz alanları arasındaki ayrımın belirlenmesinde hukuki bir başlangıç noktası işlevini görmektedir. Başka

bir ifadeyle, farklı deniz alanlarının hangi uluslararası hukukrejimine tabi olacağı, esas hattın nereden geçtiğine bağlı olarak şekillenmektedir (Günsel, 2011, s.215).

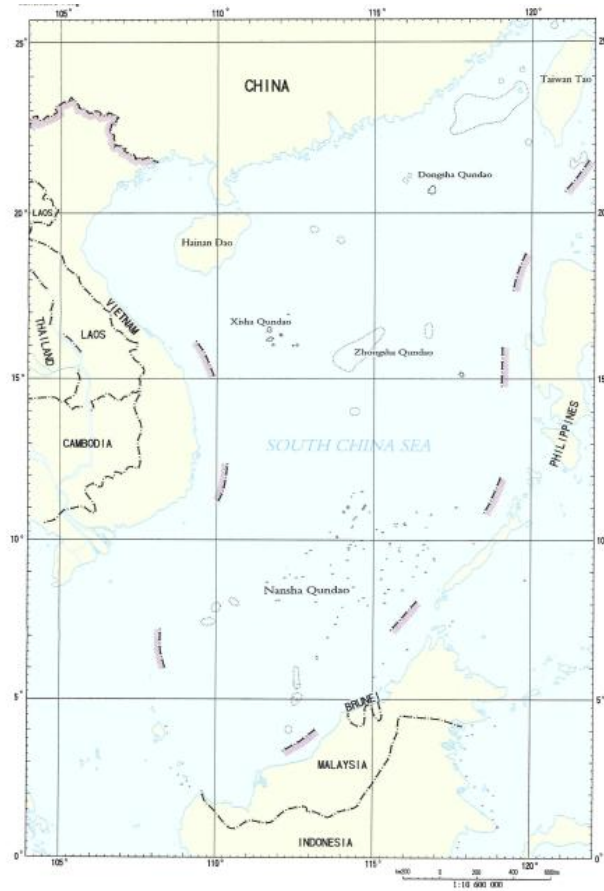

Şekil 2.1. Denizin İç suları, Esas hattı ve Kıta sahanlığı

Kaynak*: Balık, 2018, s.89 <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/452705> ve <https://www.denizcilikbilgileri.com/uluslararasi-deniz-sahalari/>

Bu hattın tespitinde iki farklı yaklaşım kullanılmaktadır. Bunlardan ilki, "normal esas hat" yöntemi olarak bilinmekte olup, deniz seviyesinin en düşük olduğu zaman diliminde ortaya çıkan kıyı çizgisi esas alınarak belirlenmektedir (Balık, 2018, s.89). İkinci yöntem ise, "düz esas hat" uygulaması olarak bilinmektedir. Bu yöntem, kıyının doğal yapısının girintili çıkıntılı olduğu, kıyı çevresinde çok sayıda küçük ada, sığlık veya kayalık bulunduğu durumlarda kullanılmaktadır. Bu bağlamda, belirli kıyı noktalarını birleştiren düz çizgiler üzerinden esas hat oluşturularak, devletin deniz yetki alanları tanımlanmaktadır (Günsel, 2011, s.215). Sonuç olarak, bir ülkenin deniz alanları esas hattın kara tarafında kalan iç sular ile bu hattın deniz yönünde uzandığı karasuları ve diğer deniz bölgelerinden oluşmaktadır (Karapınar, 2015, s.13-21). Dolayısıyla, esas hattın Uluslararası Deniz Hukukuna uygun biçimde belirlenmesi, devletin denizlerdeki egemenlik yetkilerini etkili biçimde kullanabilmesi bakımından kritik bir öneme sahiptir. Bu nedenle, deniz yetki alanlarının nasıl belirlendiği yalnızca hukuki bir teknik konu olmaktan çıkarak, aynı zamanda devletlerin denizlerdeki egemenlik iddialarını hangi temellere dayandığını anlamak açısından da önemlidir (CSIS, 2016).

Çin'in GÇD üzerindeki egemenlik iddialarının hem askeri hem de fiziksel anlamda, sınırlı bir deniz hukuku ve tarihsel haklar anlatısı çerçevesinde gerekçelendirilmiş olduğu gözlemlenebilir (Buszynski ve Roberts, 2015, s. 290). Bu bağlamda, 2009'da BM'ye sundukları harita üzerinde dokuz kesikten oluşan hatla vurgulanan, GÇD'nin neredeyse %85'ine yayılan bir alan üzerindeki tarihsel hak iddialarını temsil etmektedir (Zhao, 2020, s.492). Ancak, bu iddialar uluslararası hukuk bağlamında önemli bir tartışma yaratmakta olup, başta Filipinler olmak üzere diğer bölgesel ülkeler tarafından itiraz edilip tamamen reddedilmektedir (Batongbacal, 2015, s. 6).

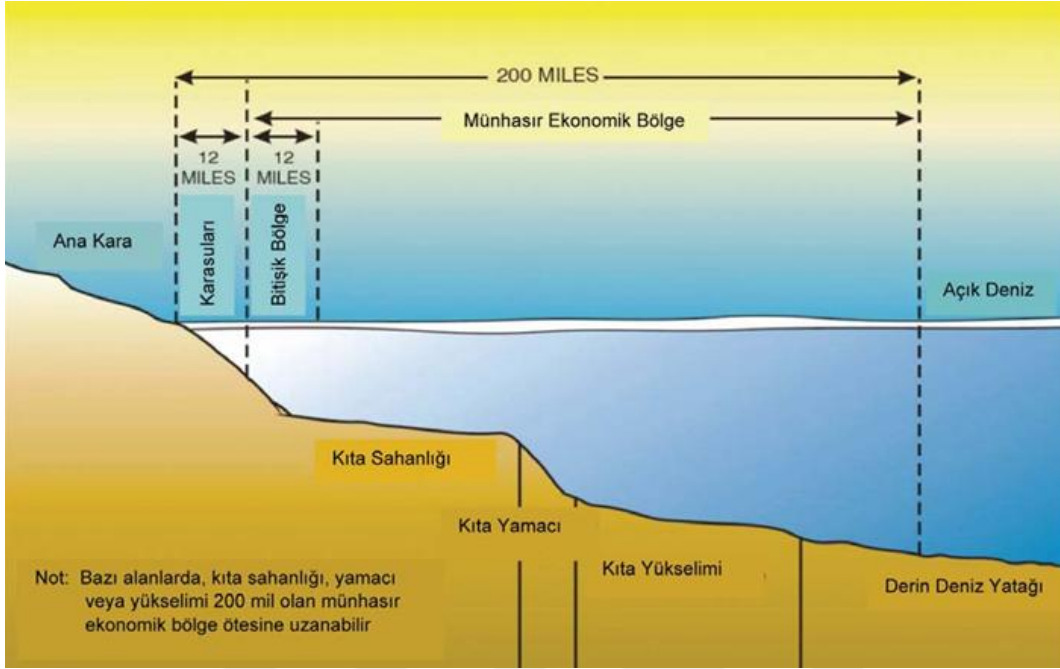

Harita 2.23. 2009'da Çin'in BM'ye Sunduğu Metnin Ekindeki Harita

Kaynak*: https://www.un.org/depts/los/clcs_new/submissions_files/mysvnm33_09/chn_2009re_mys_vnm_e.pdf

Çin'in GÇD'deki egemenlik iddialarının önemli bir unsuru olan tarihsel haklar argümanı, 1982 yılında kabul edilen BMDHS ile ciddi bir çatışma içerisindedir (Columbia Undergraduate Law Review, 2018, CULR). Bu çerçevede en fazla tartışma yaratan konulardan biri, Spratly ve Paracel Adaları etrafındaki coğrafi yapılarının hukuki durumu olmaktadır. Özellikle, bu yapılar ile ilgili olarak "ada" olarak mı yoksa yalnızca "kayalık" olarak mı değerlendirilmesi gerektiği sorusu, bu bölgelerin MEB oluşturup oluşturamayacağına dair hukuki bir ayrımın belirleyici

unsuru olmaktadır (Guilfoyle, 2019, s.101). BMDHS'nin beşinci maddesine göre, MEB, "karasularının genişliğinin belirlendiği" noktadan itibaren 200 deniz miline kadar uzanan ve "karasularına bitişik olan bir alanın ötesinde yer alan bir bölgedir" (CULR,2018).

Şekil 2.2. BMDHS'ne göre Ülkelerin Deniz Yetki Alanları

*Kaynak: Karapınar,2015, s.15. [MTA-dergi-01](#)

Çin, BMDHS'nin belirli kurallarına bağlı olmasına ve 2016 yılında Lahey'de faaliyet gösteren Daimî Tahkim Mahkemesi tarafından verilen kararın tarafı olmasına rağmen, bu mahkeme tarafından alınan kararları tanımamakla birlikte uygulamaya da geçirmemektedir. Dolayısıyla, bu durum, Çin'in uluslararası hukukun temel ilkelerine karşı gösterdiği tutumu gözler önüne sermekte olup bölgedeki hukuki dengeyi önemli ölçüde tehdit etmektedir (Ma, 2016, s.39-41). Uluslararası hukuk kararlarını tanımama yönündeki bu tavır, Çin'in GÇD'deki iddialarını yalnızca hukuki zeminde değil, fiili alanda da artırmaya çalıştığını açıkça ortaya koymaktadır.

2.2.3.3. Çin'in Askeri Baskı Politikası

Çin'in GÇD'deki revizyonist yaklaşımı, sadece diplomatik ifadeler veya haritalar üzerindeki hak iddialarıyla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda bu tutum sahada gerçekleştirilen fiili uygulamalarla da pekiştirilmektedir. Bu doğrultuda, Pekin yönetimi deniz kuvvetlerini, sahil güvenliğine ait unsurları ve sivil görünümlü milis gruplarını kullanarak mevcut durumu kendi çıkarları doğrultusunda değiştirmek adına belirgin adımlar atmaktadır. Bu strateji, gücün kullanımıyla temellendirilen ve öngörülen bir eylem durumu oluşturmayı amaçlayan bir politika olarak dikkat çekmektedir (Erickson ve Kennedy, 2016, s.2-8).

Tablo 2.9. Çin'in Askeri Gücü

Toplam Nüfus	1.384.688.986
Hava Gücü (Uçak Gücü)	3.187 (137 ülke arasında 3.)
Kara Gücü (Savaş Tankları)	13.050 (137 ülke arasında 2.)
Donanma Gücü (Toplam Donanma Varlığı)	714
Savunma Bütçesi	\$224.000.000.000 (137 ülke arasında 2.)

Kaynak* <https://www.globalfirepower.com/coalitions.php>

Son dönemde, Çin, GÇD'de diğer ülkelerin etki alanlarını daraltmaya yönelik çeşitli stratejiler geliştirmektedir. Bu çerçevede, Halkın Kurtuluş Ordusu Donanması doğrultusunda, caydırıcılık ilkesine dayanan çeşitli uygulamalar hayata geçirilmektedir (Erickson ve Martinson, 2019, s.176-177). Kıyıdaş ülkeler, özellikle Filipinler ve Vietnam, bu devriye faaliyetlerini genellikle bir tür taciz olarak nitelendirmektedir. Dolayısıyla, bu tür eylemler, bölgede önemli bir dengesizlik yaratabilecek gerginliklere sebep olmaktadır. Böylelikle, Çin'in gözlem gemileri ve askeri uçaklarının sürekli varlığı, bölgede düşük yoğunluklu ama sürekli bir baskı mekanizması oluşturarak, diğer ülkeler üzerinde psikolojik ve stratejik bir üstünlük elde etmeyi amaçlamaktadır (Thayer, 2019, s. 4).

Tablo 2.10. Çin'in Askeri Personel Sayı ve Araçları

Toplam Askeri Personel	2.693.000 (tahmini)
Savaş uçağı	1.222 (137 ülke arasında 2.)
Zırhlı Savaş araçları	40.000 (137 ülke arasında 2.)
Uçak gemisi	1
Denizaltı	76
Devriye gemileri	192

Kaynak*: <https://www.globalfirepower.com/coalitions.php> alınan bilgilere göre yazar tarafından oluşturulmuştur.

Gri bölge stratejisi olarak adlandırılan, diplomatik örtü altındaki düşmanca baskı uygulama yöntemlerinden biri, Çin'in GÇD'nde kullandığı en dikkat çekici taktiklerden biri olmaktadır (Erickson, Martinson 2019, s.176-177). Bu alanda, birincil olarak avcı tekneleri şeklinde düzenlenen, fakat devletin elinde milis bayrakları tutan, doğrudan devlet tarafından yönlendirilen özel asker grupları olarak tanımlanabilen deniz milisleri, paramiliter yapılar da vardır. Bu gruplar, diğer devletlerin Avustralya sınırında tahsilat yapmasına, aktif fiili baskı

kurmaya izin verecek şekilde Çin'in revizyonist politikasını uyguladığı sularda, Spratly ve Paracel adaları etrafında sıkça hareket etmektedirler (Schuster, 2020, s. 98).

Tablo 2.11. Çin'in Güney Çin Denizi'ndeki Askeri ve Gri Bölge Stratejileri (2012–2024)

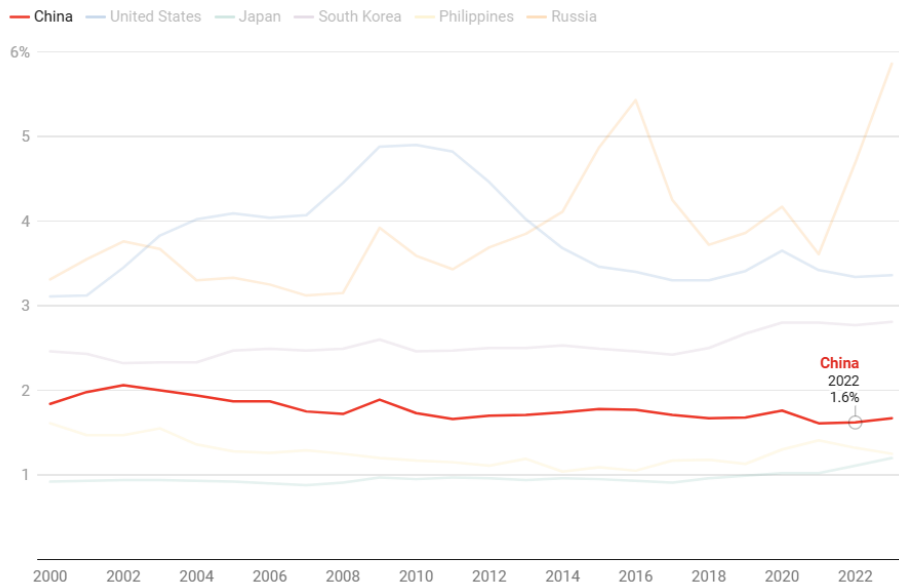
Yıl	Çin'in stratejileri	Stratejilerini uyguladığı bölge
2012	Sansha İdari Bölgesi	Woody Adası- Paracel Adaları için idari kontrolu elinde tutmak istemekteydi- Vietnam karşılık verdi
2014	Petrol Platformu Kurulumu	Vietnam MEB- Haiyang Shiyu 981 olayı- Vietnam karşılık verdi
2018	Deniz milislerinin gönderimi	Spratly çevresi- Sivil görünümlü askeri baskı- Filipinler karşılık verdi
2021	Radar/Füze Sistemi	Fiery Cross Reef- Yüksek menzilli sistemler kuruldu-ABD devriyeleri karşılık verdi
2023	Gemi takibi	Filipin açıkları- Gemi çarpma ve taciz vakaları- Filipinler karşılık verdi

Kaynak*: Metindeki bilgilere esas alınarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

GÇD'de Çin'in benimsediği baskıcı stratejilere dair çarpıcı bir diğer örnek olarak, 2014 yılında Haiyang Shiyu 981 petrol platformunun Vietnam tarafından hak iddia edilen tartışmalı sularda konumlandırılması gösterilmektedir (Putra, 2015, s.178-82). Bu girişim, sadece ekonomik bir atılım olarak değil, aynı zamanda stratejik bir adım olarak da yorumlanmakta ve bu durum bölgede önemli gerginliklere sebep olmaktaydı. Olay esnasında, Çin donanması, platformun bulunduğu bölgeyi etkili bir şekilde kuşatarak, çevresini kontrol altına almış bulunmaktaydı (The Diplomat, 2014). Ayrıca, bu alana gönderilen birçok balıkçı teknesi, sivil görünümlü destek unsurları olarak görev almaktaydı. Bu tür faaliyetler, Çin'in bölgedeki güç gösterimini yalnızca artırmakla kalmayıp, aynı zamanda mevcut dengeleri kendi yararına değiştirmeye yönelik sistematik bir mekanizmanın bir parçası olarak dikkat çekmektedir. Çin'in bu stratejik yaklaşımları, deniz yolları ile kıyı bölgeleri açısından diğer bölgesel aktörleri savunma pozisyonuna itmekte ve bu durum sürekli bir tepki verme sürecini tetiklemektedir (Putra, 2015, s. 178-182). Ek olarak, Çin'in GÇD'deki bazı tartışmalı alanlarda hava savunma tanımlama bölgesi kurma olasılığını gündeme getirerek hava sahası üzerindeki kontrolünü artırma niyetini de açıkça gösterdiği belirtilmektedir. Dolayısıyla, sadece bölgedeki ülkeler için değil, aynı zamanda bir dış bölge aktörü olarak ABD için de endişe verici bir durum oluşmaktadır. Çin bu durumda tehditkâr tutumunu, aynı zamanda artan askeri yetenekleri algısını güçlendirmektedir (Sacks, 2022, s. 10).

Son yıllarda, ÇHC'nin askeri gücünde gözlemlenen artış, sadece sayısal büyümeyle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda savunma harcamalarının ekonomik büyüklük içindeki orantısıyla da önemli bir konuya dikkat çekmektedir. Çin, askeri harcamalarıyla küresel ölçekte ikinci sırada bulunurken, bu harcamaların Gayrisafi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) içindeki oranı genellikle %1,5 ile %2 arasında değişim göstermektedir (SIPRI, 2023). Bu oran, yüzdesel olarak ilk başta mantıklı bir izlenim verse de Çin'in küresel ekonomik büyüklüğü dikkate alındığında önemli bir askeri yatırım anlamına geldiği söylenebilir.

2022 yılında Çin'in savunma bütçesinin yaklaşık 230 milyar ABD doları olarak belirlendiği bildirilmektedir. Bu rakam, ülkenin GSYİH'nin yüzde 1,6'sına karşılık gelmektedir (World Bank, 2023). Aynı dönemde, ABD'nin askeri harcamalarının GSYİH içindeki oranı yaklaşık %3,5 seviyesindedir (SIPRI,2023). Bu karşılaştırma, Çin'in harcama oranının daha düşük olduğunu göstermektedir. Ancak, bu durumun Çin'in daha barışçıl bir dış politika yürüttüğü anlamına gelmediği dikkate alınmalıdır.

Şekil 2.3. Askeri Harcamaların GSYİH'ye Oranı (%)

*Kaynak: <https://chinapower.csis.org/military-spending/>

3. ASEAN-ÇİN İLİŞKİLERİ VE ÇİN'İN GÇD'DEKİ REVİZYONİST UYGULAMALARI

3.1. ASEAN'ın Tarihsel Gelişimi ve Üyelik Süreçleri

Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliğinin (ASEAN), Ağustos 1967 tarihinde Endonezya, Malezya, Filipinler, Singapur ve Tayland'ın bir araya gelmesiyle oluşturulduğu bilinmektedir (Hasgüler ve Uludağ, 2014, s.442-449). ASEAN'ın bölgesel kapsayıcılığı, 1984 yılında Brunei'nin dahil olmasıyla başlayan ve Soğuk Savaş sonrasında sırasıyla 1995'te Vietnam'ın, 1997'de Laos ve Myanmar'ın, 1999'da ise Kamboçya'nın üyeliğiyle ilerleyen süreçte belirgin bir artış kaydetti. Bu durum, örgütün bölgesel nüfuzunun sürekli genişlediğini teyit etmektedir (Özen ve Tonus, 2017, s.190). Güncel duruma bakıldığında, ASEAN 10 üyeden oluşmaktadır. Fakat Kasım 2022'de yapılan zirvede Doğu Timor'un birliğin 11. üyesi olarak prensipte kabul edilmesi, gelecekteki genişleme potansiyelini ve ASEAN'ın bölgesel entegrasyon vizyonunun devam ettiğini ortaya koymaktadır. Doğu Timor'un tam üyeliğinin yol haritası süreci ilerlerken, bu karar ASEAN'ın dinamik yapısının ve bölgesel entegrasyon iradesinin bir teyidi niteliğindedir (ASEAN, 2024). ASEAN, sadece Güneydoğu Asya'daki ekonomik ve siyasi iş birliğini teşvik eden bir yapı olmanın ötesinde, bölgesel güvenliğin korunmasında da önemli bir aktör haline gelmektedir.

*Kaynak: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/asyanin-birlikten-dogan-kuvveti-asean/1543932>

ASEAN, kurulduğu dönemden Güneydoğu Asya’da bölgesel iş birliğini kurumsallaştırmaya yönelik çeşitli girişimlerde bulunmaktadır (Koçer ve Gökten, 2024, s. 1476). Güneydoğu Asya, coğrafi konumu itibarıyla dünya ticaretinin en önemli doğal kavşaklarından biri olma niteliğini taşımaktadır. Bölgedeki ülkeler, bu stratejik avantajdan 17.yüzyıldan itibaren yararlanmaktadır. Özellikle, bir tarafta Avrupa ve Hindistan’ın, diğer tarafta ise Japonya ve Çin’in ekonomik olarak genişlediği dönemlerde bu konum, bölge ülkeleri için önemli fırsatlar sunmaktadır. (Tonus, 2017, s.190). Bangkok Bildirisi’nde ASEAN’ın temel hedefleri olarak ekonomik kalkınmanın hızlandırılması, sosyal ve kültürel gelişimin desteklenmesi ile üye ülkeler arasında adalet, hukukun üstünlüğü ve Birleşmiş Milletler Şartı’na bağlılık temelinde barışçıl ilişkilerin teşvik edilmesi öne çıksa da bu örgütün kuruluşunun ardında daha karmaşık jeopolitik nedenler yatmaktadır (Mcdougall, 2021, s.373-381). Vietnam Savaşı’nın uluslararası bağlamda yarattığı etki göz önüne alındığında, ASEAN’ın kuruluşunun temel nedenlerinden birinin, komünizmin Güneydoğu Asya’da yayılmasını engellemek ve bu bölgede yer alan ülkeler arasında Batı yanlısı bir denge sağlamak olduğu görülmektedir (Özen ve Tonus, 2017, s.190). Kuruluş süreci, dönemin Soğuk Savaş dinamikleri ve komünizm karşıtı stratejileri ile şekillenmiş olsa da ASEAN zamanla bu siyasi temellerin ötesine geçerek ekonomik gelişim, sosyal refah ve bölgesel entegrasyon gibi kapsamlı hedeflere odaklanmaktadır.

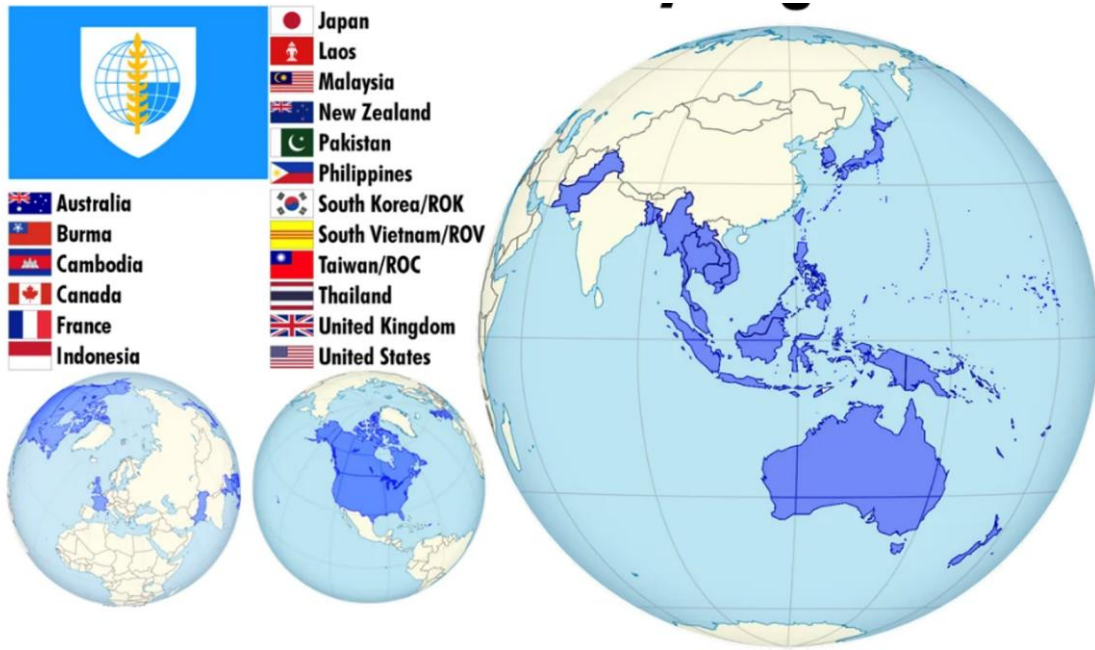
ASEAN’ın resmî belgelerinde, özellikle Bangkok Deklarasyonu’na atıfla, birliğin temel amaçları detaylı şekilde ifade edilmektedir. Öncelikli hedef, Güneydoğu Asya ülkeleri arasında ekonomik büyümeyi teşvik ederek sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemektir. Bununla birlikte, bölgede barışın korunması ve istikrarın sağlanması da temel amaçlar arasında yer almaktadır. Ekonomik, sosyal, kültürel, teknik ve bilimsel alanlarda üye ülkeler arasında karşılıklı yardımlaşma ve iş birliğinin artırılması ise birliğin diğer önemli hedefidir (Özgöker, 2014, s.61-67). Ayrıca eğitim, yönetim ve teknoloji alanlarında araştırma faaliyetlerinin geliştirilmesi, tarım ve sanayi sektörlerinde verimliliğin artırılması, ticaretin teşvik edilmesi, ulaşım ve iletişim altyapısının güçlendirilmesi, yaşam standartlarının yükseltilmesi ve Güneydoğu Asya üzerine akademik çalışmaların desteklenmesi gibi çok sayıda alan, ASEAN’ın kuruluş vizyonunun parçaları olarak tanımlanmaktadır (ASEAN, 2005). Genel olarak, ASEAN uluslararası ve bölgesel örgütlerle karşılıklı faydaya dayalı ilişkiler geliştirmeyi de stratejik hedefleri arasında görmektedir (Özgöker, 2014, s.61-67). Bu çerçevede, ASEAN hem bölgesel iş birliğini geliştirmeye hem de kurumsal yapısını sağlamlaştırmaya yönelik çeşitli önlemler almaktadır.

Narine'nin (2012, s.89) belirttiği gibi, ASEAN'ın ilk yıllarında güven eksikliği olsa da bu durum, 1976 Bali Zirvesi'yle aşılmaya çalışıldı. Hatta kuruluşunun üzerinden yaklaşık dokuz yıl geçmiş olmasına rağmen, bu süre zarfında kurumsal bir sekreteryaya sahip olmadan faaliyetlerini sürdürmekteydi. Ancak bu durum, 1976 yılında Endonezya'nın Bali şehrinde gerçekleştirilen ilk ASEAN Zirvesi ile dönüşüm sürecine girdi. Zirve sonunda imzalanan "Dostluk ve İş birliği Antlaşması" (DİA veya TAC) ile ASEAN çatısı altında kalıcı ve sürekli bir sekreteryaya oluşturulmasına yönelik karar alındı (Alameşe, 2022, s.5-20). Sekreteryanın kuruluşuyla beraber, örgütün kurumsal yetkinliğini artırmak hedefi doğrultusunda dört temel büro oluşturulduğu bilinmektedir. Bu bürolar, Dış İlişkiler ve Koordinasyon Programı Bürosu, Ticaret, Endüstri ve Hizmetler Bürosu, Yatırım ve Finans Bürosu ile Ekonomik ve Fonksiyonel İş birliği Bürosu şeklinde sıralanmaktadır (Hasgüler ve Uludağ, 2014, s.442-449). Ayrıca, her bir üye devletin, kendi toprakları içinde ulusal bir ASEAN sekreteryası kurması ve bu sekreteryanın uluslararası merkezle uyum içinde çalışmasını sağlaması zorunlu olarak bilinmektedir. Voeten (2000) bu ulusal yapıların, ASEAN'ın merkezi sekreterliğinin işlevlerini kolaylaştırma ve bölgesel İş birliğini daha verimli hale getirme hedefiyle destekleyici bir işlev üstlendikleri söylemektedir. Bu şekilde, ASEAN biraz da olsa güçlenerek daha sürdürülebilir ve sağlam bir yapıya sahip olmayı başarmaktadır (Voeten, 2000, s.185-215).

Soğuk Savaş'ın en gergin dönemlerinden birinde ortaya çıkan ASEAN, uluslararası sistemde kutuplaşmanın derinleştiği bir ortamda şekillendi. Bu dönemde ABD, Vietnam'daki askeri müdahalesini yoğunlaştırarak bölgedeki çatışma ortamını ve komünizmin yayılma ihtimalini artırarak Güneydoğu Asya ülkelerini güvenlik temelli bir bölgesel iş birliğine yönlendirdi (Temiz, 2019, s.1321). Vietnam'ın, 1978'in sonlarına doğru Kamboçya'da gerçekleştirdiği askeri müdahale, bu sürecin kesintiye uğramasına sebep oldu. Gungwu (2005) bu gelişmeleri, bölgede etkili ve sürdürülebilir bir güvenlik yapısına olan ihtiyacın daha belirgin hale gelmesine yol açtığı şeklinde ifade etmektedir. Güneydoğu Asya'da güvenlik odaklı yapıların zaman içerisinde çeşitli denemelerle de karşılaştığı görülmektedir (Gungwu, 2005, s.268). Bu bağlamda, dış destekli Güneydoğu Asya Antlaşması Teşkilatı (SEATO) gibi oluşumlarla birlikte, ASEAN gibi birçok örgüt de bu sürecin önemli bir parçası sayılmaktadır. ASEAN böyle bir durumda kurumsal yapısını sürekli güçlendirerek bölgede istikrar sağlamakta ve esnek yapısı sayesinde, dış tehditlere karşı ülkeler arasında dayanışmayı kolaylaştırmaktadır (Temiz, 2019, s.1321-1338).

McDougall (2021), Soğuk Savaş sonrası 1990'lı yıllarda ASEAN açısından birçok önemli gelişmenin yaşandığını ve bu dönemde ASEAN ülkeleri arasında ekonomik iş birliği kurmanın

başlangıçta zorlayıcı bir süreç olduğunu belirtmektedir. Üye ülkelerin ekonomileri birbirini desteklemek yerine, çoğunlukla aynı sektörlerde yarışmaktaydı ve bu durum, ortak pazar oluşturma çalışmalarını önemli ölçüde zorlaştırmaktaydı. İş birliği çabaları sırasında bazı ülkeler ya potansiyelli alanlardan vazgeçmek ya da bu alanlarda kısıtlamalara gitmek durumunda kalmaktaydı (McDougall, 2021, s.375-376). Bu da ASEAN içinde odaklanmak istemedikleri sektörlerde yeni sorunlarla karşılaşmalarına neden oldu. Ancak tüm bu engellere rağmen, 1992’de ASEAN Serbest Ticaret Bölgesi (AFTA) kurularak bölge içi ticaret vergilerinin aşamalı olarak azaltılması konusunda anlaşmaya varıldığı görülmektedir (Ergenç, 2014, s.643-655).

Harita 3.2. Güneydoğu Asya Antlaşma Örgütü üyeleri

*Kaynak: https://www.reddit.com/r/imaginarymaps/comments/bgyd56/seato_if_it_had_been_as_successful_as_nato/

21.yüzyılın ilk yıllarından itibaren ASEAN, bölgesel dengeyi derinden etkileyen jeopolitik değişimlerle karşı karşıya kalmaktadır. Özellikle, Çin’in GÇD’deki artan askeri varlığı ve ekonomik nüfuzu, ABD ile yaşanan stratejik gerilimleri tırmandırmakta, bu da örgütün geleneksel tarafsızlık politikasını uygulamasını giderek zorlaştırmaktadır (Acharya, 2014, s.81). ASEAN, 2008’de kabul ettiği Şart ile karar alma süreci ve kurumsal yapısında değişime ihtiyaç duyduğunu göstermektedir. Örgüte hukuki kimlik kazandıran bu belge, yalnızca siyasi istikrarı değil, aynı zamanda insan hakları, çevre koruma ve enerji iş birliği gibi yeni nesil küresel sorunlara da çözüm üretmeyi amaçlamaktadır (Katsumata, 2011, s.231). Severino (2006), enerji güvenliği konusunda üye ülkelerin aralarında ortak politikalar geliştirmesini

Şart'ın getirdiği en önemli yeniliklerden biri olarak ifade etmektedir. ASEAN'ın ekonomik bütünleşme çabaları içinde öne çıkan ASEAN Ekonomik Topluluğu (AEC) girişimi, 2015 yılında tam anlamıyla uygulamaya konmuş olup, bölge içinde mal, hizmet, sermaye ve işgücünün serbest dolaşımını sağlamayı amaçlamaktadır (Severino, 2006, s.44). Bu sayede ASEAN, sadece siyasi değil, ekonomik alanda da Asya-Pasifik'in önemli odak noktası haline gelmektedir.

Acharya (2014), ASEAN'ın zaman içinde üye sayısını ona çıkararak Güneydoğu Asya'nın tamamını kapsayan bir bölgesel örgüt haline gelmekte olduğunu vurgulamaktadır. Bu genişleme, sadece coğrafi kapsayıcılığı değil, aynı zamanda farklı siyasi rejimlerin ve kalkınma seviyelerinin bir arada temsil edilmesini de mümkün kılmaktadır (Acharya, 2014, s.66). Otoriter rejimlerden demokratik yönetimlere, düşük gelirli ekonomilerden hızla büyüyen piyasa ekonomilerine kadar uzanan bu çeşitlilik, ASEAN'ın kurumsal esnekliğini ve kapsayıcı yaklaşımını ortaya koymaktadır (Severino, 2006, s.18). Bu yönüyle ASEAN, bölgedeki siyasi ve ekonomik farklılıklara rağmen iş birliği zeminini koruyabilen nadir örgütlerden biri olarak değerlendirilmektedir.

Emmers (2010), ASEAN'ın GÇD sorunundaki tutumunu, örgüt içindeki çeşitliliğin bir yansıması olarak değerlendirmektedir. Bölgesel istikrarı önemseyen Singapur, Tayland, Kamboçya, Laos ve Myanmar gibi ülkeler bir yanda yer alırken, diğer yanda Çin ile doğrudan egemenlik ihtilafı bulunan Vietnam, Filipinler, Malezya ve Brunei gibi ülkeler bulunmaktadır (Emmers, 2010, s. 58).

Küçük yüzölçümüne rağmen stratejik bir konuma sahip olan Singapur, ASEAN'ın kurucu üyelerinden biri olarak bölgesel güvenlik ve diplomasi alanlarında dengeli ve etkin bir politika izlemektedir. Singapur'un ekonomik gücü, gelişmiş askeri kapasitesi ve çok taraflı diplomasiye dikkatli olması sayesinde yalnızca ASEAN için değil Hint-Pasifik bölgesinde de etkili bir devlet olarak öne çıkmaktadır (Chong, 2016, s.117-135). Tan (2015, s.67), Singapur'un kurduğu güvenlik politikasının hem geleneksel hem de geleneksel olmayan tehditlere karşı dayanıklılığı artırmayı hedeflemekte olduğunu savunmaktadır.

Singapur, küçük bir ülke olmasına rağmen gelişmiş askeri altyapısıyla bölgesel tehditlere karşı ciddi bir caydırıcı güç sunmaktadır. Ayrıca, ABD ve Çin ile kurduğu dengeli askeri ilişkiler sayesinde, ASEAN içinde stratejik bir denge unsuru rolü oynamaktadır. Singapur ABD ile İkili Savunma İş birliği Anlaşması kapsamında derin askeri ilişkiler yürütürken, Çin ile de savunma alanında diyalog ve tatbikatlar gerçekleştirmektedir (Storey,2013, s.75-98).

Tablo 3.1. Güney Çin Denizi Sorununda ASEAN Üyeleri İddiaları ve Tutumu

Ülke	Güney Çin Denizi Egemenlik İddiası	Çin ile Egemenlik Çatışması	Tutumu
Filipinler	Var	Var	Aktif tutum sergilemektedir ve Lahey kararını desteklemektedir.
Vietnam	Var	Var	Sert tutum sergilemektedir ve tarihi hak iddiaları var.
Malezya	Var	Var	Dengeci tutumu var ve diplomatik çözümü desteklemektedir
Brunei	Var	Var	Askeri kapasitesi zayıf olduğu için sessiz bir tutumu var.
Singapur	Yok	Yok	Nötr bir tutumu olsa da Deniz yollarının güvenliğini önemsemektedir.
Tayland	Yok	Yok	Diplomatik denge arayışıyla arabulucu tutum sergilemektedir.
Kamboçya	Yok	Yok	Çin'den ekonomik yardım aldığı için Çin yanlısı eğilim göstermektedir.
Laos	Yok	Yok	Çin ile askeri ve diplomatik bağımlılığı olduğu için Çin yanlısı eğilim sergilemektedir.
Endonezya	Var	Var	Natuna Adaları çevresinde Çin'in hak iddialarını reddederek egemenlik haklarını korumaya çalışmaktadır.

*Kaynak: Metindeki bilgilere uygun yazar tarafından oluşturuldu.

Bunun yanı sıra Singapur ASEAN'ın GÇD gibi ihtilaflı tartışmalarda ortak bir tutum geliştirmesi için arabuluculuk çabalarında bulunmuş, çoğu zaman Çin ile ASEAN arasında köprü işlevi görmektedir. Singapur'un dönem başkanlığı sırasında 2018'de GÇD Davranış Kuralları (DK veya COC) müzakerelerinde yol katetmesi bu diplomatik etkinliğin somut örneklerinden biri olmaktadır (Kuik, 2008, s.159-185). Singapur'un bu kurallara dayalı yaklaşımı ve kurumsal güçlendirme çabaları, ASEAN'ın bir bütün olarak varlığını sürdürmesi için kritik bir öneme sahipken, bölgesel dinamiklerin şekillenmesinde Tayland'ın merkezi jeopolitik konumu ve kurucu rolü de göz ardı edilmemelidir.

Bangkok Bildirgesi ile temelleri atılan ASEAN'ın kurucu 5 ülkesinden biri olan Tayland, bölgesel istikrarın ve iş birliğinin kurulması konusunda uzun süredir aktif bir dış politika izlemektedir (Acharya, 2009, s.79-84). Tayland, GÇD konusundaki kıta sahanlığı veya ada mülkiyeti ile ilgili herhangi bir egemenlik iddiasında bulunmayan az sayıda ASEAN ülkesi arasında yer almaktadır. Bu durum, ülkenin bölgede yaşanan deniz ihtilaflarında görece tarafsız ve dengeli bir tutum sergilemesine zemin hazırlamaktadır. Tayland, stratejik konumunu özellikle çok taraflı diplomatik süreçlerde arabuluculuk yaparak güçlendirmektedir. Genel olarak, 2012'de Pattaya'da gerçekleştirilen ASEAN-Çin Üst Düzey Yetkililer Toplantısı ile GÇD'ne kıyıdaş ASEAN ülkeleri ile Çin arasında diyalog ortamının devam etmesine önemli bir katkı sağlamaktadır (Storey, 2013, s.75-118).

Bu diplomatik çabalar devam ederken, Güneydoğu Asya'da bölgesel güç dengelerinde iç dinamikleri bakımından kırılgan olsalar da Laos ve Myanmar gibi belirleyici devletlerin varlığı da dikkat çekmektedir. 1997 yılında ASEAN'a tam üye olarak kabul edilen bu iki ülke, genişleme sürecinde örgüte katılan en son üyeler arasında bulunmaktadır. Sınırlı ekonomik kaynaklara ve dışa bağımlı bir kalkınma modeline sahip olan bu ülke, hidroelektrik potansiyeli sayesinde stratejik bir öneme sahiptir. Bu yönüyle, enerji üretimi açısından ASEAN bölgesinde dengeleyici bir rol üstlenmektedir (Chulasiriwongs, 2001, s.337-354). Dış politikasında genellikle müdahalecilikten uzak kalan Laos, tarafsızlığı esas alan bir çizgi izlemektedir (Thuzar, 2016, s.15-21). Bu nedenle de bölgesel güvenlik konusunda doğrudan askeri anlaşmalardan çok, diplomatik arabuluculuk gibi bir tutum sergilemektedir. 2016 yılında ASEAN Dönem Başkanlığını üstlenen Laos, GÇD gibi hassas konularda daha uzlaşmacı davranarak sert tutumlardan kaçınılmaktaydı (Ganesan, 2022, s.209-223). Buna karşın Myanmar'ın ASEAN içindeki rolü ise özellikle iç siyasi krizler ve insan hakları ihlalleri ile oldukça tartışmalı olarak değerlendirilmektedir.

2021'de gerçekleşen askeri darbe sonrası Myanmar'ın ASEAN içindeki meşruiyeti ciddi şekilde sorgulandıktan sonra örgüt, bu ülkenin temsilcilerini zirvelerden dışlayarak sınırlı düzeyde diplomatik baskı kurmaya çalışmaktaydı (ASEAN, 2021). Myanmar aynı zamanda GÇD konusunda da doğrudan bir taraf olmamakla birlikte, Çin ile derin askeri ve ekonomik ilişkiler kurarak ASEAN içinde Çin yanlısı bir pozisyon almakla eleştirilmektedir. Bu durum ASEAN içinde ortak güvenlik yaklaşımı anlayışını geliştirmesini zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla, Myanmar böyle bir durumda, örgütün iç bütünlüğünü tehdit eden bir unsur olarak değerlendirilmektedir (Tamer, 2022, s.74-112). Myanmar'ın mevcut durumu ASEAN'ın

bütünlüğünü sınarken, birliğe en son katılan ve tarihsel olarak çalkantılı bir geçmişe sahip olan Kamboçya'nın da benzer kırılğanlıklar taşıdığı gözlemlenmektedir.

1999 yılında ASEAN'a tam üye olarak katılan son ülke Kamboçya, Güneydoğu Asya'nın tarihsel olarak çalkantılı geçmişe sahip bir ülkesi olarak bilinmektedir. Soğuk Savaş döneminde yaşadığı iç savaş, dış müdahaleler ve siyasi istikrarsızlıklar, Kamboçya'nın dış politika yapımında güvenlik hassasiyetini ön plana çıkarmasına neden olmaktadır (Robert, 2012, s.99-104). Böyle bir durumda ülke, ASEAN üyeliğini sadece ekonomik kalkınma ve bölgesel entegrasyon aracı olarak değil, aynı zamanda rejim güvenliği açısından stratejik bir siper olarak da değerlendirmektedir. Kamboçya'nın bölgedeki büyük güçlere olan ekonomik bağımlılığı Çin-Kamboçya ilişkilerini ilerletmektedir. Fakat bu durum ülkenin ASEAN içindeki diplomatik çizgisini belirleyen en temel faktör olarak öne çıkmaktadır (Weatherbee, 2009, s.148-157).

Çin, son yıllarda Kamboçya'nın en büyük doğrudan yabancı yatırımcısı ve kalkınma ortağı konumuna gelmektedir. Bu yakın ilişki Kamboçya'nın dış politikasına yansımakla beraber GÇD ihtilafı bağlamında da ASEAN'ın ortak tutum geliştirmesini zaman zaman engelleyen ülkelerden biri haline getirmektedir (Strangio, 2020, s.140-145). 2013 yılında düzenlenen ASEAN Zirvesi'nde, Kamboçya'nın Çin ile geliştirmekte olduğu ekonomik ilişkiler ve artan bağımlılığı, Çin'e karşı ortak bir bildirinin yayınlanmasını engelledi. Bu durum, Çin'in bölgedeki ekonomik nüfuzunun siyasi tercihler üzerinde belirleyici hale gelmekte olduğunu ortaya koyuyordu. 2018 yılında Filipinler de benzer bir duruş sergilemekte ve Çin'e karşı tutum alınmasına mesafeli yaklaşmaktaydı. Böylece Çin'in ekonomik araçları, bölge siyasetini şekillendirmekte olan bir unsur haline geldi (Turan, 2020, s.30). Aynı şekilde 2016'da da GÇD konusunda ASEAN'ın ortak bir tavır takınmasında yine Kamboçya'nın Çin yanlısı tutumu belirgin rol oynamaktadır. Bu durum ülkenin ASEAN içinde bölgesel uyum açısından ciddi eleştiriler almasına neden olmaktadır (Emmers, 2021, s.91-95).

ASEAN üyeleri arasında GÇD meselesine doğrudan taraf olmayan ülkeler olduğu gibi, bu alanda tarihsel, hukuki ve stratejik iddialarda bulunan devletler de mevcuttur. Bölge özellikle Çin'in yanı sıra Brunei, Malezya, Filipinler ve Vietnam gibi ASEAN üyesi ülkeler arasında gerginliklere neden olmaktadır (Amer, 2014, s.1-2). Söz konusu ülkeler hem kendi egemenlik iddialarını sürdürmekte hem de Çin'in artan denizcilik faaliyetleri karşısında farklı tepkiler geliştirmektedir.

3.1.1. Çin-Vietnam İlişkileri

Çin ile Vietnam arasındaki ikili ilişkiler, son elli yıl içerisinde önemli dalgalanmalar göstermektedir. 1950'lerden 1970'lerin sonlarına kadar ÇHC, Vietnam Demokratik Cumhuriyeti'nin hem Fransız sömürgeciliğine hem de Amerikan müdahalesine karşı yürüttüğü mücadeleye güçlü bir şekilde destek vermektedir. Bu dönem boyunca Çin, Vietnam'a yaklaşık 20 milyar yuan değerinde lojistik yardım sağlamaktaydı (Li, 2005, s.28-30). Ayrıca, Zhang'ın (2005) belirttiğine göre, 320.000'den fazla Çin Halk Kurtuluş Ordusu üyesi, mühendislik ve hava savunması görevleriyle Kuzey Vietnam'a gönderilmekte ve destek vermektedir (Zhang, 2005, s.850-874). Her iki ülkenin liderliği, bu dayanışmayı sıklıkla "kanla mühürlenmiş kardeşlik" olarak tanımlamaktadır. Özellikle Ho Chi Minh'in 1949 ile 1969 yılları arasında Çin'e otuzdan fazla ziyaret gerçekleştirmesi, bu yakın ilişkinin sembolü olarak görülmektedir (Chen, 2001, s.338-362). Son on beş yıllık süreçte Vietnam'ın dış politika söylemi, gerçekçilik, sosyalist enternasyonalizm, karşılıklı bağımlılık ve asimetri olmak üzere dört paradigma etrafında şekillenmektedir. Gerçekçilik, yöntemsel açıdan basit kabul edilse de sosyalist enternasyonalizm, karşılıklı bağımlılık ve asimetri paradigmaları, Vietnam'ın tarihsel dönemlerinde belirleyici rol üstlenmektedir (Karluk, 2024, s.1246-1271). Özellikle asimetri paradigması hem teorik tartışmalar hem de uygulama düzeyinde Vietnam'ın dış politikasında öne çıkmakta ve kökenini modern öncesi Çin-Vietnam ilişkilerinden alan bir geleneğe dayandırmaktadır (Nguyen, 2022, s.113-127). Tüm bu gelişmeler, dönemin Çin-Vietnam ilişkilerinin derin bir stratejik iş birliği zemininde şekillendiğini ortaya koymaktadır.

1970'lerin sonlarına gelindiğinde, Çin ile Vietnam arasındaki ikili ilişkilerde belirgin bir kötüleşme süreci başladığı görülmektedir. Bu gerilimin altında yatan sebep, Vietnam'ın Hindişin bölgesindeki etkisini güçlendirmeye yönelik uyguladığı politikalar ile Çin'in bu durumu Sovyetler Birliği'nin bölgedeki stratejilerinin bir uzantısı olarak görmesidir (Yuan, 2006, s.32-34). Bu yeni gelişmeler ışığında Çin, 1979 yılında Vietnam'a karşı sınırlı fakat yoğun bir askeri operasyon başlatmıştır (Garver, 2006, s.1-22). Bu operasyon, her iki tarafın da ciddi kayıplar yaşadığı uzun süren sınır çatışmalarının başlangıcını teşkil etmektedir.

İki ülke arasındaki ilişkilerin düzene girmesi, ancak 1990'lı yılların başlarında gerçekleştirilebilir hale gelmektedir. Bu sürecin belirleyici dönüm noktası, Eylül 1990'da Chengdu'da gerçekleştirilen zirve sırasında Çin ve Vietnam liderlerinin anlaşma sağlamasıdır. 1991 yılında Paris'te Kamboçya konusuna dair elde edilen çözüm, bu durumun ardından bölgesel anlaşmazlıkların hafiflemesine önemli ölçüde katkıda bulundu ve aynı zamanda

diplomatik ilişkilerin yeniden kurulması için bir fırsat yarattı (Karluk, 2024, s.1246-1271). Bu dönemin başlangıcıyla birlikte, Çin ve Vietnam arasındaki ilişkilerde belirgin bir iyileşme süreci yaşanmaktadır

Tablo 3.2. Çin ve Vietnam İlişkilerinde Güç Dengesi ve Etkileşim Biçimleri

İlişki Boyutu	Siyasi	Ekonomik	Askeri
Çin'in Rolü	Bölgesel liderlik, ideolojik ortaklık, "Komşu diplomasisi"	Büyük ticaret ortağı, Ana yatırımcı, Bölgesel tedarik zinciri entegratörü	Bölgesel deniz gücü, Modernizasyon, GÇD'de varlık
Vietnam'ın Rolü	Ulusal egemenlik vurgusu, Dengeleyici dış politika, ASEAN içinde aktif rol	Üretim üssü, İhracat odaklı büyüme, Çin'e bağımlılığı azaltma çabası	Kıyı savunma kapasitesi, Dış askeri İş birliği çeşitlendirmesi, Bağımsız savunma politikası
Ortak Çıkarlar	Parti-devlet ilişkilerinin sürdürülmesi, Bölgesel istikrar, Küresel yönetim	Karşılıklı ticaret ve yatırım artışı, Bölgesel ekonomik bütünleşme, Sınır ötesi İş birliği bölgeleri	Sınır güvenliği, Korsanlıkla mücadele, Afet yardımı
İhtilaflı alanlar	GÇD egemenlik iddiaları, Bölgesel nüfuz rekabeti, Demokrasi ve insan hakları farklılıkları	Ticaret açığı, Çinli şirketlerin Vietnam'daki etkisi, Çevre sorunları	GÇD'de çatışma riski, Donanma modernizasyon rekabeti, Stratejik şeffaflık eksikliği

*Kaynak: Metindeki bilgiler esas alınarak yazar tarafından oluşturuldu.

Çin ile Vietnam arasında ticaret ilişkileri incelendiğinde 1991 yılında iki ülke arasındaki ticaret hacmi 32 milyon ABD doları olarak kaydedilmişken, bu rakam 2002 yılı itibarıyla 3,6 milyar dolara, 2005'te de 8,2 milyar dolara yükseldiği görülmektedir (World Bank, 2006). 2023 yılında iki ülke arasındaki ticaret hacmi 230 milyar ABD dolarını aşmış olarak bilinmektedir (General Statistics Office of Vietnam, 2024). Çin'den Vietnam'a başlıca ithal edilen ürünler elektronik bileşenler, makine parçaları ve kimyasallar iken Vietnam'dan Çin'e ihraç edilen başlıca ürünler tekstil, deniz ürünleri ve tarım ürünleridir (Murotaliyeva, 2024, s.29-43).

Bu ilişkiler 2024 yılında rekor seviyelere ulaşmakla hem Çin hem de Vietnam'ın resmi verilerine göre yılın sonunda toplam ticaret hacmi 260,65 milyar USD olarak gerçekleşmiştir. Bu, bir önceki yıla göre yaklaşık %13,5'lik bir artışı temsil etmektedir (Vietnamplus, 2025). Söz konusu artış, tarafların sınır bölgelerinde ticari faaliyetleri canlandırma hedefi doğrultusunda kara mayınlarının temizlenmesi ve üst düzey yetkililer arasında düzenli diplomatik temaslarla desteklenen stratejik iş birliğini de yansıtmaktadır (Karluk, 2024, s.1246-1271).

Buna rağmen, deniz yetki alanları ve sınır anlaşmazlıkları, ikili ilişkileri üzerinde önemli bir baskı unsuru teşkil etmektedir. Spratly Adaları üzerindeki egemenlik tartışmaları, 1988 yılında gerçekleşen ve 70'ten fazla Vietnamlı denizcinin yaşamını yitirdiği çatışma ile belirgin bir hale gelmektedir (Amer, 2006, s.322). Bu olay, bölgedeki egemenlik iddialarının ciddiyetini gözler önüne sermektedir. 1992 yılından itibaren kara ve deniz sınırlarının belirlenmesi amacıyla kapsamlı müzakereler başlatıldı. Bu süreçte, 30 Aralık 1999 tarihinde kara sınırı anlaşması imzalanmakta olup, ardından 25 Aralık 2000'de Beibu Körfezi'ne ilişkin deniz yetki alanlarının sınırlandırılması ve balıkçılık iş birliği anlaşmaları gerçekleştirilmektedir (Li, 2005, s.28-30). Bununla birlikte, ortak balıkçılık bölgesinin sınırlarının net olmaması, zaman zaman çatışmaların artmasına neden olabilmektedir. Sonuç olarak, Ocak 2005'te meydana gelen bir deniz çatışmasında sekiz Vietnamlı balıkçının hayatını kaybetmesi, bu durumun önemini gözler önüne sermektedir (Yuan, 2006, s.32-34).

Vietnam, Çin karşısında stratejik manevra alanını genişletmek amacıyla ASEAN üyeliğini dış politika aracı olarak kullanmakta ve bu çok taraflı platform aracılığıyla Pekin üzerinde dolaylı baskı kurmaya çalışmaktadır. Ancak ASEAN içindeki çıkar ayrılıkları ve üyelerin istikrarsız tutumları, Hanoi'nin örgüte yönelik güvenini sınırlamaktadır (Dat, 2024, Vietnamnet). Bu koşullar altında Vietnam, büyük güçlerle ilişkilerini dengede tutmaya yönelik temkinli ve çok boyutlu bir strateji benimsemektedir. Son yıllarda, Vietnam ile ABD arasındaki askeri iş birliği belirgin biçimde derinleşmekte olup savunma alanındaki ortak tatbikatlar ve liman ziyaretleri artış göstermektedir (World Bank, 2025). Buna karşın, Vietnam dış politikasını büyük güçler arasında tarafsızlık ve denge ilkesi çerçevesinde şekillendirmektedir.

Tarihsel deneyimler, Vietnam'a büyük güçlerle kurulan asimetrik ilişkilerin uzun vadede bağımlılık ve kırılganlık yaratabileceğini göstermektedir. Fransa, Sovyetler Birliği, ABD ve günümüz Çin'i ile yaşanan geçmiş tecrübeler, Hanoi'yi dikkatli bir dış politika izlemesine yönlendirmektedir (Yuan, 2006, s.32-34). Çin merkezli analizlere göre, Vietnam, ekonomik

kalkınma hedefleri doğrultusunda ABD ile olan ilişkilerini ilerletmeye devam etmekte olup özellikle, ABD yatırımları ve küresel pazarlara erişim konuları bu stratejinin temel dayanaklarını oluşturmaktadır (Li, 2018). Nike gibi Amerikan şirketlerinin Vietnam’da üretim tesisleri kurması, bu sürecin ekonomik boyutunu yansıtmaktadır. Öte yandan, Çin yalnızca coğrafi yakınlığı ile değil, aynı zamanda sosyalist sistem içerisindeki piyasa reformları konusundaki deneyimi ile de Vietnam açısından dikkat çekici bir kalkınma modeli teşkil etmektedir (World Bank, 2025).

Çin’den Vietnam’a başlıca ithal edilen ürünler arasında elektronik bileşenler, makine parçaları ve kimyasallar iken, Vietnam’dan Çin’e ihraç edilen başlıca ürünler tekstil, deniz ürünleri ve tarım ürünleridir (Li ve Chen, 2023, 1185-1204). Çin’in Vietnam’daki dış yatırımları ise tekstil, elektronik montaj ve altyapı projelerinde yoğunlaşmaktadır. Hanoi Metro Hattı ve Haiphong Limanı genişletme projeleri Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında desteklenen önemli projelerden sayılmaktadır. Son yıllardaki gelişmelere bakıldığında 2024 yılında Vietnam’dan Çin’e ihracat \$98,8 milyar, Çin’den Vietnam’a ihracat ise \$161,9 milyar olarak gerçekleşmiş ve Vietnam bu açıdan gelişen teknoloji, tarım ve enerji iş birliklerinden faydalanmaktadır (ASEAN-China Centre, 2024).

3.1.2. Çin-Malezya İlişkileri

Soğuk Savaş’ın sona ermesi, Güneydoğu Asya’daki devletlere Çin ile ilişkilerini yeniden tanımlama konusunda önemli fırsatlar sunmuştur. Bu bağlamda Malezya, Çin’e yönelik dış politikasında dikkate değer bir stratejik yön değişikliği gerçekleştirmektedir. Soğuk Savaş süresince Pekin’e karşı temkinli ve mesafeli bir tutum sergilemekte olan Kuala Lumpur yönetimi, 1990’lardan itibaren daha yapıcı ve uyumlu bir yaklaşım benimsemektedir (Kuik, 2013, s.159-185). Malezya’nın bu yeni yönelimi, karşılıklı güvenin tesisine dayanan Çin tehdidi söyleminin geçersizliğini öne çıkaran ve Batı merkezli hegemonyaya karşı ortak söylemler geliştirmeyi amaçlayan bir dış politika anlayışını yansıtmaktadır. Özellikle Başbakan Mahathir Mohamad döneminde Çin, yalnızca stratejik bir ortak olarak değil, aynı zamanda Batı’nın eleştirilerine karşı savunulan bir aktör olarak değerlendirilmektedir (Goh, 2007, s.47-69).

Çin ve Malezya, uluslararası ilişkilerde egemenliğe saygı, iç işlerine karışmama ve daha adil bir küresel ekonomik-politik düzen inşası gibi normlar üzerinde ortak çıkarlar geliştirmektedir.

Tablo 3.3. Çin-Malezya İlişkilerinde Güç Dengesi ve Etkileşim Biçimleri

Boyut	Çin'in Yaklaşımı	Malezya'nın Tutumu	Etkileşim Biçimi
Ekonomik güç	Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında büyük altyapı ve yatırım projeleri sunmaktadır.	Çin yatırımlarına açık olmakla birlikte, mali bağımlılığı sınırlama hedefi taşımaktadır.	Çin'in ekonomik cazibesi artarken, Malezya stratejik özerkliği korumaya çalışmaktadır.
Askeri ilişkiler	Bölgesel deniz yetki alanlarında özellikle GÇD'de hak iddialarında bulunmakta, devriye faaliyetleri yürütmektedir.	Askeri olarak tarafsız bir tutum sergilemekte ve ASEAN çatısı altında çok taraflı çözümleri desteklemektedir	Malezya, Çin'in askeri faaliyetlerine doğrudan karşı çıkmamakta, ancak dengeleyici ittifaklara da yönelmektedir.
Diplomatik ilişkiler	Stratejik ortaklıklar ve lider düzeyinde yakın temaslar sürdürmektedir.	Dengeli diplomasi izlemekte hem Çin hem de Batılı aktörlerle ilişkileri çeşitlendirmektedir	İki taraf da gerginlikten kaçınmakta, “sessiz diplomasi” ile krizleri yönetmektedir.
Ticaret ve yatırım	Malezya'nın en büyük ticaret ortağı konumundadır.	Çin ile ticari ilişkileri artırmakta, ancak yüksek dış ticaret açığını yönetmeye çalışmaktadır	Karşılıklı ekonomik bağımlılık artmakta, Malezya teknoloji transferi beklenilmektedir
GÇD Politikası	“Dokuz çizgi hattı”nı savunmakta ve fiili kontrolü güçlendirmeye çalışmaktadır.	MEB savunmakta ve uluslararası hukuka dayalı çözüm arayışındadır.	Malezya, çatışmayı tırmandırmaktan kaçınarak bölgesel denge stratejisi izlemektedir.

Kaynak*: Metindeki bilgiler esas alınarak yazar tarafından oluşturuldu

Bu normatif yakınlık, ikili ilişkilerin kurumsal ve siyasi düzeyde derinleşmesini teşvik etmektedir. İki ülke arasındaki ilişkilerde üst düzey lider ziyaretleri, Malezya-Çin Dostluk Derneği, dışişleri yetkilileri arasındaki ikili anlaşmalar ve "Pekin Diyalogu" gibi çok katmanlı platformlar aracılığıyla kurumsallaştırılmaktadır (Acharya, 2005, s.129-151).

İkili ilişkilerdeki en kayda değer gelişmelerden biri, ekonomik iş birliğindeki artış olarak incelenmektedir. 1988 yılında 910 milyon Amerikan doları seviyesinde olan Çin-Malezya ticaret hacmi 15 yıl sonra, 2003'te 18 milyar doları aşmış ve 2004 yılı itibarıyla 18,7 milyar dolara ulaşarak Malezya'yı ASEAN içinde Çin'in en büyük ticaret ortaklarından biri haline getirmektedir (ASEAN Statistical Yearbook, 2006). Otuz yıldan fazla bir süre sonra 2024 yılında ise 212 milyar Amerikan dolarına ulaşan bu hacim, 2023 yılına kıyasla yaklaşık %11,4'lük bir artışı temsil etmektedir (Xinhua, 2024, Matrade.gov).

Çin ve Malezya'nın bölgesel deniz yetki alanları üzerindeki hak iddialarına rağmen, Kuala Lumpur'un Pekin'in iddialı tutumunu daha çok Vietnam'a yönelmiş bir tehdit olarak değerlendirdiği görülmektedir. Malezya, GÇD'deki Spratly Adaları üzerindeki ihtilaflarda ASEAN içi çok taraflılığı sınırlandırmayı tercih etmeyerek ikili müzakere yollarını savunmaktadır (Yuan, 2006, s.29-31). Filipinler'in çok taraflı diplomasiye dayalı bir ASEAN duruşu önerisine karşı çıkan Malezya, ASEAN Bölgesel Forumu'nda (ARF) Spratly meselesinin gündeme alınmasına da itiraz etmektedir. Bu çerçevede, daha bağlayıcı bir davranış kuralları yerine siyasi bir deklarasyonun kabulünü önererek Çin'in desteğini kazanarak Kasım 2002'de Çin'in ASEAN Dostluk ve İş birliği Antlaşması'na (TAC) katılmasının önünü açtı. Çin, böylece bu antlaşmaya katılan ilk büyük güç olarak bilinmektedir (Capie, 2004, s.223-248).

Malezya'nın dış politikasında Çin ile ilişkiler ön planda yer alsa da Kuala Lumpur ABD ile olan stratejik iş birliğini sürdürme konusunda da kararlı olmaktadır. Özellikle kamuoyunda zaman zaman ABD karşıtı görüşlerin ifade edilmesine rağmen, Malezya-ABD askeri iş birliği, ikili ilişkilerin temel sütunlarından biri olmaya devam etmektedir. Bu durum, Malezya'nın Malakka Boğazı'ndaki deniz güvenliği için ABD-Japonya iş birliği teklifini reddetmesine rağmen geçerliliğini korumaktadır (The Jamestown Foundation, 2006). Başbakan Badawi, Aralık 2005'teki Japonya ziyareti sırasında, Doğu Asya Zirvesi gibi bölgesel platformların ABD'yi dışlamayı amaçlamadığına dikkat çekmekte, Washington'un bölgesel çıkarlarına ve katılım kanallarına saygı gösterilmesi gerektiğini belirtmektedir (Yuan, 2006, s.29-31). Kuik (2008), başlangıçta Malakka Boğazı'nda Çin'in güvenlik İş birliği çabalarına temkinli yaklaşan

Malezya'nın, Aralık 2005'te düzenlenen Çin-Malezya Zirvesi'nde yayımlanan ortak bildiriyle birlikte Pekin'in bu alandaki katkılarını olumlu bir şekilde değerlendirdiğini ortaya koymaktadır (Kuik, 2021, s.217-244). 2021-2024 yılları arasında güvenlik ve denizcilik alanında iş birliğinin önemli bir gelişim gösterdiği görülmektedir. 2021 yılında, iki ülke GÇD'de tartışmalı bölgelerde ortak askeri tatbikatlar gerçekleştirerek iş birliklerini güçlendirmektedir (Kuik, 2022, s. 218-220). 2022'de ise, deniz güvenliği konusunda keşif faaliyetleri ve deneyim paylaşımını içeren toplantılar düzenlemek amacıyla ortak çalışma mekanizmaları oluşturmakta idi (Zhou, 2022, s.85-90).

2023 yılında kurumsal yapının güçlenmesi gözlemlenmekte olup aynı zamanda haziran ayında gerçekleştirilen Langkawi Uluslararası Denizcilik ve Havacılık 2023 fuarı kapsamında, Savunma Bakanlıkları düzeyinde önemli görüşmeler gerçekleştirilmektedir. Bu durum da ekonomik savunma projelerini ön plana çıkarmaktadır (Tham ve Low, 2023, s.157-163). Aynı yılda iki ülke arasındaki ticaret hacmine bakıldığında, 2023 yılının verilerinde 190 milyar ABD dolarına ulaştığı görülmektedir. Malezya aynı zamanda Çin'in en büyük LNG (Liquefied Natural Gas- sıvılaştırılmış doğal gaz) ve palm yağı tedarikçilerinden biri olarak tanınmaktadır (ASEAN Secretariat, 2024). Çin'den de Malezya'ya elektronik ürünler, makineler ve demir-çelik ihraç edilmektedir (World Bank, 2024). Çin'in Malezya'daki yatırımları özellikle enerji, iletişim ve ulaştırma sektörlerinde yoğunlaşmaktadır. Doğu Sahili Demiryolu Bağlantısı projesi, Malezya'da Kuşak ve Yol Girişimi kapsamındaki en önemli Çin yatırımlarından biri olarak bilinmektedir (Turan, 2020, s.100-120).

2024 itibarıyla Çin kaynaklarına göre, Langkawi'de gerçekleştirilmesi planlanan ilk "GÇD Deniz Vasiyasının Yönetimi Diyalogu"na Malezya'nın katılım göstereceği ifade edilmektedir. Bu girişimin Çin ile denizcilik alanındaki iş birliklerini geliştirmek amacıyla oluşturulan yeni bir platforma zemin hazırlamakta olduğu bildirilmektedir (Xinhua, 2024). South China Morning Post verilerine göre, Malezya ile Çin'in 17 Ekim 2024 tarihinde Langkawi'de söz konusu diyalogun ilk toplantısını fiilen gerçekleştirmekte olduğunu aktarmaktadır. Bu gelişme, haziran ayında gündeme gelen diyalogun somut bir zemine taşınmakta olduğunu ve taraflar arasındaki deniz güvenliği iş birliğinin kurumsallaşmakta olduğunu ortaya koymaktadır (SCMP,2024). Bu gelişmeler, Malezya'nın güvenlik alanındaki bağımsız tutumunu sürdürdüğünü ve aynı zamanda Çin ile iş birliğini kurumsal bir yapıya kavuşturmaya devam ettiğini ortaya koymaktadır.

3.1.3. Çin-Filipinler İlişkileri

Filipinler, GÇD üzerindeki egemenlik iddiaları nedeniyle Çin ile doğrudan bir bölgesel anlaşmazlık yaşamaktadır. 1995 yılında yaşanan Mischief Reef krizi sonrasında, Manila yönetimi ASEAN'dan diplomatik destek istemektedir ve örgüt de bu isteğe karşılık vererek Çin'i 1992 GÇD ASEAN Deklarasyonu'na riayet etmeye çağırmakta idi (Cruz, 1995, s.79-85). İki ülkenin söz konusu gerilimi azaltmak ve deniz yetki alanlarına ilişkin iş birliğini teşvik etmek amacıyla bir davranış kuralları anlaşması imzaladığı bilinmektedir. Her ne kadar Filipinler tarafı, Çin'in bu kuralları ihlal ettiğine yönelik şikayetlerini sürdürmekte olsa da taraflar genel olarak anlaşmazlıkları belirli bir sınır içerisinde tutmakta ve doğrudan çatışmadan kaçınmaktadır (Storey, 1999, s.95-118).

Filipinler'in, 1999'da ABD ile bir Ziyaretçi Kuvvetler Anlaşması imzalamakla güvenlik alanında Washington'dan destek arayışına girdiği bilinmektedir. De Castro (2009), ABD'nin Filipinler'e yönelik askeri yardımı 2001 yılında 1,9 milyon dolardan 2004 yılı itibarıyla 400 milyon doların üzerine çıktığını ifade etmektedir (De Castro, 2009). Dubbelboer ise (2024), 2024 mali yılında Filipinler'e 500 milyon dolarlık Foreign Military Financing (FMF) desteği sağlandığını belirtmektedir (Dubbelboer, 2024, s.19-32).

Ekonomik alanda ise Çin ile Filipinler arasında son 20 yılda dikkate değer bir yakınlaşma gözlemlenmektedir. İkili ticaret hacmi 2004 yılında 13,3 milyar dolara ulaşmıştır, 2005 yılında ise bu gösterici 17,5 milyar Amerikan dolarına yükselmektedir (World Bank, 2006). 2024 yılında Çin-Filipinler arasındaki ikili ticaret hacmi yaklaşık 52,3 milyar ABD doları seviyesine ulaşmaktadır ve Çin'in Filipinler'e ihracatı yalnızca 2024'te 52,27 milyar ABD doları olarak kaydedilmektedir (BM COMTRADE, 2024). 2025 yılı başında Filipinler'in Çin'e yaptığı ihracat da aylık bazda yaklaşık 645,6 milyon USD seviyesine ulaşmıştır (CEIC, Ocak 2025). Filipinler, Çin'e bakır, nikel ve tarım ürünleri ihraç ederken, Çin, Filipinler'e elektronik ürünler, makineler ve hazır giyim ithal etmektedir (Guo ve d, 2025, s.335-349). Çin'in Filipinler'deki yatırımları özellikle liman geliştirme, köprü inşaatı ve enerji santralleri gibi altyapı projelerinde yoğunlaşmaktadır. Filipinler'in Subic ve Davao limanlarının genişletilmesi Çin yatırımlarının bir parçası olarak bilinmektedir (ASEAN-China Centre, 2024).

Tablo 3.4. Çin-Filipinler İlişkilerinde Güç Dengesi ve Etkileşim Biçimleri

Alan	Çin'in Tutumu	Filipinler'in Tutumu	Tarafların Etkileşimi
Siyasi	Bölgesel hegemonya hedeflemekte, ASEAN içinde etkisini artırmaktadır	Egemenlik duyarlılığı yüksek, ASEAN içinde denge siyaseti izlemektedir	Diplomatik diyalog ve arabuluculuk mekanizmaları, dönemsel gerilim ve yumuşama dalgaları yaşanmaktadır.
Ekonomik	Filipinler'in en büyük ticaret ortaklarından biridir, BRI çerçevesinde yatırım yapmaktadır.	Çin yatırımlarından faydalanmakta, altyapı desteğini stratejik fırsat olarak görmektedir.	Asimetrik ekonomik bağımlılık, kalkınma karşılığında siyasi taviz tartışmaları gündeme gelmektedir.
Askeri	GÇD'de dokuz çizgi (nine-dash line) iddiasını sürdürmektedir.	Uluslararası deniz hukukuna (UNCLOS) dayalı egemenlik iddiasındadır.	Askeri güç asimetrisi, Filipinler ABD ile savunma iş birliğini artırarak dengeleme stratejisi uygulamaktadır.

*Kaynak: Metindeki bilgiler esas alınarak yazar tarafından oluşturuldu.

3.1.4. Çin-Endonezya İlişkileri

Güneydoğu Asya'nın en büyük ülkesi ve ASEAN'ın kurucu üyelerinden biri olan Endonezya, Çin ile tarihsel olarak karmaşık ve çok katmanlı bir ilişki yürütmektedir. 1950'li yıllarda, özellikle 1955 Bandung Konferansı çerçevesinde Asya-Afrika dayanışmasını güçlendirme yönündeki ortak arzu, iki ülke arasındaki yakınlaşmayı teşvik ettiği bilinmektedir (Hamilton ve McRae, 2015, s.18). Söz konusu konferansta ilan edilen "Barış içinde bir arada yaşamının beş ilkesi", Çin-Endonezya ilişkilerine ideolojik bir temel sunmakta ve bu ortaklık, dönemin küresel kutuplaşmalarına karşı bir alternatif teşkil etmekteydi (Yuan,2006, s.40-42). Ancak, 1965 yılında Endonezya'da gerçekleşen başarısız darbe girişiminin ardından yaşanan siyasal dönüşüm, Çin ile olan ilişkilerde radikal bir kopuşa neden oldu.

Tablo 3.5. SWOT Tabanlı Güç Dengesi Analizi

Unsurlar	Çin Açısından	Endonezya Açısından
Güçlü yönler	- Devlet destekli yatırım gücü (Kuşak ve Yol Girişimi çerçevesinde enerji ve altyapı yatırımları) - Tayvan politikası üzerinden dış ilişkileri yönlendirme becerisi - Deniz güvenliği iş birlikleri için bölgesel iş bağlantısı kapasitesi	- ASEAN'ın kurucu üyesi ve liderlerinden biri olması - Enerji kaynakları ve stratejik konum (Natuna Adaları ve deniz ticaret yolları) - Çin yatırımlarından altyapı ve ticaret alanında fayda sağlama yeteneği - Çoğulcu dış politika ve ABD ile de askeri iş birliğini sürdürebilmesi
Zayıf yönler	-Tayvan ile gayri resmi ilişkileri olan ülkelerle gerginlik yaşama eğilimi - GÇD'de artan revizyonist algı - Çinli azınlıklarla ilgili Endonezya'daki tarihsel olayların ilişkileri gölgelemesi	-Tayvan ile ticaret ve sosyal ilişkilerde Çin'in hassasiyetlerine yeterince dikkat etmeme eğilimi - Askeri kapasite ve deniz kuvvetlerinin sınırlılığı - Çin'e karşı halk tabanında tarihsel şüphecilik ve güvensizlik
Fırsatlar	-Endonezya'da enerji altyapısına yatırım ve sıvılaştırılmış doğal gaz ithalatında stratejik kazanımlar - Endonezya üzerinden ASEAN ile daha güçlü bağ kurması - Deniz güvenliği iş birliklerini artırarak "yumuşak hegemonya" inşa etme	-Çin yatırımlarını kalkınma ve enerji altyapısı için kullanma - Stratejik ortaklık çerçevesinde finansman ve kredi desteği sağlama - ASEAN içindeki konumunu Çin-ABD rekabetinde avantaja dönüştürme
Tehditler	-Tayvan ile ilişkilerde üçüncü ülkelerin (örneğin Endonezya) bağımsız tutum alması - ABD'nin Endonezya ile askeri ilişkileri Çin'in etkisini dengeleyebilir - GÇD'de artan gerginliklerin Çin-Endonezya ilişkilerini zedelemesi	-GÇD'deki Çin iddialarının Natuna açıklarına yayılması ihtimali - Çin'e ekonomik bağımlılığın artmasıyla egemenlik alanlarında esneklik kaybı

*Kaynak: Metindeki bilgiler esas alınarak yazar tarafından oluşturuldu.

Suharto rejimi döneminde Endonezya Komünist Partisi (EKP) ve etnik Çinlilere yönelik uygulanan kitlesel tasfiyeler ve şiddet olayları, iki ülke arasındaki diplomatik temasları yaklaşık çeyrek asır boyunca askıya almıştır bulunmaktadır (Laksmama, 2018, s.154-159).

Normalleşme sürecinin ardından en hızlı ivme kazanan alanlardan biri ikili ticarettir. 2000’li yılların ortalarında Çin, Endonezya’nın beşinci büyük ticaret ortağı konumuna yükselirken, Endonezya da Çin’in dış ticaret sıralamasında 17. sırada yer almakta idi (ASEAN Trade Statistics, 2006). 2002 yılında kurulan Endonezya-Çin Enerji Forumu çerçevesinde, Çin’in devlet destekli enerji şirketleri Endonezya’nın enerji altyapısına yatırım yapmakta ve buna karşılık Endonezya, Çin’in Fujian eyaletine sıvılaştırılmış doğal gaz tedariki hususunda stratejik bir anlaşma elde etmektedir (Emmers, 2005, s.71-88).

Günümüzde Çin, Endonezya’nın ithalatının yaklaşık %23’ünü ve ihracatının %29’unu oluşturarak, ABD’nin sırasıyla %10 ve %8 olan paylarını önemli ölçüde aşmış bulunmaktadır (Chilukuri ve Scanlon, 2025, s.3-4). Pekin, Endonezya’yı stratejik ekonomik ortak olarak konumlandırmakta ve bu kapsamda 2013 yılında Çin Komünist Partisi Genel Sekreteri Xi Jinping’in Jakarta ziyaretinde Deniz İpek Yolu’nu (Maritime Silk Road- MSR) ilan etti. Aynı yıl Astana’da duyurulan İpek Yolu Ekonomik Kuşağı ile, bu girişim Kuşak ve Yol Girişimi’nin temelini oluşturmuş bulunmaktadır. 2023 yılında iki ülke arasındaki ticaret hacmi 150 milyar ABD dolarına yaklaşmıştır (ASEAN Secretariat, 2024)

Endonezya’nın eski Cumhurbaşkanı Joko Widodo’nun (Jokowi) ülkesini “Küresel Denizcilik Merkez Üssü” yapma hedefi bulunmaktadır. Pekin ise bu hedefle Deniz İpek Yolu (MSR) projesinin uyumlu olduğunu vurgulayarak iki tarafın planlarının birbirini desteklediğini göstermekteydi. Jokowi’nin altyapıya verdiği öncelik, Pekin’in büyük ölçekli ve devlet destekli projeleri hayata geçirme kapasitesiyle örtüşmüş bulunmaktadır. Bu projeler arasında en dikkat çeken, China Railway Group Limited (Çin Demiryolu Grubu Limited Şirketi) tarafından üstlenilen ve Güneydoğu Asya’da bir ilk olan 140 kilometrelik Jakarta-Bandung yüksek hızlı tren hattı olarak kayda geçmiş bulunmaktadır (Triatmanto ve Bawono, 2023).

2024 yılı itibarıyla ise iki ülke arasındaki ekonomik İş birliği olgusu daha da güçlenmekte ve bu durum somut verilere yansımaktadır. Mart 2025 itibarıyla, Çin’in Endonezya’ya gerçekleştirdiği ihracat, aylık bazda 6,2 milyar ABD doları seviyesine ulaştığı gözlemlenmektedir (OEC, Mart 2025). Bu rakam, bir önceki yılın mart ayına göre 6 milyon ABD doları bir artış göstermektedir. 2024 yılı Ocak-Ağustos döneminde ikili ticaret hacminin

toplam 92,8 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir (Chilukuri ve Scanlon, 2025, s.3-4). Bu değer, bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla %1,5'lik bir artış göstermektedir. Aynı zaman diliminde, Endonezya'nın Çin'e gerçekleştirdiği toplam ihracatın 2024 yılı aralık ayında aylık 6,03 milyar ABD doları seviyesine ulaştı (CEIC Data,2024).

GÇD'nin MEB üzerinde ortaya çıkan potansiyel uyuşmazlıkları temel bir sorun haline gelmiştir. Çin'in "dokuz çizgi hattı" iddiası, Endonezya'nın Natuna Adaları çevresindeki egemenlik alanlarıyla doğrudan çakışmasa da bu iddiaların yarattığı belirsizlik Cakarta'nın güvenlik endişelerini artırmaktadır. Bu bağlamda, Endonezya'nın Çin'e yönelik tarihsel şüpheciliği, bölgesel stratejik dengelerin belirsizliği ortamında devam etmektedir (Emmers, 2005, s.71-88). Cakarta yönetimi, Pekin ile yakın ilişkilerini sürdürmekte, aynı zamanda Washington ile yürüttüğü savunma iş birliğini de korumaktadır. Bu durum, Çin'in bölgesel etkisinin artışıyla dengelemeye yönelik stratejik bir yaklaşımı yansıtmaktadır (Erdoğan, 2021, s. 15-29).

3.1.5. Çin-Tayvan İlişkisi Güney Çin Denizi Bağlamında

1950 yılında Çin ve Tayvan'da ortaya çıkan iki ayrı yönetim biçimi henüz bir çözüme kavuşamamışken, aynı yıl Kuzey Kore'nin 38. enlemi aşarak Güney Kore'ye saldırması, Kore Yarımadası'nda ciddi bir askeri çatışmayı tetikledi (Turan, 2016, s.80-105). Pekin'in benimsediği ve dünya genelinde yaymaya çalıştığı "Tek Çin" politikası, Tayvan'ın Çin'in ayrılmaz bir parçası olduğu iddiasını taşımaktadır. Ancak, Taipei yönetimi zamanla bu söyleme karşı daha temkinli ve özerklik yanlısı bir tutum geliştirmekteydi (Atiq ve d, 2025, s.173-179).

20. yüzyılın ortalarından itibaren küreselleşme süreçlerinin hız kazanmasıyla birlikte, ülkeler arası ekonomik ilişkiler derinleşmekte olup kapalı ekonomi modelleri yerini giderek açık ekonomi politikalarına bırakmaktadır. Sosyal ve ekonomik alanlarda yaşanan yapısal dönüşümler, gelir artışı ve ekonomik büyümeyi hedefleyen uluslararası iş birliklerini teşvik edilmekte idi (Çaylı ve Varol, 2022, s.78-102). Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında artış gösteren yabancı sermaye yatırımları, kaynakların daha etkin kullanımı ve üretim verimliliği açısından ülkeler için önemli bir rol oynamaktaydı. Nitekim, 1980'lerde doğrudan yabancı yatırım stokunun GSYİH oranı %5 civarındayken, bu oran 1999 yılı itibarıyla %16 düzeyine ulaştığı bilinmektedir (Bayraktar, 2003, s.1-30).

Dış yatırımlar bakımından Tayvan, 1990'lı yıllardan itibaren Çin'e yönelik doğrudan yatırımları artırmış, 2000'li yılların başlarında toplam Tayvan dış yatırımlarının yaklaşık %60'ını Çin oluşturmuştur (Rosenhal, 2000, s.8). Bu yatırımlar özellikle elektronik montaj,

plastik ve makine üretimi gibi sektörlerde yoğunlaşmış, Tayvanlı küçük ve orta ölçekli işletmeler Çin’de üretim tesisleri kurarak maliyet avantajı sağlamıştır (Huang,2015, s.168-183). Ancak Tayvan’ın Çin’e bağımlılığı, siyasi riskleri de beraberinde getirmiş ve Tayvan hükümeti, son yıllarda dış yatırımları ASEAN ülkelerine ve Hindistan’a yönlendirme politikaları geliştirmiştir (Liu, 2024, s.207-225).

Son otuz yılda artan ekonomik entegrasyona rağmen Çin ile Tayvan arasındaki ticari ilişkiler hem karşılıklı bağımlılık hem de siyasi gerilimlerin etkisi altında şekillenmektedir (Bush, 2021, s.318-324). Çin, uzun yıllar boyunca Tayvan’ın en büyük ticaret ortağı olmuş, özellikle elektronik ve yarı iletken sektörlerinde Tayvan’ın üretim zincirleri Çin’deki montaj hatları ile bütünleşmiştir (Chen, 2016, s.842-858). Tayvan’ın Çin’e başlıca ihraç kalemleri arasında yarı iletkenler, bütünleşmiş devreler, elektronik bileşenler ve bilgisayar donanımları yer almaktadır. Özellikle Tayvan Yarı İletken Üretim Şirketi (TSMC), Çin’deki teknoloji endüstrisinin önemli bir tedarikçisi konumundadır (Liu, 2024, s.207-225). Chen (2016) Tayvanlı firmaların Çin’deki yatırımlarının, işgücü maliyetlerini düşürmek ve pazar avantajı elde etmek amacıyla yoğunlaştığını, bunun da Tayvan’ın Çin’e ekonomik bağımlılığını artırdığını belirtmektedir.

Çin ile Tayvan arasındaki ilişkilerde, özellikle GÇD konusunun, giderek yükselen jeopolitik gerginlikler açısından önemli bir rol oynadığı da söylenebilir. Her iki taraf, GÇD üzerindeki belirli adacıklar ve deniz alanları üzerinde hak iddialarında bulunmaktadır. Çin’in "Dokuz Çizgi Hattı" doktrini, yalnızca Tayvan ile değil, aynı zamanda bölgedeki diğer kıyı devletleriyle de çatışma riski taşımaktadır (Fravel, 2008, s.148-151). Tayvan, Çin’in agresif politikalarına karşılık olarak daha pragmatik bir yaklaşım benimseyerek GÇD’deki hak iddialarını uluslararası hukuk ve çok taraflı iş birliği temeline dayandırmayı tercih etmektedir. Buna karşın, Pekin yönetimi, Tayvan’ın bu bölgedeki faaliyetlerini "iç işlerine müdahale" şeklinde değerlendirmekte ve bölgedeki askeri gücünü artırarak Tayvan üzerindeki baskıyı yoğunlaştırma çabalarını sürdürmektedir (Storey ve Lin, 2019, s. 88-90).

Uluslararası hukuk kapsamında, Tayvan halkının haklarının tek taraflı olarak göz ardı edilemeyeceği kesin olarak kabul edilmektedir. Boğaz ötesi anlaşmazlığın çözümünün taraflar arasında dostane yöntemlerle temin edilmesi gerektiği kabul edilmektedir. Sağlanamadığı takdirde, alternatif olarak Tayvan’ın tamamen bağımsızlığının ilan edilmesi veya Çin tarafından tam anlamıyla ilhak edilmesi gibi radikal seçeneklerin masaya yatırılması söz konusu olmaktadır. Ancak bu durumda, bu çözümlerden hiçbiri her iki hükümet tarafından onaylanmamaktadır (Liu, 2024, s.207-225).

Tablo 3.6. Çin-Tayvan Ekonomik Etkileşimi ve Yabancı Yatırımların Rolü

Dönem	Ekonomik Politika	Etkileri
20.Yüzyıl sonrası küreselleşme	Kapalı ekonomiden açık ekonomi modeline geçiş	Ülkeler arası ekonomik yakınlaşma, üretim verimliliği artışı
II. Dünya Savaşı sonrası sermaye akışı	Yabancı Sermayeye açılım	Yatırım hacmi artışı, ekonomik büyüme
Tayvan’da 1990’lar	Dış yatırımın artışı	Tayvan uluslararası yatırımcılar için cazip merkez haline geldi

*Kaynak: Metindeki bilgiler esas alınarak yazar tarafından hazırlandı.

Tayvan’ın devlet statüsü üzerine tartışmaları, birçok karşılıklı çıkarın göz önünde bulundurulmasını gerektirmektedir. Tayvan, ekonomik açıdan güçlü ve bağımsız bir yapıya sahip olmasının yanı sıra, özellikle Doğu Asya bölgesinde uluslararası ticarete büyük oranda bağlı olduğu gözlemlenmektedir. Bu bağlamda Tung (2016), Tayvan’ın Çin pazarlarına tam ve kesintisiz erişiminin, herhangi bir çözüm için hayati bir bileşen olduğu ifade etmektedir (Tung, 2016, s.1-6). Zelikow (2021) araştırmasında, Çin ve Tayvan arasında kurulan ticaret ve olumlu iş ilişkilerinin ekonomik kazançlar sağladığına dikkat çekilmekte ve bu ilişkilerin geliştirilmesinin her iki tarafın ortak çıkarlarına hizmet ettiği vurgulanmaktadır (Zelikow, 2021, s.25-29).

Askeri çatışma olasılıkları ve Tayvan’ın güvenliğine yönelik tehditlerin, her iki tarafın da askeri yeteneklerini artırma çabalarıyla birlikte bölgesel istikrarı tehdit ettiği bilinmektedir. Özerklik iddiası ve insan hakları, önemli meseleler arasında yer almakta ve bu konuların Tayvan halkı ve tüm Çin halkı için çeşitli çözüm önerileri ile gerçekleştirilebileceği savunulmaktadır. Anlaşmazlıkların çözüm yöntemleri arasında güç kullanma, yargılama veya tahkim gibi geleneksel yolların yanı sıra bilinçli kayıtsızlık ve müzakereler de bulunmaktadır (Saunders, 2005, s.970-991). Ancak Charney ve Prescott’a göre güç kullanımı, hem istenmeyen bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir hem de uluslararası hukukun ihlali olarak kabul edilmektedir. Bağlayıcı yargılama ya da tahkim yöntemi, her iki ülke tarafından genellikle tercih edilmeyen bir seçenek olduğundan, bu yöntemlerin kullanılma olasılığının düşük olduğu ifade edilmektedir. Üçüncü taraf mahkemelerine başvurulmasının beklenmediği ve özellikle bölgesel devletlerin bu yöntemi sıkça tercih etmediği belirtilmektedir (Charney ve Prescott, 2000, s.453-477).

İç ve dış dinamiklerin, mevcut kırılğan dengeleri tehdit edebileceği ve bu durumun Çin ve Tayvan'ın hukuka aykırı yöntemlere yönelmesine yol açabileceği düşünülmektedir. Zamanın, taraflardan birinin aleyhine işlemesi dolayısıyla bu durumun uzun vadede sürdürülemez bir hale geleceği belirtilmektedir (Jain, 2007, s. 168-187). Smith, (2010), başarılı bir çözümün, oldukça gelişmiş müzakere yeteneklerine ve her iki tarafın irade ve kapasitesine bağlı olduğunu belirtmektedir (Smith, 2010, s.1-4).

Tayvan aynı zamanda Çin ile ABD arasında da ortak sorunlu bölge olarak tanınmaktadır. Aslında Tayvan, ABD için bir müttefik veya eşit bir dost değil, sadece Çin'e karşı kullanılan bir piyon rolü oynamaktadır. Tayvan konusu Çin-ABD ilişkilerindeki en hassas konudur. ÇHC ile diplomatik ilişki kuran ülkeler Tayvan'ı Çin topraklarının ayrılmaz parçası ve Beijing yönetimini de Çin'i temsil eden tek hükümet olarak tanırlar ve Tayvan ile resmi ilişki kurmamaktadırlar (Erdoğan, 2021, s.106). Köksoy (2019), Kartal ve Ejderha'nın Valsi: Amerika-Çin İlişkileri kitabında, Tayvan sorununu jeopolitik konumuyla birlikte ele alarak, Soğuk Savaş'tan bu yana ABD'nin Asya-Pasifik bölgesindeki dış politika uygulamalarını sürdürmesi açısından stratejik bir unsur olarak değerlendirmektedir. Çin'den ayrılan Tayvan'ı kontrol eden ABD'nin, bu durum sayesinde hem Japonya ve GÇD üzerindeki Çin etkisini sınırlayabileceği hem de Çin'in Malakka Boğazı üzerinden Körfez ve Hint Okyanusu'na erişimini kısıtlayabileceği ifade edilmektedir (Köksoy, 2019, s.101-117).

3.2. ÇİN ve ASEAN Siyasi İlişkileri

Çin ile ASEAN arasındaki ilişkiler, 1970'li yıllara kadar pek fazla dostane bir çerçevede gelişmemektedir. Bu durumun temelinde, ÇHC'nin küresel ölçekte komünist hareketlere vermekte olduğu destek ile Soğuk Savaş'ın ideolojik kutuplaşmasının bölgeye yansımaları yer almaktadır (Haacke, 2003, s.15). ASEAN'ın 1967 yılında kurulması da büyük ölçüde Çin kaynaklı tehdit algısına karşı bölgesel bir denge oluşturma amacı taşımaktadır (Acharya, 2001, s. 98). Bölge ülkeleri, Çin'in etkisini sınırlandırmak üzere yalnızca ASEAN çatısı altında değil, aynı zamanda 1954 yılında oluşturulan Güneydoğu Asya Antlaşması Örgütü (SEATO) aracılığıyla ABD ve Japonya ile güvenlik temelli ittifak ilişkileri kurmaktadır (Leifer, 1989, s. 16). Ancak 1970 ile 1990 yılları arasında, Çin ile ASEAN arasındaki ilişkilerde belirgin bir yumuşama yaşanmaktaydı (Ba, 2003, s. 626). Bu değişimin arkasında iki temel gelişme yer almaktadır. Birincisi, Mao Zedong döneminin sonlarına doğru Çin'in dış politikasında ABD ile yakınlaşmayı hedefleyen yeni bir yönelimin benimsenmekte olmasıdır. İkincisi ise, Deng Xiaoping liderliğinde Çin'in, Güneydoğu Asya'daki komünist partilere ve bölgedeki etnik

Çinlilere verilmekte olan desteği sona erdirdiğini açıklamasıdır. Bu iki gelişme, taraflar arasında karşılıklı güvenin inşasına zemin hazırlamakta ve ilişkilerin normalleşmesini mümkün kılmaktadır (Sutter, 2012, s. 37).

1991 yılı itibarıyla ASEAN'a üye tüm ülkelerin Çin ile diplomatik ilişkiler kurması, aynı dönemde Çin'in bölgesel çok taraflı yapılara olan ilgisinin arttığını göstermektedir. Nitekim 1994 yılında Çin, ASEAN Bölgesel Forumu'na (ARF) katılım sağladı. Her ne kadar GÇD'nde yer alan adalar üzerindeki egemenlik iddiaları zaman zaman görüş ayrılıklarına yol açmış olsa da bu anlaşmazlıklar taraflar arasındaki genel iş birliği ortamını bozacak ölçüde bir gerilim yaratmamaktadır (Buszynski ve Sazlan, 2007, s.143-171). 1996 yılında ise Çin'in ASEAN ile olan ilişkilerindeki resmi statüsü, ASEAN Bakanlar Toplantısı'na katılımcı konumundan çıkarılarak "Tam Diyalog Ortağı" düzeyine yükseltilmektedir. Bu gelişme, taraflar arasındaki ilişkilerin kurumsal bir zemine oturmakta olduğunu göstermesi bakımından dikkat çekmektedir (Ba, 2003, s.622-647).

Genel olarak Çin-ASEAN siyasi ilişkileri üç ayrı dönemde incelenmektedir. İlk dönem 1967-1990 yıllarını kapsamaktadır ve bu süreç, daha çok karşılıklı güvensizlikten kademeli yakınlaşmaya geçişin yaşanmakta olduğu bir zaman dilimi olarak değerlendirilmektedir. İkinci dönem, 1991-2001 yılları arasında şekillenmekte ve diplomatik ilişkilerin kurumsallaşması ile ekonomik ve siyasi diyalogların yoğunlaşmakta olduğu bir dönem olarak öne çıkmaktadır. Üçüncü dönem ise, 2002'den günümüze kadar uzanmaktadır ve özellikle ekonomik bütünleşme çabalarıyla dikkat çekmektedir (Noonari, 2011, s.71-81). Çin ile ASEAN arasındaki ilişkiler, zaman içinde ideolojik güvensizlikten kurumsal iş birliğine evrilen çok katmanlı bir süreç olarak şekillenmektedir. İlişkilerin tarihsel gelişimi, Soğuk Savaş döneminin bölgesel etkilerinden doğrudan etkilenmektedir. Özellikle, Çin'in komünist yapısı ile ASEAN üyesi devletlerin Batı blokuyla yakınlıkları, uzun süre karşılıklı şüphe ortamını beslemekteydi (Sandıklı, 2009, s.41-48).

ÇHC'nin Sovyetler Birliği ile olan ittifakı, ASEAN'ın kurucu üyeleri olan Endonezya, Malezya, Singapur ve Filipinler gibi devletlerde güvenlik kaygılarının doğmasına yol açmış sayılmaktadır (Yahuda, 2003, s.65-69). Bu devletler, Çin'in sadece ideolojik bir tehdit olmakla kalmayıp, aynı zamanda kendi topraklarında faaliyet gösteren komünist hareketlere doğrudan veya dolaylı destek sağladığını düşünmektedirler. Bu durum, iki taraf arasında diplomatik ilişkilerin uzun süre sınırlı düzeyde kalmasına neden olmaktadır. Çin'in Güneydoğu Asya'daki ilk diplomatik temasları, 1950 yılında Endonezya ve Myanmar ile kurulmaktaydı. 1955

Bandung Konferansı ise Çin ile Endonezya arasındaki ilişkilerin daha samimi bir düzeye taşınmasına katkı sağlamaktadır (Ganesan ve Amer, 2010, s.24-27).

Harita 3.3. Çin ve ASEAN Siyasi İlişkileri

*Kaynak: The Economist, <https://www.economist.com/asia/2017/05/25/china-and-asean-declare-progress-in-the-south-china-sea>

Ancak aynı dönemde Çin'in Kuzey Vietnam'daki komünist rejime verdiği destek, ABD ve Fransa gibi Batılı aktörlerle olan çatışma eğilimlerini derinleştirmektedir. Bu durum ASEAN ülkelerinde Çin'e yönelik tehdit algısını daha da pekiştirmektedir. Özellikle, Endonezya ve Malezya gibi ülkelerde, Çin'in bölgedeki etnik Çinli topluluklar ve komünist örgütlerle olan ilişkileri, ulusal güvenlik açısından bir tehdit unsuru olarak değerlendirilmektedir (Ba, 2003, s.630-633). Bu bağlamda 1965 yılında General Suharto'nun iktidara gelişiyle birlikte Endonezya'da yaşanan siyasi dönüşüm, Çin-Endonezya ilişkilerinde ciddi bir kırılma noktası teşkil etmektedir.

Suharto rejimi, başarısız bir darbe girişimini gerekçe göstererek etnik Çinlilere ve Komünist Parti üyelerine yönelik geniş çaplı tasfiyeler gerçekleştirmektedir. On binlerce kişinin yaşamını yitirmesine yol açan bu katliamlar, Çin ile Endonezya arasındaki diplomatik ilişkilerin uzun süre askıya alınmasına neden olmakta idi (Weatherbee, 2005, s. 113-117). Aynı zamanda, Çin'in bölgedeki diğer komünist partilere ve diasporaya verdiği destek de benzer bir güvensizlik iklimini körüklemektedir. Bu dönemde ABD'nin Güneydoğu Asya'daki etkisi, Çin'e karşı bir denge unsuru olarak belirginleşmekte idi (Noonari, 2011, s.71-81).

ABD, 1954 yılında SEATO'yu (Güneydoğu Asya Antlaşması Örgütü) ve 1971 yılında Beşli Savunma Düzenlemeleri'ni kurarak bölgedeki askeri ve siyasi nüfuzunu artırmaktadır (Buszynski, 2003, s.343-345). Bu yapıların amacı, Çin'in yayılmacı eğilimlerine karşı ASEAN ülkelerini güvenlik şemsiyesi altına almak ve Batı bloğuyla olan entegrasyonlarını güçlendirmektir. Ancak 1970'li yıllara gelindiğinde, Çin-ASEAN ilişkilerinde görece bir yumuşama süreci başlamaktadır. Bu değişimin temel itici gücü, ABD'nin Çin ile diplomatik ilişkileri normalleştirmeye yönelik attığı adımlar ve Çin'in dış politikada daha temkinli bir çizgi benimsemeye başlamasıdır (Temiz, 2019, s.1319-1339).

ASEAN üyeleri, ABD'nin yönelimini dikkate alarak Çin ile diplomatik temaslar kurmakla karşılıklı ekonomik ilişkiler geliştirmeye çalışmaktaydı (Storey, 2002, s. 97-100). Bu süreçte taraflar, ideolojik farklılıkları ikincil plana iterek pragmatik iş birliğini ön plana çıkarmaya yönelmektedir. 1990'lı yıllar, Çin ile ASEAN arasındaki ilişkilerin kurumsallaşma sürecine girdiği bir dönem olarak öne çıkmaktadır. 1990'a kadar ASEAN ile Çin arasında çok taraflı resmi bir ilişki kurulmamış olmakla birlikte, Çin'in bazı ASEAN üyesi ülkelerle ikili ilişkileri sürdürdüğü görülmektedir. 1988 yılında Çin Başbakanı Li Peng'in Tayland'a yaptığı ziyaret sırasında açıkladığı dört ilke, Çin'in ASEAN ile ilişkilerini güçlendirme iradesini yansıtmakta ve bu bağlamda önemli bir dönüm noktası teşkil etmektedir (Zhang, 2007, s.41-45).

Söz konusu ilkeler, karşılıklı saygı, egemenliğe müdahale etmeme, eşitlik ve ortak kalkınma temelinde ilişkilerin ilerletilmesini öngörmektedir. Bu prensipler doğrultusunda, 1990'lı yılların başından itibaren Çin, ASEAN'a üye tüm ülkelerle diplomatik ilişkiler tesis etmektedir. Bu gelişmeler, taraflar arasında düzenli siyasi diyalog mekanizmalarının kurulmasına ve ticari ilişkilerin derinleşmesine olanak tanımaktadır (Ha, 2022, s.128-148). 1997 yılında Çin ile ASEAN arasında karşılıklı dostane ilişkileri teşvik eden ortak bir bildiri yayımlanmaktaydı. 2001 yılında ise Çin, ASEAN tarafından "Tam Diyalog Ortağı" olarak tanınmaktadır. Bu statü, iki taraf arasında diplomatik, ekonomik ve kültürel alanlarda çok boyutlu bir İş birliğinin kurumsal temellere oturtulduğunu göstermektedir (Ruland, 2002, s. 589-591).

2002 itibarıyla, Çin-ASEAN ilişkileri yeni bir evreye girmektedir. Taraflar arasında imzalanan "Kapsamlı Ekonomik İş birliği İçin Çerçeve Anlaşması", 2010 yılına kadar Çin-ASEAN Serbest Ticaret Bölgesi'nin kurulmasını hedeflemektedir ve bölgesel ekonomik entegrasyon sürecini hızlandırmaktadır (Chia, 2013, s. 5-9). Söz konusu anlaşma, yalnızca ticareti değil, aynı zamanda yatırımların serbestleştirilmesini, hizmet sektörünün entegrasyonunu ve bölgesel kalkınma projelerini de içermektedir. 2003'te Çin, ASEAN ile "Barış, Dostluk ve İş birliği

Antlaşması”nı (TAC) imzalayarak, örgütün normatif çerçevesini resmen tanımış ve bölgesel iş birliğine olan bağlılığını beyan etmekte idi (ASEAN Secretariat, 2003). Bu süreç sonucunda Çin, ASEAN’ın en büyük ticaret ortaklarından biri haline gelmektedir. 2008 itibarıyla taraflar arasındaki toplam ticaret hacmi 192,6 milyar ABD dolarına ulaştı ki bu da ASEAN’ın dış ticaretinde Çin’in merkezi bir konum edinmesine neden olmuştur (Wong ve Chan, 2010, s. 20-23).

Tablo 3.7. Çin-ASEAN Zirveleri

Zirve Yılı	Ev sahibi olan ülkeler	Toplanma nedenleri	Sonuçlar
2003	Bali, Endonezya	Barış, Güvenlik, DOC	Çin-ASEAN Stratejik ortaklığını ilan etti
2010	Hanoi, Vietnam	Ekonomi	Serbest Ticaret Alanı aktifleştirdi
2017	Manila, Filipinler	BRI, GÇD	Yumuşak Üsluplu sonuç bildirisi yayımlandı
2021	Brunei	COVID-19, Teknoloji	Kapsamlı stratejik ortaklık statüsü verildi

Kaynak*: Metindeki bilgilere uygun yazar tarafından oluşturuldu.

2010 yılında Çin-ASEAN Serbest Ticaret Bölgesi’nin toplam ekonomik büyüklüğü, 6,6 trilyon ABD doları gayri safi yurt içi hasıla, 1,9 milyarlık nüfus ve 4,3 trilyon dolarlık ticaret hacmiyle dikkat çekmektedir (Noonari, 2011, s.71-81). Aynı yıl itibarıyla Çin-ASEAN ticareti, küresel ticaretin %13,3’ünü ve Asya içi ticaretin yaklaşık yarısını oluşturmaktadır (Zhang, 2022, s.135). Ayrıca iki taraf, 2008’de toplam 167,3 milyar dolar tutarında doğrudan yabancı yatırım çekmekte ve bu rakam küresel yatırımın %10’unu oluşturmaktadır (Dent, 2008, s. 114-119). Bu dönemden itibaren ilişkiler sadece ekonomik alanla sınırlı kalmamaktadır. Aynı zamanda güvenlik, çevre, altyapı, kültür ve eğitim gibi çeşitli sektörlerde de iş birliği mekanizmaları geliştirilmektedir. Çin ile ASEAN arasındaki bu çok yönlü entegrasyon, taraflar arasında stratejik bir ortaklık zemini yaratmakta ve bölgesel istikrar açısından önemli bir dayanak noktası oluşturmaktadır (Sukma, 2009, s. 145-148).

Çin ile ASEAN ülkeleri arasındaki ilişkiler, 2021’de diplomatik bağların 30. yıl dönümünün kutlanmasıyla birlikte daha da güçlendi ve taraflar arasındaki iş birliğiyle ortaklıkları pekiştirmektedirler (Temiz, 2019, s.1319-1339). Bu vesileyle, taraflar arasındaki ticaret, yatırım ve kültürel değişim gibi alanlarda yapılan ilerlemelerin önemi vurgulanmaktadır. Çin’in

ASEAN ile ilişkileri, bölgesel istikrar ve kalkınma açısından önemli bir rol oynarken, diplomatik ilişkilerin 30. yılı vesilesiyle gerçekleştirilen zirvede yeni bir boyuta taşınmasıyla taraflar “Kapsamlı Stratejik Ortaklık” ilan etmekteydiler. Bu statü, sadece ekonomik alanda değil, aynı zamanda siyasi, güvenlik ve toplumsal konularda da kapsamlı bir iş birliğini ifade etmektedir (ASEAN Sekreteryası, 2021). Çin Devlet Başkanı Xi Jinping, zirve toplantısında ASEAN’ın bölgesel iş birliği konusundaki kritik önemine vurgu yaparak, Çin’in ASEAN ile herhangi bir hegemonya peşinde olmadığını bir kez daha taahhüt etmiştir (Xinhua, 2021). Bu beyan, Çin’in "barışçıl yükseliş" anlayışı ile ASEAN’ın tarafsızlık ilkesinin birbirleriyle olan uyumunu ön plana çıkarmaktadır. 2022 yılında taraflar, ASEAN-Çin Serbest Ticaret Anlaşması’nın (ACFTA) üçüncü fazı için müzakereleri başlatmış, dijital ekonomi, yeşil kalkınma ve tedarik zinciri dayanıklılığını kapsayacak yeni düzenlemeler üzerinde uzlaşma sağlamaya çalışmışlardır (Tsang, 2021, s.1-13).

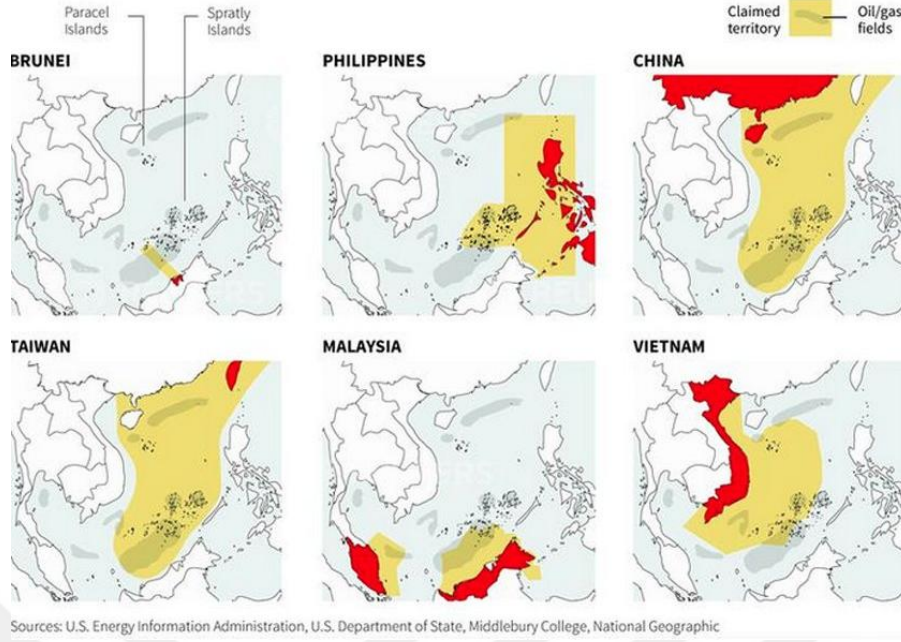
Öte yandan, GÇD’deki anlaşmazlıklar, Çin-ASEAN siyasi ilişkilerinin en kırılgan yönü olarak kalmaya devam etmektedir. Çin’in bu denizdeki kararlı tutumu ve ASEAN üyesi bazı ülkelerin (Filipinler, Vietnam) egemenlik iddiaları arasında süregelen gerilim, kapsamlı stratejik ortaklık söyleminin sahadaki uygulamalarıyla çelişmesine yol açmaktaydı (Storey, 2021, s. 19). ASEAN, bu dönemde diplomatik kanalları açık tutmaya odaklanmış, barışçıl çözüm arayışını sürdürürken bölgedeki büyük güç rekabeti karşısında çok taraflı diyalog mekanizmalarını korumaya çalışmıştır (Yap, 2024, s. 128). 2023 yılı itibarıyla Çin, ASEAN ülkelerine yaptığı doğrudan yatırımları artırmaya devam ederek yeşil enerji, dijital altyapı ve lojistik alanlarında iş birliği projeleri ön plana çıkmaktadır (Nguyen, 2023, s. 57). Çin, ASEAN’ı Kuşak ve Yol Girişimi çerçevesinde kritik bir ortak olarak değerlendirmekte, bölgedeki ekonomik iş birliğini derinleştirerek stratejik bağlarını güçlendirmeyi hedeflemektedir (Li ve Wang, 2022, s. 303). 2024 yılına gelindiğinde, ASEAN ve Çin arasında GÇD Davranış Kuralları (CoC) müzakerelerinde ilerleme sağlanmakla taraflar diplomatik yöntemlerle güven artırıcı önlemleri hayata geçirmeyi amaçlamaktadırlar (Tan, 2024, s. 112). Ancak CoC görüşmeleri, taraflar arasındaki farklı beklentiler nedeniyle kısmi uzlaşmalarla ilerlemiş ve bölgedeki askeri varlıkların azaltılması konusunda somut bir adım atılamamıştır (Le, 2024, s. 94). Ancak tüm bu iş birliği söylemlerine rağmen, GÇD’ndeki egemenlik iddialarını kararlılıkla sürdüren Çin’in bölgedeki revizyonist politikaları, ASEAN ile olan ilişkilerinde güven inşa sürecini zaman zaman zora sokmakta ve kapsamlı stratejik ortaklık söyleminin sahadaki uygulamalarıyla çelişmektedir.

3.2.1. ASEAN-Çin İlişkilerinde Sorunlu Bölgeler: Güney Çin Denizi Örneği

GÇD, uluslararası deniz taşımacılığının yoğun bir şekilde gerçekleştirildiği stratejik bir alan olarak dikkat çekmektedir. Bu deniz yolları, farklı kıtalarda bulunan pek çok ülke için kritik bir öneme sahip olmaktadır. Son yıllarda, küresel ekonomik faaliyetlerin Asya-Pasifik bölgesine kayması, bu deniz yolunun serbest geçişinin korunmasının stratejik önemini artırmaktadır (İvanov ve Vorobyev, 2013, s.37-43). GÇD'nin hem bölgesel hem de küresel ölçekte neden kritik bir anlaşmazlık alanı olarak değerlendirildiği iki temel boyutta incelenebilir. İlk olarak, ekonomik açıdan değerlendirildiğinde, GÇD uluslararası deniz ticareti açısından son derece stratejik bir konumda yer almaktadır (Özer ve d., 2017, s.203-204). Yaklaşık 648.000 deniz mili yüzölçümüyle dünya üzerindeki en büyük ikinci kapalı denizlerden biri olan bu bölge, Pasifik ve Hint Okyanusları arasında bir geçiş noktası işlevi görmesinin yanı sıra, Afrika, Orta Doğu ve Doğu Asya gibi kilit bölgelerle küresel ticaretin entegrasyonunu sağlamaktadır (Thao, 2009, s.207). Her yıl dünya deniz ticaret filosunun yaklaşık yarısı bu güzergahı kullanarak geçiş yapmaktadır. Bu durum da bölgenin ekonomik değerini ve jeostratejik önemini artırmaktadır (John & David, 1996, s.3).

İkinci olarak, siyasi ve güvenlik boyutundan bakıldığında, GÇD yalnızca ekonomik menfaatlerin kesiştiği bir alan değil, aynı zamanda bölgesel egemenlik iddialarının ve güvenlik kaygılarının merkezinde yer alan bir anlaşmazlık sahasıdır. Bu kapsamda, ASEAN için deniz güvenliğini doğrudan etkileyen ve Çin'in artan revizyonist politikalarıyla örtüşen bir tehdit unsuru haline gelmektedir. Küresel düzeyde ise, GÇD yalnızca Güneydoğu Asya'nın istikrarı açısından değil, aynı zamanda ABD'nin Asya-Pasifik bölgesindeki güvenlik ve savunma stratejilerinin bir parçası olarak Çin ile yürüttüğü güç mücadelesinin odak noktalarından biri haline gelmektedir (Özer vd., 2017, s.203-204).

Çin, GÇD'de daha fazla söz sahibi olma amacıyla, jeostratejik hedeflerine uygun şekilde bu bölgedeki faaliyetlerini zamanla yoğunlaştırmaktadır. 2000 yılından itibaren, Jiang Zemin liderliğinde deniz gücü olma yönünde belirlenen stratejik vizyon çerçevesinde, askeri ve ekonomik kapasitesini bölgedeki nüfuzunu artırmak için kullanmaya başladığı bilinmektedir (Fravel, 2011, s.292-319). Kanayev (2012) bu durumu, GÇD meselesinde göz ardı edilemeyecek bağımsız bir etken olarak değerlendirmektedir. Bu gelişme, bölgede askeri hazırlıkları güçlendirmek adına bir gerekçe ve teşvik unsuru oluşturmaktadır. Çin, GÇD'deki deniz bölgeleri hakkında "tarihi hak" öne sürmeye devam etmektedir.

Harita 3.4. Tarafların Güney Çin Denizi Üzerindeki Egemenlik İddiaları

Kaynak*: U.S. Energy Information Administration, U.S. Department of State, Middlebury Collage, National Geographic.

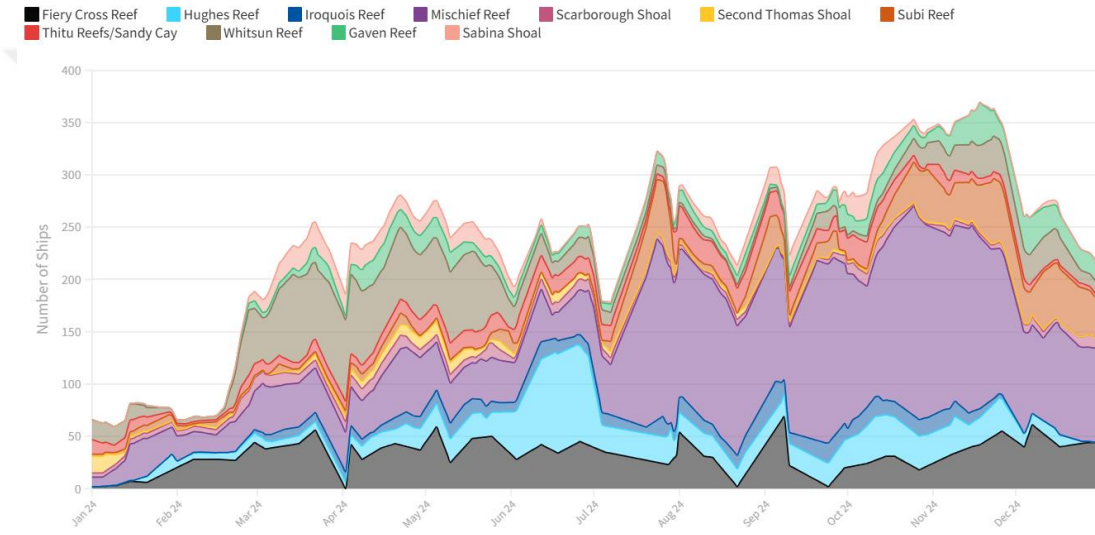
<https://www.eia.gov/>

Aynı zamanda, 2002 yılında ASEAN ile imzalanan Davranış Deklarasyonu'nu (DOC) bir diplomatik temel olarak kullanmaktadır. Ancak, 2020 sonrasında Çin, bölgede balıkçılığı korumak için sahil güvenlik gemilerini artırmaktaydı. Bu durum, Malezya ve Endonezya gibi ülkelerle gerilimlerin artmasına neden olmaktadır (Liu, 2023, s. 93-95). Ancak, ASEAN içinde GÇD anlaşmazlıkları hakkında ortak bir görüş oluşturulamaması, Çin'in bölgede daha fazla diplomatik hareket alanı bulmasına yol açmaktadır (Nguyen, 2023, s. 211).

Askeri hazırlıklar, sadece Güneydoğu Asya kıyısındaki ülkelerin savunma harcamalarını artırmaları ve bölge dışındaki devletlere güvenmeleriyle sınırlı kalmamış, aynı zamanda bu dış aktörlerin Doğu Asya ile GÇD'deki askeri varlıklarını da artırdıkları gözlemlenmektedir (Kanayev, 2014, s.49-59). Çin'in bu bölgedeki askeri hazırlıkları, diğer aktörlerin faaliyetleri dikkate alınarak sürdürülse de dış gözlemciler tarafından yalnızca toprak anlaşmazlıklarıyla sınırlı bir durum olarak görülmemektedir. Aynı zamanda bu durum, GÇD üzerinde seyir özgürlüğü için artan bir tehdit şeklinde yorumlanmaktadır (İvanov ve Vorobyev, 2013, s.37-43). Japonya, Çin ve Güney Kore ile ikili ilişkilerini geliştirmeyi hedefleyen ASEAN'ın "ASEAN+3" çerçevesindeki girişimleri, GÇD'deki anlaşmazlıklar nedeniyle önemli ölçüde sekteye uğramaktadır (Özen ve Tonus, 2017, s.191). Bu durum, ASEAN üyesi ülkelerin güvenlik ikilemini derinleştirirken, ASEAN-Çin ilişkilerinde karşılıklı bağımlılık ve güvenlik rekabeti ikileminin giderek belirginleşmesine yol açmaktadır (Yılmaz, 2022, s.89).

3.2.1.1. Vietnam ve Filipinler Özelinde Çin'in Güney Çin Denizi Politikası

Güneydoğu Asya bölgesi, Batılı güçlerin sömürgeleştirme çabalarına maruz kalsa da bu süreçte farklı sömürge anlayışları, bölgedeki halkın ve ulusların ilgisizliği ve kendi aralarındaki farklılıklarıyla birleşince iletişimsizlik ortamı ortaya çıkmaktaydı. Bu dinamikler, sonuç olarak bölgede yeni bir ticari düzenin oluşmasına zemin hazırlamaktaydı (Severino, 2008, s.7). Sömürge politikalarının ülkeden ülkeye farklılık göstermesi, ulusal söylemlerin evriminde önemli bir rol oynamaktadır ve yerel halkın bağımsızlık arayışında ulusal kurumların çeşitlenmesine zemin hazırlamaktadır. Bu çeşitli faktörler, aynı zamanda farklı stratejik perspektiflerin oluşumunda da etkili olmuş sayılmaktadır (Temiz, 2019, s.1322).

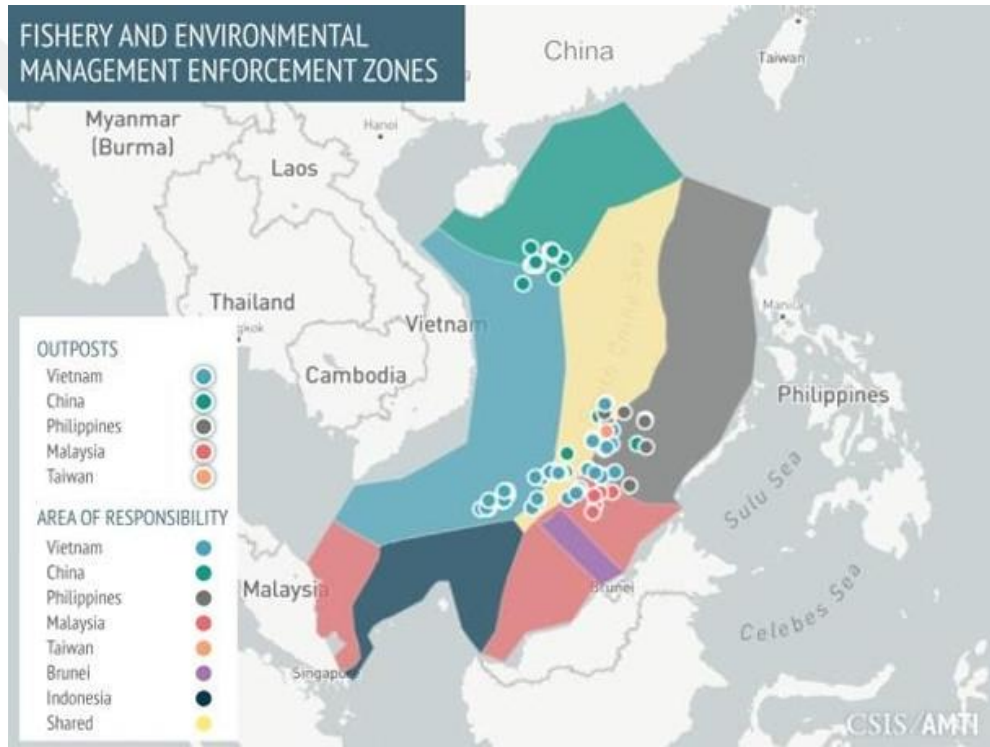
Şekil 3.1. Çin'in Tartışmalı Deniz Bölgelerindeki Varlığı: 2024 Gemi Sayısı Verileri

*Kaynak: Kaynak: AMTI, Asia Maritime Transparency Initiative, 2024

Not: Veriler, Fiery Cross, Mischief, Whitsun ve Scarborough gibi stratejik öneme sahip resif ve sığlıklar dahil olmak üzere çeşitli tartışmalı noktalarda tespit edilen gemi hareketlerini yansıtmaktadır.

Çin'in deniz milis filosu, GÇD'de bulunan tartışmalı alanlarda faaliyet gösteren en büyük gemi filosudur ve bu deniz gücü özellikle Spratly Adaları çevresinde yoğunlaşmaktadır. 2024 yılı içinde gerçekleştirilen gözlemler, bu milis gemilerinin yıl boyunca 11 farklı lokasyonda ortalama dört sefer tespit edildiğini ortaya koymaktadır (AMTI, 2024). Bu gemilerin önemli bir bölümü, Spratly Omurga Balıkçılık Filosu çerçevesinde yer almaktadır ve yıl boyunca bölgede varlık göstererek Çin'in deniz alanındaki etkisini güçlendirmektedir (Hayton, 2024, 1-8).

AMTI'nin yürüttüğü araştırmalarda, sadece 45 ila 65 metre uzunluğunda olan tekneler ele alınmaktadır. Bu uzunluk aralığı, Çin'e ait milis gemileri arasında oldukça yaygın bir şekilde görülmekle birlikte, Çin Sahil Güvenlik güçleri veya diğer bölge ülkelerinin balıkçı teknelerinde nadiren karşımıza çıkmaktadır (AMTI, 2024). Bu durum, Çin'in sivil gemiler görünümündeki bu unsurlarla bölgedeki varlığını pekiştirme ve dolaylı bir baskı oluşturma stratejisini sistematik bir şekilde uyguladığını göstermektedir. Vietnam veya Filipinler tarafından yönetilen belirli adalardan söz edilmese de milis faaliyetlerinin bu bölgelerde yoğunlaşması, Çin ile diğer kıyı devletleri arasındaki süregelen egemenlik mücadelelerini ve zaman zaman tırmanan gerginlikleri gözler önüne sermektedir (Özen ve Tonus, 2017, s.190-196).

Harita 3.5. Güney Çin Denizi'ndeki Balıkçılık Bölgeleri

Kaynak*: (CSIS, 2017) <https://www.csis.org/>

Filipinler'in GÇD'nin batı kıyısında konumlanması bu alanda önemli bir hak iddiaları potansiyeline sahip olmaktadır. Bu ülkenin öne sürdüğü iddialar, Çin'in tarihi dokuz kesikli çizgisi (nine-dash line) ile Borneo'nun kuzey kesimini, Paracel ve Spratly adaları gibi GÇD bölgelerini, Scarborough sığılğını, Sabah'ın kuzeyindeki adaları ve Tayvan ile Filipinler arasında konumlanan Luzon Boğazı'nı içermektedir (Republic Of The Philippines, 2014).

Bölgedeki diğer birçok devletlerden farklı olarak, Filipinler, hak iddialarını uluslararası mahkeme yoluyla Çin'e karşı dava açarak gündeme taşımakla bu süreçte Çin aleyhinde bir karar elde etmeyi başarmış sayılmaktadır (Republic Of The Philippines, 2014). Filipinler'in iddiaları, Malezya, Brunei ve Vietnam gibi diğer ülkelerin iddialarıyla çakışsa da bu ihtilaflar Çin ve Tayvan ile olan sorunlarla karşılaştırıldığında daha az önem taşımaktadır ve Filipinler'e daha uzak bölgelerde meydana gelmektedir. Böyle bir sebeple, bu bölgelerde büyük ölçekli bir olay meydana gelmese de iddialar hala önemini korumaktadır (Çam ve Asal, 2022, s.16-31).

Harita 3.6. Güney Doğu Asya'da Ada Zincirleri

*Kaynak: MFA, <https://www.mfa.gov.cn/rus/>

Kuruluşundan bu yana Vietnam'ın Çin ile hem çatışma hem de iş birliği süreçleri geçirdiği bilinmektedir. Uzun yıllar boyunca Çin'in etkisi altında kalan Vietnam, bu durumu hem bir tehdit hem de iş birliği fırsatı olarak değerlendirmektedir. Fransızlar bölgeye adım atmadan önce, yüzyıllar boyunca bölgeye hâkim olan Çin, Vietnam'ın Laos ve Kamboçya ile yaptığı savaşlarda bu ülkelere destek sağlayarak önemli bir rol oynamaktadır (Çam ve Asal, 2022, s.16-31). Günümüzde ise Paracel ve Spratly adaları etrafındaki GÇD üzerindeki Çin'in iddiaları ve bu durumun neden olduğu çatışmalar, Vietnam'ın Çin tehdidine karşı nasıl bir algı geliştirdiğini belirlemektedir (Romanacce, 2021, s.12-18). Vietnam, bölgedeki ihtilaflı Spratly ve Paracel adalarının önemli bir kısmını pratikte elinde bulundurmaktadır.

Çin, GÇD'deki hak iddialarını ve bu bölgeyi kapsayan Dokuz Kesikli Çizgi'yi (Nine-Dash Line), tarihi kullanım ve kontrol argümanlarına dayandırarak savunmaktadır. Vietnam da bu topraklar üzerindeki hak iddialarını tarihi egemenlik argümanına dayandırmaktadır ve hem kendi kaynaklarını hem de Çin kaynaklarını kullanarak, Çin işgaline kadar bu bölgelerin Vietnam'ın denetiminde olduğunu savunmaktadır (Dzurek, 1996, s.13-20). Vietnam, tıpkı Çin gibi, egemenliği altında bulunan adalarda kara genişletme projeleri gerçekleştirmektedir. Bu projeler, adaların genişleme sürecini desteklemeyi, sürdürülebilirliğini korumayı ve dış güçlerin etkinliğini azaltmayı hedeflemektedir (Yan, 2021, s.48-67).

3.3. ÇİN-ASEAN Ekonomik İlişkileri

Son yirmi yılda, Çin ile ASEAN arasındaki gelişen ekonomik ilişkiler, Doğu ve Güneydoğu Asya'nın ticaret dinamiklerini önemli ölçüde değiştirmektedir. 2002'de imzalanan Çin-ASEAN Serbest Ticaret Anlaşması (CAFTA), bölgesel ticaretin geliştirilmesinde kritik bir etki yaratmakla iki taraf arasında karşılıklı bağımlılığı güçlendirmektedir (Zhai, 2010, s.151-170). Günümüzde, Çin, ASEAN ile ilişkilerinde en büyük ticaret ortağı olarak öne çıkmaktadır. Çin'in ASEAN ülkelerine yaptığı yatırımlar son yıllarda önemli ölçüde artış göstermektedir. Bu yatırımlar özellikle enerji, ulaşım ve dijital altyapı sektörlerinde yoğunlaşmakta olup, büyük ölçüde Kuşak ve Yol Girişimi (BRI) çerçevesinde gerçekleşmektedir (Hayton, 2024, s.1-8). Ancak, ekonomik ilişkilerin bu denli hızlı bir şekilde ilerlemesi, bazı yapısal problemleri de ortaya çıkarmaktadır. Özellikle Kamboçya, Laos ve Myanmar gibi ülkelerin Çin ekonomisine olan bağımlılığının giderek arttığına dair bazı eleştiriler ortaya atılmaktadır. Bu durum, asimetrik güç dinamikleri ve "borç tuzağı diplomasisi" kavramlarıyla ilgili tartışmaları yeniden ortaya çıkarmaktadır (Hurley ve d., 2018, s.2-25).

ASEAN ülkeleri genelinde Çin ile yapılan ticarete görülen artış, bölgedeki özgün üretim ve ticaret dinamikleri ile sıkı bir bağlantı içindedir. Bu çerçevede, Çin'in benimsediği "ticaret üçgeni" modeli önem kazanmaktadır. Bu model çerçevesinde, Çin'in kuzeydoğusundaki gelişmiş komşularından (Japonya, Güney Kore ve Tayvan gibi) yüksek teknoloji ve sermaye malları edinirken, Güneydoğu Asya ülkelerinden ise doğal kaynaklar ve yarı işlenmiş ürünler ithal ettiği gözlemlenmektedir. Çin, bu hammaddeleri kendi sanayi altyapısından geçirerek yüksek katma değer taşıyan nihai ürünler haline getirmekte ve bu ürünleri dünya genelindeki pazarlara ihraç etmektedir. Bu üretim ve ticaret zincirinin bir sonucu olarak Çin, küresel ölçekte belirgin bir dış ticaret fazlası elde ederken, Doğu Asya ülkeleriyle gerçekleştirdiği ticarete ise toplamda bir açık yaşamaktadır. Bu durum, ASEAN ülkelerinin Çin ile ekonomik ilişkilerinde

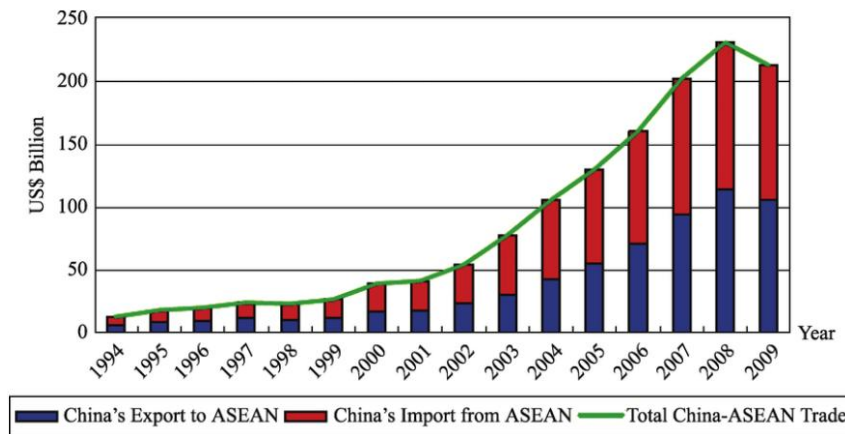
nispeten avantajlı bir pozisyona sahip olduğunu ortaya koymaktadır (Rupanichkij, 2012, s.41-47).

Tablo 3.8. Çin'in "Ticaret Üçgeni" Modeli ve Mal Akışı

Bölge	Çin'in Rolü	İthalat	İhracat
Kuzeydoğu Asya	Tedarikçi	Yarı iletkenler makine-teçhizat	Yok
Güneydoğu Asya	Hammadde tedarikçisi	Tarım ürünleri, madenler, tekstil	Nihai sanayi ürünleri elektronik
Küresel Pazarlar	Nihai ihracatçı	Yok	Elektronik, beyaz eşya makine vb.

*Kaynak: Rupanichkij, 2012, s.41-47.

Çin'in yükselen gücüyle Hint Okyanusu ile Pasifik Okyanusu arasında yer alan Malakka Boğazı ve GÇD'nin deniz ticaretinin sürdürülebilirliği ve güvenliği daha fazla önem kazanmaktadır. Bu çerçevede Avrupa Birliği, deniz güvenliği ve seyrüsefer serbestisi konularında ASEAN üyesi ülkelerin tutumlarını açık şekilde desteklemektedir (Turan, 2022, s.105). ASEAN, 24 Şubat 1977 tarihinde Manila'da ticaret alanında önemli bir anlaşmaya imza atmaktadır. Bu anlaşma çerçevesinde üye devletler, özellikle gıda ve enerji gibi temel sektörlerde karşılıklı yardımlaşmayı artırma, pazar erişimini kolaylaştırma ve hammadde kullanımını geliştirme konusunda ortak hareket etme kararı almaktadırlar (Özgöker, 2014, s.64).

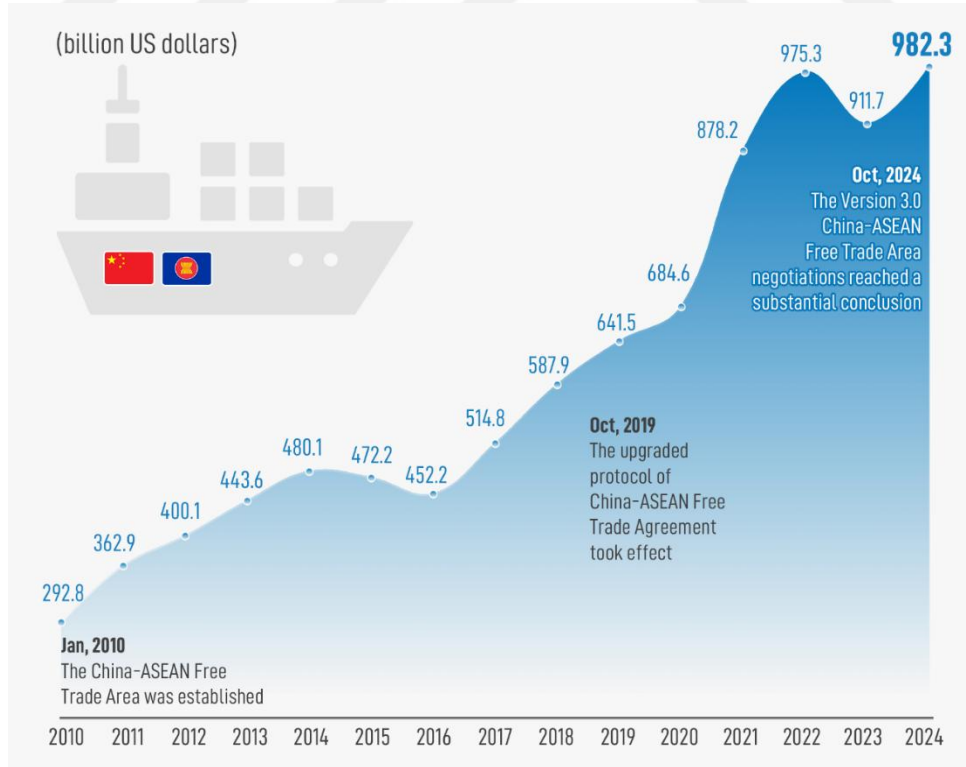

Tablo 3.9. Çin-ASEAN Toplam Ticareti, 1994-2009

*Kaynak: "China-ASEAN free trade area in 2010. A regional perspective (EAI Background Brief No. 519)," 2010, by S.Y.Tong & C. S. K. Chong, s. 4.

Çin ile ASEAN arasındaki ilişkiler 1994 yılında kurulan ASEAN-Çin Diyalog Ortaklığı ile kurumsallaşmaya başlamış, 2000'li yıllarda serbest ticaret anlaşmaları ve artan yatırımlarla ivme kazanmıştır (ASEAN, 2004). Bu dönemde Çin-ASEAN ticaret hacmi yaklaşık 8 milyar USD seviyesindeyken, ASEAN-Çin Serbest Ticaret Alanı (ACFTA) 2002'de ilan edilerek 2004'te yürürlüğe girmiştir (Chia, 2011). Bu süreç, taraflar arasında tarifelerin düşürülmesi ve ticaretin kolaylaştırılması açısından kritik bir adım olmaktadır. 2009 yılına gelindiğinde ticaret hacmi 231 milyar USD'ye ulaşarak Çin ASEAN'ın üçüncü büyük ticaret ortağı haline gelmiştir (ASEAN, 2010). Aynı zamanda bu dönemde Çin'in ASEAN'a yaptığı doğrudan yatırımlar 2003 sonrası artmıştır. 2009 yılı itibarıyla Çin'in ASEAN'a yaptığı doğrudan yatırımlar 2,7 milyar USD seviyesinde gerçekleşmiş ve toplamda 10 milyar USD'yi aşmaktaydı (Ravenhill, 2010).

2022-2024 dönemi ise bu sürecin olgunluk aşamasına işaret ederek hem ticaret hacmi hem de altyapı entegrasyonu ve dijital dönüşüm açısından dikkate değer ilerlemelere sahne olmaktadır. 2022'de RCEP'in yürürlüğe girmesiyle birlikte Çin-ASEAN ticaret hacmi %15 artış göstererek 878 milyar USD'ye ulaşmaktadır (Hayton, 2024, s.1-8). 2023'te bu gösterici 975,3 milyar USD düzeyine ulaşmakla Çin'in ASEAN'la ilişkilerinde en büyük ticaret ortağı konumunu korumaktadır (CGTN, 2024).

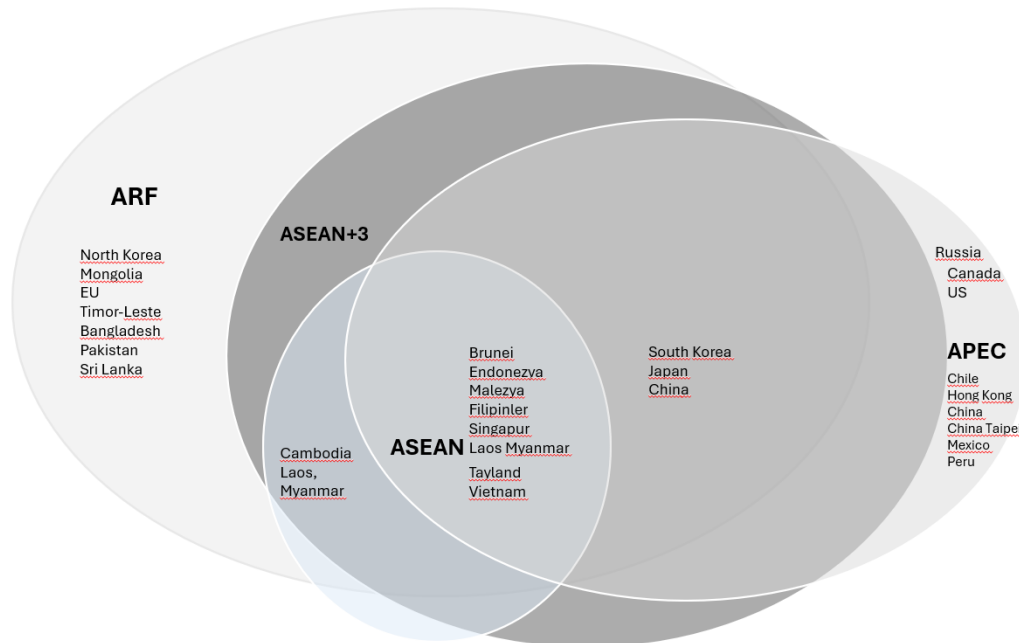

Şekil 3.2. Çin-ASEAN 2010-2024 İki Taraflı Ticaret ilişkileri

*Kaynak: <https://www.globaltimes.cn/page/202504/1332251.shtml>

2024'te ise ticaret değeri yaklaşık 983 milyar USD seviyesine çıkarak 2009 yılına kıyasla 5 kattan fazla artış göstermiştir (PR Newswire, 2025). 2023'te Çin'in ASEAN'a doğrudan yatırımları 25,1 milyar USD seviyesine ulaşmakla 2009'a kıyasla 9 kat artış göstermektedir (CGTN, 2024). ASEAN ülkelerinin Çin'e yatırımları da artmış, iki yönlü yatırımların toplam hacmi 2024'te 400 milyar USD'yi geçmiştir (China Daily, 2025). Bu durum, karşılıklı bağımlılık teorilerinin ekonomik entegrasyon alanındaki pratik yansımasını göstermektedir.

Öte yandan, ASEAN ve Çin arasındaki ekonomik ilişkiler, sadece ticaret ve yatırım boyutlarıyla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda bölgesel kalkınma ve altyapı entegrasyonu açısından da önem arz eden bir gelişim göstermektedir. Özellikle, 2015 yılında hayata geçirilen ASEAN Ekonomik Topluluğu (AEC), bölgedeki ülkeler arasında malların, hizmetlerin, yatırımların ve nitelikli iş gücünün serbest hareketini sağlamayı amaçlamaktadır. Bu süreçte ise Çin, stratejik yatırımlarla bu entegrasyonu desteklemektedir (Nicolas, 2016, s.3-6). Bu bölgesel entegrasyon çabalarının somut yansımaları, ASEAN üyesi ülkelerinin Çin ile geliştirdiği ikili ticaret ilişkilerinde açıkça gözlemlenmektedir. Bu bağlamda Tayland, Çin ile olan ekonomik ilişkilerini en hızlı çeşitlendiren ve derinleştiren ASEAN ülkelerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Özellikle, AEC'nin 2015 yılında yürürlüğe girmesinin ardından, Tayland'ın Çin'e yönelik ihracatında istikrarlı bir artış gözlemlenmektedir. Bu durumda başta tarım ürünleri, otomotiv parçaları ve elektronik bileşenler olmak üzere çeşitli sektörlerde ticaret hacmi genişlemekteydi (Chia, 2016, s.11-15).

Şekil 3.3. Asya-Pasifik Bölgesel Entegrasyonu

*Kaynak: Genel bilgiler esas alınarak yazar tarafından oluşturuldu.

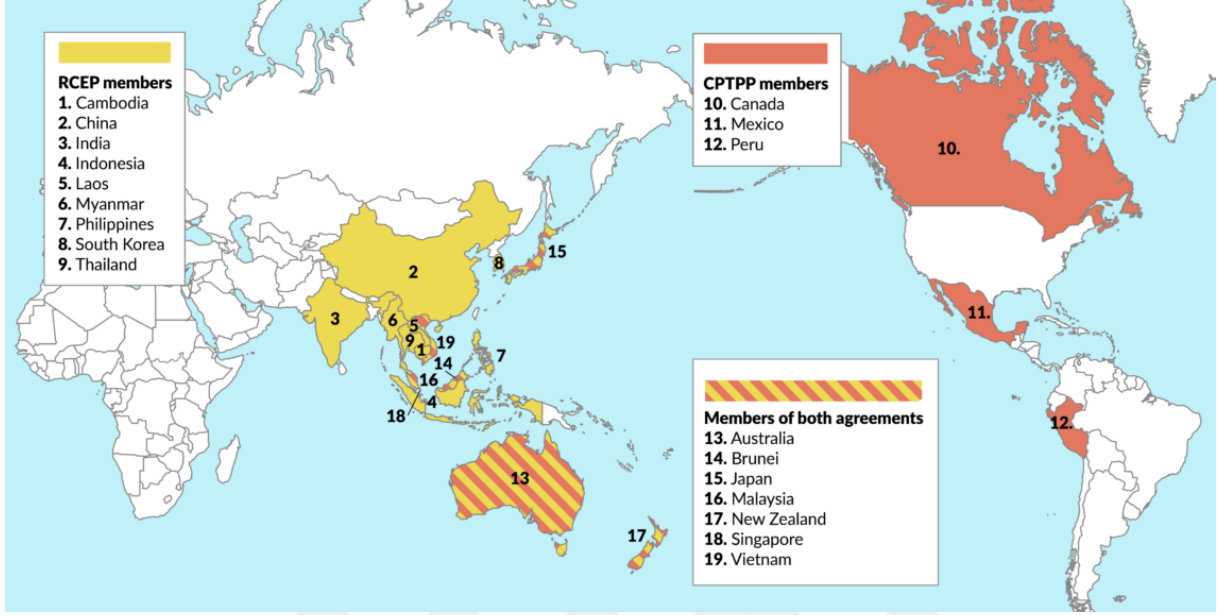
2020 yılı itibarıyla Çin, Tayland'ın en büyük dış ticaret ortaklarından biri hâline gelmiş olup iki ülke arasındaki ticaret hacmi 100 milyar ABD dolarını aşmaktadır (ASEANS, 2021). Bu eğilimler, Tayland'ın Çin ile ekonomik ilişkilerinde yalnızca ticari değil, aynı zamanda yatırım ve altyapı projeleri üzerinden de daha derin bir karşılıklı bağımlılık geliştirdiğini göstermektedir.

Asya-Pasifik Ekonomik İş Birliği (APEC) fikri, 1989 yılında Avustralya Başbakanı'nın Seul'de yaptığı bir konuşmada gündeme getirilmekteydi. Bu örgüt, bölge ülkeleri arasında ekonomik entegrasyonu artırmayı, ticaret ve yatırımları serbestleştirmeyi amaçlayarak kurulmuştur. Bunun yanı sıra, teknik iş birliğini ve iş ilişkilerini geliştirmeyi de hedeflemektedir (Başar, 2007, s.1). APEC, 21 üye ülkeden oluşmaktadır ve bu ülkeler arasında Avustralya, Brunei Darussalam, Kanada, Şili, Çin Halk Cumhuriyeti, Hong Kong, Endonezya, Japonya, Güney Kore, Malezya, Meksika, Yeni Zelanda, Papua Yeni Gine, Peru, Filipinler, Rusya, Singapur, Tayvan, Tayland, Amerika Birleşik Devletleri ve Vietnam yer almaktadır (Gönüllü, 2017, s. 308). Örgütün merkezi, Singapur'da konumlanmaktadır. APEC'in ana hedefi, üye ülkeler arasındaki karşılıklı bağımlılığı artırmak, sürdürülebilir ekonomik büyümeyi desteklemek ve serbest ticaretin önünü açmaktır. Bu bağlamda, bölgesel kalkınmanın teşvik edilmesi ve toplumsal refahın yükseltilmesi amacıyla gönüllülük ile uzlaşya dayalı bir yaklaşım benimsenmektedir (Başar, 2007, s.1-3).

2020 yılında imzalanarak 2022'de yürürlüğe giren Bölgesel Kapsamlı Ekonomik Ortaklık (RCEP), Çin ile ASEAN ülkeleri arasındaki ticari ilişkilerin daha sağlam bir yapıya kavuşmasına ve genişlemesine olanak sağlamaktadır (Akay, 2017, s.284-285). Bu anlaşma ile ilgili olarak, taraflar arasında daha kapsamlı bir ekonomik entegrasyon sağlama amacı güdülmektedir (Petri ve Plummer, 2020). RCEP'in oluşum sürecinde etkili olan üçüncü önemli unsur, ABD'nin Asya-Pasifik bölgesindeki ticari nüfuzunu artırma hedefi doğrultusunda 2009 yılında Trans-Pasifik Ortaklığı (TPP) müzakerelerine katılma kararı alması olarak bilinmektedir. Bu gelişme, bölgesel güç dengelerinde değişime yol açmış olup ASEAN üyesi ülkeleri tarafından 2011 yılı Kasım ayında gerçekleştirilen zirvede RCEP Çerçeve Belgesi'nin onaylanmasına zemin hazırlamaktadır (Rillo vd., 2022, s.16-42).

2022 yılı itibarıyla RCEP anlaşmasına taraf olan ülkelerin sayısı 15 olarak bilinmektedir. Bu ülkeler arasında Çin, Japonya, Güney Kore, Avustralya ve Yeni Zelanda gibi Asya-Pasifik'in önde gelen ekonomilerinin yanı sıra, ASEAN üyeleri olan Brunei, Kamboçya, Endonezya, Laos, Malezya, Myanmar, Filipinler, Singapur, Tayland ve Vietnam da yer almaktadır (Akay,

2017, s.284). Öte yandan, Kapsamlı ve İlerici Trans-Pasifik Ortaklığı (CPTPP) anlaşması ise 11 ülkeyi kapsamaktadır. Bu ülkeler arasında Amerika kıtasından Kanada, Meksika, Peru ve Şili, Asya-Pasifik bölgesinden ise Avustralya, Japonya, Malezya, Yeni Zelanda, Singapur, Vietnam ve Brunei bulunmaktadır (Bulut vd, 2022, s.377-394).

Harita 3.7. CPTPP ve RCEP Katılımcı Ülkeleri

*Kaynak: Walter Lohman, 2019, Asya-Pasifik iki ticaret anlaşması arasında denge arıyor

<https://www.gisreportsonline.com/r/asia-pacific-trade-agreements/>

Huong (2022), bazı ekonomistlerin, RCEP'in özellikle imalat sektöründen kaynaklanacak şekilde, 2030 yılına kadar ASEAN ülkelerinin ihracatını 78 milyar dolar artıracığını öngörmekte olduğunu iddia etmektedir (Thu, 2022, s.2-24). Bu artış, bölgesel üretim ağlarının derinleşmesi ve verimlilik artışı sayesinde mümkün olacaktır. Vietnam, Tayland ve Malezya gibi ticaret odaklı ekonomiler ile Kamboçya ve Laos gibi bölgesel tedarik zincirlerine entegre olma potansiyeli taşıyan ülkelerin bu süreçten oransal olarak en fazla kazanç sağlayacağı ifade edilmektedir (Rillo vd., 2022, s.16-42).

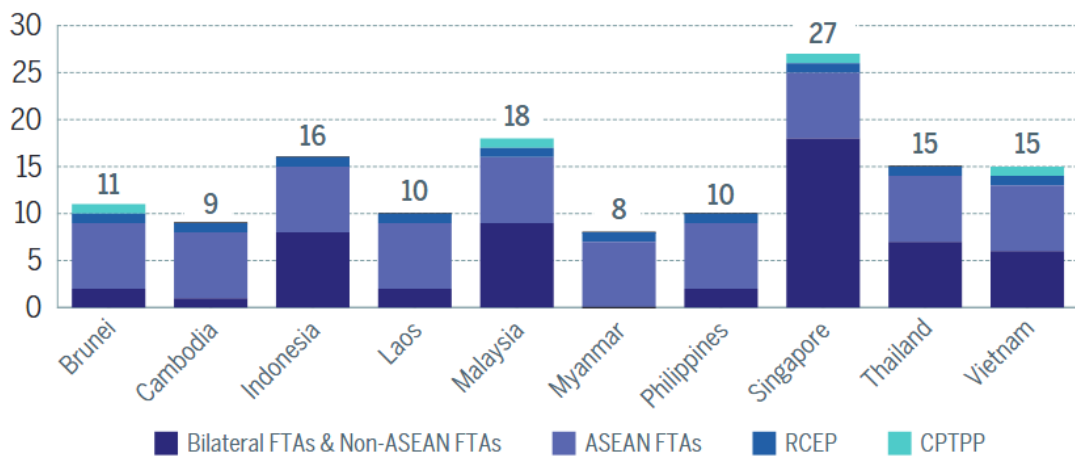
3.3.1. ASEAN Serbest Ticaret Antlaşması

ASEAN, ilk kuruluşunda öncelikle siyaset ve güvenlik konularına yoğunlaşmışken, zamanla ekonomik boyuta da daha fazla önem vermeye yönelmektedir. Bu kapsamda, 1992 yılında kurulan ASEAN Serbest Ticaret Bölgesi (AFTA), üye devletler arasında gümrük vergilerini ve diğer ticari engelleri azaltarak bölgesel ticareti artırmayı amaçlamaktadır. AFTA aynı zamanda, bölgesel ticaretin ilerlemesini ve imalat sektörünün kuvvetlendirilmesini amaçlayan bir ticaret birimi olarak oluşturulmaktadır. Ekonomik bütünleşmeyi ve uluslararası iş birliği süreçlerini

ilerletmeye önemli katkılarda bulunmaktadır (Sağlam, 2019, s.85-97). Öte yandan ASEAN, yalnızca kendi iç pazarıyla sınırlı kalmamakta, Çin, Hindistan, Japonya, Güney Kore, Avustralya ve Yeni Zelanda gibi küresel aktörlerle imzalamış olduğu Serbest Ticaret Anlaşmaları aracılığıyla bölgesel ekonomik ilişkilerini çeşitlendirmektedir. Tüm bu gelişmeler, ASEAN'ın ekonomik alanda önemli bir başarıları olduğunu göstermektedir. (Özen ve Tonus, 2017, s.190).

AFTA'nın temel mekanizması, Ortak Etkili Tercihli Tarife (CEPT veya OETT) sistemi üzerinedir. Bu sistem aracılığıyla ASEAN ülkeleri, belirli ürünler üzerindeki gümrük vergilerini %0-5 oranına indirmeyi üstlenmektedir (Hill, 2007, s.123-141). Bu süreç, ASEAN içinde bir serbest ticaret alanı (FTA) oluşturma hedefinde kaydedilen önemli bir ilerlemeyi temsil etmektedir. Serbest ticaretin teşvik edilmesi amacıyla kurulmuş olan uluslararası kuruluşların, fiyat istikrarına önem veren piyasa aktörlerinin katkılarıyla ticari dalgalanmaları azaltma işlevi gördüğü ve bu durumun dış ticaretin artışına yol açtığı gözle görülmektedir (Mansfield ve Reinhardt, 2008, s.621-652). AFTA'nın etkileri, ASEAN ülkeleri arasında çeşitli seviyelerde gözlemlenmektedir. Vietnam ve Kamboçya gibi sonradan sanayileşen ülkeler, sanayi altyapılarını hızlı bir şekilde dönüştürme yeteneklerini sergilerken. Tayland ve Malezya gibi daha önceden sanayileşmiş ülkeler, ihracatlarını artırarak bir avantaj sağlamayı başarmaktadır (Chia, 2010).

Tablo 3.10. Serbest Ticaret Anlaşmaları Sayıları

*Kaynak: Asean Matters For America America Matters For Asean: Sixth Edition, East-West Center

<https://www.jstor.org/stable/resrep53520>

Bölge içi ticaretin toplam ASEAN ticareti içindeki oranı, 1993 yılında %19 seviyesindeyken, 2018 itibarıyla bu rakam %23'e yükselmiştir (ASEAN Statistics, 2019). Her ne kadar AFTA,

gümrük vergilerinin azaltılmasını hedeflemekte olsa da gümrük dışı engeller, teknik düzenlemeler ve altyapı yetersizlikleri bölgesel ticaretin gelişimini sınırlamaktadır (Intal ve Narjoko, 2010). Ayrıca, Çin gibi büyük ekonomik güçlerin bölgedeki etkileri ve RCEP gibi kapsamlı ticaret anlaşmalarının varlığı, AFTA'nın önemini azalmaktadır.

Entegrasyonun getirdiği ekonomik faydalar arzu edilir olsa da potansiyel ticaret ortaklarıyla bir Serbest Ticaret Anlaşması (STA) yapmak isteyen ülkeler için kısa vadede uyum maliyetleri söz konusudur. STA düzenlemesi, kaçınılmaz olarak farklı sektörler ve endüstriler arasında maliyet ve faydaların dengesiz dağılımını beraberinde getirir. Bölge içi engeller kaldırıldığında, faktör donanımlarındaki farklılıklara yanıt olarak endüstriler yeniden konumlandıkça, bazı ülkelerde endüstriler genişlerken diğerlerinde daralmaktadır. Ekonomik faaliyetin yeniden yönlendirilmesiyle ortaya çıkan uyum maliyetleri, tüm ülkeler için eşit olmamakta, bazı ekonomiler bu sürecin başlangıcında daha ağır maliyetlere katlanmaktadır (Piei, 2001, s.6-7).

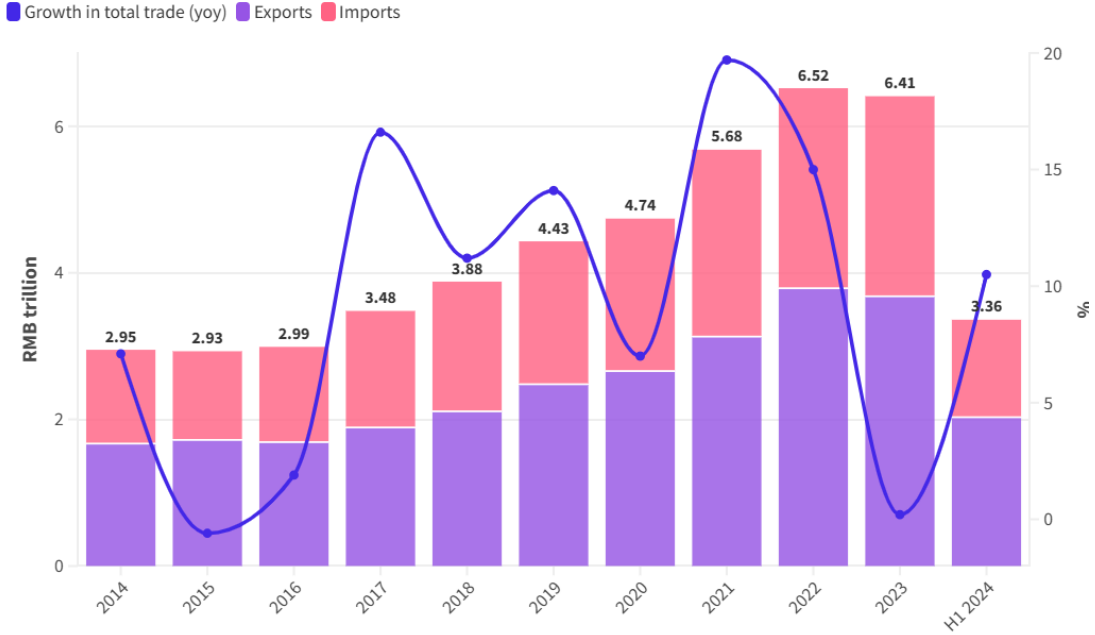
Üretim faaliyetleri, yalnızca düşük iş gücü maliyetleriyle değil, aynı zamanda konumsal avantajlara sahip olan ve iyi gelişmiş altyapı ile kritik bir destekleyici sanayi kütlesi sağlayabilen coğrafi alanlarda yoğunlaşma eğilimindedir. Genel olarak, bir Serbest Ticaret Anlaşması'nın (STA), üye ülkelerin geçiş dönemindeki ekonomik dengesizlikler ve serbestleşen sınır ötesi ticaret sonucunda uyuşturucu kaçakçılığı ve yasa dışı göç gibi diğer sosyal maliyetler yaşamasına rağmen, uzun vadede içsel faydalar getireceğine inanmak için birçok neden bulunmaktadır (Wong ve Chan, 2003, s.507-526).

STA düzenlemesi yıllar içinde aşamalı olarak uygulamaya konuldukça, bölgedeki çok uluslu şirketler, Çin ve ASEAN'ı tek bir bütünleşmiş pazar olarak ele alarak tedarik zincirlerini yeniden yapılandıracak ve üretim ağlarını rasyonelleştireceklerdir. Uzun vadede hem ASEAN hem de Çin'in içsel ve dışsal olarak daha rekabetçi hale gelmesi beklenmektedir çünkü STA üyeliği hükümetleri yerel reformlar yapmaya ve endüstriyel yükseltmeyi teşvik etmeye yönlendirmektedir (Palanca, 2001, s.20-23).

Bu nedenle, potansiyel üye ülkelerin, plandan maksimum fayda sağlanabilmesi için tercihli ticaret düzenlemesini dikkatle uygulamaları kendi çıkarlarına olacaktır. İlgili konuların karmaşıklığı göz önüne alındığında, müzakerelerin uzun sürmesi ve bazı durumlarda muğlaklıklarla dolu olması beklenmektedir. Çünkü Çin'in müzakerelerinin bölgesel bir örgüt olarak ASEAN ile mi yoksa her bir ASEAN ülkesiyle mi yapılacağı net değildir. Hock ve Zhaoyong, bazı akademisyenlerin Çin-ASEAN STA'nın yalnızca belirli alanlarla sınırlı

kalabileceğine ve hizmetlerin serbestleştirilmesi konusunda sınırlı bir ilerleme sağlayabileceğine dikkat çektiğini ifade etmektedir (Hock ve Zhaoyong, 1996, s.155-70).

Tablo 3.11. Çin-ASEAN İkili Ticaretinde Büyüme 2014-2024

*Kaynak: China General Administration of Customs, China Briefing, 2024

ASEAN ülkeleri örneğinde, firmaların ve endüstrilerin rasyonelleşmesi sürecinde, bazı şirketlerin kümelenme ekonomilerinden faydalanmak amacıyla Çin'e taşınmaya ilgi duyması muhtemel görünmektedir. Genellikle yeterli bir destekleyici sanayi altyapısına sahip olmayan ASEAN ülkelerine kıyasla Çin, bütünleşmiş ve geniş ölçekli sanayi tabanı ile işleme ekipmanları, ara parçalar ve elektronik bileşenler gibi üretimde gerekli yardımcı ürünleri temin etme konusunda güçlü bir kapasiteye sahip olmaktadır (Liu ve Li, 2023, s.205-225).

Çin, makine gibi orta düzeyde gelişmiş teknoloji alanları temelinde, güçlü bir destekleyici sanayi ağı ve endüstriyel kümelenmeler geliştirme potansiyeli taşımaktadır. Bu durum, yabancı yatırımcıların Çin'de konumlanarak bu sanayi kümelerinin sağladığı avantajlardan yararlanma eğilimini artırmaktadır. Kısa vadede, yalnızca ASEAN değil, Çin de Güneydoğu Asyalı komşularıyla bir STA'ya girerse bazı uyum maliyetleri yaşayacağı bilinmektedir. Çin içinde, nispeten geri kalmış bazı eyaletlerin aleyhine bazı eyaletlerin kazanç sağlayacağı için maliyet ve faydaların asimetrik bir dengesizliği olacağı düşünülmektedir (Zhang ve d., 2022, s.1-21).

3.3.2. Çin'in ASEAN üzerindeki Etkisi: Karşılıklı Bağımlılık

Soğuk Savaş'ın son dönemlerinde ASEAN'ın önceliklerinde güvenlik alanı öne çıkarken, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte ekonomik bütünleşmeye yönelik adımlar

belirginleşmiştir. Özellikle 1992 yılı, ASEAN açısından ekonomik entegrasyon sürecinde bir dönüm noktası olarak değerlendirilmektedir (Ercan, 2017, s.201-211). Bölgesel örgütler aracılığıyla geliştirilen iş birliği mekanizmaları, taraflar arasındaki sorunların doğrudan gündeme gelmesini sınırlamaktadır.

Küreselleşmenin getirdiği karşılıklı bağımlılık ise birçok problemin geri planda kalmasına neden olmaktadır (Atağenç, 2012, s.135-166). Bu bağlamda, Çin-ASEAN ilişkilerindeki en dikkat çekici gelişmelerden biri de iki taraf arasında giderek artan ekonomik karşılıklı bağımlılık olarak görülmektedir. 1991’de Çin’in ekonomik reform sürecine hız kazandırması, ASEAN ülkeleri ile olan ilişkilerini de olumlu yönde etkilemektedir ve bu yakınlaşma ABD ve Japonya tarafından dikkatle izlenmektedir (Ercan, 2017, s.201-211). ASEAN üye devletleri, Çin’in etkileyici ekonomik büyümesinden önemli ölçüde fayda sağlamaktadır. Çin’in artan mal ve hizmet talepleri, bölge genelinde ekonomik kazançları da beraberinde getirmektedir (Beeson, 2009, s.499-517).

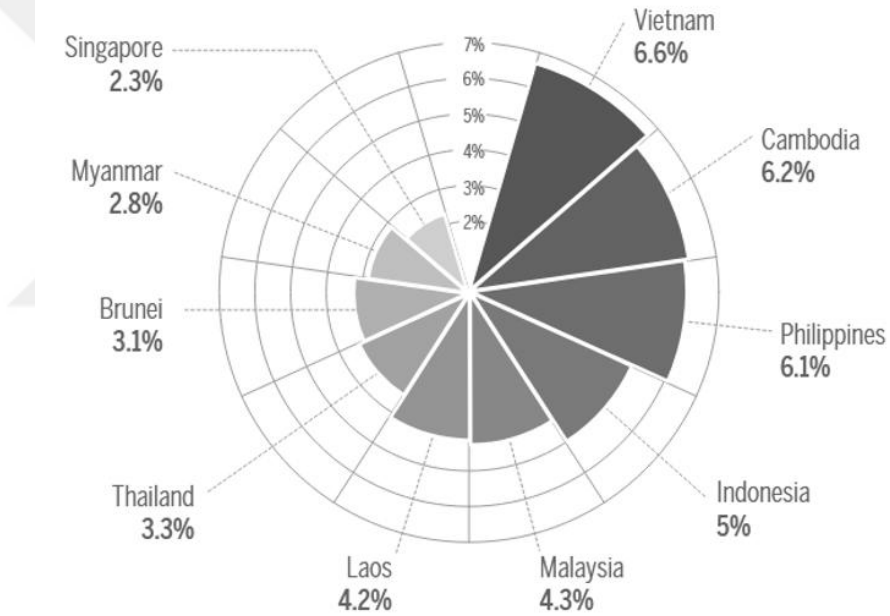
6 Mart 1980’de ASEAN, Kuala Lumpur’da sanayi projelerine ilişkin ilk önemli anlaşmalardan birini imzaladı. Bu anlaşma, bölgedeki stratejik ürün ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla büyük ölçekli sanayi yatırımlarına olanak sağlayacak bir çerçeve sunmaktadır. Ardından, 7 Mart 1980’de ASEAN, Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ile ekonomik iş birliği anlaşması yaparak, iki bölgesel aktör arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerin gelişimini hedefledi (Ercan, 2017, s.201-211). Bu süreci, 18 Haziran 1981 tarihinde Manila’da imzalanan ve sanayi iş birliğini daha da pekiştiren bir başka anlaşma takip etmektedir. Son olarak, 25 Eylül 1981’de Kanada ile imzalanan anlaşma, sanayi, ticaret ve kalkınma alanlarında iş birliğini artırmayı ve teknoloji transferini teşvik etmeyi amaçlamaktaydı (Özgöker, 2014, s.64).

Çin açısından ASEAN ile güçlü ilişkiler kurmak, bölgede Amerikan siyasi ve askeri etkisini azaltma çabalarının bir parçası olarak değerlendirilmektedir. ABD ise, Çin’in bu girişimlerini yalnızca yeni bölgesel ittifaklar oluşturma değil aynı zamanda ekonomik güce dayalı ve uzun vadeli bir meydan okuma olarak görmektedir (Karaca, 2004, s.103). Bu nedenlerle ASEAN, yalnızca bölgesel barış ve sınır ihtilaflarının çözümünde değil, aynı zamanda büyük güçlerin yakından takip ettiği stratejik bir örgüt olarak da önemini korumaktadır (Özer vd., 2017, s.203–211).

2016 itibarıyla toplam 2,4 trilyon Amerikan doları gayri safi yurt içi hasılasıyla ASEAN ülkeleri, küresel ekonomik sistem içerisinde önemli bir bölgesel aktör konumuna ulaştı. 2000’de yaklaşık 1.700 ABD doları kişi başına düşen gelir, 2015’te 3.900 dolar düzeyine çıktı

(IMF,2023). Kamboçya, Laos, Myanmar ve Vietnam gibi daha az gelişmiş ASEAN ülkelerinde yoksulluk oranları dikkate değer ölçüde azalmış ve %45’ler seviyesinden %16’ya gerilemekte olduğu görülmektedir (Özen ve Tonus, 2017, s.191). Bu ekonomik gelişmede, doğrudan yabancı yatırım girişlerini artırmayı hedefleyen politikalar ile düşük iş gücü maliyetlerini öne çıkaran stratejilerin etkili olduğu görülmektedir.

ASEAN, üye ülkeler arasındaki ticari entegrasyonu artırmakla gelişmiş ülkelerle olan ekonomik ilişkilerini derinleştirmektedir. Ancak 1997’deki Asya Finans Krizi’nin ardından Çin’in ekonomik alanda hızla güç kazanması, bölge dengeleri açısından yeni bir rekabet ortamı yaratmaktadır (Molle, 2003, s.107-159). Böyle bir durumda geniş iç pazarı, düşük üretim giderleri ve güçlü sanayi altyapısıyla Çin, ASEAN açısından yalnızca stratejik bir iş birliği ortağı değil, aynı zamanda bölgesel bir ekonomik rakip haline gelmektedir.

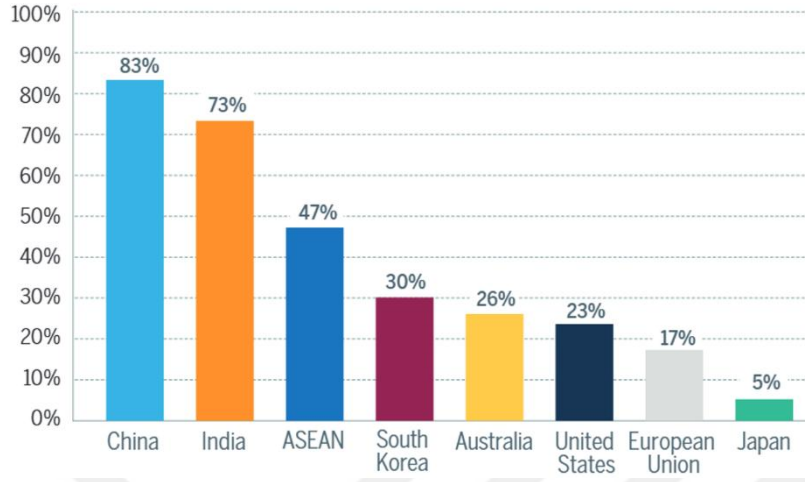

Şekil 3.4. 2023-2028 Yıllarında ASEAN Ülkeleri İçin Tahmini Ortalama Yıllık GSYİH Büyüme Oranı

*Kaynak: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2023/April>

Dat (2024) araştırmasında büyük güçler arasındaki gerilimlerin arttığını ve ekonomik belirsizliklerin büyüdüğü mevcut küresel ve bölgesel karmaşıklıkların dikkat çektiği söylemektedir. 2024’te ASEAN, Çin’e karşı yaklaşık 20 milyar ABD doları bir ticaret fazlası vermektedirken, Çin’in diğer büyük ticaret ortaklarıyla ilişkilerinde ciddi ticaret açıkları yaşanmaktadır. Bu zorluklara rağmen ASEAN ekonomisi büyümeye devam etmektedir. Sekiz yıl önce uygulamaya konulan ASEAN Topluluğu Planı’ndan bu yana ASEAN’ın GSYİH’si

%51 artarak 2023 itibarıyla 3,8 trilyon dolara ulaşmakla ASEAN'ı dünyanın en büyük beşinci ekonomisi haline getirmektedir. ASEAN'ın ortalama büyüme oranı %4,2 seviyesindedir (Dat,

2024, <https://vietnamnet.vn/en>).

Tablo 3.12. 2012-2022 Arasındaki Gerçek GSYİH Artışı

*Kaynak: Asean Matters For America America Matters For Asean: Sixth Edition, East-West Center

<https://www.jstor.org/stable/resrep53520>

Çin aynı zamanda ekonomik alandaki etkisinin yanı sıra askeri ve politik sahada da küresel nüfuzunu artırmaktadır. Bu durumun daha da güçlenmesi için, özellikle ekonomik ilişkiler temelinde bölgesel ve uluslararası kurumlarla iş birliği yapma yoluna gitmektedir. Çok kutuplu bir siyasi dünyanın oluşumunu desteklemek amacıyla, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, ASEAN+3 ya da 10+1 ve Şanghay İş birliği Örgütü (ŞİÖ) gibi çeşitli uluslararası kuruluşlarda etkin bir şekilde yer almakta ve bu platformlarda aktif rol oynamaktadır (Turan, 2020, s.159).

3.3.2.1. Çin Yatırımlarının ASEAN Ülkelerine Göre Dağılımı ve Etki Düzeyleri

2000'li yıllar itibarıyla, Çin'in ekonomik gücündeki hızlı artış, sadece küresel ticaret ve üretim ağlarını etkilemekle kalmamış, aynı zamanda bölgesel ekonomik dengeleri de önemli ölçüde değiştirmiştir. ASEAN ile Çin arasındaki ekonomik ilişkiler, artan yatırımlar ve ticari bağlar sayesinde giderek daha bütünleşmiş ve karşılıklı bağımlı bir yapı kazanmaktadır. Özellikle Çin'in "Kuşak ve Yol Girişimi" kapsamında bölgeye yönelttiği doğrudan yabancı yatırımlarda belirgin bir artış gözlemlenmektedir. Bu gelişmeler karşısında ASEAN ülkeleri, bir yandan ekonomik büyüme ve kalkınma fırsatlarını değerlendirirken, diğer yandan da artan stratejik bağımlılığın doğurabileceği riskleri dikkate alarak temkinli bir yaklaşım benimsemek durumundadır. Bu bağlamda, Çin'in bölgeye yönelik yatırım ve ticaret yaklaşımları, ASEAN

lkelerinin dış politika tercihleri ile ekonomik zayıflıkları üzerinde belirleyici bir etki yaratmaktadır (Dosch, 2018, s.12).

Tablo 3.13. ASEAN lkelerinin Çin Yatırımlarından Etkilenme Düzeyi ve Alanları

lke	Çin yatırımlarından etkilenme düzeyi	Başlıca Alanları
Laos	Yüksek	Enerji ve altyapı
Kamboçya	Yüksek	Emlak, Turizm, Altyapı
Myanmar	Yüksek	Enerji, Liman, Boru Hatları
Endonezya	Orta	Sanayi, Demiryolu, Liman
Malezya	Orta	retim ve altyapı
Tayland	Orta	Otomotiv, demiryolu
Vietnam	Orta	İmalat, enerji
Filipinler	Düşük	Enerji ve altyapı
Singapur	Düşük	Finans, teknoloji (Denge politikası)
Brunei	Düşük	Enerji

*Kaynak: Metindeki bilgileri esas alarak yazar tarafından oluşturuldu.

Çin'in global düzeyde ekonomik ve siyasi etkisini artırması, sadece ABD'ni değil, aynı zamanda bölgedeki pek çok ülkenin güvenlik algılarını da önemli ölçüde değiştirmektedir. Bu endişelerin arkasında, Çin ile ASEAN lkeleri ve ABD arasındaki ekonomik ilişkilerin, Çin'in avantajına olacak şekilde dengesiz bir biçimde ilerlemesi yatmaktadır (Turan, 2020, s.65). 2015 yılına ait veriler, ASEAN lkelerinin Çin'e yaklaşık \$130-140 milyarlık ihracat yaptığını, buna karşın Çin'den gerçekleştirilen ithalatın \$211 milyara yükseldiğini ortaya koymaktadır (Korea Science, 2020). Bu veriler, ASEAN'ın Çin ile olan ticari ilişkilerinde yaklaşık 77 milyar dolarlık bir dış ticaret açığı yaşadığını göstermektedir (ASEAN, 2016).

2023 yılı verileri, ASEAN lkelerinin Çin'e ihracatının yaklaşık \$370-400 milyar düzeyinde gerçekleştiğini, buna karşılık Çin'den yapılan ithalat \$200-230 milyar aralığında gerçekleşmiştir. Böylece dış ticaret açığı yine \$20-50 milyar seviyesinde olmuştur (ASEAN, 2024). ASEAN'ın Çin ile ticaret hacmi 2023 itibarıyla yaklaşık 1 trilyon dolara ulaşarak rekor seviyelere çıkmış, ASEAN'ın Çin'in en büyük ticaret ortağı olma konumunu koruduğu grlmştir (ASEAN, 2024). Bu ticari asimetri, ASEAN lkelerinin Çin'e olan ekonomik

bağımlılık düzeyini artırmakta, bölgedeki ekonomik ilişkilerde Çin'in ağırlığının belirleyici bir unsur olarak kalmaya devam ettiğini göstermektedir (Lim, 2023, s.45-62).

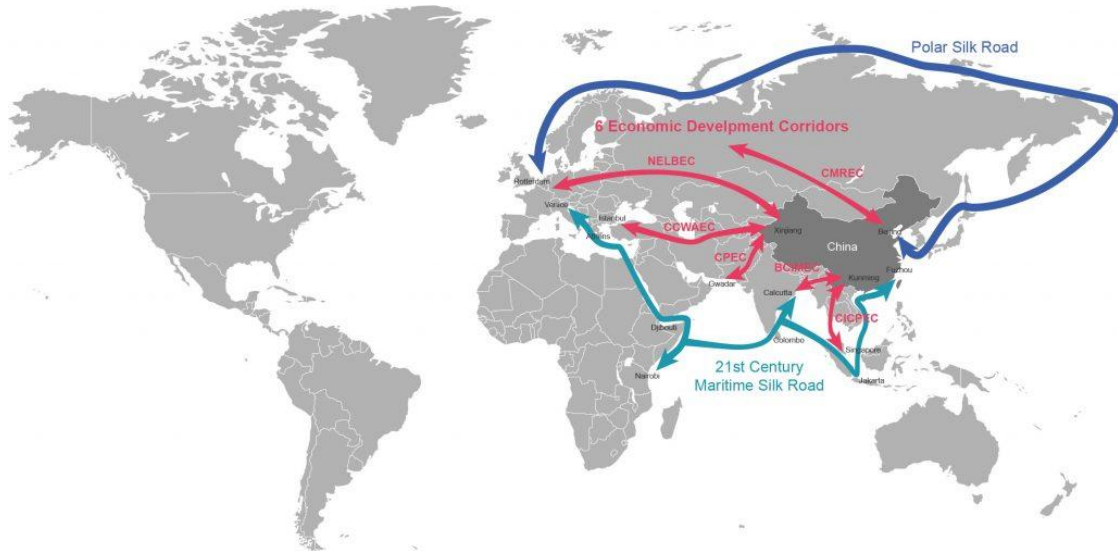
Bölgesel düzeyde Çin yatırımlarının etkileri, ülkeden ülkeye değişkenlik göstermektedir. Gelişmekte olan büyük ekonomiler arasında yer alan Endonezya, Malezya, Tayland ve Vietnam, Çin'in yatırımlarından büyük ölçüde etkilenmektedir. Örneğin, Endonezya'da gerçekleştirilen Jakarta-Bandung hızlı tren projesi, ülkenin altyapısının gelişimine önemli bir katkı yaparken, aynı zamanda Çin'e olan mali bağımlılığı da artırma eğiliminde olmaktadır (Hillman, 2018, s.4) Benzer şekilde, Malezya'da Çin'in enerji ve liman alanlarındaki yatırımları, halk arasında tartışmalara yol açmaktadır. Bu yatırımların, ülkenin stratejik özerkliği üzerinde olumsuz etkiler oluşturabileceği yönünde eleştiriler gündeme gelmektedir (Pomfret, 2019, s.87).

Buna karşılık, Kamboçya ve Laos gibi daha küçük ve ekonomik olarak kırılgan ülkeler, Çin'den gelen yatırımlara önemli ölçüde bağımlı hale gelmektedir. Strangio (2020, s. 64), Kamboçya'da mevcut yönetimin Çin destekli yatırımlar sayesinde siyasi meşruiyetini korumaya çalıştığını ve Batı'nın demokratikleşme taleplerine karşı Çin'i bir güvenlik teminatı olarak konumlandığını belirtmektedir. 2005-2025 yılları arasında Çin'in ASEAN ülkelerine yönelik doğrudan yatırımları genel olarak artış göstermektedir. Çin'in ASEAN'a toplam doğrudan yatırımları bu dönemde \$193,14 milyarken, ASEAN-5 ülkeleri içinde Endonezya \$49,21 milyar, Malezya \$27,44 milyar, Filipinler \$4,38 milyar ve Vietnam \$14,2 milyar, Tayland \$10,8 milyar yatırım çekmektedir (AEI.org, 2025). Bu yatırımlar, ASEAN ülkelerinde ekonomik bağımlılığı artırmakta ve bölgesel entegrasyonu güçlendirmektedir. Ancak bu durum, ASEAN'ın GÇD gibi ihtilafli alanlarda Çin'e karşı dengeli bir tutum geliştirmesini zorlaştırmakta ve küçük ekonomileri Çin'e daha hassas hale getirmektedir.

Özellikle ASEAN-5 ülkeleri, Çin'in artan üretim maliyetleri ve iç piyasa doygunluğuna karşı alternatif üretim ve ihracat üssü olarak öne çıkarken, Çinli yatırımcılar açısından makine, elektronik bileşen montajı, yenilenebilir enerji ve lojistik sektörlerinde önemli fırsatlar barındırmaktadır (Lim, 2023, s.45-62). Bununla birlikte, Çin'den gelen yatırımların ASEAN-5 içerisinde sektörel ve ülkesel bazda asimetrik bir dağılıma sahip olduğu, Vietnam ve Endonezya'nın imalat sanayi yatırımlarında öne çıktığı, Malezya ve Tayland'ın ise daha çok hizmet sektörü ve altyapı odaklı yatırımları çektiği belirtilmektedir (ASEAN Secretariat, 2024). Bu tür ilişkiler, Çin'in bölgedeki yalnızca ekonomik etkisini değil, aynı zamanda diplomatik gücünü de artırdığını ortaya koymaktadır.

3.3.2.2. ASEAN özelinde Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi Projesi

Çin'in küresel düzeyde ekonomik ve stratejik etkisini artırmayı amaçladığı Kuşak ve Yol Girişimi, Pekin'in dış politikasında sıkça vurguladığı “kazan-kazan” anlayışının uygulamadaki en kapsamlı örneğidir (Turan, 2020, s.65). 2013 yılında Xi Jinping'in öncülüğünde ilan edilen bu proje, tarihi İpek Yolu'nu modern koşullarda canlandırarak Çin'i kara ve deniz yolları üzerinden Asya, Afrika ve Avrupa'ya bağlamayı hedeflemektedir. Proje kapsamında serbest ticaret bölgeleri, limanlar, kara ve demiryolu hatları gibi altyapı yatırımlarıyla kıtalar arası ekonomik entegrasyon teşvik edilmektedir. Örneğin Bangladeş-Çin-Hindistan-Myanmar koridoru gibi alt bölgesel bağlantılarla bölgesel iş birliği güçlendirilmektedir (Caşın & Kısacık, 2024, s. 1581-1607). Kuşak ve Yol Girişimi, yalnızca ekonomik bir kalkınma planı olarak değil, aynı zamanda Çin'in uluslararası sistemde daha etkili ve kural koyucu bir aktör olma hedefinin de bir uzantısı olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, Pekin'in ASEAN ülkeleriyle “ortak kader topluluğu” kurma yönündeki söylemi de projeye ideolojik bir boyut kazandırmakta, uzun vadeli stratejik iş birlikleriyle bölgeye daha derinlemesine entegre olma çabasını yansıtmaktadır (Özer, 2017, s.41).

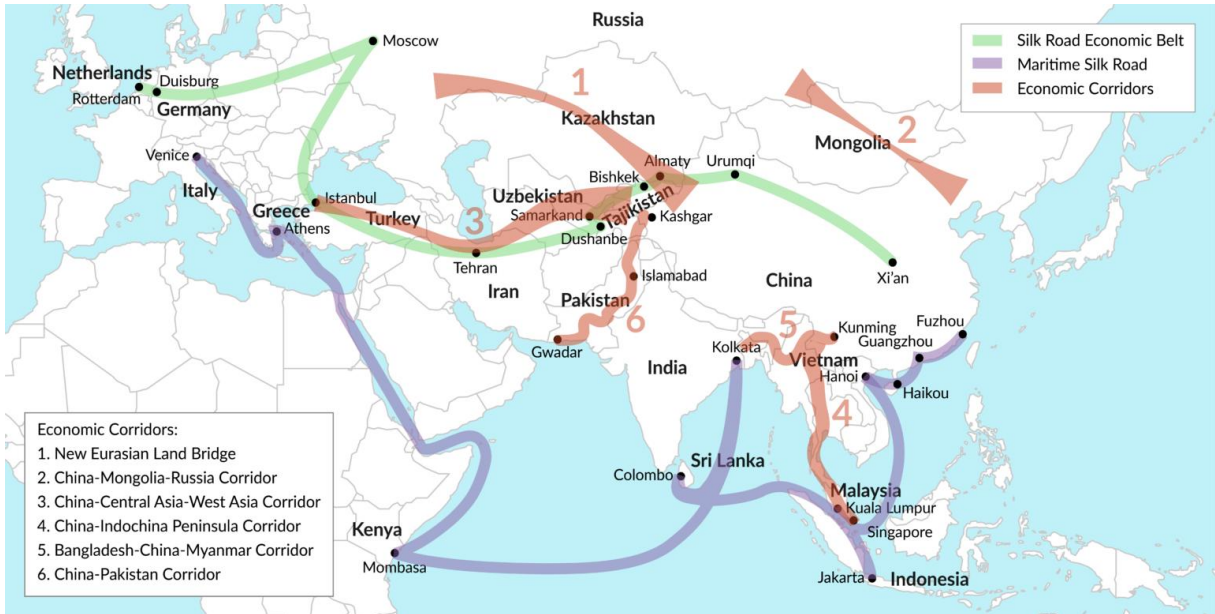

Harita 3.8. Kuşak ve Yol Girişimi

*Kaynak: <https://www.beltroad-initiative.com/belt-and-road/>

Çin, ASEAN ülkelerinin dış politikadaki dikkatli ve çoğu zaman denge gözetken tutumlarını kendi lehine çevirmektedir. Bu durumda, ekonomik gücünü yalnızca kalkınma desteği olarak

değil, aynı zamanda bölgesel nüfuzunu artırmanın bir aracı olarak kullanmaktadır (Chheang, 2017, s. 46). Özellikle, Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında yürütülen altyapı projelerinde bu strateji daha görünür hale gelmektedir (Jones ve Hameiri, 2020, s. 91). Ancak bu girişim, bazı çevrelerde eleştirilere de neden olmaktadır. Çin'in bölgede yürüttüğü projelerin yerel halklara somut yarar sağlamadığı, aksine yalnızca belirli çıkar çevrelerine hizmet ettiği yönündeki değerlendirmeler giderek daha fazla gündeme gelmektedir (Callahan, 2016, s. 163). Özellikle borçlandırma yoluyla bazı ülkelerin Çin'e ekonomik olarak bağımlı hale geldiği, çevresel ve sosyal maliyetlerin ise çoğu zaman göz ardı edildiği ileri sürülmektedir (Hurley, 2018, s.6). Bu eleştiriler, Çin'in "kazan-kazan" ve "ortak kalkınma" gibi söylemlerinin inandırıcılığına gölge düşürebilmektedir.

Harita 3.9. Kuşak ve Yol Girişimi Projesi

*Kaynak: <https://www.gisreportsonline.com/r/belt-road-initiative-dangers/>

ASEAN özelinde bakıldığında, Kuşak ve Yol Girişimi'nin belki de en dikkat çekici etkisi, bölge ülkelerinin Çin'le derinleşen ekonomik ilişkiler sonucu dış politikalarında daha temkinli ve çoğu zaman sessiz bir çizgi benimsemeleri olmaktadır (Caşın ve Kısacık, 2024, s. 1581-1607). GÇD gibi ihtilaflı meselelerde bazı ASEAN üyeleri, Pekin'in tepkisini çekmemek adına çok taraflı eleştirilerden kaçınmış ya da bu tür kararları yumuşatmıştır. Bu durum, ASEAN'ın kurumsal birlik ruhunu zayıflatırken, Çin'in bölgedeki etkisini birebir ilişkiler yoluyla artırmasına da alan açmaktadır. Çin'in bu yaklaşımı, bölgeye dair uzun vadeli stratejisinde

kurumlar yerine çıkarların önceliklendiği daha esnek ve ikili temelli bir ilişki modeli benimsediğini göstermektedir (Jones ve Hameiri, 2020, s. 93).

3.4. ABD ve Japonya'nın Güney Çin Denizi Sorunundaki Rolü

GÇD, yalnızca bölgedeki kıyı devletler için değil aynı zamanda küresel ölçekte birçok aktör için stratejik öneme sahip bir bölge haline gelmektedir. Sahip olduğu enerji rezervleri, zengin balıkçılık sahaları ve küresel ticaret yollarının geçiş noktası olması nedeniyle, bu bölge giderek daha fazla jeopolitik gerilimin odağında yer almaktadır. Böyle bir durumda, ABD, GÇD'deki gelişmeleri salt bölgesel bir sorun olarak değil, uluslararası hukuk, deniz güvenliği ve bölgesel güç dengeleri açısından ele almaktadır (Thayer, 2017, s. 207-219). Aynı zamanda bölgedeki ada anlaşmazlığının resmi bir tarafı olmasa da ABD, müttefiklerine verdiği destekle Çin'e karşı bir dengeleyici faktör olarak konumlanmaktadır (Turan, 2016, s.97).

ABD'nin bu bölgedeki öncelikli politikaları arasında, özellikle seyrüsefer serbestisinin korunması ve uluslararası hukuk normlarının uygulanmasını sağlamak gibi hedefler ön plandadır. Washington yönetimi, Çin'in bazı adacıklar üzerinde egemenlik iddiasında bulunması ve askeri altyapı faaliyetleri yürütmesi karşısında dengeleyici bir güç olarak hareket etmektedir. Bu kapsamda uygulanan Seyrüsefer Özgürlüğü Operasyonları (Freedom of Navigation Operations- FONOPs) aracılığıyla ABD donanması, bölgede sürekli bir askeri varlık göstererek hem Çin'e karşı caydırıcılık sağlamayı hem de müttefik ülkelerle dayanışma mesajı vermeyi amaçlamaktadır (Alagappa, 1989, s.1- 39).

Ancak ABD'nin bölgedeki varlığı yalnızca askeri girişimlerle sınırlı değildir. Diplomatik ve ekonomik alanlarda da ASEAN ülkeleriyle ilişkilerini derinleştirme çabası dikkat çekmektedir. Böyle bir durumda, 2009 yılında başlatılan ABD-ASEAN Zirveleri, taraflar arasındaki stratejik iş birliğini güçlendirmeyi hedefleyen çok taraflı bir diyalog platformu olarak ön plana çıkmaktadır (Terzi ve Asal, 2022, s.25-41). Çin, GÇD üzerindeki ABD çevreleme stratejisini daha geniş bir alana yayarak ABD'nin Çin'i çevrelemesini zorlaştırmaktadır (Turan, 2020, s.144). Ayrıca ABD, başta Filipinler, Vietnam, Singapur ve Tayland olmak üzere pek çok ASEAN ülkesiyle güvenlik alanında çeşitli iş birliği mekanizmaları geliştirmektedir. Dolayısıyla, bu ülkelerle yürütülen askeri eğitim programları, savunma sanayi transferleri ve ortak tatbikatlar, ABD'nin bölgedeki etkisini yalnızca askeri güçle değil, kurumsal ilişkiler ve karşılıklı çıkar temelinde sürdürme niyetini yansıtmaktadır (Chongkittavorn ve Anwar, 2019, s.1-2).

ASEAN genelinde ABD, hala önemli bir yatırımcı ve teknoloji sağlayıcısı olarak değerlendirilmektedir. Özellikle dijitalleşme süreçleri, enerji altyapısı projeleri ve yükseköğretim alanında ABD ile geliştirilen iş birlikleri, birçok Güneydoğu Asya ülkesi için stratejik bir değer taşımaktadır. Aynı zamanda, bölgedeki ülkeler Çin ile ekonomik bağlarını sürdürme konusunda oldukça temkinli davranmakta ve bu nedenle ABD ile Çin arasında açık bir taraf belirlemekten çoğunlukla uzak durmaktadır (Kaplan, 2014, s.63-64).

Tablo 3.14. ABD'nin Güney Çin Denizi'deki Etkisi ve ASEAN Ülkelerinin Tutumları

ABD'nin Bölgedeki faaliyetleri	ASEAN Ülkeleri Açısından Fırsatlar	ASEAN ülkeleri açısından Riskler
Seyrüsefer Özgürlüğü Operasyonları (FONOPs)	Deniz ticaret yollarının açık kalması	Çin ile doğrudan gerilim yaşama ihtimali riski
ABD-ASEAN zirveleri	Stratejik diyalog ve destek	Büyük güçler arasında taraf seçme baskısı
Silah satışı, tatbikatlar vb.	Askeri Kapasite artımı, güvenlik için İş birliği	Bölgesel askeri rekabetin artması riski
Ekonomik yatırımlar	Yüksek teknoloji transferi, ekonomik çeşitlilik	Çin'le ekonomik ilişkilerin zarar görme riski
APEC de aktif olması	Uluslararası iş birliği ağlarına erişim	Küresel gündemlere uyum sağlama baskısı

Kaynak*: Metindeki bilgilere göre yazar tarafından oluşturuldu.

Genel anlamda bakıldığında, ABD'nin GÇD'deki etkisi yalnızca askeri güç gösterileriyle sınırlı değildir. Washington, diplomasi, ekonomik ilişkiler ve çok taraflı diyalog mekanizmaları aracılığıyla da bölgede nüfuzunu artırmaya çalışmaktadır. ASEAN ülkeleri ise bu durumu hem fırsatlar hem de potansiyel riskler barındıran bir gelişme olarak görmekte ve dış politikalarını daha dengeli bir zeminde yürütmeyi tercih etmektedir (Terzi ve Asal, 2022, s.25-41). Bu tablo, GÇD'deki rekabetin yalnızca büyük güçler arasında değil, aynı zamanda bölge ülkeleri arasında da karmaşık çıkar ilişkileri çerçevesinde şekillendiğini ortaya koymaktadır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında ekonomik toparlanmayı öncelik edinen Japonya, bu hedefini 1946-1954 yılları arasında Başbakan Shigeru Yoshida tarafından geliştirilen ve dış politikayı belirleyen “Yoshida Doktrini” doğrultusunda gerçekleştirmektedir. Japonya'nın ekonomik toparlanması, büyük ölçüde ABD ile kurduğu yakın iş birliğine dayalı dış politika yönelimi sayesinde mümkündür. Başlangıçta, ABD'ye güçlü bir bağımlılık söz konusu olsa da sonraki

yıllarda Japonya, bölgesel düzeyde siyasi etkileşimini artırmaya yönelik yeni stratejik açılımlar arayışına girmiş bulunmaktadır. Bu bağlamda, ASEAN tarafından her yıl düzenlenen toplantılar, ziyaretler ve forumlar, Japonya'nın bölge politikalarına verdiği desteğin giderek artmasına katkı sağlamakta olduğu söylenmektedir. Avcu ve Syzdykova'ya göre, ASEAN'ın diğer ortakları çok taraflı ilişkilerin gelişiminde önemli roller oynasa da uzmanlar Japonya ile ASEAN arasındaki ilişkilerin temel ayırt edici özelliğinin görece yakınlık ve istikrarlı etkileşim olduğunu belirtmektedir (Avcu ve Syzdykova, 2023, s.395-413). Japonya başbakanlarının yıllarla ASEAN ülkelerine gerçekleştirdiği düzenli ziyaretler ve "ASEAN Politikası"na yönelik süreklilik arz eden destek projeleri, bu ilişkinin kurumsallaşmasını pekiştirmektedir. Bu destek projeleri, Japonya'nın ASEAN'ın uluslararası konumunu güçlendirme yönünde stratejik bir sorumluluk ortaya koyduğunu göstermektedir (Hwee, 2006, s.259-275).

Japonya'nın ASEAN'a sağladığı katkılar yalnızca siyasi düzeyde kalmamakla birlikte, aynı zamanda mali yardımları da kapsamaktadır. Örneğin, Başbakan Noboru Takeshita döneminde ASEAN'a 2 milyar dolar, ondan önce Başbakanlık yapmış olan Takeo Fukuda tarafından ise 1 milyar Amerikan doları yardım yapıldığı bilinmektedir (Sudo 1988, s.121). Bu bağlamda, Takeo Fukuda'nın Japon dış politikasında Asya yöneliminin mimarı olduğu kabul edilmektedir. Fukuda'dan önce, 1978'de başbakanlık görevine gelen Masayoshi Ohira, Çin'e yönelik eğilimleri nedeniyle kamuoyunda bazı tereddütler yaratsa da selefinin ASEAN odaklı politikalarını sürdürme niyetindeydi. Bu politik çizgiyi devam ettiren bir diğer lider ise, 1981'de göreve gelen Zenko Suzuki olmaktadır (Avcu ve Syzdykova, 2023, s.395-413).

Suzuki'nin döneminde Japonya'nın ASEAN ile ilişkileri daha da kurumsallaşmış ve iş birliği alanları çeşitlenmektedir. Suzuki, Japonya'nın askeri bir güç olmayacağını ve kendi ordusunu kurmayacağı güvencesini vermekle birlikte Japonya'nın küresel siyasi toplumun gelişimini destekleyeceğini ifade etmekteydi. Ayrıca ASEAN ile ekonomik iş birliğinin dört temel alanı kapsayacağı belirtilmekteydi. Bunlar: tarım sektörünün geliştirilmesi, enerji altyapısının güçlendirilmesi, insan kaynaklarının kapasitesinin artırılması ve küçük ile orta ölçekli işletmelerin desteklenmesi gibi temel alanları kapsamaktaydı (Avcu ve Syzdykova, 2023, s. 395-413). Suzuki döneminde hayata geçirilen önemli projelerden biri de ASEAN Eğitim Merkezleri olmaktadır. Bu merkezler, bölge ülkelerinde eğitim kapasitesini geliştirmeyi amaçlamış olup Japonya tarafından eğitime yönelik katkının kurumsallaşmasını sağlamaktadır. Bu projeye ek olarak Japon hükümeti, ileride yürütülecek programlar için 100 milyon ABD doları ek fon tahsis etmiş bulunmaktadır (Sudo 1988, s. 119).

Tablo 3.15. Japonya-ASEAN Arasındaki Mevcut Projeler

Projeler	Detayları
Stratejik Liman Yönetimi ve Yönetimi için Eğitim Programı	Sorumlu kurum ve kuruluşların potansiyelini artırmak, Liman yönetimini güçlendirmek için sorunların çözümüne ve belirlenmesine yardımcı olmak.
Atık Yönetimi Eğitimi için Eğitim Programı Deniz Çöpu Konusunda Eğitim	Gelişmekte olan ülkelerin çevre güvenliği ve koruma hedeflerini deneyimlemelerine ve gerçekleştirmelerine yardımcı olmak.
Japonya-ASEAN Bağlantısı Girişimi	Gerekli lojistiği inşa ederek kara, deniz, hava koridorlarında bağları geliştirmek, İnsan kaynakları potansiyelini geliştirmek
Tayland “Doğu Ekonomik Koridoru Bağımsız Güç Projesi”	Çevrim gazı türbini santralının inşasının finansmanı (180 milyon ABD doları)
Vietnam “Körfez Güneş Enerjisi Projesi”	Güneş enerjisi santrali inşaatının finansmanı (37,8 milyon ABD doları)
ASEAN-Japonya Taşımacılığı Ortaklığı	Ulaşımın kolaylaştırılması, ulaşım altyapısı, kaliteli ve sürdürülebilir ulaşım, insan kaynaklarının geliştirilmesi
JENESYS	Japonya ve özgür, açık Hint-Pasifik hakkında farkındalığı ve bilgiyi artırmayı amaçlayan öğrenciler arasında değişim programı başlattı
ASEAN-Japonya’nın spora ilişkin eylemleri	Spor iş birliği
ASEAN Kamu Sağlığı Acil Durumları ve Ortaya Çıkan Hastalıklar Merkezi’nin kurulmasına destek	Kamu sağlığı acil durumlarına etkili yanıt ve bunların önlenmesi. Ayrıca olası pandemileri ve bunların sonuçlarını da içerir
Japonya-ASEAN Davet Programı İnsani Yardım/Afet Yardımı	Afet önleme ve İnsani Yardım geliştirme

*Kaynak: Avcu ve Syzdykova, 2023, s.406. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3460043>

Japonya-ASEAN ilişkileri ekonomik alanla sınırlı kalmamakla birlikte, kültürel iş birliği de zaman içinde önemli ölçüde gelişmiş sayılmaktadır. 1978 yılında Takeo Fukuda’nın

öncülüğünde ASEAN Kültür Vakfı kurularak, 1980 yılında ASEAN Gençlik Bursu Programı önerilmiş olup 1982 yılında Bölgesel Çalışmaları Teşvik Programı başlatılmaktadır (Sudo 1988, s. 120-122).

Bu gelişmeler, Japonya'nın ASEAN ile ilişkilerini yalnızca diplomatik ve ekonomik temeller üzerine değil, aynı zamanda kültürel yakınlık üzerine de inşa ettiğini göstermektedir. Japonya, ASEAN ile ilişkilerinin ilk yıllarından itibaren bölgesel iş birliğini sürekli biçimde desteklemektedir (Imagawa 1989, s. 332-334).

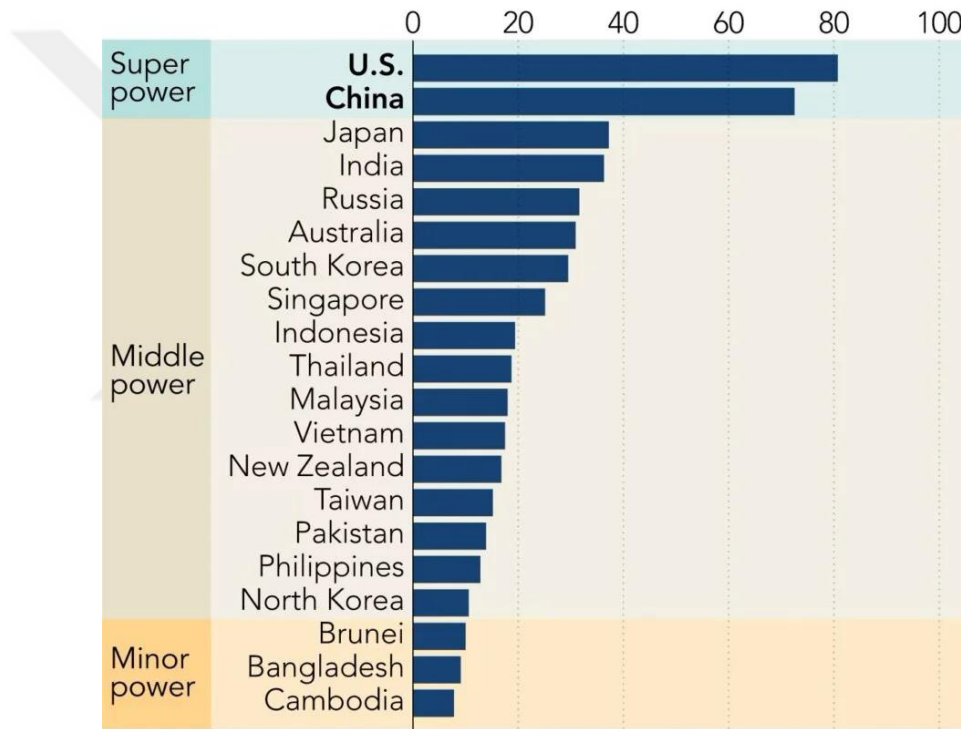
Özellikle, 1976-1978 yılları arasında görev yapan Başbakan Takeo Fukuda, Japonya'nın dış politikasında ABD'ye olan aşırı bağımlılıktan uzaklaşarak, Asya ülkeleriyle doğrudan ilişkileri güçlendirmeyi hedefleyen yeni bir yaklaşım benimsemektedir. Ağustos 1977'de ASEAN üyesi ülkelerin başkentlerine yaptığı ziyaretin ardından, Manila'da Japonya'nın ASEAN ile ilişkilerinin temel ilkelerini kamuoyuna açıklamış bulunmaktaydı. Bu açıklamalar, literatürde "Fukuda Doktrini" ya da "Manila Bildirisi" olarak anılmaktadır (Çiftçi, 2024, s.773-780). Bu Doktrin'in ilanı ile birlikte, 1977 sonrası dönemde Japonya ile ASEAN arasında yapıcı ve karşılıklı güvene dayalı bir iş birliği dönemi başlamış sayılmaktadır. Japonya ile ASEAN arasındaki coğrafi yakınlık, Japonya'nın Asya politikasını şekillendiren Fukuda Doktrini'ni destekleyen önemli bir etkidir. Bu Doktrin'e göre Japonya, askeri bir güç olmayacak ve ASEAN ülkeleriyle barışçıl, güvene dayalı ilişkiler kuracaktır. Ayrıca Japonya, ASEAN dışındaki Hindeki ülkeleriyle de iş birliğini geliştirmeyi amaçlamaktadır (Avcu ve Syzdykova, 2023, s.395-413).

Japon dış politikasındaki bu yeni yönelim zamanla daha da belirginleşmekteydi. Japonya, bu süreçte komünist Vietnam ile komünist olmayan ASEAN ülkeleri arasında yer alan ideolojik ayrılıkları aşarak ilişkileri geliştirmeye çalışmaktaydı. Ancak Vietnam'a sağlanan resmi kalkınma yardımları, beklenen etkiyi yaratmamaktadır. 1978'te Kamboçya'nın Vietnam tarafından işgal edilmesi sonrasında, Japonya daha aktif bir politika izleyerek arabuluculuk rolünü üstlenmektedir. Bu çerçevede geliştirilen "ASEAN Destek Politikası", Güneydoğu Asya'da istikrarın sağlanmasını amaçlamaktadır (Hwee 2006, s.260). Japonya, bu politika kapsamında bölgeye yönelik mali yardımlar ve teknik destek sağlayarak, Güneydoğu Asya'daki siyasi tarafını açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Asya-Pasifik bölgesinin önde gelen iki gücü Çin ve Japonya, sahip oldukları ekonomik kapasite ve askeri yetkinlikleriyle bölgesel dengelerin şekillenmesinde etkili rol oynamaktadır. Bu iki ülke, tarih boyunca olduğu gibi gelecekte de bölgenin barış ve güvenliğine yön veren temel

aktörlerden biri olmaya devam edecek gibi görünmektedir. Çin-Japonya ilişkileri, iki bin yılı aşan köklü geçmişiyle dikkate değer bir sürekliliğe sahip olmaktadır (Imagawa 1989, s.332-334). Fakat bu durum, ilişkilerin her zaman istikrarlı bir çizgide ilerlediği anlamına gelmemektedir.

Japonya ile Çin arasında Senkaku Adaları üzerindeki süregelen anlaşmazlık, tarihsel bölgesel egemenlik mücadelelerinin günümüzdeki yansıması olarak öne çıkmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde zaman zaman çatışmaların ön planda olduğu dönemler yaşanmış olup, bazı dönemlerde ise ilişkiler karşılıklı iş birliği ve istikrar temelinde gelişmektedir. Bu inişli çıkışlı ilişki dinamikleri, iki ülke arasındaki etkileşimin çok boyutlu ve karmaşık bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir (Çiftçi, 2024, s.773-780).

Tablo 3.16. Asya-Pasifik Güç endeksi

Kaynak*: Lowy Institute, <https://www.lowyinstitute.org/>

Son yıllarda uluslararası siyasetin en dikkat çekici gelişmelerinden biri, ABD ile Çin arasında giderek derinleşen güç mücadelesidir. Küresel liderliğini korumak isteyen ABD'nin karşısındaki en büyük rakip ise her geçen gün artan etkisiyle Çin olarak öne çıkmaktadır (Alameşe, 2022, s.17). Asya-Pasifik bölgesi, büyük güçler arasındaki rekabetin merkezinde yer alması nedeniyle 21. yüzyılda da uluslararası ilginin odağı olmaya devam etmektedir. Çin'in bölgedeki yükselen etkisi ve zaman zaman Rusya ile geliştirdiği iş birliği, ABD'nin bölgede

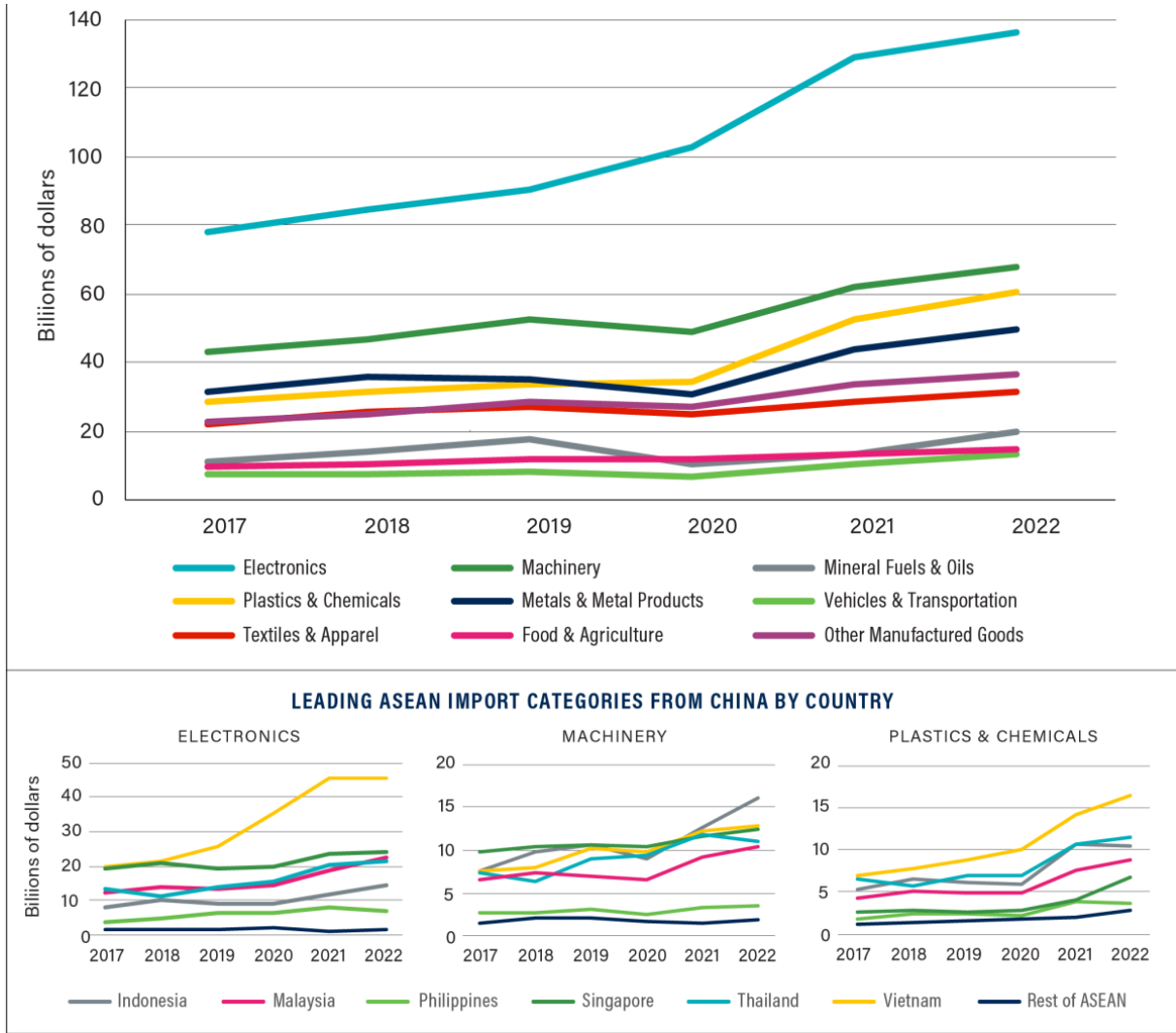
dengeleyici bir güç olarak konumunu daha da pekiştirmektedir. Her ne kadar ABD, GÇD'deki anlaşmazlıklarda doğrudan taraf olmaktan kaçınsa da deniz trafiğinin serbestliği, bölgesel barışın ve istikrarın korunması, çok taraflı yaklaşımlar ve uluslararası hukukun gözetilmesi gibi konulara önem vermektedir (Ercan, 2017, s.211).

2000 yılında ASEAN ülkelerinin toplam ihracatının yaklaşık %19'u ABD'ye, %16'sı ise AB'ne yönelmişken, 2012'de bu oranların sırasıyla %9 ve %10 düzeyine gerilemesi, söz konusu aktörlerin ASEAN'ın dış ticaretindeki payında anlamlı bir azalma yaşandığını göstermektedir. Öte yandan, Çin'e yapılan ihracat 2000'de ASEAN'ın toplam ihracatının yalnızca %4'ünü oluştururken, 2012'de bu oran %11'e yükseliş göstermektedir (Napoli, 2014, s.345-360). Burada dikkat edilmesi gereken önemli bir husus, 2014'e kadar Çin'deki tüketimin belirgin bir şekilde artmasına rağmen, ASEAN'dan Çin'e yapılan ithalatın büyük bir bölümünün üretimde kullanılmak üzere alınan girdilerden oluştuğudur. Bu ürünler daha sonra Batı pazarlarına yeniden ihraç edilmektedir.

2000 ile 2012 yılları arasında ASEAN'ın ABD ve AB'ye olan ihracatı 118 milyar ABD dolarından 211 milyar dolara çıkarak yaklaşık %80 oranında artmış bulunmaktadır. Buna karşın aynı dönemde ASEAN'ın Çin'e olan ihracatı 16,2 milyar dolardan 140,4 milyar dolara çıkarak %765 oranında artış göstermektedir (Akçadağ,2010). Çin'in kendi ihracatında da benzer eğilimler göze çarpmaktadır. 2000 yılında Çin'in toplam ihracatının yaklaşık %48'i ABD ve AB'ye yapılırken, bu oran 2012'de %35'e düşmüştür (Napoli, 2014, s.345-360). Buna rağmen, Çin'in ABD ve AB'ye ihracattaki görece önemi sürmekle artmakta olduğu bilinmektedir. Çin, ABD ve AB için en önemli ihracat kaynağı haline gelmiş olmaktadır. Brezinski (2017), "Büyük satranç tahtası" kitabında Çin ve Amerika arasındaki jeopolitik ve tarihi ilişkilere uygun "Komşumun komşusu dostumdur" ilkesini kullanmaktadır (Brezinski, 2017, s.212). Fakat Amerika artık Japonya'nın okyanus ötesindeki düşmanı değil, aksine yakın dostu olmaktadır.

2019-2023 döneminde ASEAN'dan ABD'ye gerçekleştirilen ihracat, istikrarlı bir artış eğilimi göstermektedir. 2019 yılında ASEAN-5 ülkelerinin ABD'ye toplam ihracatı 171,1 milyar dolar olarak kaydedilirken, bu rakam 2020'de pandeminin küresel ticaret akışlarına etkisiyle 164 milyar dolara gerilemiştir (UNCTAD, 2024). Bu dönemde Vietnam'ın ihracat performansı ASEAN içinde öne çıkmış, 2019'da 50,2 milyar dolar olan ihracatı 2023'te 60,3 milyar dolara yükselmiştir. Benzer şekilde Malezya, Singapur, Tayland ve Endonezya'nın ihracat değerlerinde de kademeli bir artış kaydedilmiştir (UNCTAD, 2024).

Tablo 3.17. ASEAN'ın Çin'den Kategorilerine Göre İthalatı

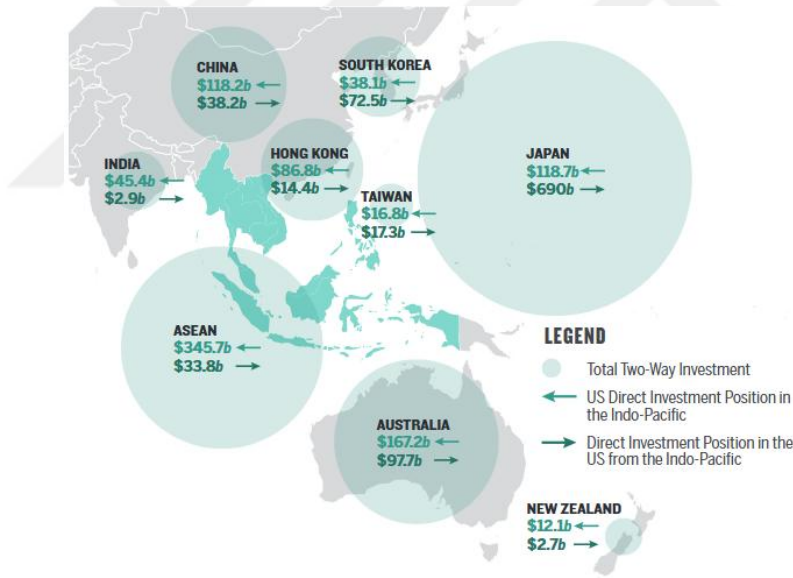

*Kaynak: ASPI, 2023, <https://asiasociety.org/policy-institute/balancing-act-assessing-chinas-growing-economic-influence-asean>

Çin, ASEAN'ın en büyük ve en hızlı büyüyen ithalat kaynağı haline gelmektedir. 2017-2022 yılları arasında ASEAN'ın Çin'den ithalatı %70 artarak 432 milyar dolara ulaşmakta, bu rakam ASEAN'ın toplam ithalatının yaklaşık %23'ünü oluşturmaktadır (ASPI, 2023). Elektronik ve makine ithalatı bu artışın yaklaşık yarısını teşkil etmekte, kimyasallar ve alüminyum gibi endüstriyel girdiler de önemli bir paya sahip olmaktadır. Çin'den yapılan ithalatın %80'den fazlası, ASEAN ülkelerinin üretim ve ihracat kapasitesini destekleyen endüstriyel mallardan oluşmaktadır. Bu durum, ASEAN'ı tedarik zinciri aksamalarına karşı savunmasız hale getirmekte ve Çin'e stratejik bir pazarlık gücü sağlamaktadır. Nitekim 2022'de Çin'deki COVID-19 karantinaları sırasında yaşanan parça tedarik sorunları, Vietnam'daki bazı üretim tesislerinde üretimin durmasına yol açmaktadır (ASPI, 2023).

Son yıllarda ASEAN ülkeleri, özellikle elektronik ve kimyasal girdilerde Çin'e bağımlılığını artırmaktadır. Vietnam'ın elektronik ithalatı iki katından fazla artarak 45 milyar dolara çıkmakta, Singapur, Malezya ve Tayland'da da benzer yükselişler yaşanmaktadır. Endonezya'nın ithalatı ise inşaat ve üretim talepleri doğrultusunda iki katına çıkarak 16 milyar dolara ulaşmaktadır. Plastik ve kimyasal ithalatında da Vietnam, Tayland ve Endonezya başı çekmekte, Singapur'un organik kimyasal ithalatı %550 artış göstermektedir (Denis, 2023). Bu veriler, ASEAN'ın imalat, inşaat ve teknoloji sektörlerinde artan talebi karşılamak amacıyla Çin'e olan bağımlılığını derinleştirmektedir.

Çin, ABD'nin küresel egemenliğine alternatif oluşturmak ve çok kutuplu bir uluslararası düzen kurmak hedefi doğrultusunda, bölgesel düzeyde iş birliği mekanizmalarının geliştirilmesine ihtiyaç duymaktadır (Karaca, 2004, s. 113). 2021 itibarıyla ABD'nin yalnızca ASEAN bölgesine yönelik doğrudan yatırım stoku 338 milyar ABD dolarına ulaştı ve bu miktar Çin'in ASEAN'daki yatırımının yaklaşık üç katıdır (US Department of State, 2022).

Harita 3.10. Bölgesel Doğrudan Yatırım Pozisyonu

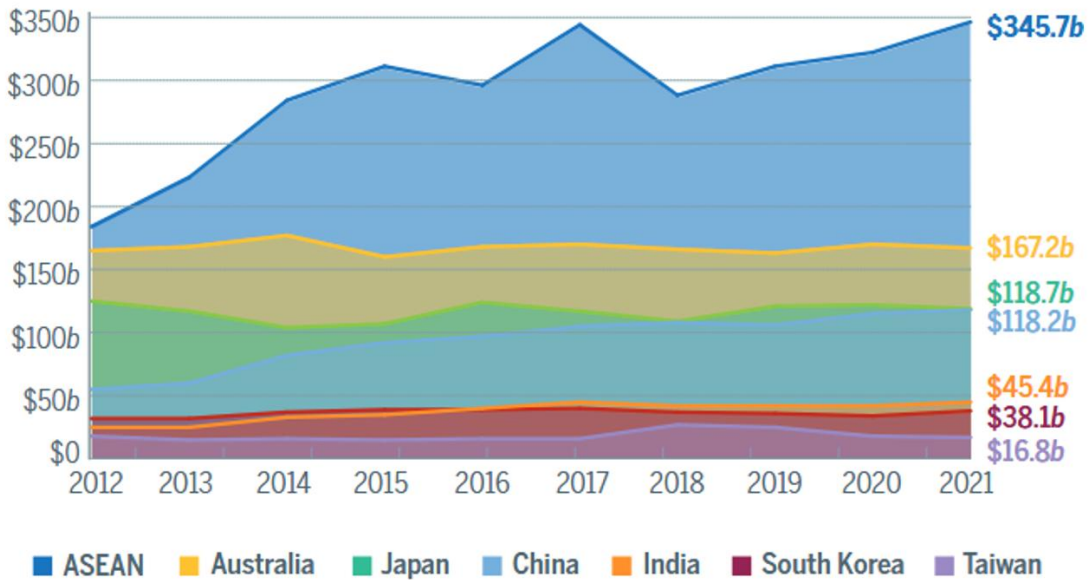
Kaynak*: Asean Matters For America America Matters For Asean: Sixth Edition, East-West Center

<https://www.jstor.org/stable/resrep53520>

Böyle bir durum, ABD'nin bölgeyle kurduğu ekonomik ilişkilerin ne denli güçlü olduğunu ortaya koymaktadır. ABD yatırımları, çoğunlukla yüksek teknolojik gelişmeler, enerji, ilaç ve hizmet alanlarında yoğun bir şekilde yer almaktadır. Bu yatırımlar, yalnızca ekonomik fayda

sağlamakla kalmaz, aynı zamanda yerel istihdamı teşvik ederek ve bilgi transferi aracılığıyla bölge ülkelerinin teknolojik yeteneklerini geliştirmeye yardımcı olabilmektedir.

Vietnam, Endonezya ve Filipinler gibi ülkeler, ABD merkezli firmalar için hem düşük üretim maliyetleri hem de artan tüketici talebi sayesinde oldukça çekici hale gelmektedir. Washington yönetimi, Hint-Pasifik bölgesindeki ekonomik nüfuzunu güçlendirmek için farklı girişimlerde bulunmaktadır. Bunlardan biri, 2022’de hayata geçirilen Hint-Pasifik Ekonomik Çerçevesi (IPEF) olarak öne çıkmaktadır. Bu girişim, sürdürülebilir kalkınma, dijital ekonomi, tedarik zinciri güvenliği ve yolsuzlukla mücadele konularında bölgeyle daha derin bir ekonomik iş birliği sağlama amaçındadır (White House, 2022).

Şekil 3.5. ABD’nin Hint-Pasifik’teki Doğrudan Yatırım Pozisyonu

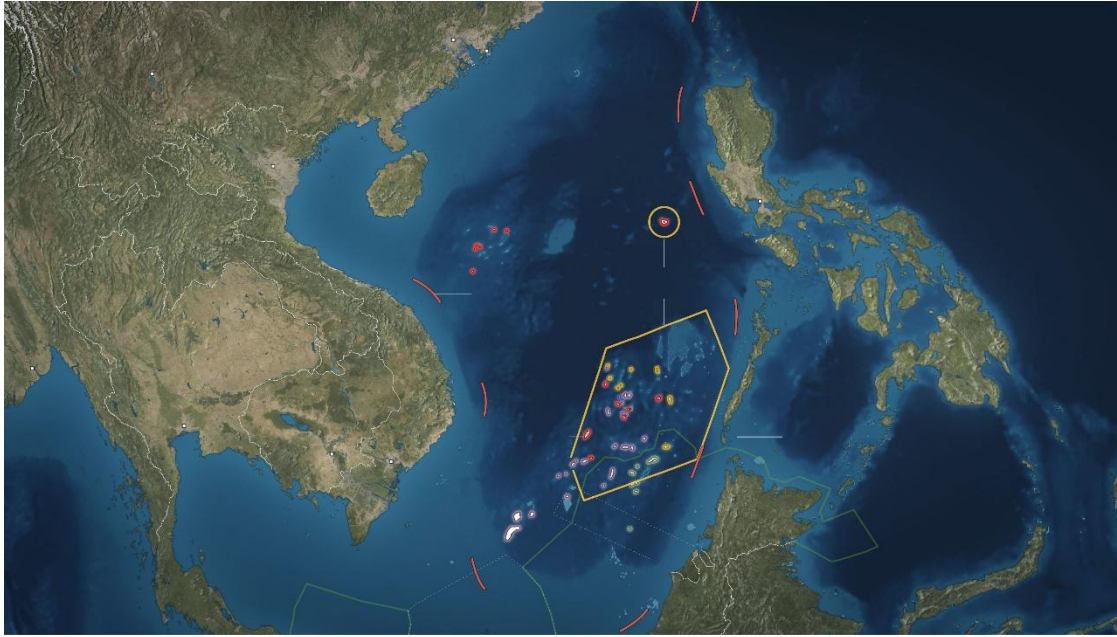
Kaynak*: Asean Matters For America America Matters For Asean: Sixth Edition, East-West Center

<https://www.jstor.org/stable/resrep53520>

ABD, bu yaklaşım sayesinde Çin’in ekonomik etkisine karşı alternatif ve daha şeffaf bir ortaklık modeli geliştirmeyi hedeflemektedir. Bölgedeki ülkeler, ABD’nin yatırım politikalarını genellikle olumlu bir şekilde karşıladıkları halde, bu süreci jeopolitik rekabetin bir bileşeni olarak da görmektedirler. ABD yatırımları, Çin’in Kuşak ve Yol Girişimi (BRI) ile doğrudan bir rekabete girmese de bölge ülkelerine sunduğu alternatif finansman ve kalkınma kaynakları açısından dikkat çekmektedir. Bu nedenle, birçok ASEAN ülkesi, hem Çin ile mevcut ekonomik ilişkilerini sürdürmek hem de ABD ile iş birliğini güçlendirmek amacıyla dengeli bir politika izlemektedir (East-West Center, 2023, s.3-44).

3.5. Çin'in Revizyonist Güç Politikası: Güney Çin Denizi Örneği

Çin'in GÇD'deki revizyonist stratejisinin en dikkat çekici unsurlarından biri, tartışmalı adalar ve resifler üzerinde yapay adalar inşa ederek egemenlik iddialarını somutlaştırma çabası olarak görülmektedir (Kaplan, 2014, s. 107). Özellikle, 2013 sonrası dönemde Spratly takımadalarında başlatılan geniş çaplı inşa faaliyetleri, Pekin'in sadece sözlü veya hukuki iddialar yerine sahadaki fiili durumu değiştirme iradesini ortaya koymaktaydı (Poling, 2020, s. 2). Çin, başlangıçta sivil altyapılar inşa ettiğini ileri sürse de kısa süre içinde bu adaların hava pistleri, radar sistemleri, füze rampaları ve askeri tesislerle donatıldığı uydu görüntüleriyle doğrulanmaktadır (CSIS, 2016).

Harita 3.11. Güney Çin Denizi'nde Çin'in Revizyonist Stratejisi: Tartışmalı Bölgeler

*Kaynak: "China Island Tracker." <https://amti.csis.org>

Çin'in GÇD'deki revizyonist yaklaşımı, yalnızca askeri yöntemlerle değil, aynı zamanda ekonomik ve diplomatik adımlarla da desteklenmektedir (Kaplan, 2014, s.107). Pekin yönetimi, bu çok yönlü yaklaşımla bölgedeki güç dengesini kendi lehine çevirmeyi hedeflemektedir. Bununla birlikte, Çin'in attığı adımlar mevcut uluslararası hukuk kurallarını da zorlamaktadır. Denizlişmeler, sadece Güneydoğu Asya ülkelerini değil, aynı zamanda deniz güvenliği ve bölgesel istikrarla ilgilenen küresel aktörleri de doğrudan etkilemektedir (Poling, 2020, s.2).

Revizyonizm hem iç hem de dış siyasetin çerçevesinde incelenen bir terimdir. Bu kavram, genellikle mevcut yapının dönüştürülmesini amaçlayan, değişim yanlısı ve adalet arayışını temel alan politikaları tanımlamak için kullanılmaktadır. Uluslararası İlişkilerde revizyonizm

kavramı, bir devletin mevcut bölgesel veya küresel düzeni sorgulaması ve statükoyu lehine değiştirme yönündeki stratejik hedeflerini ifade etmektedir (Mearsheimer, 2001, s. 34). Bu bağlamda revizyonizm, mevcut statükoyu sorgulayan ve alternatif bir düzen iddia eden bir siyasal yaklaşımı temsil eder. İç politika bağlamında incelendiğinde, revizyonist yaklaşımlar daha dinamik, dönüşüm odaklı ve zaman zaman "ilerici" olarak tanımlanabilecek stratejilerle ilişkilendirilmektedir. Ancak, revizyonist bir dış politikaya karşı benimsenen uzlaşmacı veya yatıştırıcı stratejilerin, çoğu zaman arzu edilen sonuçları elde etmesi mümkün olmamaktadır. Statükoyu hedef alan bu tür bir yaklaşım, yalnızca daha belirgin ve kararlı bir karşı strateji ile dengelenebilir (Gönlübol, 2014, s.337-344). Revizyonist yaklaşım aynı zamanda, bir devletin diğer aktörler üzerinde baskı kurma ve onları zorlayıcı araçlarla yönlendirme amacını taşıyan politikalarını ve uygulamalarını içeren bir dış politika anlayışı olarak değerlendirilebilir (Temiz, 2022, s.1-22).

Revizyonist dış politikaya örnek olarak, Çin'in GÇD üzerindeki dış politika uygulamalarına bakmak gerekmektedir. Bilinen uluslararası hukuki düzeni ve bölgesel statükoyu sorgulayan bu perspektif, Çin'in tarihsel hak iddialarını esas alan "dokuz çizgi hattı" doktrini ile somutlaştırmaktadır. 2009 yılında BM'ye sunulan bu harita, Çin'in GÇD'nin büyük bir kısmında egemenlik iddiasını ortaya koyarak mevcut deniz hukuku normlarının dışına çıkıp yeniden şekillendirilme arzusunu da yansıtmaktadır (Zhao, 2020, s.492). Bu revizyonist yaklaşım, sadece harita beyanıyla sınırlı kalmamakla birlikte 2012'de Sansha Şehri'nin kuruluşu, 2013'ten itibaren Spratly Adaları'nda yapay adaların inşa edilmesi ve Vietnam ile Filipinler gibi ülkelerin MEB'lerine yönelik gerçekleştirilen askeri ve ekonomik müdahaleler gibi somut adımlarla pekiştirilmektedir (International Crisis Group, 2021). Bilhassa, 2014'te Çin'in Haiyang Shiyou 981 adlı petrol platformunu Vietnam'ın hak iddia ettiği MEB'e yerleştirmesi, Pekin'in statükoyu değiştirme arzusunun belirgin bir göstergesi olarak değerlendirmektedir (Putra, 2015, s.178-82). Bu bağlamda, Çin'in bölgedeki faaliyetleri yalnızca egemenlik iddialarıyla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda bölgesel güç dengelerini yeniden şekillendirmeyi amaçlayan, stratejik ve ekonomik unsurların ön planda olduğu sistematik bir revizyonist politikayı yansıtmaktadır (Sacks, 2022, s.5-12).

Aynı zamanda, küresel veya bölgesel ölçekte hegemonik bir iddiası bulunmayan Vietnam ve Filipinler gibi bölge ülkeleri, Çin'in GÇD'deki zengin petrol ve doğal gaz rezervlerinin bulunduğu alanlarda inşa ettiği yapay adalara yerleştirdiği askeri birliklere karşı ciddi itirazlarını dile getirmektedir. Bu ülkelerin güvenlik kaygıları temelsiz olmamaktadır, nitekim Çin Devlet Başkanı Xi Jinping, Çin Halk Kurtuluş Ordusu'nun yüzüncü kuruluş yılı olan

2027’de ordularının dünyanın en modern askeri gücü hâline getirileceğini, Mao Zedong’un iktidara gelişinin yüzüncü yılı olan 2049’da ise Çin’in dünyanın en güçlü ordusuna sahip olacağını beyan etmektedir (Çakmak, 2024, s.7-8).

4. SONUÇ

Bu çalışma, “ASEAN ile karşılıklı bağımlılığını giderek artıran Çin, GÇD’de neden revizyonist politikalar uygulama gereği duymaktadır?” araştırma sorusuna odaklanarak, Çin’in GÇD üzerindeki revizyonist politikalar geliştirmesinin temel nedenlerine cevap bulmayı amaçlamaktadır. Ayrıca çalışmada, karşılıklı bağımlılık kavramının temel varsayımları Çin ile ASEAN arasındaki ilişkiler kapsamında GÇD üzerindeki uygulamalar üstünden de test edilmesi amaçlanmaktadır. Uluslararası İlişkiler literatürü, GÇD sorununu ve bu bölgede yaşanan anlaşmazlıklarla ilgili bir çok açıklama sunmaktadır. Ancak yapılan literatür taramasında çalışmanın amacına yönelik bakış açısını dolduracak yaklaşımların yeterli düzeyde ele alınmadığı görülmüştür. Bu çalışmada, GÇD sorununa yeni bir bakış açısı getirilerek sorunun açıklanmasına yönelik derinlik kazandırılması hedeflenmektedir.

Bu çalışmanın temel argümanı, ASEAN üyesi ülkelerinin Çin ile siyasi ve ekonomik açıdan karşılıklı bağımlılıklarını artırsa da neoliberal perspektifin aksine ve neorealizmin varsayımlarına uygun olarak Çin’in GÇD’de çatışmacı ve revizyonist bir strateji uyguladığı yönündedir. . Bu çalışmada gösterildiği üzere bunun sebebi, Çin’in mutlak kazanç yerine göreceli kazanç odaklanması ve güç geçişi kaynaklı yükselişinin neticesi olarak bölgesel ve küresel hegemonya tesis etme arayışıdır.

Çalışmada ASEAN ülkelerinin Çin’e karşı bölgede toplu hareket etmelerini ya da sert tedbir almalarını önlemek için Çin’in asimetrik gücünü bir araç olarak kullanıldığı sonucuna da varılmıştır. Elde edilen bulgular, Çin’in bölgesel iş birliğine dayalı söylemlerine rağmen, GÇD’de kendi egemenliğini öncelikli olarak koruduğunu ve kendi çıkarlarını gözetken politikalar geliştirdiğini göstermektedir. GÇD üzerindeki yapay ada inşaatlarının devam etmesi, bu adalar üzerinde askeri amaçlı uçak pistlerin yapılması ve askeri kapasitesinin artırılması, Uluslararası Adalet Divanı’nda alınan kararları tanımaması ve tarihsel hak iddialarından vazgeçmemesi, Pekin’in Uluslararası Deniz Hukuku Sözleşmesi bünyesinde belirtilen MEB gibi unsurları tanımadığı görülmektedir. Tüm bu adımlara bakıldığında, Çin’in diyalogtan ziyade kendi maddi ulusal çıkarlarından kaynaklı olarak çok yönlü bir politika geliştirdiği sonucuna ulaşılmaktadır. Çin’in ticaret, kredi ve yatırım gibi ekonomik araçları kullanarak Güney Çin Denizi’ne kıyıdaş ülkeler üzerinde etkisini artırdığı ve bu durumun söz konusu ülkelerin Çin’in tek taraflı politikalarına karşı daha sert tutumlar geliştirmesini zorlaştırarak onları bir ikilemle karşı karşıya bıraktığı sonucuna da ulaşılmıştır.

Bu çalışmada yapılan analizler, GÇD'nin yalnızca kıyıdaş ülkeler açısından değil, aynı zamanda küresel güç dengeleri bakımından da stratejik ve belirleyici bir bölge olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Çin ile ASEAN arasında artan ekonomik ve diplomatik etkileşimlere rağmen, Pekin yönetiminin GÇD'de izlediği revizyonist politikalar hem bölgesel güvenliği zedelemekte hem de uluslararası hukuk normlarının etkinliğini sorgulamaktadır. Aynı zamanda Çin'in bölgedeki agresif tutumunun, karşılıklı bağımlılık teorisinin öngördüğü iş birliği dinamikleriyle tam olarak uyuşmadığını ortaya koymaktadır. Neoliberal kuramın öngördüğü karşılıklı bağımlılığın çatışmaları azaltıcı etkisi, bu örnekte sınırlı kalmakta ve Çin, iş birliği alanlarını ve kriz alanlarını birbirinden ayırarak, stratejik esneklik sağlamaktadır.

GÇD meselesi, 1990'lı yıllardan itibaren ASEAN ile Çin arasındaki ilişkilerde belirleyici bir unsur haline gelmiş ve bölgesel güvenlik mimarisini önemli ölçüde etkilemiştir. Bu süreçte ASEAN, Çin'in artan etkisine rağmen geleneksel güvenlik ittifaklarına yönelmek yerine diplomasi ve diyalog mekanizmalarını önceliklendiren bir yaklaşım benimsemiştir. Çin'in GÇD üzerindeki egemenlik iddialarını güçlendirme çabalarına rağmen ASEAN, askeri yöntemlerden uzak durarak barışçıl çözüm yollarını korumayı amaçlamış, buna karşılık Çin ise Spratly Adaları gibi ihtilaflı alanlarda ASEAN ile daha derin bir diyaloga girme eğilimi göstermiştir. Bu durum, ASEAN'ın Çin karşısında tamamen pasif bir tutum sergilemediğini ve belirli alanlarda diplomatik kazanımlar elde edebildiğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, ASEAN'ın mevcut kurumsal yapısının GÇD'deki anlaşmazlıkları yönetme kapasitesinin sınırlı kaldığı ve bu nedenle bölgesel barışın korunmasında istenen etkiyi sağlayamadığı görülmektedir.

Ekonomik bağımlılık, karşılıklı güven eksikliği ve kurumsal zayıflık gibi faktörlerin bir araya gelmesi, Çin'in bölgedeki etkisini artırmasına ve tek taraflı girişimlerini sürdürmesine zemin hazırlamaktadır. ASEAN Bölgesel Forumu gibi çok taraflı güvenlik mekanizmalarının güven inşa etmede yetersiz kalması ise bölgedeki barışçıl çözüm süreçlerini sekteye uğratmakta ve ASEAN'ın etkin bir güvenlik aktörü olma kapasitesini sınırlamaktadır. Bununla birlikte, uluslararası literatürde çalışmanın bulgularını destekleyen analizlerin yanında, farklı sonuçlara ulaşan yaklaşımlar da bulunmaktadır. Bu karşıt görüşler, ASEAN'ın mevcut diplomatik çabalarının somut çözüm üretmede yetersiz kaldığını ve Çin'in GÇD'deki etkisini artırmak için ASEAN içindeki görüş ayrılıklarını stratejik biçimde kullandığını ifade etmektedir. ASEAN'ın bölgesel barış ve istikrarı sağlamada yetersiz kaldığı, bölgedeki gerçek güç dengesinin dış aktörlerde toplandığı ve ASEAN'ın diplomatik normlarının Çin'in genişlemeci politikalarını engellemekte etkisiz kaldığı değerlendirilmektedir. Ayrıca ASEAN ile Çin arasındaki GÇD

konulu etkileşimlerin, pratikte istenilen etkiyi yaratmaktan uzak kaldığı ve ASEAN'ın diplomatik normlarının Çin'in genişlemeci politikalarını sınırlamada yetersiz olduğu görülmektedir.

Bu çalışmada, Çin'in hem ASEAN hem de ASEAN'nın Güney Çin Denizi'ndeki soruna taraf olan ülkelerle karşılıklı bağımlılığının arttığı sonucuna varılmıştır. Çin'in ASEAN ülkeleriyle ticaret hacmi 2000'de \$40 milyar düzeyindeyken 2023'te \$975 milyara yükselerek ASEAN'ın en büyük ticaret ortağı konumuna gelmiştir. 2024'te Çin ile ASEAN arasındaki ticaret hacmi yaklaşık \$983 milyara ulaşmış, ASEAN Çin'in en büyük ticaret ortağı olmaya devam etmiştir. 2005-2025 dönemi verilerine göre Çin'in ASEAN'a doğrudan yatırımları önemli ölçüde artış göstermiştir. Bu süreçte Çin'in ASEAN genelindeki toplam doğrudan yatırımları \$193,14 milyarken, ülke bazında Vietnam'a \$14,2 milyar, Malezya'ya \$27,44 milyar, Endonezya'ya \$49,21 milyar ve Filipinler'e \$4,38 milyar tutarında yatırım yapılmıştır. Ayrıca Çin'in Tayvan'a doğrudan yatırımları ise \$1,2 milyar düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu yatırımlar ASEAN ülkelerinin Çin'e ekonomik bağımlılık düzeyini artırmakta ve bölgesel entegrasyonu güçlendirmektedir. Ancak aynı zamanda, ASEAN'ın Güney Çin Denizi gibi ihtilaflı alanlarda Çin'in politikalarına karşı dengeli bir tutum geliştirmesini de zorlaştırmaktadır. Bölgedeki bu yoğun ekonomik entegrasyona rağmen, Pekin yönetimi GÇD üzerindeki tarihsel egemenlik iddialarını sürdürmekte, bölgede yedi yapay ada inşa ederek buralarda askeri pistler ve radar sistemleri kurmakta ve deniz yetki alanı ihlallerini artırmaktadır. Çin'in savunma bütçesi 2000 yılında \$42 milyar iken 2023'te \$225 milyara ulaştı ve 2025'te bu rakamın \$314 milyara ulaşması planlanarak bölgedeki deniz kuvveti kapasitesini önemli ölçüde genişletmiştir. GÇD'nin stratejik önemi, küresel deniz ticaretinin yaklaşık %30'unun bu bölgeden geçmesi, bölgede 11 milyar varil potansiyel petrol ve 190 trilyon kübik feet doğal gaz rezervlerinin bulunması gibi nedenlerle daha da artmaktadır.

ASEAN ülkeleri, Çin'den yüksek miktarda yatırım ve kredi sağlarken, elektronik bileşenler ve ara mallar ithalatında Çin'e bağımlı hale gelmekte, buna karşılık tarım ürünleri ve tekstil alanında Çin'e ihracat yapmaktadır. Artan ticaret ve yatırımlar, Vietnam ve Endonezya gibi ülkelerin sanayi üretim ve ihracat kapasitelerini geliştirirken, aynı zamanda Çin'in bölgedeki tek taraflı adımlarına karşı ASEAN'ın daha sert politikalar geliştirmesini sınırlamakta ve güvenlik ikilemlerine yol açmaktadır. Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında Malezya, Endonezya ve Filipinler gibi ülkelerde altyapı projeleri gerçekleştirmesi, ekonomik etki alanını genişletmesini sağlamaktadır. Bu süreçte ASEAN ülkeleri bir yandan Çin ile ekonomik ilişkilerini derinleştirerek büyüme ivmesini korumaya çalışmakta, diğer yandan GÇD'deki

revizyonist politikalar nedeniyle güvenlik kaygıları taşımaktadır. ASEAN Bölgesel Forumu ve benzeri çok taraflı güvenlik platformlarının, bölgedeki gerilimlerin çözümünde sınırlı etkili olduğu, Çin'in bölgesel egemenlik iddialarını sürdürebilmesinde ASEAN içindeki görüş ayrılıklarının rol oynadığı görülmektedir.

Yapılan analizler ve elde edilen bulgular neticesinde, Çin'in GÇD'deki revizyonist politikaları ile ASEAN'a karşı yürüttüğü ekonomik ve diplomatik stratejiler arasında ciddi bir uyumsuzluk olduğu görülmektedir. Çin, ASEAN ülkeleriyle derinleşen ticari ilişkiler, doğrudan yatırımlar, altyapı projeleri ve diplomatik diyalog mekanizmaları aracılığıyla "barışçıl yükseliş" söylemini uluslararası kamuoyuna benimsetmeye çalışsa da, GÇD'deki tek taraflı ve saldırgan eylemleri bu söylemin inandırıcılığını zedelemektedir. Özellikle yapay ada inşaatları, askeri tesislerin kurulması, deniz yetki alanı ihlalleri ve uluslararası hukuku tanımama gibi uygulamalar, Çin'in ekonomik iş birliği alanları ile güvenlik alanlarındaki politikalarının birbirinden keskin biçimde ayrıldığını göstermektedir. Bu durum, neoliberalizmin öngördüğü karşılıklı bağımlılık ilişkilerinin çatışmayı azaltacağı yönündeki temel varsayımlarını sorgulamakta, bunun yerine neorealist yaklaşımların uluslararası sistemde güvenlik kaygılarının iş birliğinden daha öncelikli olduğu savını desteklemektedir. Çin'in bu stratejik yaklaşımı, karşılıklı bağımlılığın yalnızca ekonomik değil aynı zamanda siyasal ve güvenlik temelli yönlerini de kapsayan çok boyutlu bir olgu olduğunu ortaya koymaktadır.

Öte yandan, ASEAN'ın mevcut kurumsal yapısı ve karar alma mekanizmalarının Çin'in bölgedeki yayılmacı politikaları karşısında etkili ve caydırıcı bir tepki üretmekte yetersiz kaldığı görülmektedir. ASEAN içinde yer alan ülkeler arasındaki tarihsel, ekonomik ve jeopolitik farklılıklar, ortak bir stratejik vizyon geliştirilmesini zorlaştırmakta ve Çin'in bu ayrışmalardan faydalanarak bölge üzerindeki etkisini pekiştirmesine olanak tanımaktadır. Bu bağlamda, ASEAN'ın GÇD gibi ihtilaflı alanlarda daha bütüncül ve uyumlu politikalar geliştirmesi yalnızca ekonomik dayanışma değil, aynı zamanda güvenlik iş birliği, norm inşası ve hukuki mekanizmaların güçlendirilmesi yönünde adımlar atması gerekmektedir. Bölgedeki dengeyi sürdürülebilir kılmak ve barışı tesis etmek adına ASEAN'ın kendi iç kurumsal kapasitesini artırması, üyeler arasında güven temelli bir dayanışma zemini oluşturması ve dış müdahalelere karşı daha bağımsız politikalar izlemesi zorunluluk haline gelmiştir. Sonuç olarak bu çalışma, Çin'in bölgesel stratejilerinin sadece ekonomik çıkarlarla değil, aynı zamanda güç geçişi bağlamında jeopolitik hedeflerle de şekillendiğini ortaya koymakta ve bu yönüyle Çin-ASEAN ilişkileri bağlamında Uluslararası İlişkiler literatürüne özgün ve eleştirel bir katkı sunmaktadır.

KAYNAKLAR

Acharya, A. (2005). Containment, engagement, or counter-dominance? Malaysia's response to the rise of China. In A. I. Johnston & R. S. Ross (Ed.), *New directions in the study of China's foreign policy* (ss. 129–151). Stanford University Press.

Acharya, A. (2014). *Constructing a security community in Southeast Asia: ASEAN and the problem of regional order* (2nd ed.). Routledge.

Adıbelli, B. (2006). Çin dış politikasında Tayvan sorunu. In *Pax Sinica: Çin'in dünya düzeni* (ss. 148–190). IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Adıbelli, B. (2009). *Pax Sinica: Çin'in dünya düzeni*. IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

AEI (American Enterprise Institute). (2025). *China Global Investment Tracker*. <https://www.aei.org/china-global-investment-tracker/>

Akince, B. (2021). Uluslararası hukukta çözüm mekanizmaları ve uluslararası hukukta uygunluğun sağlanması mekanizmaları: Karşılaştırmalı bir analiz. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(1), 99–114.

Alagappa, M. (1989). U.S.-ASEAN security relations: Challenges and prospects. *Contemporary Southeast Asia*, 11(1), 1–39.

Alagöz, G. (2016). Uluslararası ilişkilerde neoliberal kurumsalcılık ve uluslararası rejim teorisi. In T. Demirtepe & Y. S. Ekinci (Ed.), *Uluslararası ilişkiler teorileri* (ss. 33–56). Adres Yayınları.

Alameşe, H. (2022). Asya Pasifik Bölgesinde deniz alanları. In İ. Ermağan, M. Özay, & Ö. Z. Keyvan (Ed.), *Dünya siyasetinde Asya Pasifik* (ss. 5–20). Nobel Akademik Yayıncılık.

Aliyeva, Ü. (2016). *XXI əsrin əvvəllərində ABŞ-Çin münasibətləri*. Elm və Tehsil.

Allison, G. (2017). *Destined for war: Can America and China escape Thucydides's trap?* Houghton Mifflin Harcourt.

Amer, R. (2004). Assessing Sino-Vietnamese relations through the management of contentious issues. *Contemporary Southeast Asia*, 22(2), 320–345.

Amer, R. (2014, 31 Mart). *The South China Sea: Challenge for ASEAN* (Policy Brief No. 150). Institute for Security and Development Policy.

ANTARA Indonesian News Agency. (2023). *Endonezya ve ABD, Pekanbaru'da Cope West*. <https://en.antaranews.com/news/285024/indonesia-us-conduct-cope-west-joint-exercise-in-pekanbaru>

Arı, T. (2011). *Uluslararası ilişkiler teorileri*. Nobel Yayınları.

Arı, T. (2021). Uluslararası ilişkiler teorileri: Neoliberalizm. In *Uluslararası ilişkiler teorileri* (ss. 135–150). Nobel Yayınları.

Armağan, Y. E. (2021). Deniz güvenliği ve Çin etkisi: Endonezya'nın GÇD ve Natuna Adaları politikaları. In *Dünya siyasetinde Asya Pasifik* (ss. 60–73). Nobel Akademik Yayıncılık.

ASEAN Secretariat. (2023). *ASEAN Statistical Yearbook 2022*. ASEAN Secretariat.

ASEAN Statistics Division. (2019). *ASEAN Statistical Yearbook*. ASEAN Secretariat.

- ASEAN Statistics Division. (2019). *ASEAN statistical yearbook*. ASEAN Secretariat.
- ASEAN. (2004). *ASEAN-China Relations*. ASEAN Secretariat.
- ASEAN. (2010). *ASEAN Statistical Yearbook 2010*.
- ASEAN. (2007). *Charter of the Association of Southeast Asian Nations*. <https://asean.org>
- ASEAN. (2016). *ASEAN statistical yearbook*. Jakarta: ASEAN Secretariat. <https://asean.org>
- ASEAN. (2018, Kasım). *ASEAN-China Strategic Partnership Vision 2030*. <https://asean.org/asean-china-strategic-partnership-vision-2030/>
- ASEAN. (2021). *ASEAN statistical yearbook*. Jakarta: ASEAN Secretariat. <https://asean.org>
- ASEAN. (2024). *ASEAN statistical yearbook*. Jakarta: ASEAN Secretariat. <https://asean.org>
- Ashley, R. K. (1984). The poverty of neorealism. *International Organization*, 38(2), ss. 225–286.
- ASPI. (2023). *Balancing act: Assessing China's growing economic influence in ASEAN*. <https://asiasociety.org/policy-institute/balancing-act-assessing-chinas-growing-economic-influence-asean>
- Ataay, F. (2022). Neoliberalizm ve muhafazakâr demokrasi: 2000’li yıllarda Türkiye’de siyasal değişimin dinamikleri. *Akdeniz Üniversitesi Yayınları*, ss. 130–152.
- Atiq, A., Zafar, H., & Mustafa, G. (2025). Analyzing the evolution of China-Taiwan relations: US as a factor. *Pakistan Social Sciences Review*, 3(1), ss. 173–179. <http://www.pssr.org.pk>
- Aydın, M. (1994). Uluslararası ilişkilerde yaklaşım, teori ve analiz. ss. 72–105. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/36383>
- Aydın, M. (Ed.), Brauch, H. G., Çelikpala, M., Spring, U. O., & Polat, N. (2015). *Uluslararası ilişkilerde çatışmadan güvenliğe* (2. bs.). ss. 368–376. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Babahanoğlu, V. (2024). ABD-Çin rekabetinin saldırgan realist perspektiften analizi: Güney Çin Denizi’nde jeopolitik çatışma. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 14(1), ss. 356–371.
- Bal, İ. (2008). *Değişen dünyada uluslararası ilişkiler* (ss. 71). Nobel Yayınları.
- Balcı, A., & Kardaş, Ş. (2014). Uluslararası ilişkilere giriş. E. Ergenç (Ed.), *Uluslararası İlişkiler: Teori ve Uygulama* içinde (ss. 643–655).
- Balık, S. (2018). Uluslararası deniz sahaları. *Journal of Maritime and Marine Sciences*, ss. 89. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/452705>
- Balta, E. (Ed.). (2014). *Küresel siyasete giriş: Uluslararası ilişkilerde kavramlar, teoriler, süreçler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Başar, H. (2007, Şubat). Asya Pasifik Ekonomik İş birliği (APEC). *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, 24, ss. 1.
- Bateman, S. (2017). *Maritime security in Southeast Asia: Issues and prospects*. Routledge.

- Batongbacal, J. (2013). *Understanding the Philippines vs. China arbitration decision* (Briefing Paper No. 2), s.6–19. University of the Philippines, Institute for Maritime Affairs and Law of the Sea.
- Bayram, M. (2022). *Çin-Afrika İş birliği: Tarihsel arka plan ve temel dinamikler*, s.88–101. Afrika Vakfı Yayınları.
- Beckman, R. (2013). The UN Convention on the Law of the Sea and the maritime disputes in the South China Sea. *American Journal of International Law*, 107(1), s.142–163.
- Beckman, R. (2017). *The South China Sea disputes: Legal issues and prospects for a code of conduct* (RSIS Working Paper No. 297). S. Rajaratnam School of International Studies.
- Beeson, M. (2009). East Asian regionalism and the end of the Asia-Pacific: After American hegemony. *The Asia-Pacific Journal*, 7(6), s.499–517.
- Blackwill, R. D., & Zelikow, P. (2021, February 1). *China confronts Taiwan: The United States, China, and Taiwan: A strategy to prevent war*, s.25–29.
- BM COMTRADE. (2024). *China exports to Philippines (2024)*. <https://comtrade.un.org>
- Bouchat, C. J. (2014). *The Paracel Islands and U.S. interests and approaches in the South China Sea*. Strategic Studies Institute, US Army War College.
- Bozdağlıoğlu, Y., & Özen, Ç. (2004). Liberalizmden neoliberalizme güç olgusu ve sistemik bağımlılık. *Uluslararası İlişkiler*, 1(4), s.30. Ankara: Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği.
- Brands, H., & Cooper, Z. (2018). Getting serious about strategy in the South China Sea. *Naval War College Review*, 71(1), s.12–32.
- Brezinski, Z. (2017). *Büyük satranç tahtası*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Brzezinski, Z. (2017). *Strategic vision: America and the crisis of global power*, s.215–238. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Burchill, S. (Ed.). (2001). Liberalism. *İçinde: Theories of international relations*. New York: Palgrave.
- Burchill, S., & diğerleri. (2013). *Uluslararası ilişkiler teorileri*, s.84–99. İstanbul: Küre Yayınları.
- Burgess, S. F. (2020). Confronting China's maritime expansion in the South China Sea. *Journal of Indo-Pacific Affairs*.
- Buszynski, L. (2012). The South China Sea: Oil, maritime claims, and U.S.–China strategic rivalry. *The Washington Quarterly*, 35(2), s.139–156. <https://doi.org/10.1080/0163660X.2012.665339>
- Buszynski, L., & Hai, D. T. (2020). *The South China Sea from a regional maritime dispute to geo-strategic competition*, s.23–24.
- Buszynski, L., & Roberts, C. B. (Eds.). (2015). *The South China Sea Maritime Dispute: Political, Legal and Regional Perspectives*. Routledge.
- Buys, R. (2021). The South China Sea: Contested waters. *Torch Magazine*, 20.
- Callahan, W. A. (2016). *China dreams: China's new leadership and future implications*. Oxford University Press.

- Capie, D. (2004). Between a hegemon and a hard place: The 'war on terror' and Southeast Asian-U.S. relations. *The Pacific Review*, 17(2), 223–248.
- Carr, E. H. (1981). *The twenty years' crisis, 1919–1939: An introduction to the study of international relations* (s. 132). Macmillan.
- Casey, J. (2002). Interdependence. *Architectural Association of Ireland*, 75–77.
- Caşın, M. H., & Kısacık, S. (2024). Çin Halk Cumhuriyeti'nin Kuşak Yol Girişimi: 21. asırda Pekin merkezli geniş ölçekli bir bütünleşme mi yoksa egemenlik projesi mi? İçinde M. H. Caşın, S. Kısacık, & C. Donduran (Ed.), *21. yüzyılda bütün boyutlarıyla Çin Halk Cumhuriyeti* (2. cilt, s. 693-734). Nobel Akademik Yayıncılık.
- CEIC. (2025, Ocak). Philippines total exports to China.
- CGTN. (2024, 22 Kasım). *China-ASEAN economic and trade cooperation accelerates*. <https://news.cgtn.com/news/2024-11-22/China-ASEAN-economic-and-trade-cooperation-accelerates-1yJDcqmbGq4/p.html>
- CGTN. (2008). *Çin'den Filipinler'e Güney Çin Denizi tepkisi*. Erişim adresi: <https://turkish.cri.cn/2024/11/08/ARTI1731057676487834>
- Chan, S. (2005). Is there a power transition between the U.S. and China? The different faces of national power. *Asian Survey*, 45(5), 687–701.
- Chang, B. (2019). Two more takes on the critical: Intersectional and interdisciplinary scholarship grounded in family histories and the Asia-Pacific. *Curriculum Inquiry*, 49(2), 156–172.
- Charney, J. I., & Prescott, J. R. V. (2000). Resolving cross-strait relations between China and Taiwan. *The American Journal of International Law*, 94(3), 453–477.
- Chen, R. (2013). A critical analysis of the U.S. "Pivot" toward the Asia-Pacific: How realistic is neo-realism? *Asian Journal*, 12(3), 41–61.
- Chheang, V. (2017). *China's economic statecraft in Southeast Asia* (ISEAS Perspective No. 68). ISEAS–Yusof Ishak Institute.
- Chia, S. Y. (2010). *ASEAN economic integration: Developments and challenges* (ADB Working Paper Series No. 210). Asian Development Bank Institute.
- Chia, S. Y. (2011). ASEAN-China Free Trade Area: A success or failure? *Asian Economic Policy Review*, 6(1), 98–121.
- Chilukuri, V., & Scanlon, R. (2025). *Countering the Digital Silk Road: Indonesia* (s. 3–4). Center for a New American Security.
- China Daily. (2025, 14 Nisan). China-ASEAN cooperation rising amid challenges. *China-ASEAN cooperation rising to higher level - Chinadaily.com.cn*. <https://www.chinadaily.com.cn/>
- ChinaPower. (t.y.). *How much trade transits the South China Sea?* Center for Strategic and International Studies. <https://chinapower.csis.org/much-trade-transits-south-china-sea/>
- Chinvanno, A. (2015). ASEAN-China relations: Prospects and challenges. *RJSH*, 2(1), 9–14.
- Chong, A. (2016). Singapore's total defence: A model for small states. *Asian Security*, 12(2), 117–135.

- Chongkittavorn, K., & Anwar, A. (2019, 4 Ekim). *Strengthening US relations with ASEAN: A critical element of the US Indo-Pacific strategy* (s. 1–2).
- Chulasiriwongs, C. (2001). Thailand's relations with the new ASEAN members: Solving problems and creating images. *Southeast Asian Affairs*, 337–354.
- Clarke, P. (2008). Does Growing Economic Interdependence Reduce the Potential for Conflict in the China-Taiwan-U.S. Triangle? *American Association of Chinese Studies*, 45–68.
- Colin, S. (2016). China, the US, and the Law of the Sea. *China Perspectives*, (2), 57–62.
- Columbia Undergraduate Law Review. (2018, 4 Kasım). *UNCLOS and the South China Sea crisis: How maritime law is being ignored*. <https://www.culawreview.org>
- Cordner, L. G. (1994). The Spratly Islands dispute and the law of the sea. *Ocean Development & International Law*, 25(1), 61–74.
- Coşkun, S. B. (2019). *Güney Çin Denizi'nde ABD ve Çin'in çatışma eğilimli rekabeti ve ikili ilişkilere yansımaları* [Yüksek lisans tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi].
- Cronin, P. M., & Sullivan, A. (2015, Mart). *Preserving the rules: Countering coercion in maritime Asia* (Maritime Strategy Series, s. 1-11). Center for a New American Security.
- Cruz, L. T. (1995). Philippine-China bilateral relations in the 1990s. *Asian Studies*, 31–32, 79–85.
- CSIS. (2016). *South China Sea Infrastructure Map*. Asia Maritime Transparency Initiative. <https://amti.csis.org>
- Curtis, L., & Samaranayake, N. (2024, 1 Mart). China's goals in the South China Sea. *Countering Coercion: Managing Chinese Gray Zone Activity in the South China Sea and Indian Ocean Region*, 3–4.
- Çakmak, H. (2024). Çin'in küresel güç olma olasılığı. İçinde M. H. Caşın, S. Kısacık, & C. Donduran (Ed.), *21. yüzyılda bütün boyutlarıyla Çin Halk Cumhuriyeti* (1. cilt, ss. 7-8). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Çaylı, Ş., & Varol, B. (2022). TAYVAN SORUNU BAĞLAMINDA ABD-ÇİN REKABETİNİN ANALİZİ. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 10(33), 78-102. <https://doi.org/10.33692/avasyad.1220310>
- Çelikkol, A. O., & Karabel, S. (2017). Türkiye-Yunanistan ilişkileri ve denizden kaynaklanan uluslararası sorunlar. *Bilge Strateji*, 9(16), 13–31.
- Çoban Hastunç, K. (2022). Güney Çin Denizi'nde Avrupa Birliği'nin dönüştürücü rolü: Bölgesel entegrasyon yoluyla alternatif çatışma çözümü mekanizmaları. *Ankara Review of European Studies (ARES)*, 21(1).
- Dardot, P., & Laval, C. (2019). *Bitmeyen kâbus: Neoliberalizm demokrasiyi nasıl ortadan kaldırıyor?* (ss. 215–236).
- Dat, T. (2024, 15 Ocak). *ASEAN's economy set to become the world's 4th largest by 2030*. VietnamNet. <https://vietnamnet.vn/en/asean-s-economy-set-to-become-the-world-s-4th-largest-by-2030-2333017.html>
- De Castro, R. C. (2003). The revitalized Philippine–U.S. security relations: A ghost from the Cold War or an alliance for the 21st century? *Asian Survey*, 43(6), 971–988.

De Leon, I. Z. P., & Ponce de Leon, I. Z. (2022). Lifting weights, raising voices: An analysis of reactions to Hidilyn Diaz's views on the South China Sea issue after her Olympic gold medal win. *Sport in Society*, 1–15. <https://doi.org/10.1080/17430437.2022.2038081>

Denis, X. (2023, Mayıs-Haziran). "Foreign Direct Investment Flows in South-East Asia: A Region between China and the United States." *Banque de France Bulletin*. <https://publications.banque-france.fr/en/foreign-direct-investment-flows-south-east-asia-region-between-china-and-united-states>

Denk, E. (1999). *Egemenliği tartışmalı adalar: Karşılaştırmalı bir çalışma (Kardak kayalıkları, Spratly ve Senkaku/Diaoyu adaları örnekleri)* (s. 122). Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları.

Doğan, D., & Gürkaynak, M. (2019). Çin Halk Cumhuriyeti'nin Güney Çin Denizi'nde dönüşen yeni stratejisi: Four Sha Doktrini (s. 927). <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1012699>

Doğruyol, L. F. (2024). *Uluslararası hukuk açısından Güney Çin Denizi sorunu ve Çin'in yapay adaları*.

Dosch, J. (2018). *The ASEAN Economic Community: An assessment*. Friedrich Ebert Stiftung.

Dubbelboer, F. (2024, 1 Kasım). Restructuring alliances in East Asia: Towards a new convergence? From a US hub-and-spoke alliance system to networked multilateralism—but don't count on ASEAN maritime security for resilient global supply chains in the wider Indo-Pacific (ss. 19–32).

Dunne, T., Kurki, M., & Smith, S. (2016). *Uluslararası ilişkiler teorileri: Disiplin ve çeşitlilik* (ss. 131–141). Nobel Yayınları.

Dutton, P. (2011). *Three disputes and three objectives: China and the South China Sea* (s. 42). Naval War College Review.

Dzurek, D. J. (1996). *The Spratly Islands dispute: Who's on first?* (ss. 13–20). International Boundaries Research Unit, University of Durham.

Emmers, R. (2005). Regional hegemonies and the exercise of power in Southeast Asia: A study of Indonesia and Vietnam. *Asian Survey*, 45(4), 645–665.

Emmers, R. (2009-2010). *Geopolitics and maritime territorial disputes in East Asia* (s. 79). Routledge.

Emmers, R. (2014). *ASEAN and the South China Sea dispute: Mechanisms, frameworks and approaches* (RSIS Working Paper). S. Rajaratnam School of International Studies.

Erdoğan, K. (2021). *Bilmediğimiz Çin* (s. 106). Kırmızı Kedi Yayınevi.

Ergenç, C. (2014). Ekonomide bölgesel bütünleşme: ASEAN Serbest Ticaret Bölgesi (AFTA) ve etkileri. *Uluslararası Ekonomi ve Politika Dergisi*, 12(4), 643–655.

ERIA. (2016, Eylül). *Brunei Darussalam country report, Chapter 3*. https://www.eria.org/RPR_FY2015_No.5_Chapter_3.pdf

Erickson, A. S., & Kennedy, C. M. (2016). *China's maritime militia*. Center for Naval Analyses. https://www.cna.org/archive/CNA_Files/pdf/chinas-maritime-militia.pdf

- Erickson, A. S., & Martinson, R. D. (2019). *China's Maritime Gray Zone Operations* (s. 176-177). Naval Institute Press.
- Ermağan, İ., Özay, M., & Keyvan, Ö. Z. (2022). *Dünya siyasetinde Asya-Pasifik* (ss. 4–25).
- Ermağan, T., Özkan, B., & Yıldız, E. (2022). Güney Çin Denizi anlaşmazlığının uluslararası hukuk ve güvenlik açısından değerlendirilmesi. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 1–22.
- Ersoy, E. (2014). Realizm. İçinde R. Gözen (Ed.), *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. İletişim Yayınları.
- Eryiğit, M. (2012). *Güney Çin Denizi'nde sınır anlaşmazlıkları ve ABD-Çin Halk Cumhuriyeti ilişkilerine etkileri*. Dübam Yayınları.
- Filiz, T. (2020). Çin'in küresel Tek Kuşak Tek Yol girişiminde Türkiye'nin konumu üzerine bir inceleme. *Oğuzhan Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 118–133.
- Folker, J. S. (2016). *Making sense of international relations theory* (2. basım, s. 135). Lynne Rienner Publishers.
- Folker, J. S. (2020). *Uluslararası ilişkiler teorileri: Neoliberalizm* (ss. 85-104, 135–157).
- Forsyth, I. (2014). Core of the core: China's interests and priorities in the South China Sea. İçinde D. C. Chau & T. M. Kane (Ed.), *China and international security: History, strategy, and 21st-century policy* (Bölüm 7). Praeger.
- Fravel, M. T. (2008). *Strong borders, secure nation: Cooperation and conflict in China's territorial disputes*. Princeton University Press.
- Fravel, M. T. (2011). China's strategy in the South China Sea. *Special Focus: The South China Sea Dispute*, 33(3), 292–319.
- Friedberg, A. L. (2011). *A Contest for Supremacy: China, America, and the Struggle for Mastery in Asia*. W. W. Norton & Company.
- Furtado, X. (1999). International law and the dispute over the Spratly Islands: Whither UNCLOS? *Contemporary Southeast Asia*, 21(3), 386–404.
- Ganesan, N. (2022). Cambodia's chairmanship and the future of ASEAN unity. *Contemporary Southeast Asia*, 44(2), 189–203.
- Ganti, T. (2014). Neoliberalism. *Annual Review of Anthropology*, 43, 89–99. <https://doi.org/10.1146/annurev-anthro-092412-155536>
- Garver, J. W. (2006). Development of China's overland transportation links with Central, Southwest and South Asia. *The China Quarterly*, 185, 1–22.
- Genç, A. (2019). Enerji kaynakları çatışmasının ortasında Güney Çin Denizi. *Journal of Technical and Social Studies*, 2(1), 11–28. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1919462>
- Geopolitical Monitor. (2018, 4 Nisan). *Brunei abandons South China Sea claim for Chinese finance*. <https://www.geopoliticalmonitor.com/brunei-abandons-south-china-sea-claim-for-chinese-finance/>
- Glaser, C. L. (2011). Will China's Rise Lead to War? Why Realism Does Not Mean Pessimism. *Foreign Affairs*, 90(2), 80–91.

- Global Times. (2025, 16 Nisan). *China-ASEAN bilateral trade: 2010-2024*. <https://www.globaltimes.cn/page/202504/1332251.shtml>
- GlobalSecurity.org. (t.y.). *Military South China Sea oil and natural gas*. Erişim adresi: <https://www.globalsecurity.org/military/world/war/spratly-oil.htm>
- Goh, E. (2007). The ASEAN Regional Forum in United States East Asian strategy. *The Pacific Review*, 17(1), 47–69.
- Goldstein, J. S., & Pevehouse, J. C. (2017). *Uluslararası ilişkiler* (2. Baskı). (H. Özdemir, Çev.).
- Gomez, E. (2016). Vietnam's legal claims in the South China Sea dispute. *Southeast Asian Affairs*, 2016(1), 12–21.
- Gökten, K. (2021). Güney Çin Denizi: Ekonomik ve stratejik rekabeti anlamak. *Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(1), 100.
- Gökten, K. (2022). Güney Çin Denizi: Ekonomik ve Stratejik Rekabeti Anlamak. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(1), 97-122.
- Gönlebol, M. (2014). *Uluslararası politika: İlkeler, kavramlar, kurumlar* (ss. 448–456).
- Gözen, R. (2021). Uluslararası ilişkiler teorileri. İçinde J. S. Folker (Ed.), *Uluslararası ilişkiler teorileri* (ss. 135–157).
- Grieco, J. M. (1988). Anarchy and the limits of cooperation: A realist critique of the newest liberal institutionalism. *International Organization*, 42(3), 485–507.
- Grieco, J. M. (1988). Anarchy and the Limits of Cooperation: A Realist Critique of the Newest Liberal Institutionalism. *International Organization*, 42(3), 485–507.
- Grieco, J. M. (1995). Theories of international cooperation and the primacy of anarchy: Neorealism and institutionalism reconsidered. İçinde D. A. Baldwin (Ed.), *Neorealism and neoliberalism: The contemporary debate* (ss. 127–154). Columbia University Press.
- Griffiths, M. (1992). *Realism, idealism and international politics: A reinterpretation* (s. 56). Routledge.
- Griffiths, M. (2011). *Uluslararası ilişkilerde temel düşünürler ve teorileri* (CESRAN Yayınları, Çev.).
- Grygiel, J., & Mitchell, W. (2016). *The unquiet frontier: Rising rivals, vulnerable allies, and the crisis of American power*. Princeton University Press.
- Guan, A. C. (2000). The South China Sea dispute revisited. *Australian Journal of International Affairs*, 54(2), 201–215.
- Guilfoyle, D. (2018). Remarks: The Regime of Islands in the Aftermath of the South China Sea Arbitration. İçinde *Proceedings of the Annual Meeting of the American Society of International Law* (ss. 101-112). Cambridge University Press.
- Gungwu, W. (2005). The Nanhai trade: A study of the early history of Chinese trade in the South China Sea. *Journal of the Malayan Branch of the Royal Asiatic Society*, 3–270.
- Guo, L., Law, C.-H., & Chua, S. Y. (2025). Causal relationship between China-ASEAN trade and China's economic growth: A Toda-Yamamoto analysis. *Journal of Asian Economics*, 15(1).

- Gülmez, S. B., & Buhari, D. (2022). *Uluslararası ilişkilere giriş* (ss. 53–82). Orion Kitabevi.
- Günsel, İ. S. (2011). *Doğu Akdeniz uluslararası sularının hukuki durumu ve kıyı devletlerinin doktrin ve politikaları* [Doktora tezi, Yakın Doğu Üniversitesi].
- Gürkaynak, M., & Yalçiner, S. (2009). Uluslararası politikada karşılıklı bağımlılık ve küreselleşme üzerine bir inceleme. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 6(23), 73-92, 123–140.
- Haggard, S., & Simmons, B. A. (1987). Theories of international regimes. *International Organization*, 41(3), 491–517.
- Hameiri, S., & Jones, L. (2016). Rising powers and state transformation: The case of China. *European Journal of International Relations*, 22(1), 72–98.
- Hamilton-Hart, N., & McRae, D. (2015). *Indonesia: Balancing the United States and China, aiming for independence* (Research Report). The United States Studies Centre at the University of Sydney.
- Hanayi, O. (2016). *Güney Çin Denizi'ndeki temel sorunlar ve çözüm yolları: Çin'in yaklaşımı* (s. 2).
- Hansen, S., Bekkevold, J. I., & Nordhaug, K. (2020). *China in Southeast Asia: Regional strategic challenges*.
- Harari, Y. N. (2024). *XXI asr için 21 ders* (K. Səlimov, Çev.). Qanun Nəşriyyatı.
- Hart, M. (2018). *Brunei abandons South China Sea claim for Chinese finance*. <https://www.geopoliticalmonitor.com/brunei-abandons-south-china-sea-claim-for-chinese-finance/>
- Harvey, D. (2006). *Spaces of global capitalism* (s. 146). Verso.
- Hasgüler, M., & Uludağ, M. B. (2014). *Devletlerarası ve hükümetler dışı uluslararası örgütler* (6. Baskı, ss. 442–449).
- Hastunç, Ç. K. (2022). Güney Çin Denizi'nde Avrupa Birliği'nin dönüştürücü rolü: Bölgesel entegrasyon yoluyla alternatif çatışma çözümü mekanizmaları. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 21(1), 95–132. <https://doi.org/10.32450/aacd.1148613>
- Hayton, B. (2014). *The South China Sea: The struggle for power in Asia* (ss. 3-4, 21). Yale University Press.
- Hayton, B. (2024). *The South China Sea: Historical and legal background*. Geopolitics Programme, Council on Geostrategy, China Observatory, 1–8.
- Henrich, F. (1994). *European Union and global interdependence* (ss. 19–22).
- Heo, Y. (2023). *Free trade and the US-China trade war: A network perspective* (ss. 3–122).
- Hewison, K. (2000). Resisting globalization: A study of localism in Thailand. *Pacific Review*, 13(2), 279–296.
- Hill, H. (2007). The ASEAN Economic Community: Vision and reality. *Asian Economic Policy Review*, 2(1), 123–141.
- Hillman, J. (2018). *China's Belt and Road Initiative: Five years later*. <https://www.csis.org/analysis/chinas-belt-and-road-initiative-five-years-later>

- Hillman, J. E. (2018). *The emperor's new road: China and the project of the century*. CSIS Briefs.
- Hoang, T. H. (2019). Understanding China's proposal for an ASEAN-China community of common destiny and ASEAN's ambivalent response. *Contemporary Southeast Asia*, 41(2), 223–254.
- Hoffman, D. E. (2009). *The dead hand: The untold story of the Cold War arms race and its dangerous legacy* (ss. 503–518). Anchor Books.
- Holmes, J. R., & Yoshihara, T. (2019). *Red star over the Pacific: China's rise and the challenge to U.S. maritime strategy* (s. 44). Naval Institute Press.
- Horner, C., Erickson, A. S., & Martinson, R. D. (2019). China's maritime gray zone operations. *Naval War College Review*, 72(4). <https://digital-commons.usnwc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=8072&context=nwc-review>
- Hsu, S. (2016). Tao Lin's Taipei as an aesthetic experiment in autistic jouissance. *Lit: Literature Interpretation Theory*, 27(3), 66–72, 191–212.
- Huang, A. C. (1999). Taiwan's defense modernization for the 21st century: Challenges and opportunities. *İçinde Conference on War and Peace in the Taiwan Strait* (ss. 21–28).
- Huang, H. (2011). Enter the Blues: Jazz poems by Langston Hughes and Sterling Brown. *Hungarian Journal of English and American Studies (HJEAS)*, 17(1), 9–44.
- Hung, V. O., Binh, N. T., Hiep, T. X., & Thao, B. T. (2023). US-China rivalry in Southeast Asia region: A study on the South China Sea case. *Journal of Liberty and International Affairs*, 337–350.
- Hurley, J., Morris, S., & Portelance, G. (2018). *Examining the debt implications of the Belt and Road Initiative from a policy perspective* (ss. 1–33).
- Hyer, M. C. (1995). The South China Sea disputes: Implications for Southeast Asia. *The Pacific Review*, 8(1), 34–54.
- Insel, A. (2013). *Neo-liberalizm: Hegemonyanın yeni dili*. Birikim Yayınları.
- Intal, P., & Narjoko, D. (2010). *Integrative report on ASEAN Free Trade Agreements*. ERIA Research Project Report.
- International Crisis Group. (2021, 29 Kasım). *Stirring up the South China Sea (IV): Oil in troubled waters*. International Crisis Group. <https://www.crisisgroup.org>
- İren, A. (2021). *Politikalar hata kabul etmez*. Cinius Yayınları.
- İşcan, İ. H. (2004). *Uluslararası ilişkilerde klasik jeopolitik teoriler ve çağdaş yansımaları* (ss. 47–79).
- Jain, R. (2007). Taiwan conundrum in US-China relations. *India Quarterly*, 63(3), 168–187.
- Jain, R. (2019). The South China Sea issue: A critical appraisal of China's geo-economic strategy. *Indian Journal of Asian Affairs*, 32(1/2), 27–48.
- Jaivin, L. (2019). *The shortest history of China* (ss. 237–242). Black Inc.
- Jawli, N. (2016). South China Sea and India's geopolitical interests. *Indian Journal of Asian Affairs*, 29(1/2).

- John, H. N., & David, G. (1996). *Chokepoints: Maritime economic concerns in Southeast Asia* (s. 3). National Defense University Press.
- Jones, L., & Hameiri, S. (2020). *Debunking the myth of 'debt-trap diplomacy': How recipient countries shape China's Belt and Road Initiative*. Chatham House Research Paper.
- Joshua, R. (2005). The U.S.-Japan security alliance, ASEAN, and the South China Sea dispute. *Asian Survey*, 45(3), 415.
- Joyner, C. C. (1998). *Governing the frozen commons: The Antarctic regime and environmental protection*. University of South Carolina Press.
- Joyner, C. C. (1999). *The Spratly Islands dispute in the South China Sea: Problems, policies and prospects for diplomatic accommodation* (ss. 55–107).
- Kalimuddin, M., & Anderson, D. A. (2018). *Soft power in China's security strategy* (ss. 114–141).
- Kanaev, E. A. (2014). *ASEAN, проблема Южно-Китайского моря и поворот России в Азию* (ss. 49–59). <https://publications.hse.ru/pubs/share/folder/24bcr2gzhs/147139221.pdf>
- Kang, H. K. (2012, 1 Ağustos). *South China Sea: Everlasting antagonisms*.
- Kaplan, R. D. (2010). *Monsoon: The Indian Ocean and the future of American power* (s. 32). Random House.
- Kaplan, R. D. (2014). *Asia's cauldron: The South China Sea and the end of a stable Pacific* (s. 109). Random House.
- Kaplan, R. D. (2015, 6 Ocak). *Asia's cauldron: The South China Sea and the end of a stable Pacific* (ss. 130–132).
- Karabel, S. (2016). Güney Çin Denizi'ndeki Çin-Filipinler ihtilafı ve tahkim kararının değerlendirilmesi. *BİLGESAM Analiz / Doğu Asya ve Pasifik*.
- Karaca, M. (2008). Güney Çin Denizi'nde egemenlik mücadelesi: Çin ve komşularının deniz alanı anlaşmazlığı. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5(20), 15–35.
- Karapınar, N. (2015). Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ve deniz alanlarına ilişkin bazı kavramlar. *Doğal Kaynaklar ve Ekonomi Bülteni*, 20, 13–21.
- Kardaş, Ş., & Balcı, A. (Ed.). (2014). *Uluslararası ilişkilere giriş: Tarih, teori, kavram ve konular*. Küre Yayınları.
- Karluk, A. C. (2024). Çin-Vietnam ilişkileri. İçinde M. H. Caşın, S. Kısacık, & C. Donduran (Ed.), *21. yüzyılda bütün boyutlarıyla Çin Halk Cumhuriyeti* (2. cilt, ss. 1246-1271). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kasım, K. (2018, 30 Mayıs). Güney Çin Denizi'nde Çin Halk Cumhuriyeti-ABD rekabeti. TASAM. http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/50253/guney_cin_denizinde_chc-abd_rekabeti
- Kasım, K. (2024). *GÇD sorunlarının bölgesel ve uluslararası güvenliğe etkileri* (ss. 26–27).
- Katchen, M. H. (1977). The Spratly Islands and the law of the sea: “Dangerous ground” for Asian peace. *Asian Survey*, 17(12), 1167–1181.
- Katsumata, H. (2011). ASEAN's cooperative security enterprise. İçinde M. Caballero-Anthony (Ed.), *Regional security in Southeast Asia*. ISEAS Publishing.

- Kavak, K. (2020). Güney Çin Denizi ve Çin'in deniz gücü stratejisi. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 17(68), 199–222.
- Kayar, A. (2023). *Foreign policy behaviors of middle powers under changing international systems: The case of the South China Sea dispute* [Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi].
- Keohane, R. O. (1989). *After hegemony: Cooperation and discord in the world political economy* (ss. 128–132).
- Keohane, R. O., & Nye, J. S. (1977). *Power and interdependence: World politics in transition* (ss. 3–11). Little, Brown.
- Keyvan, Ö. Z. (2017). Güney Çin Denizi'nde tahkim: Çin-Filipinler rekabeti. *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 251–267.
- Keyvan, Ö. Z. (2022). ABD-Çin rekabetinde Tayland'ın hedging stratejisi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (52), 313–331. <https://doi.org/10.30794/pausbed.1079090>
- Keyvan, Z. (2017, Aralık). GÇD'nde tahkim: Çin-Filipinler rekabeti. *ANKASAM*, 1(3), 251–267.
- Kim, J. (2015). Territorial disputes in the South China Sea: Implications for security in Asia and beyond. *Strategic Studies Quarterly*, 9(2), 119–123.
- Kissinger, H. (1957). *Nuclear weapons and foreign policy*.
- Koçer, B., & Gökten, K. (2024). *Neoliberal düşünce ekseninde ASEAN'in uluslararası politik ekonomisinin analizi* (s. 1476).
- Koçer, G. (2004). *Küreselleşme ve uluslararası ilişkilerin geleceği* (ss. 101–122).
- Korea Science. (2020). <https://koreascience.kr/article/JAKO202026061031259.page>.
- Köksoy, F. (2019). *Kartal ve Ejderha'nın Valsi-Amerika-Çin İlişkileri* (s. 107). Der Yayınları.
- Kuik, C.-C. (2008). The essence of hedging: Malaysia and Singapore's response to a rising China. *Contemporary Southeast Asia*, 30(2), 159–185.
- Kuik, C.-C. (2016). How do weaker states hedge? Unpacking ASEAN states' alignment behavior towards China. *Journal of Contemporary China*, 25(100), 500–514.
- Kuik, C.-C. (2021). Elite legitimation and the agency of the host country: Evidence from Laos, Malaysia, and Thailand's BRI engagement. İçinde F. He & K. T. Lee (Ed.), *Global perspectives on China's Belt and Road Initiative: Asserting agency through regional connectivity* (ss. 217–244). Amsterdam University Press.
- Kuik, C.-C., & Daniel, T. (2022). Malaysia's relations with the United States and China: Asymmetries (and anxieties) amplified. *Southeast Asian Affairs*, 2022, 211–232.
- Kun, Z. (2005, 16 Temmuz). Yuenan: zai zhongmei zhijian [Vietnam: In between China and the United States]. *Shejie Zhishi (World Affairs)*, (14), 28–29.
- Kuran, S. (2006). *Uluslararası deniz hukuku* (ss. 100-109). Arıkan Yayınevi.
- Lai, Y. M., & Kuik, C.-C. (2020). Structural sources of Malaysia's South China Sea policy: Power uncertainties and small-state hedging. *Australian Journal of International Affairs*, 75(1), 1–28.

- Laksmana, E. A. (2018). Drifting towards dynamic equilibrium: Indonesia's South China Sea policy under Yudhoyono. In U. Fionna, D. Negara, & D. Simandjuntak (Eds.), *Aspirations with limitations: Indonesia's foreign affairs under Susilo Bambang Yudhoyono* (s. 154–159). ISEAS–Yusof Ishak Institute.
- Lal, B. V. (2011). *Interdependence now* (s. 45, 213–240).
- Le Thu, H. (2022, Eylül). *Regional Comprehensive Economic Partnership, ASEAN's agency, and the role of ASEAN members in shaping the regional economic order*. Perth USAsia Centre, University of Western Australia.
- Le, T. N. (2024). China's Maritime Strategy and ASEAN: The Limits of Strategic Partnership. *Contemporary Southeast Asia*, 46(2), 89–108.
- Lee, S. J. (2002). *Avrupa tarihinden kesitler, 1789-1980* (S. Aktur, Çev., s. 309). Dost Kitabevi.
- Li, G. (2017). The origins of the South China Sea issue. *Journal of Modern Chinese History*, 11(1), 112–126.
- Li, H. (2005). Zhongyue: gaoceng hufang cuhezuo [China and Vietnam: High-level exchange visits promote cooperation]. *Shejie zhishi, World Affairs*, (22), 28–30.
- Li, M. (2010). Reconciling assertiveness and cooperation? China's changing approach to the South China Sea dispute. 6(2), 49–68.
- Li, M., & Wang, H. (2022). China's Belt and Road Initiative and ASEAN: Economic Integration and Strategic Competition. *Asian Perspective*, 46(2), 301–324.
- Li, X., & Chen, H. (2023). China's Trade Relations with ASEAN: Trends and Implications. *Journal of Asian Economics*, 84, 1185–1204.
- Lin, C.-Y. (1997). Taiwan's South China Sea policy. *Asian Survey*, 37(4), 323–339.
- Little, R. (1996). *Theories of international relations*. St. Martin's Press.
- Liu, T. T.-T. (2024). Xi Jinping's Taiwan policy: Soft gets softer, hard gets harder. İçinde K. K. Tsang & S. Y. Li (Ed.), *The Xi Jinping effect* (ss. 207–225). Routledge.
- Luo, Y. (2023). *South China Sea disputes and regional stability* (s. 468).
- Ma, X. (2016). The South China Sea dispute: Perspective of international law. *The South China Sea Dispute: Perspective of International Law*, 39–58.
- Malik, J. M. (1995). *China-India relations in the post-Soviet era: The continuing rivalry* (ss. 83–90, 317–355).
- Mangku, D. G., & Firdaus, F. (2022). Endonezya'nın Güney Çin Denizi ihtilafına yönelik dış politikası: ASEAN aracılığıyla bölgesel barış ve istikrarı sürdürmek. *Jurnal Hukum Internasional*, 19(3), 453–468.
- Mansfield, E. D., & Reinhardt, E. (2008). International institutions and the volatility of international trade. *International Organization*, 621–652.
- McDougall, D. (2021). *Dünya siyasetinde Asya Pasifik* (M. S. Bayındır, Çev., ss. 92, 373–381).
- Mearsheimer, J. J. (2001). *The Tragedy of Great Power Politics* (s. 34). W. W. Norton & Company.

- Mearsheimer, J. J. (2010). The Gathering Storm: China's Challenge to US Power in Asia. *The Chinese Journal of International Politics*, 3(4), 381–396.
- Mingjiang, L. (2009). *China's International Relations in Asia* (s. 173). Routledge.
- Molle, W. (2003). *Global economic institutions* (ss. 109–159). <http://ndl.ethernet.edu.et/bitstream/123456789/26331/1/22.pdf>
- Morgenthau, H. J. (1949). *Politics among nations: The struggle for power and peace* (s. 21).
- Morton, B., & Blackmore, G. (2001). South China Sea. *Marine Pollution Bulletin*, 42(12), 1236–1263. [https://doi.org/10.1016/S0025-326X\(01\)00122-9](https://doi.org/10.1016/S0025-326X(01)00122-9)
- Murotalieva, Z. (2024). *Emerging China and its interaction with ASEAN economies* [Lisans tezi, Taşkent], ss. 29-43.
- Narine, S. (2012). *The ASEAN Regional Forum: Multilateral security dialogue in the Asia-Pacific*. Routledge.
- Nguyen, H. T. (2015). Historical evidence and Vietnam's sovereignty over Paracel and Spratly Islands. *Vietnam Journal of International Studies*, 7(1), 39–48.
- Nguyen, H. T. (2020). *Maritime claims and sovereignty in the South China Sea: Vietnam's legal and strategic perspectives*. Ho Chi Minh City University Press.
- Nguyen, H. T. (2023). China's Investment Strategy in ASEAN: Challenges and Opportunities. *Journal of Asian and African Studies*, 58(1), 55–72.
- Nguyen, H. T., & Amer, R. (2007). The management of Vietnam's maritime boundary disputes. *Ocean Development and International Law*, 38(3), 305–324.
- Nguyen, T. B. N. (2022). An analysis of Vietnam-China and Vietnam-US relations. İçinde *Southeast Asian perspectives of the United States and China: A SWOT analysis* (ss. 113–127). ISEAS Publishing.
- Nguyen, V. T., & Dang, C. T. (2018, 4 Temmuz). Vietnam's decision to join ASEAN: The South China Sea disputes connection. İçinde H. H. Le & A. Tsvetov (Ed.), *Vietnam's foreign policy under...* <https://www.cambridge.org/core/books/abs/vietnams-foreign-policy-under-vietnams-decision-to-join-asean-the-south-china-sea-disputes-connection/A7238FDB92D4E3A68F1CCB086934017F>
- Noonari, M. A., & Tunio, A. L. (2020, 27 Ekim). *China-ASEAN relations: Opportunities and challenges* (ss. 74–81).
- Noonari, M., & Tunio, A. L. (2011). *China-ASEAN relations: Opportunities and challenges* (ss. 71–81).
- Nye, D. W. (2013). *Küresel çatışmayı ve İş birliğini anlamak* (R. Akman, Çev.). Kültür Yayınları. (Orijinal çalışma 1999).
- Nye, J. S. (1990). Soft power. *Foreign Policy*, 80, 153–171.
- Nye, J. S. (1992). What new world order? *Foreign Affairs* (ss. 83–96).
- Nye, J. S. (2004). *Soft power and American foreign policy* (ss. 255–270).
- Nye, J. S. (2005). *Soft power: The means to success in world politics (Dünya siyasetinde başarının yolu: Yumuşak güç)*. PublicAffairs.

- Oğuzlu, T. (2014). *Uluslararası ilişkiler kuramları* (ss. 135-142). İmge Kitabevi.
- Ohnesorge, H. W. (2016). Chapter 2: A sea of troubles: International law and the Spitsbergen Plus approach to conflict management in the South China Sea. İçinde *Power politics in Asia's contested waters*. <https://www.springerprofessional.de/power-politics-in-asia-s-contested-waters/7492810>
- Oosterveen, J. (2019). "China's Maritime Strategy in the South China Sea: The Role of Artificial Islands." *Marine Policy*, 105, 55–65.
- Organski, A. F. K., & Kugler, J. (1980). *The War Ledger*. University of Chicago Press.
- Orion, A., & Kanner, I. (2016, 21 Temmuz). *Maritime claims on the rocks: The international arbitration ruling on the South China Sea*. Institute for National Security Studies (INSS).
- Özay, Ş. (2021). Güney Çin Denizi'nde deniz yetki alanları ve yapay adalar sorunu. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 27–45, 209.
- Özen, Ç., & Tonus, Ö. (2017). *Uluslararası örgütler* (ss. 190–202). Anadolu Üniversitesi.
- Özer, S., Atvur, S., & İzol, R. (2017). 21. Yüzyılda Asya-Pasifik: Bölgesel politikalar, uluslararası sorunlar, yeni aktörler (ss. 40-54, 204). Seçkin Yayınları.
- Özgöker, U. (2014). *Uluslararası siyasi, askeri ve ekonomik örgütler* (ss. 61–67).
- Özkoç, Ö., & Erhan, Ç. (2014). Yirminci Yüzyılda Uluslararası Siyaset: 1914–1990 Arası Dönem (ss. 25–41). İçinde Ş. Balcı & A. Kardaş (Ed.), *Uluslararası İlişkilere Giriş*. Küre.
- Özpek, B. B. (2014). Liberalizm ve uluslararası ilişkiler. İçinde R. Gözen (Ed.), *Uluslararası ilişkiler teorileri* (ss. 121–151). İletişim Yayınları.
- Pala, (2019). *Enerji, güvenlik ve neo-realizm: Türkiye'nin enerji güvenliği geliştirme kabiliyeti* [Doktora tezi, Akdeniz Üniversitesi], s. 83.
- Palanca, E. H. (2001, 20-23 Eylül). *China's WTO accession and Philippines-China economic relations* [Konferans makalesi]. International Conference on Economic and Political Development in Southeast Asia at the Beginning of the New Millennium, Center for Southeast Asian Studies, Xiamen University, Fujian.
- Panda, A. (2020, 21 Nisan). *Making sense of China's latest bid to administer sovereignty in the South China Sea*. The Diplomat. <https://thediplomat.com/2020/04/making-sense-of-chinas-latest-bid-to-administer-sovereignty-in-the-south-china-sea/>
- Parameswaran, P. (t.y.). *Maritime issues in the South China Sea*. CNAS. https://www.files.ethz.ch/isn/189746/CNAS%20Maritime%206_Parameswaran_Final.pdf
- Patton, M. Q. (2018). *Qualitative Research & Evaluation Methods: Integrating Theory and Practice* (s. 353). SAGE Publications.
- Pekcan, C. (2017). Uluslararası hukuk çerçevesinde Güney Çin Denizi krizinin değerlendirilmesi. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 54–80.
- Peng, D. (2002–2003). Subregional economic zones and integration in East Asia (ss. 613–641).
- Permanent Court of Arbitration (PCA). (2016, 12 Temmuz). *The South China Sea Arbitration Award* (PCA Case No. 2013-19, s. 68). <https://pca-cpa.org>

- Permanent Court of Arbitration. (2016). *The South China Sea Arbitration (Republic of the Philippines v. People's Republic of China)*.
- Piei, M. H. (2001, 6–7 Kasım). *Regional trading arrangements for enhancing economic resilience: The ASEAN experience* [Konferans sunumu]. MIER National Economic Outlook 2002 Conference.
- Piketty, T. (2014). *21. yüzyılda kapital* (A. B. Kuymulu, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Pinker, S. (2016). *Doğamızın iyilik melekleri: Şiddet neden azaldı?* (İ. A. Demir, Çev.). ALFA Yayınları.
- Pinotti, T. (2015, Temmuz/Aralık). China and Vietnam in the South China Sea: Disputes and Strategic Questions. *Austral: Brazilian Journal of Strategy & International Relations*, 158–178.
- Poling, G. B. (2020). *Illuminating the South China Sea's dark fishing fleets* (s. 2). CSIS Briefs. Center for Strategic and International Studies.
- Poling, G. B. (2020). *The conventional wisdom on freedom of navigation in the South China Sea is not helpful* (s. 5). CSIS Commentary. <https://csis.org>
- Pomfret, R. (2019). *The Belt and Road Initiative and the global economy*. Cambridge University Press.
- PR Newswire. (2025). *Top 10 News Stories on 2024 China-ASEAN Cooperation*. <https://www.prnewswire.com/apac/news-releases/top-10-news-stories-on-2024-china-asean-cooperation-302394433.html>
- Pu, X. (2019). *Rebranding China: Contested status signaling in the changing global order*. Stanford University Press.
- Putra, B. A. (2015, Kasım). China's assertiveness in the South China Sea: Have ASEAN's endeavors in establishing regional order truly failed? *Journal of Current Southeast Asian Affairs*, 8(4), 178.
- Putra, B. A. (2024). Brunei's silent claims in the South China Sea: a case for the theory of trade expectations. *Cogent Social Sciences*, 10(1), 2–12.
- Putra, B. D. (2015). China's assertive behavior in the South China Sea dispute: Its impact on regional security. *Jurnal Ilmu Sosial dan Ilmu Politik*, 19(3), 178–182.
- Rapp-Hooper, M., & Krejsa, H. (2016, 1 Nisan). *Reefs, rocks, and the rule of law: After the arbitration in the South China Sea*.
- Ravenhill, J. (2010). The 'new East Asian regionalism': A political domino effect. *Review of International Political Economy*, 17(2), 178–208.
- Razeen, S. (1995). *Hayek and neoliberalism* (ss. 131–135). Cambridge University Press.
- Reed, L., & Wong, K. (2016). Marine entitlements in the South China Sea: The arbitration between the Philippines and China. *The American Journal of International Law*, 110(4), 746–760.
- Renaldi, F. T., & Sialana, F. (2023). *Overview of Indonesia's role in the South China Sea conflict* (ss. 1164–1171).
- Reuters. (2006, 27 Şubat). *US, Japan to help Malaysia boost straight security*.

Reuters. (2024, 26 Ağustos). *Endonezya ve ABD yıllık ortak askeri tatbikatlar düzenliyor*. <https://www.reuters.com/world/indonesia-us-hold-annual-joint-military-exercises-2024-08-26/>

Rillo, A. D., Robeniol, A. M. R. D., & Buban, S. M. (2022). The story of RCEP: History, negotiations, structure, and future directions. İçinde F. Kimura, S. Thangavelu, & D. Narjoko (Ed.), *RCEP: Implications, challenges, and future growth of East Asia and ASEAN* (ss. 15–43). ERIA.

Roach, J. A. (2014, Ağustos). *Malaysia and Brunei: An analysis of their claims in the South China Sea* (Occasional Paper). CNA Corporation. https://www.cna.org/cna_files/pdf/iop-2014-u-008434.pdf

Roberts, C. (2012). *ASEAN regionalism: Cooperation, values and institutionalization*. Routledge.

Roberts, C. B., & Cook, M. (2016). Brunei Darussalam: Challenging stability. *Southeast Asian Affairs*, 95–106.

Roberts, D. (2012). *Political transition in Cambodia: Power, elitism and democracy*.

Robertua, V., & Sinaga, O. (2018). *Indonesia in the South China Sea dispute: Humble-hard power* (ss. 73–81).

Romanacce, F. (2021). *China's maritime strategy and the South China Sea dispute: Between lawfare and power projection* (ss. 12–18). French Institute of International Relations (IFRI).

Rose, G. (2023). *Uluslararası ilişkilerin ustaları: Siyasete yön verenlerin gözünden dünya meseleleri* (Y. Kestane, Çev., ss. 31–45).

Rosen, M. E. (2014, Ağustos). *Philippine claims in the South China Sea: A legal analysis* (CNA Occasional Paper No. 2). Center for Naval Analyses.

Rosenberg, D. (2010). Governing the South China Sea: From freedom of the seas to ocean enclosure movements. *Harvard Asia Quarterly*, 12(3&4), 1–9.

Rosenthal, E., & Eckholm, E. (2000, 16–20 Mart). *The New York Times*.

Ross, R. S. (2020). *China–Vietnamese relations in the era of rising China: Power, resistance, and maritime conflict* (s. 5). Rising Powers Initiative.

Rothwell, D. R. (2020, 30 Temmuz). *Laying down the law in the South China Sea*. East Asia Forum. <https://www.eastasiaforum.org/2020/07/30/laying-down-the-law-in-the-south-china-sea/>

Rupanichkij, P. (2012). *ASEAN-China Free Trade Area: Challenges, opportunities and the road ahead* (ss. 41–47).

Russett, B., & Oneal, J. R. (2001). *Triangulating peace: Democracy, interdependence, and international organizations*.

Sacks, D. (2022). *Beijing's gray zone strategy in the South China Sea* (s. 10). Council on Foreign Relations.

Sağlam, Y. (2019). Uluslararası ticaret akımlarının oynaklığı: ASEAN serbest ticaret anlaşması üyeleri örneği. *Alanya Akademik Bakış*, 3(1), 85–97. <https://doi.org/10.29023/alanyaakademik.483909>

Sally, R. (1995). Trade policy in the 1990s: Unilateral liberalisation, regionalism and multilateralism. İçinde R. C. Hine & A. M. J. Rugman (Ed.), *The WTO and the future of international trade* (ss. 131–135). Edward Elgar.

Samaranayake, N. (2024). *Countering Chinese gray zone activities in the South China Sea and Indian Ocean region (Indo-Pacific Security Report)* (ss. 3-4). Center for a New American Security.

Sar, İ., & Demirkıran, Ö. (2023). Güney Çin Denizi'nde Çin-ABD güç mücadelesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (45), 413–439.

Saravanamuttu, J. (2014). Malaysia's approach to cooperation in the South China Sea. İçinde S. Wu & Z. (Ed.), *Non-traditional security issues and the South China Sea: Shaping a new framework for cooperation* (ss. 80–83). Ashgate.

Saravanamuttu, J. (2021, 7 Ekim). *Malaysia's policies and interests in the South China Sea: Developments, successes, and failures*. S. Rajaratnam School of International Studies.

Saunders, P. C. (2005). Long-term trends in China-Taiwan relations: Implications for U.S. Taiwan policy. *Asian Survey*, 45(6), 970–991.

Schenk, C. J., Mercier, T. J., Woodall, C. A., Finn, T. M., Le, P. A., Marra, K. R., & Drake II, R. M. (2022). *Assessment of undiscovered conventional oil and gas resources of the Perth Basin, NW Shelf, Browse Basin, and Bonaparte Gulf Basin provinces of Western Australia, 2020* (No. 2021-3060). US Geological Survey.

Schuster, C. (2020). China's maritime strategy and the South China Sea dispute. *Asia-Pacific Defense Reporter*, (issue), 98.

SCIO, The State Council Information Office of the People's Republic of China. (2017). *China's policies on Asia-Pacific security cooperation*.

SCMP. (t.y.). *What's China's nine-dash line and why has it created so much tension?* <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/1988596/whats-chinas-nine-dash-line-and-why-has-it-created-so>

Scott Snyder, Brad Glosserman, & Ralph A. Cossa. (2001, Ağustos). Confidence Building Measures in the South China Sea. *Issues & Insights*, 2(1), 8. Pacific Forum-CSIS.

Severino, R. (2006). *Southeast Asia in Search of an ASEAN Community: Insights from the Former ASEAN Secretary-General*. ISEAS.

Severino, R. C. (2010). ASEAN and the South China Sea security challenges. *Institute for Regional Security*, 6(2), 37–47.

Shay Wester. (2023, 8 Kasım). *Balancing Act: Assessing China's Growing Economic Influence in ASEAN*. <https://asiasociety.org/policy-institute/balancing-act-assessing-chinas-growing-economic-influence-asean>

Simon, S. W. (1979). China, Vietnam, and ASEAN: The Politics of Polarization. *Recent International Developments in Asia*, 19(12), 1171–1188.

Singh, B. (2012). The South China Sea Dispute: Political, Legal and Regional Perspectives. *Maritime Affairs: Journal of the National Maritime Foundation of India*, 8(1), 1–16.

Singh, B., & Saikia, P. (2011, 1 Aralık). *South China Sea: Opportunity or liability?*

- Mustaza, S. N., & Saidin, M. I. S. (2020). ASEAN, China and the South China Sea Territorial Disputes: Analysis of Conflict Management Strategies (ss. 578–598).
- Smith, S. (2010, 22 Mart). *Strait thinking: China–Taiwan relations under Ma Ying-jeou* (ss. 1–4).
- Smith, S., Baylis, J., & Owens, P. (2014). *Küreselleşen dünya siyaseti: Uluslararası ilişkilere giriş* (ss. 225–232).
- Snyder, R. (2006). *Politics after neoliberalism* (ss. 25–43). University of Illinois, Urbana-Champaign.
- Southgate, L. (2019). *ASEAN resistance to sovereignty violation: Interests, balancing and the role of the vanguard state* (ss. 163–212).
- Southgate, L. (2019). *ASEAN Resistance to Sovereignty Violation: Interests, balancing and the role of the vanguard state*. Bristol University Press. <https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/45781/9781529202212.pdf?sequence=1>
- Sönmezoğlu, F., & Erler Bayır, Ö. (2014). *Dış politika: Karşılaştırmalı bir bakış* (s. 498).
- State Council Information Office of the People's Republic of China. (2017). *China's policies on Asia-Pacific security cooperation*. http://english.scio.gov.cn/m/whitepapers/2017-01/20/content_40535681_4.htm
- Steffens, A. W. (2013, Güz). Scramble in the South China Sea: Regional conflict and US strategy. *Strategic Studies Quarterly*, 88–107.
- Stockholm International Peace Research Institute. (2024). *SIPRI. Trends in world military expenditure, 2023* (Fact Sheet).
- Storey, I. (1999). Creeping Assertiveness: China, the Philippines and the South China Sea Dispute. *Contemporary Southeast Asia*, 21(1), 95–118.
- Storey, I. (2006). China's Malacca Dilemma. *China Brief*, 6(8). <https://jamestown.org/program/chinas-malacca-dilemma/>
- Storey, I. (2006). China's 'Malacca Dilemma'. *China Brief*, 6(8), 4–6.
- VCCI. (2023). *Trade between China and ASEAN grows 15% in 2022, first year of RCEP's enforcement*.
- Storey, I. (2013). Singapore's Evolving Security Strategy: Balancing the US and China. *Journal of Asian Security and International Affairs*, 1(1), 75–98.
- Storey, I. (2014). Assessing the ASEAN-China Framework for the Code of Conduct for the South China Sea. *Asia Policy*, 18, 70, 74–82.
- Storey, I. (2017). "China's Artificial Island-Building Campaign in the South China Sea: Implications for Regional Security." *Asian Affairs: An American Review*, 44(4), 185–204.
- Storey, I. (2017). Rising Tensions in the South China Sea: Southeast Asian Responses. İçinde I. Storey & C.-Y. Lin (Ed.), *The South China Sea Dispute* (s. 189). Cambridge University Press.
- Storey, I. (2021). China and the South China Sea Disputes: ASEAN's Dilemma. *Contemporary Southeast Asia*, 43(1), 1–22.

- Storey, I. J. (1999). Creeping assertiveness: China, the Philippines and the South China Sea dispute. *Contemporary Southeast Asia*, 21(1), 95–118.
- Strangio, S. (2020). *In the Dragon's Shadow: Southeast Asia in the Chinese Century* (ss. 140-145). Yale University Press.
- Sun, Y. (2012, 9 Ocak). *Studying the South China Sea: The Chinese perspective*.
- Swaine, M. D. (2018). China's assertive behavior—Part Two: The maritime periphery. *China Leadership Monitor*, 35, 1–29.
- Swarup, A., & Gurung, B. D. (2018). China, Vietnam and the South China Sea: An Analysis of the “Three Nos” and the Hedging Strategy. *Indian Journal of Asian Affairs*, 31(1/2), 1–20.
- Kardaş, Ş., & Balcı, A. (2014). *Uluslararası ilişkilere giriş: Tarih, teori, kavram ve konular* (3. Baskı, ss. 135–154). Küre Yayınları.
- Şahin, D. (2019). *Bölgesel ihtilaflar bağlamında Güney Çin Denizi ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin bölge politikaları* [Yüksek lisans tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Şahin, E. (2024, 27 Kasım). *Güney Çin Denizi'nde jeopolitik dinamikler: Ofansif realizm teorisi çerçevesinde ABD-Çin rekabeti* (s. 67).
- Tamer, C. (2022). Rusya ve Çin'in Myanmar stratejilerinin karşılaştırmalı bir analizi. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 73–114. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2392789>
- Tamer, C. (2022, 22 Temmuz). *Çin'in yakın çevre doktrini değişiyor mu?* Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM). <https://www.ankasam.org/cinin-yakin-cevre-doktrini-degisiyor-mu/>
- Tan, S. S. (2015). *Multilateral Security Cooperation in the Asia-Pacific Region* (s. 67). Routledge.
- Tan, S. S. (2024). Negotiating the Code of Conduct: ASEAN–China Relations in the South China Sea. *Pacific Review*, 37(1), 110–128.
- Filiz, T. (2020). Çin'in Küresel Tek Kuşak Tek Yol Girişiminde Türkiye'nin Konumu Üzerine Bir İnceleme. *Oğuzhan Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 118–133.
- Tekindal, S. (2021). *Nicel, Nitel, Karma Yöntem Araştırma Desenleri ve İstatistik* (ss. 469-494). Nobel Yayınları.
- Temiz, M. (2022). Çin'in hegemonik düzeni ve Güney Çin Denizi sorunu. *Doğu Asya Araştırmaları Dergisi*, 5(9), 1–22.
- Temiz, N. (2019). Çin'in Güneydoğu Asya Politikası ve ASEAN ile İlişkileri. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 16(63), 1319–1339.
- Temiz, S. (2019). ASEAN'ın bölgesel sorunların çözümüne yönelik sistematığı ve bu bağlamda ASEAN – Çin ilişkileri. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 33(4), 1328–1336. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/840391>

- Temiz, S. (2024). *ASEAN içi dengeler ve Güney Çin Denizi etkisi*. Iğdır Üniversitesi.
- Singh, T. (2012, 1 Ağustos). *South China Sea Energy Security Architecture* (s. 8).
- Thambipillai, P. (2020). *Understanding ASEAN centrality* (s. 213). ISEAS-Yusof Ishak Institute.
- Thao, N. H. (2003). Vietnam and the Code of Conduct for the South China Sea. *Ocean Development & International Law*, 34(3–4), 273–285.
- Thao, N. H. (2009). The Declaration on the Conduct of Parties in the South China Sea. İçinde S. Bateman & R. Emmers (Ed.), *Security and International Politics in the South China Sea* (s. 207). Routledge.
- Thao, N. H. (2012). Vietnam's Positions on the Paracels and Spratlys: Historical and Legal Perspectives. *Asian Yearbook of International Law*, 18(1), 151–165.
- Thayer, C. A. (2012). ASEAN's Code of Conduct in the South China Sea: A Litmus Test for Community-Building? *Asia-Pacific Journal*.
- Thayer, C. A. (2017). China's Strategy in the South China Sea: Power, Law, and Resource Competition. *Journal of Asian Security and International Affairs*, 4(2), 117–134.
- Thayer, C. A. (2017). Southeast Asia: Patterns of Security Cooperation. İçinde W. T. Tow (Ed.), *Routledge Handbook of Asian Security Studies* (ss. 207–219).
- Thayer, C. A. (2019). *China's maritime militia and fishing fleets in the South China Sea* (s. 4). The Diplomat.
- The Diplomat. (2014). *China's Oil Rig Gambit: South China Sea Game-Changer?* <https://thediplomat.com/2014/06/chinas-oil-rig-gambit-south-china-sea-game-changer/>
- Thuy, T. T. (2019). *Vietnam's policy on the South China Sea disputes: Strategic interests and legal grounds* (s. 19). Diplomatic Academy of Vietnam Reports.
- Till, G. (2009). *Seapower: A guide for the twenty-first century* (2. basım). Routledge.
- Colton, T. J. (2017). *Russia: What Everyone Needs to Know* (s. 217). Oxford University Press.
- Tisdall, S. (2020). *The US–China Cold War Has Already Started – And Washington is Winning*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2020/oct/04/us-china-cold-war-washington>
- Tisdall, S. (2021). *Biden Confronts the Same Old China Problem*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2021/feb/14/biden-china-problem-us-foreign-policy>
- Tonnesson, S. (2015). The South China Sea: Law trumps power. *Asian Survey*, 55(3), 455–477.
- MATRADE. (2024). *Trade Performance for Year 2024 and December 2024*.
- Triatmanto, B., & Bawono, S. (2023). The interplay of corruption, human capital, and unemployment in Indonesia: Implications for economic development. *Journal of Economic Criminology*, 2, 100031. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2949791423000313>

- Trong Dat. (2024, 15 Ocak). *ASEAN's economy set to become the world's 4th largest by 2030*. VietnamNet. <https://vietnamnet.vn/en/asean-s-economy-set-to-become-the-world-s-4th-largest-by-2030-2333017.html>
- Tsang, B. (2021, 1 Nisan). *China's 14th five-year plan: A contender for the European Green Deal?* China Dialogue.
- Tuncer-Kılavuz, İ. (2020). Güney Çin Denizi ve Deniz Yetki Alanları Sorunu. *Avrasya İncelemeleri Dergisi (AVID)*, 9(1), 161–184. <https://doi.org/10.26650/ASOS.2020.9.1.0002>
- Tuosheng, Z. (2013). Maritime Confidence Building Measures in the South China Sea. *China Security*, 9(2), 25–40.
- Turan, İ. (2016). ABD-Çin ilişkileri bağlamında Tayvan sorunu. *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (1), 80–105, 97–98.
- Turan, İ. (2020). Çin'in enerji güvenliği politikası: Kuşak Yol İnisiyatifi ve Avrasya'da "Yeni Büyük Oyun". Nobel Akademik Yayıncılık.
- Turan, İ. (2022). Avrupa Birliği'nin küresel ve bölgesel politikaları. İçinde M. Dalar & İ. Sağsen (Ed.), (s. 109).
- U.S. Energy Information Administration. (2013). *South China Sea: Regional analysis brief*. https://www.eia.gov/international/content/analysis/regions_of_interest/South_China_Sea/archive/pdf/south_china_sea_2013.pdf
- U.S. Energy Information Administration. (2014, 1 Aralık). *World oil transit chokepoints critical to global energy security*. <https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=18991>
- UNCLOS. (1982). *United Nations Convention on the Law of the Sea*.
- UNCTAD. (2024). *World Investment and Trade Report 2024*. United Nations Conference on Trade and Development.
- United Nations. (1982). *United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS)*. https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf
- United Nations. (2009). *Brunei Darussalam's preliminary submission concerning the outer limits of its continental shelf*. http://www.un.org/Depts/los/clcs_new/submissions_files/preliminary/brn2009preliminaryinformation.pdf
- Uras, A. (2017). Asian waters: Contesting maritime boundaries in East and Southeast Asia. *Asian Survey*, 57(6), 1008–1031.
- Uslu, E. (2022). Güney Çin Denizi Sorununa Çin'in Yumuşak Güç Politikası Çerçevesinde Yaklaşımı. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 17(1), 115–136.

- Uzgel, İ. (2021). Çin-ABD çekişmesinin dünyaya faydası var mı? Gazete Duvar. <https://www.gazeteduvar.com.tr/cin-abd-cekismesinin-dunyaya-faydasi-var-mi-makale-1538065>
- Ünal, S. (2023). *Neoliberal transformation of electricity: International political economy of the Turkish case* (ss. 19–39, 101–103).
- Valencia, M. J. (1995). *China and the South China Sea disputes* (s. 27). Oxford University Press.
- Varlı, İ. (2018). *Ortadoğudan Latin Amerikaya Asya-Pasifikten Avrasyaya hegemonya savaşı* (3. Baskı). Destek Yayınları.
- Vincent, J. E. (1983). *International relations: Volume 4: Theory*. University Press of America.
- Vincent, J. E. (1983). *International relations: Volume 4: Theory*. University Press of America.
- Chilukuri, V., & Scanlon, R. (2025, 1 Mart). *The importance of Indonesia: Countering the Digital Silk Road* (ss. 3–4).
- Voeten, E. (2000). Clashes in the assembly. *International Organization*, 54(2), 185–215.
- Vorobyev, B. Y., & Ivanov, A. B. (2013). *Линия Пекина в урегулировании проблем в бассейне Южно-Китайского моря* [Pekin çizgisi ve Güney Çin Denizi sorunlarının çözümü] (ss. 37–43).
- Vu, H. A. (2017). Continuity and change in Vietnam's South China Sea policy. *Contemporary Southeast Asia*, 39(1), 80–100.
- Waltz, K. N. (1979). *Theory of International Politics*. McGraw-Hill.
- Waltz, K. N. (1979). *Theory of international politics* (ss. 55–78).
- Wang, J. (2016). The Role of International Law in China's South China Sea Policy. *China Quarterly of International Strategic Studies*, 2(1), 45–62.
- Waters, C. (2015). Maritime Boundary Disputes in East Asia: Lessons from the South China Sea. *Ocean Development & International Law*, 46(2), 108–125.
- Wawasan Brunei 2035. (2024). <https://deps.mofe.gov.bn/DEPD%20Documents%20Library/NDP/Wawasan/04%20-%20WAWASAN.pdf>.
- Weatherbee, D. E. (2009). *International relations in Southeast Asia: The struggle for autonomy* (ss. 148–157). Rowman & Littlefield.
- Weatherbee, D. E. (2016). *Re-assessing Indonesia's role in the South China Sea* (ss. 2–12).
- Weber, S. (1991). Cooperation and interdependence (ss. 183–201).
- Weissmann, M. (2012). The South China Sea Conflict and Sino–ASEAN Relations: A Study in Conflict Prevention and Peace Building. *Asian Perspective*, 36(3), 319–346.
- White House. (2022). <https://www.whitehouse.gov/news/>
- Williams, M. C. (2005). *The realist tradition and the limits of international relations*. Cambridge University Press.

- Wong, J., & Chan, S. (2003). China-ASEAN Free Trade Agreement: Shaping future economic relations. *Asian Survey*, 43(3), 507–526.
- Woods, S. (2016). The Sino-Philippine South China Sea Dispute. *American Journal of Chinese Studies*, 23(Special Issue I), 159–171.
- Wu, S., & Zou, K. (2014). *Non-Traditional Security Issues and the South China Sea: Shaping a New Framework for Cooperation*. Ashgate Publishing.
- Xi Jinping. (2017). *The Governance of China II*. Foreign Languages Press.
- Xiao, Z. (2005). China's involvement in the Vietnam War, 1964–69. *The China Quarterly*, 142, 850–874.
- Xiaoyu Pu. (2019). *Rebranding China: Contested status signaling in the changing global order*. Stanford University Press.
- Xuechan Ma. (2016). The South China Sea dispute: Perspective of international law. *Atlantisch Perspectief*, 40(3), 39–41.
- Yahuda, M. (2013). China's New Assertiveness in the South China Sea. *Journal of Contemporary China*, 22(81), 446–459.
- Yahuda, M. (2020). China's Sea Change. *The World Today*, 76(3), 24–27.
- Yan Xuetong. (2019). Leadership and the Rise of Great Powers. *The Chinese Journal of International Politics*, 12(2), 143–172.
- Yan, W. (2021). Strategic implications of land reclamation in the South China Sea: A comparative study of China and Vietnam. *Journal of Asian Security and International Affairs*, 8(1), 48–67.
- Yap, J. (2024). ASEAN's Hedging Strategies Amid US–China Rivalry. *Asian Politics & Policy*, 16(1), 121–135.
- Yapıcı, U. (2015). Yumuşak güç ölçülebilir mi? *Uluslararası İlişkiler*, 5–25.
- Yaşar, M. (2024). Çin ve Orta Doğu: Deniz ve kara güzergâhları boyunca İpek Yolu projesinde stratejik ortaklık. İçinde M. H. Caşın, S. Kısacık, & C. Donduran (Ed.), *21. yüzyılda bütün boyutlarıyla Çin Halk Cumhuriyeti* (2. cilt, ss. 1309–1334). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Ye, H. (2015). Limited conflict and partial control: Escalation of conflict on the South China Sea and the strategies of the concerned parties. *Strategic Studies*, 35(3), 20–42.
- Yen–Chiang, C. (2019). The South China Sea disputes: An opportunity for the cross Taiwan Strait relationship. *Asian Yearbook of International Law*, 22, 50–66.
- Yılmaz, F. (2020). Güney Çin Denizi'nde Güç Mücadelesi: Çin, ABD ve ASEAN Ülkeleri. *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi*, 1(2), 1–20.
- Yılmaz, M. (2022). Çin'in Güney Çin Denizi politikası: Revizyonist bir yaklaşım mı? *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 18(41), 77–100.
- Yirmibeşoğlu, Ş. G., & Dinçer, F. C. Y. (2018). *Uluslararası ticaret bağlamında klasik realizm, neo-realizm ve neo-liberalizm* (ss. 116–125).

- Yorulmaz, M. (2021). Güney Çin Denizi'ndeki bölgesel ihtilaflar ve Çin'in askeri modernizasyonu. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2).
- Yorulmaz, M., & Yılmaz, S. (2024). Çin-Japonya ilişkileri. İçinde M. H. Caşın, S. Kısacık, & C. Donduran (Ed.), *21. yüzyılda bütün boyutlarıyla Çin Halk Cumhuriyeti* (2. cilt, ss. 1041-1067). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Yoshihara, T., & Holmes, J. R. (2008). *Red Star Over the Pacific: China's Rise and the Challenge to US Maritime Strategy*. Naval Institute Press.
- Yoshihara, T., & Holmes, J. R. (2010). *Red star over the Pacific: China's rise and the challenge to U.S. maritime strategy*. Naval Institute Press.
- Yoshimatsu, H. (2010). *The Mekong region, regional integration, and political rivalry among ASEAN, China and Japan* (ss. 71–111).
- Özer, S. (2017). *21. Yüzyılda Asya-Pasifik* (ss. 40–42).
- Yuan, J.-d. (2006). *China-ASEAN relations: Perspectives, prospects and implications for U.S. interests* (ss. 1–83).
- Yüce, M., & Erkan, S. (2023). Hegemonyda karşılıklı bağımlılık teorisi kapsamında Çin'in Suudi Arabistan ve İran ile ilişkilerinin analizi. *Dergi Park* (ss. 333–356). <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/3138454>
- Zacher, M. W., & Matthew, R. A. (1995). Liberal international theory: Common threads, divergent strands. İçinde C. Kegley (Ed.), *Controversies in international relations theory: Realism and the neoliberal challenge* (ss. 107–150). St. Martin's Press.
- Zeng, J., Xiao, Y., & Breslin, S. (2015). Securing China's Core Interests: The State of the Debate in China. *International Affairs*, 91(2), 245–266.
- Zhai, F. (2010). The ASEAN–China free trade area: A success or failure? *Asian Economic Journal*, 24(2), 151–170.
- Zhang, H., & Tunsjø, Ø. (2010). The South China Sea: A multidimensional perspective. *Security Dialogue*, 41(2), 239–258.
- Zhang, X. (2015). Chinese Thinking on the South China Sea and the Future Regional Order. *Asia Policy*, 20, 10–17.
- Zhao, S. (2018). *China's global reach: Power and influence in the 21st century*. Routledge.
- Zhao, S. (2020). East Asian Disorder: China and the South China Sea Disputes. *Asian Survey*, 60(3), 490–509.
- Zhao, T., & Dalton, T. (2020). *Interdependence means China and India can't afford to be enemies* (ss. 3–6).
- Zhou, L., & Li, X. (2023). Trade Dynamics Between China and ASEAN: Current Trends and Future Prospects. *Journal of Contemporary Asia*, 53(1), 40–59.

Zhou, X. (2021). China's coercive tactics in the South China Sea: Offshore hydrocarbon platforms and maritime patrols within the nine-dash line. *Journal of Contemporary Maritime Security*, 5(2), 85–110.

Zou, K. (2001). Historic rights in international law and in China's practice. *Ocean Development & International Law*, 32(2), 149–168.

ÖZGEÇMİŞ

2019 yılında Bakü Devlet Üniversitesi Gazetecilik Bölümünde lisans eğitime başlamış, lisans öğrenimi süresince ekonomi gazeteciliği alanında çalışmalar yapmış ve 2023 yılında mezun olmuştur. Aynı yıl Türkiye’de Yalova Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde yüksek lisans eğitime başlamış, eğitim süresince proje yöneticisi olarak birçok projelerde görev almış ve 2025 yılında mezun olmuştur.

TEZDEN TÜRETİLEN YAYIN VE ESERLER

Mamadova, L. ve Turan, İ (2025). “China-Asean Relations in the Context of the South China Sea: An Assessment of Mutual Dependence”, 2. International Şirvanşahlar Scientific Research and Innovation Congress” 23-24 May 2025 Azerbaijan

